DR
1352
.C37
v.9
IMS

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/carniolaizvestja09muze

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

CARNIOLA

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko

MITTEILUNGEN
des Museal-Vereines für Krain

COMPTES-RENDUS
de l' Association du Musée de Carniole

Uredniki: Redakteure:

Dr. Jos. Gruden, Dr. Jos. Mantuani, Dr. Gv. Sajovic

Rédacteurs

Nova vrsta — Neue Folge

LETNIK IX. — ZVEZEK 1. in 2.

Nouvelle Série

Izšlo 1. avgusta 1918.

V LJUBLJANI 1918

IZDAJA IN ZALAGA MUZEJSKO DRUŠTVO ZA KRANJSKO

TISK J. BLASNIKA NASLEDNIKOV

VSEBINA:

	Stran
Viktor STESKA. Slikar Matija Koželj (1842-1917)	1—12
Avgust ŽIGON. Nov prispevek o Čopu	12—37
P. Robert SENN. Wer waren die Gründer von Sittich?	37—43
Ferd. SEIDL. — Zemeljski potres pri Brežicah in Krški vasi dne 29. januarja l. 1917	43—60
Dr. Franz HERITSCH. Versteinerungen aus dem Oberkarbon von Jauerburg-Assling in Oberkrain	60 - 67
Dr. J. PONEBŠEK, Naše ujede, II., (nadaljevanje)	67—84

Slovstvo. Albert *Sič.* Narodne vezenine na Kranjskem. [Mantuani.] — Knezoškof Dr. Anton Bonaventura Jeglič. [M.] — A. *Dachler.* Die deutschen Siedlungen in Nordost-Italien. [M.] — H. *Polscher.* Die Huda Luknja und ihre Grotten. [M.] — Dr. P. *Reinecke.* Die Römerstraße Emona-Aquileja und ihre Sperranlagen im Birnbaumerwald. [M.] — P. *Strohal.* Popis desetine iz god. 1518 na vlastelinstvima Bosiljevo i Ribnik. [M.] — Dr. Servác *Heller.* Jubileum velké doby. [M.] — M. *Murko.* Die slavische Philologie in Deutschland. [J. D.] — Ferdinand *Seidl.* Die in Krain und Görz-Gradiska 1914 beobachteten Beben. [Anton Melik.] — Berichtigung. [P. R. S.] . 85—92

Zapiski. Dr. Jos. MANTUANI, † Prof. Alfonz Müllner. — Albin SELIŠKAR, † Jožef Stussiner. — Dr. J. Š—r., † Jos. Konstantin Jireček. — D. J. Š—r. † Dr. Karl Kovač. — Dr. H. BREN, Abbé Martin Kuralt mej leti 1817—27. — V. STESKA. † M. Stanislava Skvarča. — V. STESKA. Kranjski zvonarji na Hrvatskem. — Dr. H. BREN, Stara izjava o naših frančiškanih. — Dr. Gv. SAJOVIC, Skalni podor v kokrski dolini l. 1917. . . . . 93—108

Društveni vestnik. Dr. J. Š., † Anton Trstenjak. — Društveni odbor za leto 1918. — Dr. N. OMERSA, Občni zbor „Muzejskega društva za Kranjsko". — Novi udje. — Umrli udje . . . . . 108—115

Podobe. Koželj v moški dobi (str. 2). — Koželj v poslednji dobi (str. 10). — 1. Chaetetes sp. n. (str. 62). — 2. Productus cancriniformis. 3. Productus carnicus (str. 64). — 4. Spirifer trigonalis var. latus. 5. Rhynchonella aff. grandirostris (str. 65). — Rjavi lunj (str. 71). — Obrisi letalnih peres pri lunjih (str. 79). — Pepelnasti splinec. (str. 82). — Josip Stussiner (str. 95). † Anton Trstenjak (str. 108). — Skalni podor v kokrski dolini leta 1917.

Za obliko in vsebino so odgovorni pisatelji sami.
Ponatis je dovoljen le s privoljenjem pisatelja in uredništva.

Slikar Matija Koželj (1842-1917).

Priobčuje VIKTOR STESKA.

V Kamniku je umrl 26. februarja 1917. slikar Matija Koželj. Svoje življenje je kratko popisal za list „Ljubitelj krščanske umetnosti", 1914, str. 68—70.

Ker je po umetnikovi smrti težko nabirati podatke o njegovem življenju in delovanju; ker je ustno izročilo redkokdaj popolnoma čisto in zanesljivo in se resnici rado primeša kaj izmišljenega in pretiranega, je pisec teh vrstic rajnemu slikarju večkrat prigovarjal, naj svoje življenje podrobno popiše in tudi našteje vsa svoja dela. Ko sva se po zimi leta 1916/7. zadnjikrat videla, mi je povedal, da je z avtobiografijo že pričel in upa, da jo kmalu dogotovi. Ko sem izvedel o njegovi nenadni smrti, sem njegove domače pismeno vprašal, kaj je z njegovim življenjepisom. Za odgovor sem dobil pričujoči spis, ki ga tu objavljam, v obliki, kakor sem ga prejel, pod črto pa dodajam dopolnilne in pojasnilne opazke.

I.

„Rojen sem bil dné 7. svečana 1842. v Vesci, župnije Vodice na Gorenjskem. Moj oče Pavel Koželj je imel poleg kmetije tudi kupčijo s platnom in je bil do stokrat v Trstu. Moja mati je bila Marija rojena Keržič. Doma smo imeli lepo posestvo. Otrok nas je bilo šest, jaz sem bil najmlajši.

Veliko veselje sem imel do risanja, kakor tudi moji trije bratje; a na kmetih je težava, ker mora že otrok pomagati pri delu. Že v šestem letu sem pričel risati. Ko sem izpolnil sedmo leto, sem bil v Ljubljani pri sv. birmi. Kar sem tam videl, cerkve in škofa Antona Alojzija Wolfa, me je tako očaralo, da sem, ko sva prišla z botrom domov, sedel za mizo ter pričel risati Ljubljano in stolno cerkev zopet zase. To mi je napravilo večje veselje, kot vse, kar mi je boter podaril.

Imel sem zelo dobre in pobožne starše. Z materjo sem šel večkrat na Šmarno goro in k sv. Luciji na Skaručino. Tu so me najbolj zanimale slike na stropu. Tedaj sem naslikal za domačo hišo jaslice, pastirce, sv. Tri kralje, božji grob in kako postajo križevega pota. Najrajši bi vse prerisal, kar sem kje videl. Moj brat Jernej [1]) se je šolal v Ljubljani; prinesel mi je vedno svinčnikov in papirja in enkrat celo zgodbe sv.

[1]) Jernej Koželj je bil pozneje črkostavec pri Kleinmayrju v Ljubljani. (Prof. Anton Koželj).

pisma s podobami. To je bilo veselje! Mnogo teh slik sem prerisal in povečal. Imel sem pa tudi kritika; moj oče je imel zelo bistro oko in me je vedno opozarjal na napake.

L. 1850. je prišel v Vodice za kaplana g. Mihael Peternel [2]). Ko je bila bera po fari, je moj oče temu gospodu pokazal moje risbe. Ta se je močno čudil mojim posnetkom, me prijel za glavo ter me skoraj od tal vzdignil ter rekel: „Ali znaš že tako risati?“ Povabil me je za nedeljo k sebi, da mi bo dal kakih uzorcev. Komaj sem pričakoval omenjega dne. Dobil sem predloge mest, vojakov ter barve; to je bilo nekaj novega zame in silno sem se prizadeval, da napravim kaj čednega.

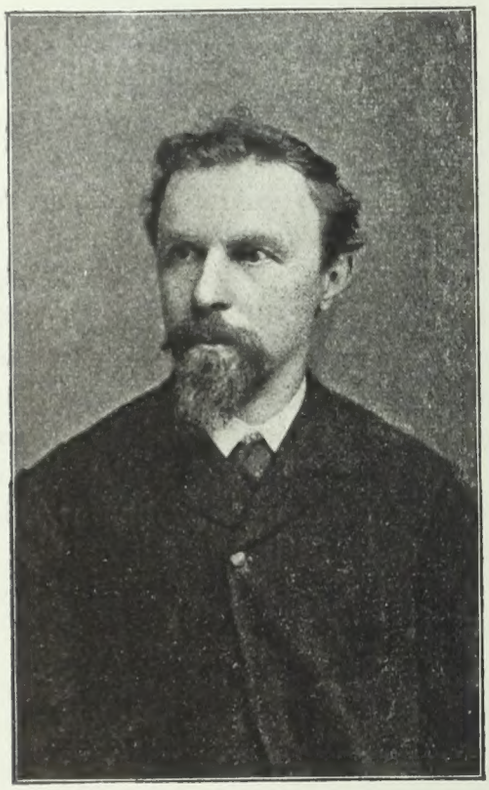

Koželj v moški dobi.

V šolo sem hodil v Vodice. Poučeval nas je g. Peternel poleg verouka tudi v branju in pisanju, ker takrat še ni bilo učitelja. Pri Peternelu sem opravil tudi prvo sv. obhajilo.

L. 1852. se je g. Peternel preselil v Ljubljano kot profesor in začasni vodja c. kr. nižje realke. Obiskal sem ga večkrat.

L. 1859. sem že na novo poslikal domačo vaško kapelo z oljnato barvo. Vaščani so bili zadovoljni s tem mojim prvim delom na zid; plačali so mi 8 gold.

L. 1860. je šel moj oče v Ljubljano k nekemu slikarju, da bi me sprejel, ker je trdil, da slika tudi po cerkvah. Zvedel pa sem, da je le sobni slikar; zato nisem šel k njemu. Hoteli so me dati tudi k nekemu pasarju, a to opravilo me ni veselilo.

Šel sem radi tega k profesorju Peternelu; pokazal sem mu svoje zadnje risbe in poslikane kopije. Čudil se je mojemu napredku ter rekel, da vse pokaže profesorju Oblaku [3]), češ, da me morda sprejme v risarsko

---

[2]) Mihael Peternel, roj. 22. novembra 1808. v Lanišču v župniji Novi Oslici, se je šolal v Idriji, v Gorici, Celovcu in Ljubljani, kjer je bil l. 1835. posvečen v duhovnika. Služil je kot kaplan na Dobrovi, v Moravčah, Poljanah, v Šmartnem pod Šmarno goro in v Vodicah (1850—1852.). L. 1851. je napravil izpit za naravoslovno stroko za nižjo realko. L. 1852. je postal začasni vodja tedaj ustanovljene nižje realke v Ljubljani. Ko je prišel stalni ravnatelj l. 1860., je postal profesor. kar je ostal do vpokojenja l. 1874. Umrl je l. 1884. Cf. Dr. Jos. Jul. Binder, K. k. Staats-Oberrealschule in Laibach, str. 111—116.

[3]) Joahim Oblak, roj. v Ljubljani l. 1817., je bil profesor risanja na ljubljanski realki od 19. jul. 1852. do svoje smrti 15. marca 1865. Dr. Binder, l. c. 169.

šolo na realki. Po pregledu teh risb sem bil res sprejet v omenjeno šolo. V začetku l. 1860. sem že pričel risanje po pravih navodilih. Ker sem čas dobro vporabljal, sem hitro napredoval, tako da sem se v vseh strokah izvežbal. Profesorja Peternel in Oblak sta me zelo podpirala.

V tem je bil na realki nastavljen nov vodja Rudolf Schnedar [4]). Tudi ta je moje risbe zelo pohvalil ter mi obljubil, da mi bo pomagal, da pridem na akademijo. Žal, da je prezgodaj umrl.

K profesorju Peternelu sem zahajal prav pogostoma. Poučeval me je tudi v pisavi in v kemiji. Seznanil sem se tudi s pokojnim pokrajinskim slikarjem Karingerjem [5]) in slikarjem Mihaelom Stroyem [6]); pri obeh sem marsikaj pridobil.

Pokojni ravnatelj Schnedar je preskrbel realki mnogo predlog in modelov, kar je posebno meni dobro došlo. Risal sem tudi portrete po naravi osebam iz boljših ljubljanskih rodbin. Dne 25. julija 1862. sem dokončal svoj uk v Ljubljani. Skušal sem večkrat dobiti kako podporo za nadaljevanje svojih študij; pa bilo je vse zaman.

L. 1863. sem slikal [7]) nove kapelice na Kalvariji v Kamniku. Tu sem se seznanil s kaplanom J. Pucherjem [8]), ki je imel veselje do umetnosti in me je pri delu na marsikaj opozoril.

---

[4]) Rudolf Schnedar, roj. 1828. v Brnu na Moravskem, je bil ravnatelj na c. kr. nižji realki v Ljubljani, od l. 1860. do 1862., ko je doma v Brnu umrl. Dr. Binder, l. c. 116—118.

[5]) Anton Karinger, roj. v Ljubljani 29. nov. 1829., je odšel l. 1845. na dunajsko akademijo, kjer je bil učenec prof. Steinfelda, potem v Monakovo, odkoder se je moral v burnem l. 1848. povrniti domov. L. 1849. je vstopil v vojake. V Ankoni je postal 1850. poročnik. Kot vojak je bival večinoma v Italiji in 3 leta (1854—1857.) v Dalmaciji. L. 1861. je stopil v pokoj, se bogato oženil in živel le za umetnost. Umrl je 14. marca 1870. Slikal je pokrajine in portrete. (Albin Arko.)

Ko se je Koželj seznanil l. 1861. s Karingerjem, ga je jemal Karinger s seboj na svoje slikarske sprehode. Hodila sta po Ljubljanski okolici, po Mirju in po Ljubljanskem barju. Karinger je slikal pokrajine, Koželj pa ga je smel samo spremljati, mu nositi slikarsko pripravo in dežnik. Šele čez nekoliko časa mu je Karinger dovolil, da je smel tudi sam risati in slikati izbrano pokrajino. (Prof. Anton Koželj.)

[6]) Mihael Stroj (Stroy) je umrl v Ljubljani 19. dec. 1871. v 70. letu. Slikal je portrete uglednih ljubljanskih oseb, pa tudi zagrebških. Žena, rojena Marjeta Berghaus je imela več hiš v Ljubljani in Zagrebu, zato je Stroj bival večkrat tudi v Zagrebu. Naslikal je tudi več altarnih slik, na pr. za D. M. v Polju, Šmarje, Mengeš, Škocjan pri Dobravi itd.

[7]) Najstarejša njegova slika utegne biti mala slika za vel. altarjem v Skaručini l. 1861., kateri se še poznajo znaki negotovosti.

[8]) Janez Avguštin Pucher je bil rojen 26. avgusta 1814. v Kranju. Učil se je v Kranju, potem na gimnaziji in v bogoslovju v Ljubljani. V mašnika je bil posvečen 31. marca 1838. Služil je kot kaplan v Leskovcu, Svibnem, Metliki, Ljubnem, Radovljici, na Bledu, v Cerkljah pri Kranju, Smledniku, Kamniku (l. 1863.), na Dovjem. Tu je zbolel in odšel v pokoj domov v Kranj, kjer je l. 1864. umrl.

To leto sem bil tudi na vojaškem naboru. Komisiji sem pokazal svoje risbe ter bil na podlagi teh oproščen vojaščine.

L. 1864. [9]) sem naslikal 4 slike za stranske altarje v Podgorju pri Kamniku, l. 1865. dve veliki stenski sliki za župno cerkev na Ježici pri Ljubljani: Smrt sv. Jožefa in sliko sv. Martina na konju [10]). Isto leto sem slikal al fresco kapelice na Žalostni gori pri Mokronogu [11]).

L. 1865. [12]) sem se stalno naselil v Kamniku. Jeseni istega leta sem se pogodil za prvi križev pot za župno cerkev v Dobu. Kopiral sem po Fürichu [13]).

L. 1867. sem slikal križev pot za župno cerkev v Stranjah in sliko za veliki altar. Za vse skupaj sem dobil 150 gold. [14])

L. 1869. sem slikal križev pot za župno cerkev v Šent Lambertu. To delo je ugajalo pokojnemu kardinalu Missii.

L. 1869. sem prevzel prvo veliko delo: poslikanje prezbiterija podružne cerkve sv. Trojice nad Vrhniko [15]). Napravil sem na oboku štiri

---

Izumel je l. 1843. fotografiranje na steklo; Daguerre je namreč l. 1839. iznašel fotografiranje na kovinske plošče. Bil je rad vesel, šegav in dovtipen. Kot takega se je M. Koželj rad spominjal.

[9]) L. 1864. je Koželj preslikal sliko sv. Križa v Moravčah, bržkone Leyerjevo delo. Ob tem času je imel tudi opravilo pri sv. Valentinu na Limbarski gori. Rad je pripovedoval o ondotnem cerkveniku, ki ga je strela ubila. Ker je moral ob hudi uri zvoniti, bodi tudi po noči, si je hotel cerkvenik delo olajšati, da je napeljal žico iz zvonika v svojo sobo. Tako je lahko s svoje postelje zvonil. Ko je pa v zvonik treščilo, je šla strela po žici do cerkvenikove roke in ga ubila. (Prof. Anton Koželj.)

[10]) L. 1865. je bržkone tudi naslikal za stranski altar na Ježici sv. Uršulo z z družicami. Schumi Franz: Archiv für Heimatskunde, II, 166. Isto leto je poslikal tudi kapelico v Savljah (Marijino Oznanjenje). To kapelico je l. 1914. popravil. L. 1878. je napravil za Ježico sliko M. B. sv. rožnega venca.

[11]) Na Žalostni gori pri Mokronogu je poslikal pet znamenj, dve sliki pa na zid svetih stopnjic. Slike predstavljajo sedmere žalosti M. B. — Zgodnja Danica, 1881, 97. in Volčič: Življenje preblažene Device in Matere Marije itd. IV, 212 imata napačno letnico 1862. Te freske so spadale med prve Koželjeve. Že ko je slikal, se je bal, da delo ne bo uspelo, češ, da mu zidar ne napravlja dobrega ometa. In res se je omet pričel kmalu krušiti. (Spor. J. Flis.)

[12]) Stanoval je v mestu poleg Podrekarjeve hiše nasproti šole v „lectarjevi hiši“, ki se je pisal Juri Gollenwer. Novo bivališče si je ustvaril, ko je kupil l. 1878. hišo na Šutni.

[13]) L. 1866. je poslikal notranje in zunanje stene mrtvašnice v Stožicah (ž. Ježica).

[14]) L. 1868. je naslikal za Kolovrat dvoje cerkvenih bander in bandero za podružnico Podlipovico s slikami sv. Mohorja in Fortunata in sv. Marjete. (Zg. Danica, 1868, 233.)

[15]) Strop svetišča je razdeljen po diagonalih v 4 polja; v njih so razvrščene slike: Bog oče stvarnik, Adam in Eva v raju, Jakobova lestva, Bog daje zapovedi. Na stranskih stenah sta sliki: Spremenjenje na gori, Krst Kristusov v Jordanu. Te freske spadajo k najboljšim Koželjevim delom. Barve so prav prikupne. — Zg.

slike in na stenah ob straneh dve veliki sliki. Slike predstavljajo poveličanje presvete Trojice. Slikal sem na moker zid. V ladji so štiri slike na platno moje delo [16]).

L. 1872. sem napravil križev pot [17]) za župno cerkev v Ribnici, l. 1873. pa za tedaj jezuitsko cerkev v Repnjah in več drugih slik.

L. 1874. sem slikal na presno veliki altar v Mengšu [18]); l. 1875. križev pot za uršulinsko cerkev v Škofji Loki; l. 1876. [19]) za župno cerkev v Vodicah; l. 1879. za dekanijsko cerkev v Vipavi [20]).

L. 1878. sem odšel na potovanje v Gradec in na Dunaj. Tam sem ostal par tednov. Ogledal sem si vse umetnine, bodisi po galerijah, bodisi po cerkvah. Po povratku z Dunaja sem slikal Brezmadežno za Trnovo v Ljubljani [21]).

L. 1878. sem dovršil križev pot za Ihan; l. 1879. za Komendo; l. 1881. za župno cerkev na Krki [22]); za to cerkev sem slikal tudi Brezmadežno.

L. 1881. sem se pogodil za križev pot za župno cerkev v Kamniku, istotako za slikanje 4 stranskih stenskih slik v svetišču: Rojstvo Kristusovo, zadnja večerja, Gospodovo vstajenje in prihod Sv. Duha, dalje štirje evangelisti in štirje cerkveni očetje. Tudi slike na pročelju so istodobne [23]).

L. 1883. sem slikal križev pot za Šmarjeto na Dolenjskem [24]).

L. 1884. sem prevzel slikanje svetišča v novi župni cerkvi na Boh. Bistrici. Glavna stena nad velikim altarjem predstavlja presv. Trojico in kronanje Marijino; na oboku vero upanje in ljubezen, obočne kape imajo primerno ornamentiko. Ob stenah so v primernih prostorih razpostavljene slike 4 evangelistov, Janeza Krstnika in Krizostoma ter dve sliki

---

Danica, 1871, 251 sporoča, da je naslikal tudi sliki za stranska altarja: Čisto spočetje M. B. in sv. Florijana in za cerkev sv. Lenarta v trgu oljnato sliko sv. Lenarta.

[16]) L. 1870. je napravil sliki Brezmadežne in sv. Roka za Kokrico, ž. Predoslje. (Lavtižar: Dekanija Kranj, 186.) — L. 1871. je naslikal za pokopališko cerkev v Gornjem gradu oljnato sliko sv. križa in štiri freske: 1. Jezus obudi Jajrovo hčer, 2. Jezus obudi mrtvega mladeniča, 3. sv. Magdalena pri Jezusovem grobu, 4. Jezus se da Magdaleni spoznati.

[17]) Po dr. Jos. Lesarju: Martin Skubic, str. 29. je slikal križev pot l. 1871. po Fabruchu za 600 gold. Okvire je napravil Matija Ozbič iz Kamnika za 700 gold.

[18]) Glej tudi Zg. Danico, 1874, 323.

[19]) L. 1876. je dovršil križev pot za Šmartin pri Kranju. (Zg. Danica, 1876, 156.) — O križevem potu v Vodicah piše Zg. Danica, 1878, 101. — To leto je dogotovil tudi božji grob za Šmartin pri Kranju. (Zg. Danica, 1876, str. 166, obširno.)

[20]) Za Šmarno goro je napravil l. 1877. altarno sliko sv. Florijana s sig. M. K.

[21]) Zg. Danica, 1878, 415.

[22]) Zg. Danica, 1881. — Za Krko je naslikal tudi sv. Jožefa.

[23]) Zg. Danica, 1881, 320. Na kapelnici je naslikal Dobrega pastirja.

[24]) L. 1883. je dovršil križev pot za Šmarjeto. (Zg. Danica, 1883, 335.) — L. 1886. poleti je slikal na mokri omet v svetišču na Šmarni gori štiri evangeliste. (Prof. Anton Kozelj.)

iz življenja cerkvenega patrona sv. Nikolaja. Slika na glavni steni je moja lastna kompozicija. L. 1885. je bila cerkev posvečena in pokojni kardinal Missia se je pohvalno izrazil o mojem delu. L. 1885. sem za to cerkev naslikal tudi božji grob.

L. 1885. sem naredil dve sliki za stranski altar pri Sv. Duhu ob Bohinjskem jezeru. Tudi slika sv. Krištofa je iz te dobe.

L. 1886. sem slikal svetišče župne cerkve v Komendi [25]). Na oboku je bilo osem slik iz življenja sv Petra. Potres l. 1895. je to delo uničil. — V tem letu sem v graščini na Križu pri Kamniku [26]) osnažil stare freske v biljardni sobi in naslikal božji grob za Šent Vid pri Zatičini.

L. 1887. sem delal altarno sliko sv. Vida za novo župno cerkev v Želimljah. Lastna kompozicija.

L. 1887. sem slikal strop v svetišču župne cerkve sv. Jakoba ob Savi in sicer sv. Jakoba v nebeški slavi, po lastni sestavi. Tudi to delo je potres l. 1895. porušil [27]).

L. 1889. sem slikal strop župne cerkve v Cerkljah na Gorenjskem. Podolgasti, osmerokotni strop sem razdelil v osmero delov in vanje naslikal: Marijino rojstvo, Brezmadežno spočetje, Oznanjenje, Obiskanje, Gospodovo rojstvo, Svečnico, Darovanje, Beg v Egipet. Slike oklepajo plastični okviri in primerna ornamentika. Na steni je slika sv. Treh kraljev in dvanajstletnega Jezusa v templju. Na oboku ladje je velika slika, ki uprizarja Marijino kronanje; lastna sestava [28]).

L. 1890. sem poslikal dekanijsko cerkev v Ribnici [29]) z romansko ornamentiko. Nad stranskim altarjem M. B. sem naslikal sv. Uršulo z devicami v nebeški slavi; na nasprotni strani pa sv. Frančiška Serafinskega s prvaki tretjega reda, po lastni sestavi. Tudi slike nad spovednicama sta moje delo [30]).

[25]) Zg. Danica, 1886, 341 in Slovan, 1887, 363, kjer Andrej Mejač obširno popisuje teh osem fresk, štiri večje in 4 ovalne poleg Boga Očeta v središču. Nasproti prižnice je naslikal 5 *m* visoko sliko: Sv. Petra križajo. — Za Komendo je napravil tudi Križev pot in Immaculato v lepih, jasnih barvah.

[26]) Na kriškem gradu pri Komendi je slikal l. 1731. Josip Mayr v biljardni sobani boj pri Sisku l. 1593. (Argo, II, 111.)

[27]) L. 1888. je obnovil sv. Krištofa na Žalah nad Kamnikom. Veliko fresko je prej naslikal Franc Jelovšek. Isto leto je Koželj slikal na Žalah tudi kapelico.

[28]) Delo je stalo 4000 gold. Iv. Lavrenčič: Zgodovina cerkljanske fare, str. 53. Za podružnico na Zgornjem Berniku je naslikal Dobrega pastirja in štiri evangeliste.

[29]) Po nasvetu dekana Martina Skubica je umetnik naslikal štiri podobe in sicer dve nad stranskima altarjema, dve, nad spovednicama v povprečni ladji. Misel za podobe sta dali dve najbolj razširjeni bratovščini v župniji in spovednici. Slike so: 1. sv. Uršula v slavi (5 × 3 *m*), 2. sv. Frančišek Serafski v nebeški slavi s svetniki njegovih treh redov (5 × 3 *m*), 3. Izgubljeni sin, 4. sv. Magdalena v Simonovi hiši kleči pred Jezusom (obe à 2·5 × 2 *m*). Prvi dve je sam komponiral, drugi dve je posnel po Schnorru. (Dr. Jos. Lesar: Martin Skubic, str. 29, 30.)

[30]) L. 1890. Kapelico pred cerkvijo na Ježici. Barve so prav prikupne. Malo je pri nas tako ličnih kapelic.

L. 1891. sem slikal kapelo žalostne M. B. na Malem gradu v Kamniku.

L. 1892. sem naslikal božji grob za Srednjo vas v Bohinju. Isto leto sem preslikal ondi tudi prezbiterij, in sicer na stropu s 4 evangelisti, ob strani s slikami iz življenja sv. Martina. Tudi altarna slika sv. Martina je moje delo [31]).

L. 1893. sem naslikal božji grob za Kovor. To leto sem se pogodil za križev pot v Dobrepoljah in ga dovršil l. 1894.

L. 1893. sem poslikal vso župno cerkev v Gorjah, in sicer sem uprizoril na stropu v svetišču češčenje božjega Jagnjeta in nekaj predpodob iz starega zakona, ob strani pa zadnjo večerjo, naposled v ladji veseli del sv. rožnega venca. Oznanjenje M. D. je moja lastna sestava, istotako kronanja M. D. na oboku ladje [32]).

V l. 1893.—1896. sem napravil 4 križeve pote za župne cerkve na Ježici, v Zapogah, v Stopičah in pri Sv. Gregorju.

L. 1896/7. sem poslikal vso gotiško cerkev v Šent Rupertu [33]) na Dolenjskem. Rebraste oboke sem okrasil s stiliziranimi cvetkami; v sredi ladje sem na oboku naslikal 4 angele, predstavljajoče pevce. Stena nad stranskim altarjem je okrašena s sliko Marijinega Oznanjenja in sv. Družine.

L. 1898. sem slikal križev pot za župno cerkev v Praprotnem v senjski škofiji.

L. 1900. sem izdelal nov božji grob za Ribno pri Bledu. — To leto sem bil v Rimu, Florenci, v Benetkah. Vse znamenitosti po Vatikanu in drugod sem si ogledal. Ko sem se povrnil domov, sem se drugič lotil slikanja kapelic [34]) na potu proti Kalvariji v Kamniku [35]).

L. 1901. sem ornamentalno preslikal prezbiterij v Novem mestu.

L. 1902. sem slikal križev pot za župno cerkev v Šmartnem v Tuhinju in potem frančiškansko cerkev v Novem mestu. Uprizoril sem v ladji: Marijo z Jezuščkom v naročju kot zavetnico Tretjega reda. Ob straneh ladje sem predočil: sv. Družino, sv. Frančiška, ko prejema rane, sv. Antona, ko govori ribam; pred pevskim korom angele s harpami in z napisi.

L. 1903. sem poslikal vse tri ladje v župni cerkvi v Trebnjem. Na stropu so polja poslikana s primerno ornamentiko. Sredi ladje sem v 4

[31]) Pri Sv. Janezu na Bohinjskem jezeru je naslikal sv. Krištofa l. 1892. (Por. prof. Anton Koželj.)

[32]) L. 1894. je naslikal pet fresk na kapelico v Stahovici pri Kamniku: 1. sv. Primož in Felicijan in nad njima M. B., 2. sv. Marjeta kortonska, 3. sv. Lenard, 4. Bog oče, 5. Jezus na križu. Kakor kaže napis, je bila kapelica postavljena že l. 1749.

[33]) L. 1896. je preslikal svetišče, l. 1897. ladjo. (Ivan Steklasa: Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem. Str. 183.)

[34]) Ko je slikal prvič te kapelice l. 1883, mu je nasvetoval okrajni zdravnik dr. Gauster, naj rabi za rdečo barvo cinober. To je storil. Cinober pa je počrnel in slike so postale smešne. Zato jih je bilo treba popraviti. (Sporočil prof. Anton Koželj.)

[35]) L. 1900. je dovršil sliko sv. križa za šentrupertsko podružnico na Ćirniku. (Ivan Steklasa, l. c., 278.)

polja uvrstil štiri ovalne slike. Pri krstnem kamnu sem naslikal krst v Jordanu. Še to leto sem slikal križev pot za župno cerkev v Leskovcu, l. 1904. pa za župno cerkev v Vidmu na Štajerskem.

L. 1904. sem v župni cerkvi v Trebnjem poslikal še prezbiterij. Na stropu sem upodobil: kronanje Marijino in štiri evangeliste, na stranskih stenah pa še štiri slike.

L. 1905. sem slikal svetišče župne cerkve na Homcu. Na stropu sem predočil Marijino kronanje in štiri evangeliste, ob straneh Marijino življenje.

L. 1906. sem poslikal svetišče v Zgornjem Tuhinju. Na stropu sem uprizoril Marijino kronanje, ob steni Marijino rojstvo.

L. 1907. sem slikal ladjo župne cerkve v Zapogah, jeseni svetišče župne cerkve v Vodicah. Na stropu je glavna slika: Bog Oče z angeli, v obočnih kopah pa: vera, upanje in ljubezen ter 2 pojoča angela.

L. 1908. sem slikal ladjo župne cerkve na Šutni v Kamniku; na oboku: Brezmadežno, sv. Trojico z angeli; nad korom: pevajoči zbor angelov, v lunetah ob straneh 6 prizorov iz življenja Marijinega. Delo sem dovršil l. 1909. in potem odšel v Vodice, da bi poslikal še ladjo župne cerkve. Na pročelju oboka sem uprizoril Marijo z Jezuščkom, nad pevskim korom sem postavil kralja Davida, njemu nasproti sv. Cecilijo ter šest pevajočih angelov.

L. 1910. sem naslikal božji grob za župno cerkev v Trnovem na Notranjskem; l. 1911. križev pot za Šent Rupert[36]) na Dolenjskem. To leto sem pričel slikati svetišče župne cerkve v Komendi. Na oboku so 4 slike iz življenja sv. Petra, ob straneh pri oknih so vse v polukrogih 4 slike iz življenja apostolov. Slika na oboku: Jezus izroča Petru višjo cerkveno oblast, je moja sestava. Obočne pasove krasi ornamentika, lizene so kamenite barve. L. 1912. sem v imenovani cerkvi poslikal ladjo. Obočna slika predstavlja sv. Trojico z Marijo; nad njimi sv. Peter, sv. Pavel, sv. Jožef in sv. Janez Krstnik, vsak z angelom, ki drži znak mučeništva; pod njimi cerkev, v katero se zaganjajo viharji. Slika, ki je 8 metrov dolga in toliko široka, je moja lastna kompozicija. Ob straneh pod obokom sta ovalni sliki: sv. Klemen, papež in mučenik in sv. Boštjan. Obočno polje krasi renesanska ornamentika, ki se ponavlja v kapelah.

Jeseni l. 1912. sem pričel slikati kupolo ladje župne cerkve na Homcu. Obok kupole sem moral natančno somerno razdeliti v posamezna polja, nato sem začel slikati okvire. Delo je bilo jako mučno, ker ni bilo nič dnevne svetlobe; vedno sem rabil luč.

Po zimi tega leta sem slikal božji grob za Vodice.

Spomladi l. 1913. sem pričel zopet s slikanjem v kupoli na Homcu. Posamezne slike so $6^1/_2$ *m* visoke in $4^1/_2$ *m* široke ter predstavljajo: Svečnico, sv. Družino, sv. Tri kralje. Glavna slika na pročelju kupole kaže Mater milosti s skupino romarjev v narodnih nošah. V medaljone

[36]) Ivan Steklasa, l. c., 181.

sem razvrstil: sv. Frančiška Ser., sv. Sanislava, sv. Cirila in Metoda, sv. Mohorja in Fortunata. Prostor med medaljoni izpolnjuje ornamentika.

L. 1914. sem slikal križev pot za podružno cerkev v Šinkovem turnu pri Vodicah[37], l. 1916. pa Marijo, kraljico sv. rožnega venca za Mošnje" [38]).

S tem se konča njegov rokopis. Zadnji čas je slikal najrajši pokrajine in vedno je pravil, da jih poleti 1917. še mnogo napravi. Bog pa je sklenil drugače. Napadla ga je pljučnica. Moči so ga jele precej prve dni bolezni zapuščati; slikarstvo ga je še vedno zanimalo. Še predzadnji večer pred smrtjo mu je dajal zdravnik upanje, da se pozdravi, kar ga je zelo potolažilo. Tretji dan bolezni se mu je stanje olajšalo. Takoj je vstal in odšel v delavnico pogledat svoje slike. Drugi dan je hotel zopet tja iti, pa se je takoj povrnil, ker je bil že preveč slab. Prej ni bilo dne, da bi ne bil prebil v svoji delavnici par ur med svojimi slikami in knjigami; tam se je počutil najsrečnejšega. Po kratki bolezni je izdihnil svojo blago dušo 26. februarja 1917.

Koželjevemu življenjepisu moramo pridati še nekoliko dostavkov.

Slikar Matija Koželj se je oženil v Kamniku 10. februarja 1868. z Marijo Hudobivnik, hčerjo cerkvenika na Žalah v Kamniku. Seznanila sta se, ko je Koželj slikal na Kalvariji in je cerkvenikova hčerka prihajala gledat njegovo delo. Koželjevo smrt je objokovalo šest otrok: Marija, omožena Sicherl, soproga železniškega postajnega načelnika v Trzinu in poštarica; Anton, c. kr. realčni profesor v Ljubljani, slikar in ilustrator; Ivan, trgovski potnik; Jožef, kaplan, Maks, akademični in zlasti pokrajinski slikar; Bogomira, ki je še na domu in nam je preskrbela slikarjevo avtobiografijo z raznimi pojasnili.

---

[37]) L. 1914. je poslikal na mokri omet dvoje znamenj na Križu pri Komendi, last kriškega barona Otona Abfaltrerna. Blagoslovili so ji zadnjo nedeljo v septembru. Prvo znamenje na polju obsega slike: Kraljico angelov, ob straneh pa Ruta na Boozovi njivi in Gospodovi učenci smukajo klasje. Slike drugega znamenja ob deželni cesti uprizarjajo: rojstvo, smrt in vnebohod Gospodov (Domoljub, 1914, 667.)

[38]) Poleg naštetih slik naj še omenim freske na slavoloku frančiškanske cerkve v Kamniku; sliko Jezusovega in Marijinega srca v Mengšu; Brezmadežna in dve sliki za postni čas (Jezusa bičajo, Jezusa kronajo), M. B. sv. rožnega venca za Tunjice, kjer je tudi obnovil Potočnikovo fresko sv. Izidorja in sv. Jošta; oljnato sliko za vel. altar na Češnjicah: Škapulirsko M. B. — Za kapelico božjega groba na Žalah je naslikal oljnato sliko Gospodovega vstajenja. Ta slika je dala pesniku Antonu Medvedu povod za umetnostni članek „Surrexit Dominus vere!" (Gospod je resnično vstal!), ki ga je v bogoslovskem pisateljskem društvu v Ljubljani 16. oktobra 1888 prečital njegov drug, ker se pesnik ni mogel seje osebno udeležiti, kajti bival je tisto leto v samostanu [illegible]. [illegible] Popravljeno sliko Vstajenja je [illegible]. Ta opis menda ni nikdar izšel.

Koželj se je v rani mladosti vnel za slikarstvo. Čuli smo, kako ga je navdušil prvi obisk ljubljanskega mesta in lepe stolnice, ko je šel k sv. birmi; kako je z veseljem hodil z materjo na Skaručino in Šmarno goro; kako je bistro povsod opazoval slike in kipe. Duša se mu je napolnila teh podob in je zahrepenela, da bi vidno izrazila pridobljene vtiske. Zato je risal in slikal, da bi si dušne slike dalj časa ohranil. Vadil se je v risanju sam; poslušal sodbo očetovo in drugih naklonjenih mu mož; vežbal se je dalje na ljubljanski realki; iskal je stika z boljšimi slikarji, na pr. s Karingerjem in Ivanom Wolfom, da bi se čimbolje izuril. Tako je dozoreval in se usposobil za cerkvenega slikarja.

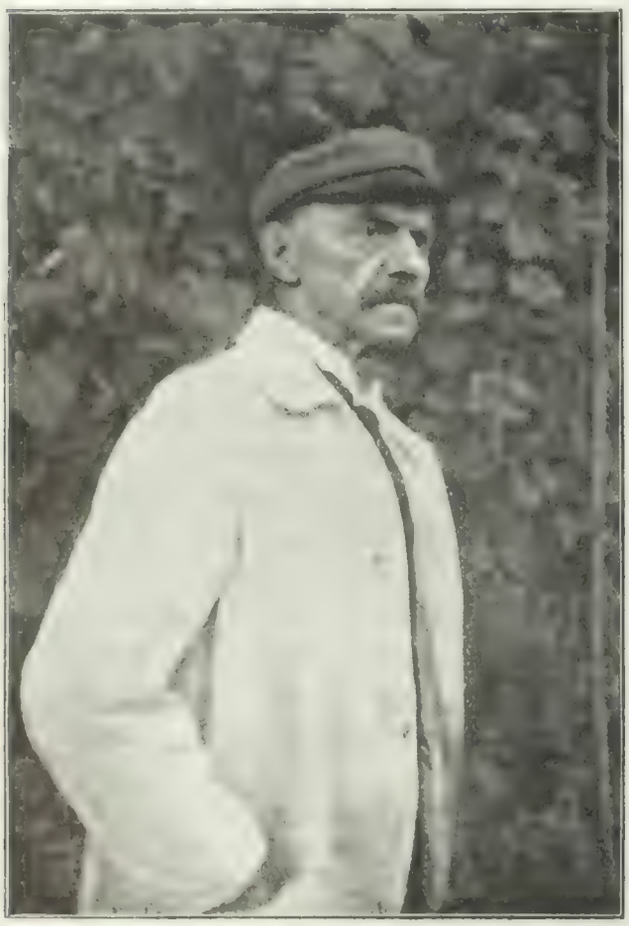

Koželj v poslednji dobi.

Čudovita je bila njegova marljivost in vztrajnost. Koliko del je ustvaril v polstoletni dobi! Že samih križevih potov je do dvajset, torej 280 slik. Koliko truda ga je to stalo! In poglejmo njegove freske! Ali jih je kateri domačih slikarjev toliko napravil? Slikal je na mokri omet, na pr. v Kamniku na Kalvariji (1863, 1900), v župni cerkvi 1881, na Žalah, na Malem gradu 1891.; na Ježici 1865., na Žalostni gori pri Mokronogu 1865., pri sv. Trojici nad Vrhniko 1869., v pokopališki cerkvi v Gornjem gradu 1871, na Bohinjski Bistrici 1884, na Šmarni gori 1885, v Komendi 1886 in 1911, pri Sv. Jakobu ob Savi 1887, v Cerkljah pri Kranju 1889, v Ribnici 1890, v Srednji vasi v Bohinju 1892, v Gorjah 1893, v Šent Rupertu 1896/7, v kapiteljski cerkvi v Novem mestu 1901, pri frančiškanih v Novem mestu 1902, v Trebnjem 1903/4, na Homcu 1905 in 1912/3; v Zgornjem Tuhinju 1906, v Vodicah 1907/9, v Zapogah 1907, v Kamniku 1908/9. Prezreti poleg teh fresk ne smemo še raznih kapelic in znamenj. Koliko telesnega in dušnega napora je v teh delih!

Pri Koželju je značilno, da pokrajinskih slik ni slikal kar pod milim nebom z barvami, ampak da si je zunaj napravil le risbo in zaznamoval barve, doma pa je sliko v barvah izvršil.

Pokrajinsko slikarstvo ga je vedno veselilo, čeprav se mu je mogel le redkoma posvetiti. Čim starši je bil, tem večje nagnjenje je imel do te panoge slikarstva. Ali so ga na to nagibali spomini na mladost, ko sta s Karingerjem slikala ljubljansko okolico, ali okolnost, da se je sin Maks posvetil skoro izključno tej stroki? Bodi kakorkoli, istina je, da je še zadnje dni pred smrtjo sklenil, da hoče o toplejšem času naslikati še marsikatero pokrajino.

Kjerkoli je imel v svojem življenju kako večje delo, povsodi je skušal dotično pokrajino naslikati. Ko je slikal v Bohinju, je napravil dve pokrajinski sliki s Črne prsti, Vrata, izvirek Bohinjske Bistrice; na slikal je tri jezera Bohinjsko, Blejsko in Belopeško, dalje Kamnik, Triglav, Grintovec [39]) itd. Župnik Janko Petrič pri sv. Petru v Ljubljani ima njegovo sliko, ki nosi na lesenem okviru napis: „Pogled na cerkljansko faro s stolpa podružne cerkve na Spodnjem Brniku. Po naravi risal in slikal M. Koželj l. 1899." S svinčnikom je pripisano: „Ta pokrajina kaže čas v začetku meseca septembra; solnce se je nagnilo proti zahodu."

Za svoje samostojne kompozicije se je Koželj vestno pripravljal. Risal je osnutke, posameznosti in skupine.

Mnogo njegovih načrtov in celo šolskih risb in vaj hranijo njegovi domači.

Med Koželjevimi cerkvenimi slikami je mnogo kopij; včasih v posameznih delih, včasih v celoti. Führichov križev pot je čestokrat posnel. Mnogo podob je povzel po Schnorru pa tudi po drugih starejših mojstrih. Nekaj slik je sam sestavil, kakor omenja v svojem življenjepisu.

Škoda, da Koželj v najboljših letih ni imel nobenega mentorja, ki bi ga vzbujal, opozarjal, dvigal. Kaj bi se dalo iz te marljive, vztrajne, po napredku koprneče duše vzgojiti! Ker pa je le sam hodil po trnjevem potu svojega slikarskega poklica, ni čuda, da je kretal le po oglajenih tirih, da se je le redkoma vzpel na stermejša pota in da se v njegovem stvarjanju komaj pozna napredek. Ali niso freske pri Sv. Trojici nad Vrhniko iz l. 1869. boljše od vodiških, ki so nastale 40 let pozneje?

Izmed barv je Koželju ugajala posebno okra. Nekdo ga je zato imenoval „der Ockermaler". Ko je delal v Bohinju, je našel kraj, kjer se ta barva dobiva. Ker je tudi Valentin Mencinger rabil to barvo, ki je pri nas drugje ni lahko najti, je bil prepričan, da je bil Mencinger iz Bohinja, čeprav mu drugi podatki niso bili znani. In res je bil Mencinger rojen v Bohinju l. 1702., kakor spričuje krstna matica v Srednji vasi.

Kljub temu, da je bil Koželj v svojih računih silno skromen, je vendar vsled svoje marljivosti in varčnosti lahko izhajal, si kupil lastno

[39]) V Slovanu, 1887, str. 364, piše A. Mejač: „Predlansko leto za svojega bivanja v Bohinju in na Bledu si je prilobil ta slikar tudi mnogo pokrajinskih risarij iz ondotne predivne okolice ter ob priliki pokazal tudi nekatere dotične kartone, iz katerih je sijala njemu le urojena risarska natančnost in tredoljubivost." O Koželjevih slikah sodi: „Vse kaži ogibičnost, natančnost in mehkoto njegonjegovega čopiča".

hišo, preskrbel vso svojo rodbino in ostal čvrst do svoje starosti. Ko ga je kratka bolezen vzela, se je poslovil od nas skoro zadnji freskist in cerkveni slikar. Ali bo dobil kaj dobrih naslednikov?

Nov prispevek o Čopu.

Objavlja AVGUST ŽIGON.

Dognati nam je mogoče slednjič problem srečno do konca, dolgoletni problem našega raziskovanja; tisti problem namreč, ki je nastal l. 1903 v Zborniku Matice Slovenske, in ki mu je pomagala potem, sedem let kesneje, Carniola l. 1910 za korak dalje. Po nadaljnjih spet sedmih letih pa mu pomagaj zdaj tu do končnega zaključka!

I.

Stvar je bila namreč ta: V posesti pokojnega svétnika Emila Gutmanna se nam je pojavila v Gorici nekaka zbirka Čopovih lastnoročnih pisem odn. fragmentov in konceptov za pisma, vsega vkup devet kosov, ki so prišli v Gutmannove roke iz posmrtne zapuščine njegovega osebnega prijatelja Levstika. Ta izvor listin mi je pokojni Gutmann večkrat in ponovno izpričal, a češ, da pa ne vé, odkod jih je dobil Levstik sam, ter da jih zató hrani v svoji posesti, ker o prejšnjem lastniku da nima ni slutnje.

Rokopisi te zbirke imajo, kos za kosom, pa vsak s svinčnikom v zgornjem desnem voglu svoje prve strani po svojo črko iz slovenske abecede gajice, ki dajo (kakor sem to že v Zborniku M. Sl. l. 1903 na str. 154 zapisal) — vse vkup naslednjo nepopolno abecedno vrsto:

(a), b, c, č, d, e, (f, g, h,) i, j, k, (l), m, ...

ker oklenjenih črk v Gutmannovi zbirki ni! Domnevati je dala ta vrsta črk, da je pač nekoč zbirka štela vsaj toliko številk, kolikor je črk od **a** do **m**: vsega vkup 14, — pet listin potemtakem več kakor jih je našel in ohranil Gutmann.

In sodil sem takrat, da je to abecedno štetje v zbirki najbrže Levstikovo, ter da je Levstik imel resnično nekoč vsaj vrsto *a* do *m* vso pred sabo. In zastavil sem dokaz, da so prišli ti rokopisi Čopovi iz Čopove zapuščine (vsled nakupa od Čopovih dedičev) v Kastelčevo last; iz Kastelčevih rok da potem kot zanemarjeni papirji v ljubljansko licejko; iz licejke pa slednjič v Levstikovo uporabo. Ostali da so končno vsled nepričakovane smrti Levstikove v njegovi posmrtni ostalini, kjer jih je našel vse založene kot upravitelj zapuščine Levstikove pokojni E. Gutmann. Gutmanna je ta dokaz preveril. [1]) — In vrnil je Gutmann

[1]) Posebej, ko je imel in hranil še skupni ovoj k tem pismom, ki ga pa meni l. 1903 ni pokazal z listi vred, pač ker se mu ni zdel nič važnega, ampak

osebno sam o božiču l. 1904 zbirko z ovojem vred spet ljubljanski lic. biblioteki, kjer je odtedaj pod: MS 389.

Taka je bila situacija vse do l. 1910; pa ti zasledim tega leta med drugimi papirji Čopovimi, ki jih še hrani ista knjižnica, (dné 15. IV.) štiri nove rokopise, vse same lastnoročne Čopove koncepte in odlomke pisem, in vse z **enako** signaturo kakor jo ima Gutmannova zbirka! Bile so to črke: **f, g, h, l,** — prav one torej, ki so Gutmannu manjkale. Potrdilo je to dejstvo pravilnost dokaza v Zborniku M. Sl. V., ter potrdilo zatorej nadalje, da je E. Gutmann vrnil svojo zbirko iz Levstikove zapuščine — pravemu lastniku; literarno pa nam je izpopolnila ta najdba črto od *b* do *m*: vso torej do same črke **a.** [2])

Ostali sta l. 1910 le še dve vprašanji: 1.) kaj in kje — **a**? 2.) ali morda kedaj sploh še kaj več, kot le do ohranjenega nam **m** v zbirki?

In danes imamo tu končno — odgovor v rokah!

1.) Pod signaturo 23627, signirano še s staro Kastelčevo roko, je v ljubljanski licejki izvod znanega obsmrtnega lista Prešernovega iz l. 1849. In sam sebi nisem hotel verjeti, ko sem zasledil letos nad to pa še drugo signaturo tam zgorej v desnem voglu na vnanji strani: s svinčnikom ter z Levstikovo roko — drobno črko **a.** To torej tista težava! To torej — končna rešitev tolikoletnega iskanja in ugibanja našega! To torej — tolika svetinja Levstiku? Ne kak Čopov rokopis kakor vsi ostali kosi, ampak — neka tiskovina! A kar že kosi *f, g, h, l,* potrjuje nam zdaj torej spet tudi *a*: Levstik je imel Gutmannove črke izposojene iz ljubljanske knjižnice! Toda izposojenih ni imel doma vseh, ampak le nekaj, le 9 kosov vse zbirke, pet pa (a, f, g, h, l) jih je ostalo na svojem prvotnem mestu do dandanes, — nam za dobrodošlo, objektivno potrdilo izkopani resnici. Našel je Levstik kot skriptor licejke (l. 1873) rokopisne kose te *a*do*e**m*ske zbirke pozabljene med nesignirano ter že zavrženo, iz biblioteke takrat izločeno ker češ da nepopolno ter defektno šaro, izbrskal jih, zbral jih ter rešil sebi in nam, dodal jim še s Kastelčevo roko signirani ter že ustavljeni tisk iz ljubl. licejke pod črko *a*, pa signiral si jih on sam sebi — in Levcu z abecednimi znaki do črke *m*! [3])

le nebistveno postranski privesek, ovoj, ki ima kot naslov na prvi strani (dasi že z gajico, pa vendar nedvomljeno da) s Kastelčevo roko napis s svinčnikom:

Čops M

Briefe

kar potrjuje prvo točko mojega dokaza, le da jo v toliko korigira, da niso prišli ti listi kot zanemarjeni papirji v licejko, ampak da jih je Kastelec lepo zbral ter jih ovil s posebnim ovojem, a potem pustil biblioteki.

[2]) Carniola 1910, str. 214—221.

[3]) Prim. tu poročilo iz l. 1874 v goriški „Soči", kjer nam je Fr. Levec ohranil vest o vzroku, zakaj se je nameravani „Prešernov album" zakasnil preko določenega leta 1872: „V Ljubljani, 5. Jan. [Izv. dop.] [illegible] G. Levstik — je namreč prevzel nalogo, naslikati vse literarno gibanje v Prešernovi dobi. To delo bi bil rad do pravega časa izvršil, a našel je v tem, ko je [illegible]

2.) Da pa res le do *m*, ta fakt nam izpričuje — ultima ratio! — pokojni Fr. Levec. V svoji „Prešernovi mapi“ nam je namreč skrbno ohranil svoj lastni svojeročni prepis **vse** te Levstikove zbirke, — prepis naslednjih, tako-le signiranih ter še dandanes tako-le kronološko urejenih kosov:

Plavi znaki:		Črni:	Levstik:		Vladimir Levec:
	Lemberg, 10. April 1824.	*g*	?	1)	*Zupanu	ali Prešernu*
a	Lemberg, 27. 10^{br} 1825.	*f*	Metelko.	2)	
f1/f2	[Brez dneva: o Vodniku &c.].	*e1/e2*	Kopitar	3)	
b	Laibach, 21. Jaener 1830.	*č*	Kopitar	4)	
c	Laibach, 16. May 1830.	*d*	Kopitar	5)	
	Laibach, 23. Juny 1831.	*m*	Kopitar	6)	
d	Laibach, 15. 10^{br} 1832.	*b*	**ne** Kopitarju	7)	*morda Safařiku?	Levec*
	Laibach, Österjonntag Nachm. 1833.	*i*	Kopitar	8)	
e	Laibach, 2. May 1833.	*c*	Kopitar	9)	
	Laibach, 12. May 1833.	*j/j1*		10)	
	Laibach, 17. Juny 1833.	*k*	Kopitar	11)	
	[Brez dneva: o Mickiewiczu].	*h*		12)	*Komu in kedaj?*
	[Brez dneva: o slov. metriki].	*l*	Šafařiku.	13)	*quando?*
	Prešernov smrtni list 8./II. 1849.	*a*		14)	

Ta Levčeva zbirka, nam tu naravnost dragocen dokument, — izpričuje torej: vrsta listin se pričenja z ***a***, ter se končuje z ***m***, prav kakor so nam to doslej pričali že originali sami. A kar je tu novi prispevek, je to-le dejstvo: da preko *m* tudi v Levčevih prepisih ni nobene nadaljnje črke več, kakor je ni v originalih samih, da se torej zbirka listin tu in tam jenja z isto črko *m*! Ali ne priča to soglašanje obeh zbirk, da kakor ne Levčevi prepisi, nastali po originalih, tako tudi originali sami, kar jih je imel nekoč Levstik, — **ne** preko signature ***m***? Poslednje odprto vprašanje je torej dobilo tu svoj končni odgovor: zbirka Levčevih prepisov nam izpričuje kakor zbirka originalov kot poslednji kos — črko *m*; dokaz so nam vsled tega Levčevi prepisi, da tudi za njegovih, Levčevih dni ni zbirka sezala — preko črke *m*, ampak da je imel tudi on, Fr. Levec, kot zadnji kos zbirke Levstikove — črko *m* v rokah; in na podlagi tega dejstva nam Levčevi prepisi omogočajo trdni sklep, da nam izmed izvirnikov ni Levstik izgubil ničesar, ampak da so se nam ohranili vsi kosi, kar si jih je bil zbral ter jih sploh kedaj imel sam pred sabo v svoji zbirki *a* — *m*!

---

blijoteki mnogo do sedaj še nigder porabljenih in nikomur znanih Preširnovih pisem, in pisem Preširnovih prijateljev, kakor: Andreja Smoleta, graščaka Rudeža, Matije Čopa in drugih. Poleg tega je tudi g. Dežman, custos ljubljanskega muzeja, g. Levstiku blagodušno prepustil vso bogato Preširnovo zapuščino, kar je muzej hrani, da jo pri svojem spisu porabi.“ (Soča IV.: 8./I. 1874. [štev. 2.] = Slovenski Narod 13./I. 1874. [štev. 9.]; Fr. Levec, takrat suplent v Gorici, je bil o božičnih počitnicah l. 1873 v Ljubljani, ter je izvedel iz pogovora z Levstikom samim o dogodku ter vzroku zakesnitve nameravanega životopisa Prešernovega: pa je takoj po svoji vrnitvi v Gorico to literarno vest objavil v svoji „Soči“ ter nam s tem ohranil dragocen podatek!

II.

In zoper ta rezultat nam tudi tisti dve mesti iz „Zvona“ 1879, ki sta bili l. 1903 v Zborniku M. Sl. V. na str. 153 še nekak ugovor zoper popolnost zbirke, nista dandanes tu nikak argument več! In sicer kateri dve mesti?

1.) Na str. 68 Stritarjevega „Zvona“ 1879 — Levčev stavek: „V rokah imam pisma Čopova, v katerih pripoveduje Kopitarju, da je Kastelec Kranjske Čebelice dal tiskati 1200 knjižic ne zato, da bi je toliko prodal, nego ker vsi mislijo, da je bo duhovščina mnogo požgala.“ A takega besedila ni nikjer v doslej nam znanih pismih Čopovih! Ali **se nam ni torej vendarle tu katero izgubilo?**

2.) Na str. 226 istega „Zvona“ (1879) — naslednji Levčev citat iz Kopitarjevega pisma Šafaŕiku, ki v njem sodi dne 8. VII. 1831 Kopitar o Čopovi slovstveni zgodovini tako-le: „Es sind herrliche Beiträge und ich zweifle, ob Sie sonst woher eine (!) so brave Vorarbeit erhalten können. Čop ist ein milder Recensent und von extensivem Vergleich*ung*sgesichts-**kreis.“ Toda, odkod ima Levec ta citat svoj l. 1879, ko je dotično Kopitarjevo pismo objavil prvič šele l. 1899 Zbornik M. Sl. l. na str. 109? Ali je imel Levec v gorenji zbirki nekoč morda vendarle še kak vir, ki se ni nam ohranil?**

Odgovor k točki 1.):

Prvo izmed teh dveh mest, ki sta le dozdevno ugovor zoper popolnost gorenje zbirke, je neka pomota Levčeva, ki je zmotno v svojem navedenem stavku citiral kot vir neka Čopova pisma Kopitarju, namestu znanega pisma Prešernovega Čelakovskemu z dné 29. aprila 1833! V tem listu svojem pa ne poroča Prešeren pravzaprav o natisku Kranjske Zhbelize, ampak o Smoletovi zbirki narodnih pesmi slovenskih, ki da bi jih radi dali natisniti v Pragi, ker v Ljubljani da bi jih ne dopustila — prestroga cenzura. In tu dostavlja Prešeren: „ . . . Die Auflage müßte wenigstens zwölfhundert Exemplare betragen, indem wir darauf gefaßt sein müßen, dass unsere Geistlichkeit einige davon verbrennen werde, wie sie es theilweise mit der Zhebeliza thut.“ [4])

Izšlo je pri nas to pismo v tisku resda šele l. 1882 v Lj. Zvonu (na str. 49—53), kjer ga je objavil prav Fr. Levec sam. Vendar pa vemo, da ga je Fr. Levec že leta 1879 poznal, kakor tudi ono drugo Prešernovo Čelakovskemu z dné 22. avgusta 1836, ki mu je ž njim vred bil poslal poet svoj novi „Kerít per Savizi“. Obedve pismi omenja namreč Fr. Levec že v svojem članku o Prešernu v „Zvonu“ l. 1879, in sicer prvo na str. 38, drugo pa na str. 39, kjer se mu je primerila spet druga pomota, da je prenesel v Prešernov list z dné 22. VIII. 1836, kar piše Prešeren Čelakovskemu pa že 29. IV. 1833 [!] zadevo o natisku „slovenskih narodnih pesmi, katerih hoče Smole 6—7 pol na svetlo dati, a zaradi upora in kovarstva unserer jansenistischen Obscuranten“ to v Ljubljani

[4]) Lj. Zvon 1882, str. 52.

nikakor ni možno“.[5]) Kakor je Fr. Levec sicer v svojem delu točen, se je pa tu zmotil ob istem Prešernovem pismu, dà, ob istem Prešernovem besedilu dvakrat: da je enkrat prenesel, kar je pisal Prešeren, v Čopovo pismo; in da je drugič prenesel v Prešernovo pismo z dné 22. VIII. 1836, kar je pisal Prešeren že tri leta prej: 29. IV. 1833. Odkod in kako ta pomota, pa je težavno ugotoviti.

Imel pa je Fr. Levec tudi te dve Prešernovi pismi prav kakor Čopove rokopise iz istega vira: — iz rok Levstikovih. „Ta dva lista je g. Patera našel v Českem muzeji, a v Ljubljano prepisana prinesel pokojni Aleksander Aleksandrovič Kotljarevski 1874. leta g. Levstiku, s čegar dovoljenjem sta tukaj natisnena.“ Tako nam poroča sam Fr. Levec v Lj. Zvonu 1882/49 v uvodu k objavi označenih dveh Prešernovih pisem.[6]) Toda v „Dostavku“ na str. 112 in 113 istega letnika pa nam je sam popravil po podatkih iz Prage, da teh pisem Prešernovih ni našel Patera, a najbrže tudi ne Kotljarevskij v českem muzeju, ampak ta domnevno pri sinu Čelakovskega; Prešernovih izvirnikov vsaj sedaj da ni v českem muzeju, a tudi zapiska ne nikjer, da bi jih bil tu kedaj bral Kotlja-

[5]) Prešeren 29. IV. 1833. (Lj. Zvon 1882/52): „Den Dienst, den Sie dadurch der krainischen Literatur erweisen würden, wäre um zo wesentlicher, als der Opposition *unserer jansenistischen Obscuranten* auf keine andere Art beizukommen ist, als dass man ihr zeigt, dass sie ganz vergebens sei.“ — K Smoletovi zbirki slov. nar. pesmi prim.: Illyr. Blatt, 1. Aug. 1823, Nr. 31, pg. 121 (članek: „Ein kleiner Versuch in krainerischen Volksliedern“, s podpisi *M. C.* in *J.*, ki predlaga, naj se napravi zbirko slov. nar. pesmi). In tu bereš: „Eine hier in Vorschlag gebrachte Sammlung krainischer Volkslieder könnte leicht und bald durch zwey auf einen Endzweck hinwirkende Mittel zu Stande kommen: nähmlich 1) durch eine kritische Auflesung, Auswahl und Verbesserung mehrerer bereits im Lande umher schallender Gesänge*); 2) durch verschiedene, jedoch non invitâ Minervâ neu verfaßte Beyträge.“ K zvezdici ob točki 1.) pa pod črto opomba o A. Smoletu: *) Eine rühmliche Unternehmung, welche bereits durch längere Zeit einen anſehnlichen, den Verdienſten des vortrefflichen ſchottländiſchen Macperſon nacheiferuden jungen krainiſchen Patrioten in Laibach beſchäftiget. Seine Beſcheidenheit erlaube es, einſtweilen nur die Anfangsbuchſtaben ſeines ſchon jetzt, und in die Zukunft gewiß noch mehr verehrlichen Nahmens hieher zu ſetzen. — — Sie ſind A. S. [Deset let za tem — pa Prešernovo pismo (l. 1833) Čelakovskemu o natisku Smoletove zbirke!]

[6]) Slov. Narod 1874 (9. maja, štev. 105): *Tujci* 6. in 7. maja. *Evropa:* Kotljarovski iz Rima. — Laib. Zeitung 1874 (9. Mai, Nr. 105, pg. 744): Angekommene Fremde. Am 8. Mai. *Hotel Europa:* Kotljarevsky, Profeſſor. Rom. (Bil je torej Kotljarevski l. 1874 nekako dné 7. in 8. maja v Ljubljani, in sicer na poti ali iz Rima ali v Rim. V Levstikovi korespondenci ni nobenega pisma njegovega, ampak le ena sama vizitka brez dneva in kraja, z naslednjim dopisom: „Dem theuren Freund, | D. Herrn Fr. Levstik, Bibliothekar | des Lyceum zu Laibach in Krain | *Alexandre Kotljarewsky docteur en-lettres, professeur de philologie slave à l' Université de Kieff.* | schickt seinen freundlichen Gruss und bittet Ihn dem Herrn H. Kempff, Bibliothekar aus Upsala mit Beistand entgegen zu kommen. — Grüssen Sie Jurčič in meinem Namen!“)

revskij; če so pa bili vendarle, kakor je pripovedoval Kotljarevskij, Levstiku res kedaj v češkem muzeju, da so najbrže šli na Rusko. [7])

Odgovor k točki 2.):

D r u g o izmed navedenih dveh mest Levčevih, citat o Čopu iz Kopitarjevega pisma z dné 8. VII. 1831, pa je prevzel l. 1879 Fr. Levec iz istega vira, odkoder sta ga leto pozneje J. Marn [8]) ter J. Navratil [9]): iz Jirečkovega predgovora k Šafařikovi knjigi „Geschichte der südslawischen Literatur. I.", ki jo je bil iz Šafařikove rokopisne ostaline založil **Friedrich Tempsky v Pragi že — leta 1864.**

Jos. Jireček je bil prvi, ki je iz literarne korespondence Šafařikove povzel omenjeni odlomek Kopitarjev ter ga objavil v predgovoru navedene knjige **na str. IV., in sicer v naslednjem odstavku tako-le:**

Die wichtigste Quelle jedoch, welche Šafařik zu Gebote stand, waren Nachrichten des Humanitäts-Professors und späteren Bibliothekars in Laibach, Mathias Čop (Zhóp). Dieser liebenswürdige, bescheidene Gelehrte stand Jahre lang in regem Verkehre mit Šafařik. Šafařik war es nebst Kopitar, der, wie Čop selbst sich ausdrückt, „Interesse an Slavicis und Slovenicis so zu sagen ihm aufgedrungen". Mit einer Emsigkeit, die hohe Achtung verdient, trug Čop alles zusammen, wessen er über slowenische (windische) Bücher habhaft werden konnte, und schickte im Juni 1831 die über 100 Folioseiten starke Handschrift seinem gelehrten Freunde zur beliebigen Benützung zu. „Es sind herrliche Beiträge", schrieb Kopitar, durch dessen Hand die Handschrift nach Neusatz befördert wurde, „und ich zweifle, ob Sie sonst woher eine so brave Vorarbeit erhalten haben können. Zhóp ist ein milder Recensent und von extensivem Vergleichsgesichtskreis." — Čop hatte wohl die Absicht, und auch Kopitar rieth dazu, selbst etwas davon herauszugeben; indess es blieb beim blossen Wollen. Erst durch Šafařiks Schrift gelangt nun das wichtigste daraus in die Oeffentlichkeit. — Auch später fuhr Čop fort, über einzelne neuere und ältere Slovenica Šafařik Mittheilungen zu machen. [10])

Levčev soodnosni citat iz Kopitarjevega pisma ne obseza nič več besedila kakor Jirečkov. Ni nam torej domnevati, da bi bil Fr. Levec

---

[7]) Kotljarevskega prepis obeh pisem, ki ima na hrbtu opombo z njegovo lastno roko: „Dopisy P. Prošerna k Čelakovskému", hrani danes liepska knjižnica v Ljubljani. Zanimivo je, da prepis pravzaprav ni lastnoročen, ampak pisan z neko drugo tujo roko. Kotljarevskij je vanj lastnoročno pripisal le eno samo mesto: odlomke liste tri slovenske verze, ki jih Prešeren navaja iz svoje „Nove pisarije" Čelakovskemu v listu 29. IV. 1834.

[8]) J. Marn, Matija Čop. (Učiteljski Tovarš XX. List 15. 1. avgusta 1880, str. 230-31, in ponatisek: Jezičnik XVIII. V Ljubljani 1880. Str. 40.)

[9]) Navratil, Jernej Kopitar. (Kopitarjeva spomenica. Vredil J. Marn. V Ljubljani 1890. Str. 84.)

[10]) Paul Jos. Šafařik's Geschichte der südslawischen Literatur. Aus dessen handschriftlichem Nachlasse herausgegeben von Josef Jireček. I. Slovenischer und glagolitischer Schriftthum. Prag 1864. Verlag von Friedrich Tempsky. Str. IV.

imel l. 1879 za dotično svoje mesto kak drugi vir, — najmanj pa, da bi si je bil črpal iz kakega nam poslej izgubljenega rokopisa gorenje Levstikove zbirke, ki bi bil segal kot nova točka morda tja p r e k o abecedne serije *a* — *m*.

III.

Iz ohranjenih nam Levčevih prepisov pa sledi nadalje še več podrobnejših dejstev!

Med Čopovimi originali zbirke *a* — *m* imamo koncept prvega Čopovega pisma Kopitarju, koncept brez dneva in kraja, a pisan meseca januarja 1828 iz Ljubljane. Ta rokopis Čopov ima v zbirki dve signaturi s svinčnikom: najpoprej črko *f*, a potem preko nje poznejši definitivni znak *e*, kakor sem to označil l. 1903 tudi v Zborniku M. Sl./V. na str. 91.

Neznatnost — to dejstvo za prvi pogled! A Levčevi prepisi nam tu govoré drugače! Gorenji pregled njihov kaže, da imajo ti prepisi — dve različni, dasi istoročni signaturi: *a)* Najpoprej tisto, ki sem jo podal zgorej ob desni strani ter jo označil z debelejšo kurzivo; ta signatura se popolnoma vjema z abecedno signaturo na originalih, vštevši celó *č* iz gajice; dali bi domnevati ti znaki, da so nastali ter prišli v prepise iz — izvirnikov samih. *b)* Poleg te, recimo definitivne signacije s črkami *a* — *m*, pisane z navadnim črnim svinčnikom, pa je v Levčevih prepisih š e s t kosov, ki imajo še drugo, rekel bi provizorično signaturo, — nekak prvi poizkus signiranja: črke *a* do *f*, in sicer takrat z m o d r i m svinčnikom; natisnil sem jih v gorenjem pregledu z navadno kurzivo spredaj ob levem robu.

Pa primerjajmo to poslednjo signaturo, ki se skonča s črko *f*, z ono, ki jo imajo isti kosi zbirke v Levčevem prepisu s črnim svinčnikom! In kaj se nam odkrije?

List	z	modrim	prvotnim	*a*	ima	kesnejši	črni	znak	**f**
„	„	„	„	*b*	„	„	„	„	**č**
„	„	„	„	*c*	„	„	„	„	**d**
„	„	„	„	*d*	„	„	„	„	**b**
„	„	„	„	*e*	„	„	„	„	**c**
„	„	„	„	*f*	„	„	„	„	**e**

Plava signatura dá torej abecedno vrsto *a, b, c, d, e, f,* in sicer brez črke *č*; signacija s črnim svinčnikom pa vrsto *b, c, č, d, e, f,* s črko *č* iz gajice! Če pomislimo, da ima v s a zbirka signacijo s črnim svinčnikom, ne pa z modrim, je razvideti, da so kosi, ki so imeli najpoprej modre znake *a* do *f* (brez č), dobili res šele potem novo signaturo s č r n i m svinčnikom, in sicer znake *b* do *f*, toda brez *a*, zato pa z novo črko *č*, ki je prvotna signacija ni imela; poznejša je torej — signacija s črnim svinčnikom in s črko *č*.

Taka je stvar — v Levčevih prepisih. Originali sami pa imajo le eno samo signacijo; — in sicer katero? I s t i kosi i s t o, ki je v Levčevih prepisih pisana s črnim svinčnikom: signacijo *b* do *f* (s črko *č*). Iz tega

sledi naslednje dejstvo: Ko je Fr. Levec prepisoval dotične originale Čopove, n i s o bili ti še šifrirani. Signacijo zbirke z abecednimi znaki je pričel avtor teh signatur šele — v Levčevih prepisih! In sicer najpoprej z modrim svinčnikom do črke *f*, pa jo ob tej črki prekinil, se premislil ter izpremenil in predrugačil to svojo prvo signacijo; signiral je kos za kosom, list za listom vnovič, in sicer najpoprej v Levčevih prepisih, z drugim svinčnikom in v drugi zaporednosti kakor prvič: namreč s črnim svinčnikom zgorej v desnem voglu vsake prve strani — takó, kakor kažejo v gorenjem pregledu signature *a* do *m* ob desnem kraju! V tej novi zaporednosti je prišel na prvo mesto kot *a* obsmrtni list Prešernov, **ki mu potem sledé rokopisi Čopovi od *b* do *m*.**

Vse to je nastalo torej najpoprej v Levčevih prepisih samih. In šele potem, ko je avtor teh signatur dokončal svoje delo do črke *m* v prepisih Levčevih, je vzel originale préd-se ter p r e n e s e l vanje iz prepisov Levčevih svojo do stalnega ugotovljeno signacijo *a* do *m*, in sicer z istim č r n i m svinčnikom ter prav takó tja gori v desni vogal vsake prve strani.

Pri tem delu pa se mu je primerila pomota: izvirniku tistega pisma, ki ga je Čop pisal kot prvo svoje pismo po svojem prihodu v Ljubljano Kopitarju na Dunaj meseca januarja l. 1828, v odgovor Kopitarjevemu pismu z dné 12. XII. 1827, — je pripisal avtor označene signacije tja v zgornji desni vogal najpoprej črko *f*, tisto signaturo torej, ki jo je bil dal temu listu prvotno z modrim svinčnikom tam v Levčevih prepisih; a popravil je to pomoto svojo takoj ter pripisal preko črke *f* črko *e*, tisto signaturo torej, ki jo je dal listu v Levčevih prepisih ob drugi, definitivni signaciji svoji!

Tako se nam je torej razjasnil pogrešek *f* in popravek *e* v originalu dotičnega lista Čopovega ter nam odprl zanimiv pogled v zgodovino vse **rokopisne zbirke**.

In tako se nam je nadalje odkrilo dejstvo, da tiste signature z abecednimi črkami v Čopovih rokopisih niso starejše od Levčevih prepisov. Iz i s t e dobe so, pravzatrdno torej šele iz dni Levčevih, — ne Kastelčevih!

Toda, je li pa avtor teh signatur Levec sam? Naj so znaki resda le posamne črke, roko je v njih vendarle spoznati kot isto, in sicer v Levčevih prepisih in pa v originalih samih kot isto — kakor v tistem besedilu, ki sem ga v gorenjem pregledu Levčevih prepisov podal ob desni strani takoj za signaturami **a** do **m**, onkraj štetja 1—14.

Opombe so to, pripisane v Levčevih prepisih vsakemu posamnemu kosu zbirke na prvo stran tja n a d besedilo; opombe, ki pomenijo, komu so pisana in naslovljena dotična pisma. In te opombe so v Levčevih prepisih brez dvojbe, kakor prica pisava, — L e v s t i k o v e. Levstik je torej sodeloval pri teh prepisih, ni le dal originalov Levcu v prepis, ampak določil je Levcu — kjer je mogel — z lastnoročno na čelo pisma pripisanim imenom, komu je po njegovi sodbi pisal Čop dotični svoj list, z drugo besedo: določil Levcu naslove pisem; kjer pa sam ni mogel ugotoviti adrese, je postavil na čelo vprašaj ali pa pustil list brez pri-

pombe. A pustil je brez ugotovljenega naslova le štiri (g, b, j, h), odnosno pet listov, če namreč označbi pri *f* (Metelfo) — ne pritrdimo.[11])

Bil je torej Levstik, ki je Levcu z adresami komentiral zbirko v njegovih prepisih. In bil pa tudi isti Levstik sam, ki je Levčeve prepise signiral, in sicer najpoprej provizorično en del z modrimi črkami *a* do *f*, potem pa vso zbirko definitivno s črnim svinčnikom od *a* do *m*. Da so tudi te abecedne signature res Levstikova roka, priča že poteza pisave sama, posebej — tista značilna potezica na koncu besede pri zadnji črki: imel je namreč Levstik navado, da je pri svoji pisavi potezo na na koncu izvihral ali pa v zanjko zaokrožil; v abecedi omenjanih signatur svojih jo je podrsnil pri vseh črkah, in sicer v Levčevih prepisih prav kakor v originalih samih. Kakor prepisom je dal namreč tudi svoji izvirni zbirki Čopovih pisem abecedno vrsto znakov *a* do *m* Levstik sam: tam in tu je ista roka; adreso pa je v izvirnikih pripisal le pri dveh listih: pri listu *f* — „Metelfo", ter pri listu *l* — „Šafariku", pri obedveh z lastno roko.

IV.

Določil je torej Levstik naslove pravilno listom: **e**, **č**, d, m, i, **c**, k, l, — vsega vkup osem kosom. Nedoločene je pustil štiri: g, b, j, h, — ker je ob **b** rekel le, da „ne Kopitarju". Preostane le še kos **f**, ki je ob njem Levstik izrekel domnevo, da veljá — Metelku: domnevo, ki je že Levec ni odobril.

Zdi se mi pa prav, da si ogledamo pobliže tudi to stran Levstikovega truda vso, kos za kosom po tisti zaporednosti, ki jo določa gorenji pregled Levčevih prepisov, in ki sem jo v tistem pregledu naznačil s tekočimi številkami 1—14 ob desnem robu; opomniti moram posebej, da sem prav v ta namen dodal pregledu tisto štetje jaz, — za oporo temu-le poglavju!

1.) Lemberg, 10. April 1824. = **g**: Čopov list, ki mu je Levstik postavil spredaj na čelo, tja na tisto mesto prve strani, kamor je drugim listom zbirke pripisal adreso, — z rdečim svinčnikom krepak in velik vprašaj v Levčevem prepisu. Levstiku je ostalo torej takrat (in tudi potem vse žive dni) neugotovljeno ter tisti vprašaj potemtakem brez odgovora: komu je Čop namenil ta svoj list?

Vladimir Levec je bil, ki je v tistem očetovem prepisu poizkušal odgovoriti Levstikovemu vprašanju s pripombo: „Zupanu ali Prešernu", ki jo je pripisal tam ob rob lastnoročno s svinčnikom. A je li pogodil pravo?

Pismo ni literarno pismo; vsebina so mu osebne Čopove in pa ljubljanske lokalne razmere.[12]) Kakor je razvideti iz besedila, piše tu Čop

[11]) Pri *dveh* listih (g, b) je poizkušal v Levčevih prepisih kesneje določiti naslov pokojni Vladimir Levec: pripisal je namreč *on* tiste opombe, ki sem jih v gorenjem pregledu natisnil ob skrajnem desnem robu z drobno kurzivo. Koliko se je posrečil Vladimirju Levcu ta njegov poizkus, o tem v naslednjem.

[12]) Objavila Carniola 1910, str. 217.

nekomu že tretjič, ne da bi čakal njegovega odgovora. Odlomek imamo tu pred sabo nekega osebno-intimnega prijateljskega dopisovanja, ki je trajalo torej med Čopom in tukajšnjim neznancem že dolgo dobo ter se razvijalo povsem neprisiljeno. Povod temu odlomku z dné 10. IV. 1824 pa je dalo, kakor priča Čop sam, neko pismo, ki mu je došlo v Lvov iz domovine: „ein Brief, den ich von meinem Laibacher Freunde und Agenten Masek erhalten, über dessen Inhalt ich Lust habe, mit jemand zu sprechen, und da Laibacher Sachen hier niemanden interessieren können, so wende ich mich an Dich — Du wirst mir diesen, vielleicht lästigen Besuch zugutehalten."

Kdo je bil ta — Masek, ljubljanski prijatelj in „agent" Čopov? In kdo in kje — pa neznani nam prijatelj, ki mu Čop tu piše „o ljubljanskih zadevah": tolik prijatelj, da se je Čop ž njim tikal?

V ostalini Čopovi, ki jo hrani ljubljanska licejka, je 15 pisem iz Ljubljane s podpisom: „Masek", ali „Martin Masek", ki Čopa od kraja do konca tika kot dobrega prijatelja. Pisma sezajo od l. 1823 do 1827 ter so naslovljena v Lvov vsa izven enega samega, ki je pisano Čopu — 11. VIII. 1825, torej o počitnicah — na Dunaj.

Iz teh pisem sledi, da je bil dopisnik — sošolec Čopov. L. 1823, meseca marca (datum je listu s pečatom vred odtrgan) — mu piše: „Unser Mitschüler Machin ist von Wien gekommen, Mau kommt als graduirter Doctor gleichfalls in einigen Tagen." In 7. junija 1826 spet: „Unsere Mitschüler Orel, Doctor in Laibach, Wochinz Kaplan bey St. Peter in Laibach; Baraga ein sehr frommer Priester Kaplan bey St. Martin vor Krainburg[13]) und Keck — lassen Dich schönstens grüßen, und wünschen Dich alle in unserer Mitte je früher desto lieber." A 24. marca 1827: „Von Keck, Orel und seiner Gemahlinn eine Empfehlung, der Bruder der Gemahlinn des Orel ist bey seinem Vater zu Hause. Ob der Crobath geheirathet hat, ist mir wie auch dem Orel unbekannt."

Šolsko izvestje ljubljanske gimnazije za l. 1814 izkazuje Čopa kot prvega premianta v šesti šoli: „in II. humanitatis classe"; ostala dva premianta izmed običajnih treh sta — Smolnikar Andreas & Mau Matthaeus. Za njimi sledé običajni štirje odličnjaki: Koss, Kek, Dobrautz, Rosmann. Med ostalimi sošolci Čopovimi so tega leta res: Barraga, Machin Martin, Orel Joseph, Teuschel Ignatius in sam „Masek Martin Carn. Locopolitanus", le Wochinza ni.[14]) V takratnem zadnjem letu gimnazije torej je M a s e k res Čopov sošolec v Ljubljani, l. 1813/14.

Iz Maskovih pisem sledi nadalje, da je bil tista leta v Ljubljani Masek (ali po današnje: Mazek) v službi pod direktorji — normalnih šol

[13]) Nečakinjo Baragovo, vdovo pl. Höffern, je Čop kesneje menda nameraval poročiti, pa ga je smrt prehitela. (Jelovšek E., Spomini na Prešerna, str. 120.)

[14]) Juventus caesarei regii gymnasii Labacensis e moribus et progressu in litteris censa exeunte anno scholastico MD CCC XIV. Pg. 3 & 4. (Iz prejšnjih let pred l. 1814 nima izvestij ljublj. gimnazije tu ne licejka ne muzej v Ljubljani.)

ljubljanskih: pod Mešutarjem, Jelovškom in Šlakerjem. Tako piše Čopu v Lvov leta 1823 (najbrže 15. marca): „Dem Meschutar wollte ich nichts erwähnen; denn er ist ein gar seltener Heiliger, der nur svojo mauho hval, und überall seine Größe und Ehre sucht, und Werke anderer und großer Männer als Nulle erklärt, denn ich kenne ihn genau.“ In 19. nov. 1824: „Unser Meschutar kommt auch von Laibach weg, nach Triest als Schulenoberseher mit 2500 fl. Gehalt. Wann Du als Director nach Laibach kommen willst, werde Dir schon zu wissen geben.“ Dalje 23. dec. 1824: „Was mich betrifft bin mit meiner Familie gesund, nur das Joch des Herrn Meschutar ist schwer, wünsche nur, daß er bald nach Triest abkratzen möchte.“ — A 22. V. 1825: „Übrigens habe ich Dir zu sagen, daß ich seit der Übersetzung des Meschutar recht zufrieden lebe unter dem prov. Director Franz Jellouschek und Katechet dazu. — Für die Directorstelle ist der Hr. Poklukar der erste Vorgeschlagen(e), Professor der Theologie in Klagenfurth, der früher in Görz war.“ In 11. VIII. 1825 na Dunaj Čopu, ki je tiste počitnice prebil v prestolnici cesarjevi: „Ich muß Dich schon mit einer Bitte belästigen, da Du in Wien ein so starker Bekannter der Großen bist: Erfahre mir ganz bestimmt, ob die Directorstelle für die Normalschule zu Laibach schon vergeben worden ist oder nicht, und ob dem Hr. Pokluker Professor der Moral in Klagenfurth oder dem Schlaker Katecheten bey den Klosterfrauen in Laibach; denn hier ist man darüber ganz ungewiß, und um so mehr, da Pokluker der Erste, und Schlaker der Zweyte von Consistorio [15]) und beym Gubernio ist das Entgegengesetzte geschehen. Dieses bitte mir noch vor Deiner Abreise nach Lemberg zu berichten. — Was mich betrifft bin ich gesund sammt meiner Familie, und mit dem Herrn Director Franz Jellouschek ungemein zufrieden.“ Gubernialni šematizem ljubljanski za l. 1826 priča na str. 301, da je bil imenovan za novega direktorja normalk „Herr Johann Nep. Schlacker, Weltpriester“, ki o njem kot svojem predstojniku poroča Mazek Čopu 15. l. 1827: „Was mich besonders betrifft, so bin ich noch immer unter diesem Director so zufrieden, wie ich unter dem Meschutar, der in Triest unzufrieden lebt, unzufrieden lebte.“

In tu nam uradni šematizem kranjskega gubernija podaja l. 1822 poslednji potrebni podatek: „K. k. Muster-Hauptschule zu Laibach. — Schuldiener: Hr. Martin Masek, woh. in der St. Petervorstadt 21.“ Zasledovati je Mazka v tem uradnem viru ter v tej službi do l. 1827; iz česar sledi, da je Mazek prevzel službo šolskega sluge na ljubljanski normalki l. 1821, ter bil v tej službi vsaj do l. 1827. Vendar pa je služil na tem svojem mestu še dalje preko l. 1827, le da je po tem letu uradni šematizem opustil njegovo ime ter ga označal le z opazko: 1 Schuldiener.

Ali je Mazek obiskoval tudi kaj „filozofije“ v Ljubljani, po našem sedmo in osmo šolo, ne vem. Gotovo je, da je končal takratno gimnazijo l. 1814, in postal potem l. 1821 šolski sluga. Umeti je torej, da

[15]) Tu je v pismu izpuščeno: „vorgeschlagen wurde“.

je s svojo srednješolsko izobrazbo bil lahko tudi še profesorju Čopu, nekdanji sošolec, dober prijatelj — in v šolskih zadevah izveden ter zanesljiv „agent". A v kakem smislu to? Čop si je želel službe v Ljubljani, in — Mazek je Čopu poročal o vseh izpremembah na ljubljanskih šolah zvesto in točno, pa tudi „agitiral" pri takratnem predstojniku gimnazije **Frančišku Hladniku in drugod za Čopovo namero.**

Iz l. 1824 se nam tisto Mazkovo pismo, ki o njem piše ter nam ga deloma celó dobesedno citira Čop v svojem gorenjem odlomku z dné 10. aprila 1824, ni ohranilo. A pač pa iz tega leta naslednji dve drugi, **ki naj jih za primero Mazkove „agenture" tu objavim obe:**

Bester Freund! Laibach am 19. 9ber 1824

Der Herr Hladnik trug mir auf Dir zu schreiben, daß der Herr Professor Rebizh in die Logik[16], als Professor der Litteratur, kommt, weil jetzt daß Griechische abgekommen sey, und die Litteratur aber als ein neuer Gegenstand der Philosophie eingeführt worden ist. Übrigens versicherte er mich, daß der Herr Eisler auch nicht lange bleiben kann, und ich, sagte er werde auch nicht lange seyn. So weiß ich nicht, ob er vielleicht um die Pensionierung einzuschreiten denkt oder was immer?

In dessen bin ich vollkommen überzeugt, daß Dir der Herr Hladnik sehr gewogen ist. Unser Meschutar kommt auch von Laibach weg, nach Triest als Schuloberseher mit 2500 fl Gehalt. Wann Du als Director nach Laibach kommen willst, werde Dir schon zu wissen geben. Wann etwas Bestimmteres in Hinsicht der Besetzungen geschehen wird, werde ich Dir schon bestimmt schreiben.

Von Neuigkeiten weiß ich Dir nichts Besonderes zu schreiben, daß der Wolf Gubernial-Rath von Triest, Bischof von Laibach ist, ist Dir ohne dieß bekannt.

Lebewohl in dessen und ich verbleibe

Dein alter Masek (m. p.)

Naslov na vnanji strani lista:

Von Laibach Poštni pečat: LAIBACH

| Dem Hochedelgebornen Herrn | Herrn Mathias Tschopp | Professor der 2. Humanitäts-Classe | zu Lemberg | in Galizien |

In drugo pismo:

Liebster Freund! Laibach am 23 Xber 1824

Am 23 d. M. erhielt ich Dein vom 12 December datirtes Schreiben, worin Du mich ersuchtest Dir wegen des Hrn. Rebich etwas Bestimmteres zu sagen.

Ich ging gleich Abends zum Herrn Hladnik, und richtete ihm Alles von Dir aus, [illegible] ich nicht ermangelte das Nothwendige von ihm auszufragen.

Ganz bestimmt kann man sich vom Herrn Rebich noch nicht versichern; aber soviel ist gewiß, daß er während der Herbst-Ferien in Wien war, um sich alles Mögliche vorzubereiten. Besonders hat er sich beim Herrn Wilde [illegible] empfohlen, wie auch beim Hofrathe [illegible], der schon von [illegible] her sein [illegible] warmer Freund ist. Er bereitet sich wirklich mit allem Fleiße auf den Concurs; jedoch sagte mir der Herr Präfect: Wenn es auf den Concurs lediglich kommen sollte, so würde ein Tschopp gewiß ohne weiters viel besser machen, aber es kommt auf den Vortrag an.

Er supplirt schon jetzt diese Lehrkanzel, welche 1?? fl trägt, und die Geschichte (universal) aber Herr Pauschek. Die [illegible] Direction ist ihm [illegible] gewiß ohne weiters

[16] T. j. v sedmo šolo, ali po takratnem v I. leto „filozofije". Osmo ali II. leto „filozofije" so imenovali „Fiziko".

auch die Professoren, indem jetzt alle unter dem Hute des Herrn Raunicher stehen; Richter aber ist weg, so denke Dir nur, wie man in solchen Fällen die Concurse zensuriren würde – und desto mehr da Dir die philosophische Direction wirklich nicht geneigt ist.[17])

Den Concurs für die Litteratur wird auch ein sehr gelehrter Mann mitmachen, der in Wien bey einem Minister als Hofmeister ist, und auch schon etwas in Druck beförderte; aber den Nahmen von ihm versprach mir der Herr Präfect erst den andern Tag zu sagen. Übrigens sagte der Hrr. Präfect wird Dir Rebich wegen seiner vielen Dienstjahre vorgezogen werden, wenn er nur einen mittelmäßigen Concurs macht.

Übrigens sagte er mir: Er soll auf sein Vaterland |nicht| vergessen; denn es werden in der Kürze für ihn hier Stellen vacant, und er kommt gewiß dann, wenn auch jetzt mit dem Rebich nicht die Änderung geschieht; weil Herr Eisler unmöglich länger als dieses Jahr noch aushalten kann.[18])

Soviel soll Dir zur Richtschnur dienen, wenn ich Dir was Bestimmteres sagen kann, werde gewiß nicht versäumen. Vom Herrn Hladnik eine Empfehlung, und er ist für Dich gewiß ganz eingenommen.

Was mich betrifft bin mit meiner Familie gesund, nur das Joch des Herrn Meschutar ist schwer, wünsche nur, daß er bald nach Triest abkratzen möchte.

Herr Peharz ist seyt ersten November Lehrer geworden und hat den Klander und Kopitar wieder zurück gelassen.

Sonnst weiß ich Dir nichts Neues zu sagen; von dem || neuem Bischofe ist auch noch alles still.

Hr. v. Kanaval schrieb mehrere historische Aufsätze, die im Hormayerischem Arhive abgedruckt sind. Man spricht, daß er um die Professur der lateinischen Philo|lo|gie und der Weltgeschichte an dem Lyceum zu Laibach concurriren werde, und mächtige Freunde beym Ministerium habe.

Lebe wohl und vergieß nicht auf Deinen Dich liebenden Freund

Martin Mašek [m./p.]

---

[17]) *Ravnikar.* Mazek mu piše o njem tudi 3. I. 1827: „Raunicher ist noch philosophischer Director, hat aber schon anno 1824 die Resignation eingeschickt, man hat ihn aber noch dazu . . . . beredet, sagt aber immer, daß er diese Last abschütteln wird, und dieß darum weil sie ihm nichts geben z. B. eine Gubernialraths-Stelle.“ In 24. III. 1827: „Der Herr Raunicher kommt nach Triest als Gubernial-Rath, und statt seiner ist der jüngste Domherr Petermann zum Philosophischen Director ernannt worden.“ In dalje 28. IV. 1827: „Der Herr Gubernial-Rath Raunicher ist den 23. April von Laibach nach Triest abgereist, und er freuet sich sehr darüber, daß er weg kam, denn er war der Laibacher philosophischen Direction schon satt. Inter nos: Mayer dürfte von Laibach bald wegkommen als Bischof von Klagenfurth und an seine Stelle Meschutar als Gubernial-Rath nach Laibach, oder Raunicher zurück und Meshutar in Triest als Regierungsrath.“ 9. VII. 1827: „Der Herr Gubernial-Raunicher lebt recht zufrieden in Triest.“

[18]) Prim. tu Čopov list *g*, z dné že 10. IV. 1824, kjer navaja Čop že prav sorodne besede Hladnikove iz nekega (nam izgubljenega) pisma Mazkovega (Carniola 1910/217): „Der Präfekt Hlad.[nik] läßt mir sagen, ich möchte auf mein Vaterland nicht vergessen, es werde sich in Laibach bald was erledigen, er selbst sey schon alt und kalt geworden, u. werde bald abtreten; alsdann würde einer von den dortigen Hum[anitäts]lehrern eine Stelle erhalten; auch soll an allen Lyceen das 3te Jahr der Philosophie errichtet werden, folglich auch zu Laibach &c. Mas.[ek] sagt weiter, es verlaute stark, Rebizh werde nach Grätz als Prof. der Ästhetik kommen (!).“

Naslov na vnanji strani lista:

Laibach — Poštni pešat: LAIBACH

Dem Hochgeehrten Herrn Herrn Mathias | Tichopp öffentlichen Professor | der Rhetorik an dem k. k. Gymnasium | zu Lemberg in Gallizien |

Izpolnila se je Čopu želja, da so ga imenovali iz Lvova na gimnazijo v Ljubljano, šele 23. julija 1827. Z odhodom njegovim iz Lvova v domovino je prejenjala korespondenca z Mazkom: zadnje ohranjeno pismo je z dné 30. avgusta 1827, ki mu v njem Mazek poroča zadnje šolske podrobnosti z napovedjo: „Lebe wohl und eile bald zu kommen, mündlich werde ich Dir Manches sagen, was man nicht schreiben kann." —

In ko smo takó torej spoznali tega ljubljanskega prijatelja Čopovega, kdo je bil pa tisti drugi prijatelj njegov, ki mu veljá odlomek pisma z dné 10. IV. 1824, oslonjen ob Mazkov ljubljanski dopis?

Iz Čopovega fragmenta je o osebi tega neznanca, ki ga je Levstik označil sè svojim rdečim vprašajem, povzeti naslednje: Živel ni v Ljubljani, ne v Lvovu, ker mu Čop poroča iz Lvova novice o Ljubljani; poznal pa je Ljubljano dobro, ker mu Čop piše o ljubljanskih osebnostih z mislijo, da ga bodo „Laibacher Sachen" zanimale; bil je kakor Čop — Slovenec, ker mu Čop vpleta v pismo slovenske odstavke, ki so za nas doslej edini vzgled pisane slovenščine Čopove; in domnevati se dá še, da je bil najbrže tudi profesor kakor Čop, ker mu ta tako podrobno govori o šolskih zadevah ljubljanskih. A kdo bi neki to bil — izmed Čopovih dopisnikov?

Gorenjec, sorojak Čopov, profesor — Miha Terley, porojen leta 1797 v begunjski fari na Gorenjskem.[1])

Pot njegova do profesure je šla po tedanji navadi, prav kakor tudi Čopova, — skozi ljubljansko bogoslovje. Prestopil je M. Terlej, dovršivši ljubljanske srednje šole in filozofijo, v prvo leto ljubljanske teologije jeseni l. 1813; in v izvodu letnega poročila o duhovništvu ljubljanske dieceze („Lokal- und Personal-Stand der Diözes von Laibach mit Antang des Jahres 1817"), ki ga ima ljubljanska licejka, sem na str. 56 med teologi četrtega leta našel še vedno Terlejevo ime, — toda s svinčnikom prečrtano: kar mi pomeni, da je tega leta, ko je bil katalog že dotiskan, Terlej izstopil iz bogoslovja. Dokončal je torej v Ljubljani, kakor Čop, tri leta bogoslovja. Kam se je potem obrnil, ne vem; toda l. 1819 ga srečamo pod prefektom Fr. Peseneggerjem na Reki — med profesorji nižje gimnazije.

K. k. Gymnasium zu Fiume:

Herr Michael Terley
— Basil. Kluczensko
— Stephan Terpin,
— Nagele (prov.)

Profjessoren] der Grammaticalclassen.[2])

[1]) Ivan Zupan, Matija Čop. (Program kralj. hrv. gimnazije na Reki 1874 str. 9.) Prim. o njem tudi L. Pintar, Lj. Zvon 1900, str. 758: „Miha z podgore".

[2]) Hof u. Staatsschematismus des österr. Kaiserthums 1829. Pg. II 254.

Eno leto torej pred Čopovim prihodom za profesorja druge humanitete na isto gimnazijo — je bil M. Terléj že na Reki. In s tem dejstvom se povsem vjema Čopov stavek v njegovem odlomku z dné 10. aprila 1824, — stavek o Ravnikarju, ki je takrat nameraval v Inomost za gubernijskega svétnika: „Dem R— könnte es indessen doch gelingen — al meni ſe sdí de ga bo ſhe grévalo — nikoli is dushele ni bil, perklanja ſe mu vse po zelim' Kranju — zhe v' Tirole pride, mu bo tako vſe pustó in dolgozhaſno, kakor je bilo meni, k' ſim na pervo na Dunej perſhel, al pa tebi v' Rezi od konca —“ [21])

Ko je Čop vsled dekreta dunajske študijske komisije z dné 16. sept. 1820, št. 6288 (izdanega na podlagi cesarske odločbe z dné 7. sept. 1820) prišel jeseni 1820 na Reko, je že torej našel tam sorojaka Terléja, ki sta se sicer pa že prej v Ljubljani, najmanj že l. 1817, a najbrže še prej pred odhodom Čopovim v III. filozofijo na Dunaj, dobro in prijateljsko poznala; vsaj tisto ohranjeno nam Čopovo, v celoti doslej še neobjavljeno pismo z dné 1. marca 1820 — nam dá o tem domnevati, ker priča, da je že „pred dvemi leti in pol“, torej nekako l. 1817 pisal Čop Terleju neko hudomušno pismo, ki pa mu ga je ta zeló zameril. [22]) A Reka ju je sprijaznila vnovič, za vse življenje, da sta si ostala dobra prijatelja do konca Čopovih dni.

Službovala sta skupno na Reki do konca šolskega leta 1821/22: Terlej tam tri, a Čop dve leti; vsled odstopa Reke ogrski oblasti pa so se potem gimnazijski profesorji razkropili: oba, Terlej in Čop v Galicijo, — Terlej v Novi Sandec, Čop v Lvov, oba vsled dekreta z dné 22. sept. 1822. [23]) Čop je ostal z večino bivših svojih kolegov še nadalje v prijateljskih stikih: dopisoval si je ž njimi več ali manj še dolgo let, — s Terlejem pa prav do svoje smrti. [24]) Ohranjenih nam je v Čopovi zapuščini od 29. novemb. l. 1822 navzgor pa do pričetka l. 1835 lepa vrsta Terlejevih pisem, med njimi tudi nekaj slovenskih, ter zadnje, iz m. januarja 1835 ter iz Přemysla, kjer je služboval Terlej od jeseni l. 1824, to-le:

[21]) Carniola 1910, str. 218.

[22]) Prim. tu v naslednjem dodana Čopova pisma, štev. 1. - Poleg tega imamo v Terlejevem, Čopu pisanem pismu z dné „v. trav. 17. dan 1825“ naslednji stavek: „Ti ſe boſh ſpomnil, de ſim ti shé v' *Ljubljani* ino v' Reki od tikanja pod rébrami govoril,“ — dokaz, da sta se torej res že v Ljubljani poznala ter že tam osebno in zaupno občevala.

[23]) Zupan Iv., Profesor i bibliotekar Matija Čop. (Program kralj. više gimnazije na Reci 1879/74, str. 17).

[24]) Bil je ta razpust dotlej avstrijske gimnazije na Reki — pričetek Čopove, poslej tako obsežne korespondence: dopisov s kolegi Terlejem, Kluczenkom, Hribarjem; a tudi z angleškimi krogi reškimi, posebej z družino Mossingthon. Prav kakor je kesneje odhod Čopov iz Lvova nova zareza: pričetek dopisovanja Čopovega s Poljaki, — z Lvovom in tamkajšnjimi poljskimi kolegi in učenci.

Ljubi Perjatel!

Jeſt nevem kaj imam miſliti od tvojiga milzhenja al tvoje tihosti. Szer ſim ti dvakrat piſal, ale obedva piſemza okol konza kosaperska poſlal. Pervikrat ſim ti piſal v zazhétku maliga Serpana s' Goſpodam ktér je imel preſ Ljubljano jéhat; on je pa na Du ne ji oſtal in mi je ruteníko Levizkiga motyko nasej pernéſl. Potem ſim pa svédil od tvojiga naſtopnika per dominikanarjih, da te bodo s' Ljubl. do Lwowa prèſtavili kakor takiga, kar ſi sdej. Videozh de to ni réſ, ti pa ſhè lè sdej te motike poſhljem; morebiti bo zaki prèposna in de jo shé imash; al jeſt ſim per tim nadóshen, koker s' téga vſiga videſh: glej ſamo na mojo dobro voljo. Zhe je sbitezhna, tako jo komu daruj; tvojo samerklivoſt ſkoſ to nemorem ſzer tebi odverniti, ale koker hitro ſe kakrſhna perloshnoſt permeri, ſe bom pomujal tebi mojo hvaleshnoſt ſhè ſkos kej drugiga rasodeti. Janeſ je od ukrajinske goſpôde na bibliotekarja v Kiowe perporozhen, on je v grudnje tam bil, vſe préd ogledal, opraſhal &cc nasaj perhodivſhi je ſvojo ſheſtméſzzhno karo (ſedi v' enim kloſhtre v' Lw.) naſtopil. Jélen te posdravi. Zhe Janésa Naſhi Moſzkovitarjam dobro perpórózhjo, tok ſe mu bo prezej gviſhno vdalo; al kako ſe on móre per sdéjſhnih okolſtavah kej dobriga ſpodzievati? Moji otrozi ſo sdravi. Linzb. je na Sambor pervi perporozheni, in dobro popiſani; na konze proſemza [illegible] upa dekret. On te posdravi.

Na rutenſko novo léto 1835.

Tebi voſhim ſrezhno novo léto. Al ſi moje piſmo perjel?

Toliko k prvemu listu Levstikove zbirke, — k fragmentu z dné 10. IV. 1824, ki veljá torej Čopovemu prijatelju profesorju Mihu Terleju, čeprav ni v Terléjevem odgovoru ddo. 24. 25. IV. 1824, ki se nam je ohranil v Čopovi zapuščini (vsega vkup sta tu iz l. 1824 ohranjeni le dve pismi Terléjevi: prvo z dné 23. I., drugo z dné 24. 25. IV., ostalo se nam je pač izgubilo!), — ni besedice o tem dopisu Čopovem, ampak le govor o bolezni, ki da jo je Terlej ravnokar komaj prebolel in pa — novice iz Reke. Žal da se nam iz vse dolgoletne korespondence Čopove s tem sorojakom njegovim pa ni Čopovega ohranilo nič več kot le edini tisti, v Levstikovi zbirki z **g** označeni odlomek, in pa ono pismo iz l. 1820. Bili bi nam ti intimno-zaupno pisani listi Čopovi, kakor kaže, bogat vir za biografijo njegovo.

V.

2.) Lemberg, 27. 10br 1825 — **f**: drugi, nam z našega stališca prav tako težavni list Čopov — neznancu! Levstik je zapisal tu z navadnim svinčnikom na čelo Levčevemu prepisu ime: Metelko, ter ga podčrtal z rdečim svinčnikom. Isto ime (Metelko) imamo tudi na čelu izvirnika samega, s svinčnikom ter z isto roko, Levstikovo roko — kakor v Levčevem prepisu. Toda, že Levec sam je dvojil o pravilnosti te Levstikove določbe. V svojem Prešernovem življenjepisu omenja namreč (v „Zvonu" l. 1879 na str. 37) Fr. Levec ta odlomek Čopov, a ga ne adresira Metelku, ampak — Prešernu: „Kako živo brigal se je mladi Preširen za vse slovenstvo, jasno vidimo iz pisma (do sedaj še ne natisnenega), katero je prof. Čop 27. dec. 1825 l. pisal o Metelkovi slovnici Preširnu, tedaj četvertega leta pravoslovcu."

Pa je tudi ta Levčeva določba naslova nepravilna! Zdi se mi po vsebini pisma prav, da ni Fr. Levec tu pritegnil Levstiku. Čopov list je precej ostra ocena Metelkove slovnice „Lehrgebäude der Slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen. — Laibach, **1825.**“ Pisal je slovnico Dolenjec Metelko, pa jej ugovarja Gorenjec Čop — na podlagi svojega domačega, gorenjskega narečja! A malo verjetno, da bi bil svojemu staremu učitelju Metelku pisal Čop, skromni in taktni Čop, svoje ugovore tako hladno stvarno ter tako brez vseh ovinkov, ko je vendar poznal ceremonioznega patriarha, nekdanjega svojega profesorja Metelka, ter vedel, da je zelo občutljiv gospod. In prav nič nam ni znano, da bi si bila Čop in Metelko kedaj kaka posebna prijatelja, ki bi si bila kedaj kaj dopisovala; kar vemo, je bilo razmerje med Metelkom in Čopom vedno nekako bolj oddaljeno, in prav gotovo da nikoli ne tako, da bi si bil Čop mogel dovoliti nasproti starini Metelku ogovor: „Lieber Freund“, — kakršnega ima v tem svojem pismu![25]) Slednjič pa je v tem pismu samem stavek, ki priča, da pismo nikakor ni moglo biti namenjeno avtorju slovnice samemu, — stavek v Čopovi opombi k str. 4. Metelkove gramatike, in sicer k besedi „goluf“:

pag. 4. Golûf (oder golʒf, denn wir sprechen das l mouilliert aus, und solche Fälle wird es wohl viele geben, wo aber freylich jeder das seinige wird behaupten wollen) dieses golûf also sehe ich noch immer von goliti ableiten — das Wort ist deutsch[26]). Schilter III, 351 hat ausdrücklich: gelf obliquum, fraus; gelphheit pravitas. Kilianus: ghelfs, obliquus. Noch in den Nibelungen (2707 – „tragen gelfen mut“) erklärt Zeune gelf durch falsch (Hagen zwar durch: keck, übermüthig, aber kaum nöthig). **Sagen sie doch das den Herren,** damit sie sich nicht länger mit der Etymologie von goliti bemühen, die ohnehin gegen alle Analogie ist. Uibrigens mochte der Slawe freylich an sein goliti anspielen — da ihm die Wurzel fremd war. Es findet sich diese Bedeutung von ogoliti auch in andern slaw. Dialekten.[27])

[25]) Saj je še l. 1830 prigovarjal Kopitar (v svojem pismu ddto.: Wien, d. 1. May 1830) Metelku, naj se približa Čopu ter prične ž njim — slovenski slovar! Piše namreč tam Kopitar: „Sie sollten sich mit Hrn. Zhop vereinigen, um dann theils selbst, durch Ihre Schüler, auf einzelnen Oktavblättern das Lexicon, so wie euch ein Wort beifällt, (oder auch zur Abwechselung mit Dobrowsky, dann Lixicis aller andern Mundarten in der Hand) aufzuschreiben; dann diese einzelnen Blätter alle Wochen alphabetisch ordnen lassen. In Jahr und Tag ist so Vuk's Lexicon entstanden! Aber anfangen muss man. Dimidium facti qui bene coepit, habet, sagt unser Horaz. Dic hoc tibi ipsi, et Zhopio cum salute mea.“ — In za sklep pisma še enkrat opomin: „Sie einmal et Zhop, cum discipulis macht euch an das Inventarium, ut dixi. — Valete et favete Vesterrimo Jarnejo.“ (Jagić V., Neue Briefe, pg. 176 nasl.).

[26]) Metelko navaja namreč razne take besede, ki imajo pri nas glas *f*, ter razlaga postanek tega glasú iz *p* in celo *v*; za poslednji slučaj navaja kot vzgled besedo golʒf: „in golʒf, golúfa, golfatʒ betriegen, scheint das f aus v entstanden zu seyn, also aus golʒv, golvatʒ, in der 4. Form golitʒ, ogolitʒ.“

[27]) Carniola 1910, 216.

Ali bi Čop bil res takó pisal, če bi veljalo njegovo pisanje naravnost Metelku? Saj vendar tu nekomu naroča, naj pové ta njegov ugovor „den Herren"! In če polemizira izrecno zoper neko določeno Metelkovo razlago, je pač mislil Čop med temi „gospodi" v prvi vrsti avtorja slovnice Metelka samega, in pa nadalje vso njegovo šolo! Nikoli torej ne, da bi veljalo to pismo Čopovo Metelku samemu, — in prav je, da je Fr. Levec že l. 1879 to Levstikovo določbo zavrgel.

Pismo Čopovo veljá nekomu, ki mu je bil poslal v Lvov ne vemo odkod, nekaj knjig, ki jih je Čop ravnokar pred nekaj dnevi prejel, med njimi tudi slovnico Metelkovo, ki je bila izšla — dobrega pol leta prej v Ljubljani.[28]) Prijatelja sta si bila Čop in pa ta naš neznanec, ki je moral biti tudi nekak slavist, učen literaren mož, — ker mu Čop na koncu pisma svetuje, naj si gre pogledat v poljski slovar Lindejev besedo czop. Iz tega bi človek domneval, da je ta neznanec imel táko dragoceno knjigo kar pri roki, morda kar v svoji biblioteki! „A propos! Schreiben Sie doch nicht meinen Namen Tschop — hier heiße ich nicht so, man spricht das Zh ganz anders aus, und ich gebe mir gar keine Mühe die Aussprache zu berichtigen. Schlagen Sie im Linde czop nach, so werden Sie die Ursache finden."[29]) Vendar pa ogovarja Čop tega neznanca, dasi sta si zaupna prijatelja, s spoštljivim „Sie", kar priča, da je morala biti neka razdalja med njima. A bi li Čop — tako ogovarjal Prešerna? In pa, ali naj je Prešeren poslal Čopu — tiste knjige, med njimi Metelkovo slovnico, ki je bila ljubljanski tisk? Kar vemo, je bil Prešeren takrat dijak na Dunaju, ne pa v Ljubljani. In naj bi li res Čop njemu, mlademu Prešernu naročal, naj pové ljubljanskim slovničarjem, da goljuf ni iz „goliti"? Ne, Prešernu to pismo Čopovo ni moglo veljati!

Oporeči pa moram tu tudi svojo domnevo iz l. 1910, češ, da bi utegnilo biti to pisanje Čopovo namenjeno — Kopitarju.[30]) Pač bi bil utegnil poslati Čopu v Lvov Metelkovo slovnico — Kopitar iz Dunaja, prejemši jo kot slavni oče slovenske filologije iz Ljubljane. Pač bi bil utegnil Čop naročati Kopitarju, naj opozori ljubljanske slaviste, med njimi Metelka, da je „goljuf" — nemška beseda. In zeló bi se skladalo s Kopitarjem, če Čop svetuje: „Schlagen Sie im Linde czop nach . . ."; toda je li Kopitar pisal kedaj Čopovo ime — Tschop?

Ohranil se nam je Kopitarjev lastnoročni dnevnik o Kopitarjevi korespondenci ves. In iz teh zapiskov sledi zoper tisto mojo domnevo iz l. 1910 — dvoje ugovorov.

---

[28]) Prim.: Lab. Ztg. 1825 (Intelligenz-Blatt Nr. 42; Freytag, den 27. May 1825, pg. 1174, prvič): „Zl. 650. Ankündigung einer neuen Grammatik. | So eben hat die Presse verlassen, und ist hier im Priesterhause zu haben: Lehrgebäude der Slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, vom Professor Metelko [. . . ungebunden 2 fl. M. M., auf 12 Exemplare wird eines unentgeldlich verabfolgt. | Laibach den 27. May 1825."

[29]) Carmoda 1910, 217.

[30]) Carmoda 1910, str. 215 (v naslovu).

Kopitarjev vsakodnevni zapisnik korespondence izpričuje namreč vsega vkup le naslednje dopise Kopitarjeve — Čopu:

1826 23 Sept. Zhop.
25 Okt. Zhop.
1827 12 Dec. Zhop.
1828 4 April Zhop.
5 July Zhopp.
22 Nov. Zhopp.
2 Dec. Zhopp.
1829 20 Febr. Zhopp.
10 März. Zhopp.
3 April. Zhop.
15 May Schaffarik
— — Zhop.
1 Dec. Zhop in Laibach [31])
1830 2 Jän. Zhop. weg. der Bibl.
13 — Zhop.
10 Febr. Zhop.
20 April Zhop.
30 April Zhop.
17 Juny Pfarrer Arco in Woditz.
— — inclusa ad Zhop.
30 July Zhop.
13 Okt. Zhop.
1831 7. Febr. Zhop de Glag. frisianis.
[9. Febr. Hlaff. Von Zhop accelusa]
3 März Zhop.
15 März Zhop ut copiet Glagol.
2 April Zhop. [Assem.
31 May Zhop.
1831 6 July Zhop cum recepisse.
[8 July Hlaff. de pacchetto Zhop
an f. 6. 26
-|- f. 15. 36 Stol.
2. — Voltiggi
17. 36 Cm]
3 Aug. Zhop.
9 Nov. Zhop.
28 Dec. Zhop.
1832 20 Jan. Zhop.
24 Jan. Zhop.
1 Febr. Zhop.
15 — Zhop.
3 April Zhop.
23 May Zhop.
1 July Zhop.
9 — Zhop.
26 — Zhop.
27 Aug. Zhop cum billets an Krab.
25 Sept. Zhop. [et Schmeller.
16 Oct. Zhop.
17 Nov. Hamuljak. Zhop.
1833 2 Jan. Zhop in L.
16 Febr. Zhop.
20 — Zhop de 1 Katanchich
3 Palkovich
1 Albanità
[25 April. Pauschek.]
8 May Zhop. [32])

Vsega vkup torej — 46 listov Kopitarjevih, ki nam ni izmed njih ohranjen ali vsaj znan ni eden![33]) A je li kje kaj sledú, da bi bil Ko-

[31]) Dotu rokopis Kopitarjev v ljublj. licejki, odtu: Jagić V., Neue Briefe von Dobrowsky, Kopitar und anderen Süd-und Westslaven. Berlin 1897. Str. 823—850.

[32]) Literarnega historika našega naj tu opozorim še na naslednjo, v istem dopisnem dnevniku Kopitarjevem skrito in očito epizodo med Kopitarjem in ljubljanskim cenzorjem Pavškom, ki je bila posledica razpora s Čopom l. 1833:

1833 25 April Pauschek.
28 May Pauschegg cum Buliano epistolis.
22 Jun. Pauschegg cum 2 Bog. pro ephem.
[6. VII. 1833: pamflet o Čopu, Preš. in Čelakovskem v ljublj. „Illyr. Blatt", Nr. 27.]
19 July Pauschegg
3 Sept. Pauschegg
30 Dec. Pauschegg et napoti cum f. 1.

Drugih pisem Pavšku ni ne prej ne potem! Pazi pa še:

1834 24 März Karnoff **de** Zupan, Zhop et meis
1835 23 May Metelko **de** Ч*р.

[33]) Domnevno so zgoreli ti kakor tudi Šafařikovi listi, pisani Čopu, vsi v

pitar pisal kedaj Čopovo ime — Tschop? V podanem zapisniku njegovem srečujemo od pričetka dosledno le Zhop. To bi bil prvi ugovor. A poleg tega pa še posebej drugi: ne vjema se namreč uvodni stavek Čopovega fragmenta z dné 27. decembra 1825 z dati Kopitarjevega zapisnika! Čopov uvod: „Lieber Freund, Aus Ihrem langen Stillschweigen könnte ich zwar schließen, daß Sie böse auf mich sind — aber ich will lieber voraussetzen, daß es Ihnen an Zeit, Stoff oder Lust mir zu schreiben fehle", [34]) — priča namreč o nekem že daljšem dopisovanju Čopovem z našim neznancem. Kopitarjev zapisnik pa, ki seza že od leta 1816 navzgor, izpričuje, da je Kopitar pisal šele l. 1826 prvi dve pismi Čopu: 23. septembra prvo, 25. oktobra drugo. — torej skoraj leto dni šele **za** gorenjim odlomkom Čopovim z dné 27. XII. 1825. Seznanila sta se bila Čop in Kopitar osebno sicer že najmanj štiri leta poprej, — najbrže jeseni l. 1822, ko je Čop potoval iz Reke na svoje novo službeno mesto v Lvov — preko Dunaja; ob podobni priliki nekako, kakor Miha Terlej, ki je takrat prvič videl Dunaj in Kopitarja, o čemer piše sam v svojem prvem listu iz **Novega Sada 29. novb. 1822 Čopu tako-le:**

Das Wien ist was Majestätisches, etwas zu ranichend, & zu sehr mit sbirri überfüllt: Lang sprach mir Trost zu, und munterte mich auf, nach Paar Jahren, eine Übersetzung nach Lemberg, Idria oder (im Fall das neue Gym. in Laibach errichtet werden sollte) nach Laibach anzusprechen. Ich dankte ihm für den trostreichen Rath & empfahl mich jammernd, seiner Protektion. Er wies mich an Kopitar an, ich müßte durchaus, meinte er, meinen obgleich mir persönlich unbekannten Landsmann sehen. Ich sah in der kais. Bibliothek auch viele Seltenheiten. Schafbacher, der mit besonderer Achtung von dir sprach, [35]) hatte mich beim Kopitar aufgeführt. Dieser (i. e. Kopit.) sprach vortheilhaft von deinem litterar. Wirken; dieser Meinung gab ich, kakor szer, einen ordentlichen Pollilej. Per parenthesim, der Gouverneur soll, wie mir Strzetelski sagte, von Fiume nach Lemberg geschrieben haben.: „Du besitzest **ungeheure** Menntnisse." . . . Dein von Herzen geachtet dich liebender & schatzender Michaël Terley.

A naj se je s Kopitarjem seznanil Čop morda še prej, recimo že leta 1816/7, ko je študiral na Dunaju svoje III. filozofsko leto, ali pa res šele leta 1822, ko nam njihovo osebno znanje že zatrdno izpričuje gorenje pismo Terlejevo, [36]) — zapisnik Kopitarjev je priča, ki ugovarja, da bi bilo pa tudi kaj dopisovanja med njima, vsaj s Kopitarjeve strani, že pred l. 1826. Ker pa uvod Čopovega lista *f* dokazuje, da piše tu Čop nekomu, ki sta si bila z njim že pred 27. decembrom 1825 trajno v korespondenci, le da je iz one strani nastopil v zadnjem času dolg

preteh † majorja Pfeiferja († 20. V. 1911), v nekdanji hiši pokojnega Miha Kastelca v Ljubljani (Poljanski nasip, štev. 22), — s letih po smrti Kastelčeve edine hčere Amalije, 28. II. 1870 poročene Pfeifer (umrle 1. XI. 1908).

[34]) Carniola 1910, 215.

[35]) Slavni knjigotržec dunajski za tistih dni, ki je Čop bil z njim že tedaj in potem do konca življenja v stalnih stikih.

[36]) Takrat je Čop spotoma v Lvov obiskal na Dunaju tudi svojega dunajskega ravnateljа „filozofije" — Fr. Wilde ja (Gl. na koncu dodana pisma Čopova štev. 1.)

premor, — smemo zatorej pač zatrdno reči, da ta Čopov fragment o Metelkovi slovnici iz l. 1825 prav gotovo ne velja Kopitarju.

Toda, — komu pa?

Zdi se, da pač nekomu prav v Ljubljani sámi, kjer je izšla l. 1825 Metelkova slovnica, ki jo je bil malo pred 27. decembrom tistega leta (1825) prejel Čop v Lvov,[37]) in ki se tega dné našemu neznancu zanjo zahvaljuje, da mu jo je doposlal: v Ljubljani, kjer je neznani nam dopošiljatelj Metelkove knjige, sam vešč slovenskega jezika in pač, kakor se zdi iz Čopovega pisma, tudi slovenske slovnice, — imel Metelka v svoji bližini ter bil domnevno osebno znan ž njim, živeč morebiti v njegovi bližnji okolici, da bi mu bil lahko vsaki dan povedal in izporočil naročeno zadevo o goljufu. Kako naj bi mu bil Čop sicer brez te možnosti sploh naročal kaj takega, ko bi vendar táko naročílo ne imelo sicer pravega smisla, ampak bilo le prazno delo!

A kdo naj bi bil — ta ljubljanski dopisnik in prijatelj Čopov?

Ohranila sta se nam tu dva pomožna vira o korespondentih Čopovih, oba v ljubljanski licejki:

a) Naslednji Čopov lastnoročni seznam njegovih dopisov iz l. 1832, — in sicer v nekem izvodu Frankovega ljubljanskega koledarja za to leto:[38])

1832.

Januarius.

2. Jäuner — an Rohrmann & Schweigerd in Wien mit Poſtwagen geſendet 50 fl C. M.
2. exp. 3. an Janes
3. exp. 4. an Waschek in Lemberg
13. Jäuer an — Schaffarik.
13. dº an Kopitar — exp. 15.
15. Rohrmann & Schweigerd[39])
19. an Schubart in Trieſt.

[37]) Ko na Dunaj Kopitar sam pa šele nekako tri mesece kesneje, l. 1826, nekako meseca marca, kakor o tem poroča Metelku sam v svojem pismu ddto. Wien, 22. März 1816: „Freund! Veléle prasdnike. Ihre Grammatiken habe ich er, halten; bitte nur noch um den Preis (den Ihnen auch Hr. Raunicher auf meine Rechnung auszahlen kann, gegen Vorweisung dieser Zeilen). Anzeigen werde ich das Werk, und zwar günstig und wohlwollend, aber erscheinen kann die Anzeige erst im July-Quartal, frühestens. Soviel derweil zur Vorwissenschaft. | Ihr gehorsamer Diener | Kopitar.|“ (Jagić V., Neue Briefe, pg. 175). Opomniti je, da tu napovedane ocene o Metelkovi slovnici Kopitar ni objavil ne „im July-Quartal“ (= Jahrbücher der Literatur 1826, zv. 35), ne poslej!

[38]) Kalender der k. k. Landwirthſchafts-Geſellſchaft in Krain, für das Schalt-Jahr 1832. Verfaßt von Friedrich Anton Frank, k. k. Profeſſor am akademiſchen Gymnaſium zu Laibach, und wirklichem Mitgliede der k. k. Landwirtſchafts-Geſellſchaft in Krain. Zehnter Jahrgang. Laibach. Gedruckt und verlegt bey Ignaz Aloys Edlen v. Kleinmayr. [Licejka: 22187]. — Spredaj na prvem praznem listu vezanega izvoda si je zapisal Čop s črnilom Savijev beneški naslov: *Savio*: *S. Gio. Grisostomo N. 6125.* V koledarju samem pa je uvezan pri vsakem mesecu po en list močnega pisnega papirja za zapiske in dnevne opombe; in na te prazne liste si je vpisoval Čop vse leto datum in naslov vsakega svojih pisem, mesec za mesecem, kakor jih je odpošiljal zaporedoma svojim dopisnikom, in kakor jih podajam tu v natisku.

[39]) Pripisal si je Čop tu isti naslov, toda brez dneva s svinčnikom ob rob:

20. exp. 21. an Debelak.

25. an Schubart.
26. exp. 27. an Savio.

30. an Preſhern. exp. 31
31. an Dr. Jordan.

Februarius.

am 4. an Skarzyński exped.

am 8. Febr. an Kopit. (mit Einichl. an Rohr. & Schw.) exp. 9ten
9. an Rohrmann & Schweigerd mit 35 fl.

11. Budik } Klagenfurt
11. Preſhern }

14. Febr. an Gollmayr.
14 Dr Preſhern.
15. an Schmidl' Buchhandlung in Wien

20. exp. 21. an Schaffarik —
21. an Preſhern —
21. exp. 22. an Debelak —

Martius.

6. März an Steinsberg
7. März an Janes. exp. 8.
8. an Savio.

13. an Preſhern.

15 an Gollmayr
[15 an Stroński [42])
16 an Viditz
17. an Stroński.

27. März an Preſhern
30 [29.] [44]) an Kopitar. (exp. 31.)

Aprilis.

5 an Stronski
[6. an Koppitsch.] [45])
7. an Gollmayr.

Majus.

15. an Preſhern

18. an Savio.
19. an Kopitar.
25. an Stronski [43])
25. an Janes —

29. Schubart in Trieſt

31. an Schubart mit Poſtwag. exp. 40 fl.
31. an Rohrmann & Schweiger mit Poſtw. exp. 150 fl.
31. an Rohrm. & Schw. geſchrieben (mit Briefpoſt)

Junius.

4. Juny an Edlauer — exp. 5.
5. an Budik

18 an Kuhn & Millik. } exp. 22.
19 an Skarzyński }

25. an Gollmayr —
25. exp. 26. an Rohrman & Schweig.

Julius.

2. July an Janes mit Poſtwagen:
3te Zhbeliza (mit 5 fl BN.) Houwalds Theater 4tes Bä[nd]chen.
1. exp. 2. July an Kopitar (ddo. 1 July geschriebenes Schr) [44])
3. July an Terley (exp. 6?)
zugleich an Viditz —
[5.] 9 Smith & Meynier in Trieſt.
6. Schaffarik — exp. 14.

12. mit Poſtwagen exped. an Gollmayr 100 fl. 36 xr
12. dº — an Schmidl's Buchh. in Wien 63 fl 30 xr
12. dº — an Gräffer Buchh. in dº 26 fl 20 xr

„Rohrmann & Schweig." — opombo pač samemu sebi, da mora tiste dni pisati tej knjigarni na Dunaj.

[42]) Zapisal, a spet prečrtal Čop sam; zato tu oklenjeno.

[43]) Čop je tu prvotno zapisal 29., a prečrtal spet ta datum ter pripisal spredaj 30.

[44]) Zapisal, prečrtal potem Čop sam; zato tu oklenjeno.

[45]) Čop je tu prvotno zapisal 23., a potem 3 s kesnejšo črtico pri gorenji kljuki trojke popravil v 5., zato torej [23] 25.

[46]) Kar je tu [oklepih, je oklenil in spet prečrtal Čop sam.

14. an H. Draschler geſchickt 33 fl. CM.
19. an Smith & Meynier in Trieſt mit Poſtw. 48 fl
22. [19.] an Kopitar. [45])
24. an Budik.
26. an Janes
30. exp. 31. an Schaffarik.
31. an Edlauer

Augustus.

1. exp. 2. Aug. an Savio
2. Aug. an Kopitar exp. 3.

11. an Debellak
11. an Stroński.
11. an Oberſt Vocher
12. an Rohrm. & Schweigerd (wegen „Magaz. f.[46]) a. Lit. wofür 3 fl 29 xr zu zahl.; Boehl, Teatro esp., Huber ſp. Leſeb., Parnas Polski; Old engl. Drama; Vigny, Elévations; A. Deschamps, Les Italiennes; weg. Ob. Voch.)
13. Aug. { an Dr Ullepitsch mit Poſtw. 40 fl 12½ xr / an Mr Banfield
23. an Kopitar.
23. an Janes mit Poſtwagen 10 fl.

September.

17. an Kopitar
17. an Jordan exp. 19.
21. an Janes.

October.

10. an Schubart { Monti, opp. post., Forcell. 15, Carrer —
11. an do { Bentivogl. Petrarca c. not. Biag.
11. exp. 12. an Kopitar.
12. an Kuhn & Millik. exp. 13.
13. an W. v. Gandin.
13. an Savio exp. 14. früh —
14. an Rohrmann & Schweigerd exp. 15.
15. an Schaffarik. exp. 16.
15. an Gollmayr — exp 16.
16. an Smolnikar.
16. an [Schaffarik] [47]) Viditz — exp. 17.
23. an Gandin
30. an Kopitar. exp. 31.

November.

4. Nov. [an Savio] u. 8. an Savio. exp. 8.
8. [5.] an Janes mit Poſtw. 10 fl [48])
6. an v. Gandin
12. Nov. an Schubart (meldend, daß ich ihm 12 Dutz. Pratike à 23 xr = 4 fl 36 xr exped.)
14. Nov. an Kuhn & Millikowski exp. 15 Nov.
18. an Schmidl. exp. 20.
20. an Slomſhek —

[26. an Vielli] [49])

27. exp. 28. an Savio.
29. an Waschek exp. 30.

December.

am 3. an Rohrmann & Schweigerd mit Poſtwag. 285 fl
am 4. geſchrieb. an Rohrmann & Schw. exp. 5. (:beſtellt: Schleg. Reflex. — Sainte-Beuve Crit. — Guaita, Addio — Flügel Wört. — Walker — Bach Nachtr. — Eurip. [Med]. [50]) [Iphig.] Herm. — Knorring Ruſſ. Bibl. — Jahrb. Febr. *Οἰκονόμος* — Byron's Works, 40 fl — For. Rev. ſeit 17.:)
am 4. an Budik
am 11. an Budik

[45]) Čop je tu najprej zapisal 19., a potem ta datum prečrtal ter zapisal predenj: 22.

[46]) Prvotno je zapisal Čop b., a potem preko te črke f.

[47]) Prvotno zapisal Čop sam, a potem prečrtal ter pripisal zraven drugo ime.

[48]) Prvotno zapisani datum *5.* je Čop potem prečrtal, a predenj pripisal: *8.* Zato tu [5] oklenjen.

[49]) Zapisal in potem spet prečrtal Čop sam, kar označam z voglatim oklepom.

[50]) Zapisal prvotno, a potem prečrtal Čop sam; nad to prvotno besedo pa je potem pripisal: Iphig.

11. an Slomſhek
21. [15.] an Schaffarik — [51])
27. an [Schaffar] [52]) Hribar.

Prejemniki Čopovih pisem so l. 1832 torej bili:

Banfield [13. 8.]
Budik [11./2., 5. 6., 24./7., 4./12.]
Draschler [14. 7.: 33 fl CM.]
Debelak [20./1., 21./2., 11./8.]
Edlauer [4./6., 31. 7.]
Gandin W. v. [6./10., 13./10., 23./10.]
Gollmayr [14./2., 15./3., 7./4., 25./6., 12./7.: 100 fl 26 kr, 15./10.]
Gräffer, Buchhlg. in Wien [12./7.: 26 fl
Hribar [27./12.] 20 kr.]
Prof. Jordan [31./1., 17. 9.]
Kopitar [31./1., 8./2., 30./3., 19./5., 1./7., 22./7., 2./8., 23./8., 17./9., 11./10., 30./10.]
Kuhn & Millikowski [8./5., 12./10., 14. 11.]
[Kuppitsch: 6./4.]
Preihern [30./1., 11./2., 14./2., 21./2., 13./3., (20.–24. III [53]), 27./3., 15./5.]
Rohrmann & Schweigerd, Wien [2./1., 15./1., 31./5.: 150 fl.; 25./6., 12./8., 14./10., 3./12.: 285 fl. + 4./12.]
Savio [26./1., 8./3., 18./5., 1./8., 13./10., 4. & 8./11., 27./11.]
Schaffarik [13./1., 20./2., 6./7., 30./7., 15./10., (15./12.!)-21./12.]
Schmidl, Antiquariat in Wien [15./2., 12./7.: 62 f 30 kr., 18./11.]
Schubart, Buchhlg. in Triest [19./1., 25./1., 29./5., 31./5.: 40 fl; 10. & 11./X., 12./11.]
Skarzyński [4./2., 19./6.]
Slomſhek [20./11., 11./12.]
Smith & Meynier, Triest [9./7., 19./7.:
Smolnikar [16./10.] 48 fl.]
Steinsberg [6./3.]
Strońsky [17./3., 5./4., 25./5., 11./8.]
Terley [3./7.]
Dr. Ullepitsch [13. 8.: 40 f 12½ kr. štip.]
Viditz Stef. [16./3., 3./7., 16./10.]
[Vielli: 26./11.]
Vocher, Oberst [11./8.]
Waschek [3./1., 29./11.]
Zhop Janes [2./1., 7./3., 25./5., 2./7.: Zhbel. III.: 26. 7. 23. 8.: 10 fl., 21./9., 8./11. 10 fl.]

b) Ohranila so se pa nadalje tudi pisma naslednjih dopisnikov Čopovih v ostalini njegovi, in sicer iz let, ki jih kažejo imenom dodane letnice:

Antoniewicz Karol B. [na Dunaju].
[Appendini: ad Brossowich.]
Archer Vincenc 1833. (10./XI.)
Bandkie G. Samuel (Eno samo)
Benedtschitsch Joseph (Eno, brez leta).
Benedtschitsch Mary 1824, 1825, 1826, 1827 (13 brez letnice, 4 brez dneva).
Borkowsky 1824, 1825, 1828.
Brossowsky Michał [„Michele Scalzo"] [1827], 1828, 1829, 1830, 1831.
Bautz (?) Carl (eno, brez dneva).
Brossowich Giovanni 1823, 1824, 1825, 1826; 1827, 1828 [k pismu 20. X. 1828: priloga: Appendinijevo pismo 22. IX. 1828], 1829; 1831 (zadnji dve).
Budik 1831, 1832.
Cornini 1832. (13. III.)
Costa 1832, 1833, 1834.
Čelakowski Fr. Lad. 1835. (Eno samo: 10. III.) [54])
Debellak Mathias 1829; 1831, 1832, 1833, 1834. (2 brez dneva).
Dąbkowski Franz v. 182*. (18. IX.)
Edlauer 1832. (Eno samo: 15. X.)
Fuck Joseph 1825, 1826.
Gandin W. v. 1832, 1833.

[51]) Najprej zapisal tu Čop *15.*, a potem popravil: 21.

[52]) Prečrtal Čop sam ter pripisal zraven: Hribar.

[53]) Ohranjeno v Prešernovi zapuščini, objavil L. Pintar v ZMS VI., 186 9. A v zapiskih Čopovem neomenjeno!

[54]) Objavil L. Pintar (ZMS VI., 1904, str. 184)

Gollmayr Math. 1823, 1824, 1825; 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834.[55])
Gromadzki Leo 1828. (30./I.)
Gunz Leop., Prof. 1817. Eno sámo: 13./II.)[56])
Gusel Marcus 1830. (Eno: 30./VIII.)
Hill 1822, 1823, 1828.
Hribar Lovro 1823, 1824, 1826, 1828; 1832, 1833, 1834.
Jordan Phil., Prof. 1829, 1831, 1832, 1833.
Kauscheg Jos. 1835. (2./IV.)
[Kopitar . . .].
Kluczenko Basil. 1822, 1823, 1824, 1826.
Lehmann Carl 1828. (28./IV.)
Linzbauer 1826, 1828, 1832.
Martinach Lucas 1823, 1829.
Martinet Franz 1828. (Tri).
Masek Mart. 1823, 1824, 1825, 1826. 1827.
Prof. Mauß [„Mutius"] 1829. Eno sámo: 13./I.)
Mofsingthon Moses 1821, 22, 23, 24, 26.[57])
Neumann L. 1832. (20./I.)
Palacky 1833. (Eno sámo: 26./I.)[58])
Peesenegger 1822. (Eno sámo: 14/XII.)
Perko Friedr. 1825, 1826, 1827, 1829.
Pluschk Ferd. 1829. (Eno sámo: 16./VII.)
[Prefhern: 1832.] — Danes v ljublj. muzeju.[59])
Ramousch Thomas 1822. (Eno sámo: 27./VIII.[60])
Savio Fr. 1822, 1824; 1828; 1831, 1832, 1833, 1834 (31./V.).
Schubart Paul (Trst): 1827, 1829 (po eno).
Schulz Leop. v. Strasznicky in njegova soproga Sofie 1829, 1830, 1834, 1835.
Seidl Louis Osw. 1823. (Eno sámo).
Seshun André 1833, 1834.
Siemianowicz 1827 (15./X.)
Skarzyński Jan. B. 1827, 1828, 1829, 1831, 1832, 1833.
Slomíhek M. 1832, 1833, 1834.
Smalwood Eduard (eno, brez dneva).
Smole Andrej 1823, 1824.[61])
Smolnikar P. Bernhard 1828, 1829; 1832, 1833, 1834.
Sodia Mart. 1833 (4./III.)
Stanig Val. 1833 (28./VII.)
Steinsberg Karl 1829, 1830.
Stroński Franc. 1832, 1833, 1834.
Terley Mich. 1822 ter vsa leta do 1835.
Tomafsich Jos. v. 1821, 1823, 1828.
Tomasin Barth. 1831 (22./III.)
Torre Lucas 1828 (3./VIII.)
Tursa 1829 (eno: 7./III.) - ad: Skarzyński.
Ullepitsch Dr. 1832 (17./VIII.)[62])
Viditz Steph. 1823, 1824; 1826 pa vsa leta do 1834.
Vielli Antonio 1823, 1824, 1825.
Vielli Andreas 1825. (Eno: 29./X.)
Vraz Stanko 1834. (Eno; 24./I.)
Waschek Nicolaus 1827; 1831, 1832, 1834.
Zaleski Waclaw 1827, 1828.
Zawadelli 1828 (dve).
Zarboni, Guilelmo de, 1829. (12./VIII.)
Zhop Janes 1827 (eno za god); 1831, 1832, 1833, 1834.[63])

In če si ta dva nova vira o dopisnikih Čopovih pogledamo pobliže v smislu tukajšnjega vprašanja našega, nam prispeva edinole drugi nekaj podrobnejših podatkov o Čopovih ljubljanskih korespondentih.

---

[55]) Objavil deloma L. Pintar. (Lj. Zvon 1900, str. 757 & 1902, str. 633: Pismo ddo. 15. I. 1824).

[56]) In še eno poleg: Gunz L. — An Prof. Rembold, Wien. (Objavil L. Pintar: Lj. Zvon 1909, str. 703).

[57]) Prim.: Slovan 1917, str. 118/119.

[58]) Objavil L. Pintar. (ZMS VI./183).

[59]) Objavil Fr. Levec. (Lj. Zv. 1888.)

[60]) Objavil L. Pintar. (ZMS VI./174).

[61]) Obj. L. Pintar. (ZMS VI./175 n.)

[62]) List Čopov: 13./VIII. 1832.

[63]) Objavil deloma L. Pintar. (Lj. Zvon 1900, str. 759/66).

Izpričuje nam, da so Čopu dopisovali iz Ljubljane dotičnega, za nas tu važnega leta 1825 le: gospa Beneditschitsch Mary, Masek Martin, morda tudi Smole! A Benedičič je bila gospodinja Čopovih bratov in sester, a ne slavist, ki bi imel Lindeja pri rokah.[64]) Mazek in Smole pa sta se, **kakor nam pričajo njihovi listi, s Čopom tikala, — in ni si misliti,** da bi bil Čop ni tega ni onega ogovarjal z bolj oddaljenim „Sie", kakor gorenjega neznanca.[65]) Iz istega razloga si tudi ni domnevati, da bi Čopov list veljal morda Tomažu Ramouschu, ki je bil v Ljubljani že dolgo let učitelj na normalki in Čopov poseben prijatelj; Čopovo pismo iz Reke z dné 1. avgusta 1822, objavljeno v Zborniku M. Sl. VI/174, **dokazuje, da sta se že takrat tikala obojestransko.**

In takó se nam tu odkriva čudno dejstvo, da ni Levstik imel tu pred sabo lahke naloge, ampak resno težaven slučaj. Saj še mi, — navzlic novemu gradivu, ne moremo tu preko nenadne težave, ampak postaviti si moramo tu še vedno odprt vprašaj na tisto mesto, kjer je Levstik zapisal ime Mitelfe! In odpraviti se moramo iskat si za odgovor še več in še **nadaljnjega — materiala!** (Dalje prih.)

Wer waren die Gründer von Sittich?

P. ROBERT SENN, Sittich.

Die Frage nach den Gründern von Sittich ist schon wiederholt aufgeworfen und von verschiedenen Gesichtspunkten aus behandelt worden. Um der Wahrheit näher zu kommen und um Missverständnissen vorzubeugen, sei daher im Nachfolgenden auch in der Carniola zu dieser Frage Stellung genommen, nicht etwa, um sie endgültig zu lösen, was heute wohl kaum mehr möglich sein dürfte, sondern um die in der Cisterzienser Chronik [1]) von mir kurz niedergelegten Gedanken des Näheren auszuführen.

Wer kann nach den uns bekannten Aufzeichnungen als Gründer **von Sittich überhaupt in Betracht kommen?**

[64]) Prim. zadaj dodana pisma Čopova, štev. 6.

[65]) Mazek je sicer pravilno pisal ime Čopovo l. 1823 in 1824: Tschopp; toda že 22. V. 1825 ima pa že naslov: „Dem . . . Herrn Mathias Zhop", in tako potem dosledno na vseh nadaljnjih pismih. Čopov popravek: „Schreiben Sie doch nicht meinem Namen Tschop" pa je z dné 27. dec. 1825, — torej iz dni, ko je Mazek že več ko pol leta poprej pisal: Zhop. Že zató ne more torej tudi s te strani ne veljati to pismo Čopovo njemu!

[1]) Redigiert von P. Gregor Müller im Cist. Stifte Mehrerau (Vorarlberg). Jahrgang 25 (1914) n. 302 u. n. 319.

Gemäss der uns vom Sitticher Chronisten P. Paulus Puzel[2]) im Wortlaut überlieferten Stiftungsurkunde vom Jahre 1136, die mit einer in Reun, dem Mutterkloster von Sittich, aufbewahrten Abschrift des Originals aus dem XVI. Jahrh. übereinstimmt,[3]) sowie nach dem zweiten Stiftungsbrief von 1145[4]) übergeben drei Edelleute: nobiles quidam viri Henricus, Dietericus[5]) et Megenhalmus ein praedium in loco, qui vulgo Sittik appellatur, mit den dazugehörigen Einkünften, Jagden u. s. w. der Kirche von Aquileja als Eigentum (in proprietatem), worauf Patriarch Peregrin petentibus iisdem viris, also auf Bitten der Edelleute, Mönche aus Reun berief und ihnen das praedium Sittik zur Errichtung eines Klosters überliess.

Der erste Gedanke, die Anregung zur Klostergründung in Sittich ist demnach von den drei urkundlich genannten Edelleuten ausgegangen, die ihr Gut vielleicht zufolge eines Gelübdes oder wie Puzel[6]) meint, wegen eines Streites unter der Bedingung an den Patriarchen abtraten, dass daraus ein Kloster würde. Dies ist die erste Tatsache, an der wir festhalten müssen: die eigentlichen Gründer Sittichs sind drei Edelleute, die einstigen Besitzer des praedium Sittik.

Wenn somit Patriarch Peregrin selbst vielfach Gründer von Sittich genannt wird,[7]) kann dies wohl nur in dem Sinne gemeint sein, dass er als Sachwalter der eigentlichen Stifter deren Vorhaben realisiert und energisch durchgeführt hat. Nur in diesem Sinne schreibt auch Puzel:[8]) Fundator primus fuit Pelegrinus Aquilejensis Patriarcha. Wir finden das eifrige Entgegenkommen und die Rührigkeit der Patriarchen für Sittich ja sehr begreiflich. Ihren weit ausgreifenden politischen Plänen entsprach diese Klostergründung ganz und gar; richtig geleitet konnte die Cisterze für Aquileja ein mächtiges Bollwerk werden, eine „strategisch" günstige Operationsbasis in einem Gebiet, auf welchem sich die stolzen Patriarchen bereits mit kühnen Rivalen im Kampfe messen mussten.[9]) Gewiss, Peregrin und seine Nachfolger haben aus kluger Berechnung die rasche Entwickelung Sittichs gleich ursprünglich als ihre eigenste Sache angesehen und zu ihrer Verwirklichung auch alle Hebel in Bewegung gesetzt,

---

[2]) Kopie seiner bekannten Idiographia mon. Sittic. im Sitticher Archiv S. 18

[3]) Cfr. Cist. Chronik Nr. 119, (11 Jahrg. 1899) S. 3 ff.

[4]) Puzel l. c. S. 23.

[5]) Statt „Dietericus" hat Puzel einmal auch „Theodoricus"; cfr. l. c. S. 13; ebenso Valvasor VIII. S. 694.

[6]) Puzel l. c. S. 12 f.

[7]) Cfr.. z. B. neuestens wieder Dr. Milko Kos: „Oglejski patriarhi in slovenske pokrajine do srede 13. stoletja" im „Časopis za zgodovino in narodopisje, 13. letnik, Maribor 1917 str. 3.

[8]) l. c. S. 12.

[9]) Cfr. Dr. Ant. Mell, die historische u. territoriale Entwicklung Krains vom X. bis ins XIII. Jahrh., Graz Styria, 1888, S. 53 ff.

doch sind die Gründer der Abtei im genauen Sinne des Wortes nicht sie, sondern die im Stiftungsbrief erwähnten drei Edelleute.

Wer waren nun diese? Welchem Geschlechte gehörten sie an? Puzel [10]) nennt sie Brüder, ebenso die in der erzb. Bibliothek zu Agram aufbewahrten „Notata de monasterio Sitticensi", [11]) in beiden, ungefähr der gleichen Zeit entstammenden Quellen wird aber betont, dass über ihre Familienangehörigkeit nichts bekannt sei. Seine eigenen Mutmassungen kleidet Puzel in die Worte: Conjectura est, eos fuisse vel Auerspergios, qui antiquitus in ea vicinia possessiones habebant, et multi postea in Ecclesia monasterii sepulti sunt, habueruntque familiaria nomina in sua familia Theoderici et Megenhalmi. Vel Weixelbergios, quorum castrum avitum adhuc extat vicinum monasterio fueruntque primi Advocati monasterii. Vel denique Sitticos de familia Sitich, quae nobilis olim, elapso vel moderno saeculo extincta est, unde et monasterio una cum nomine mansisse creduntur insignia. Puzel, dessen Bericht eine ganz frappante Ähnlichkeit mit den Worten Valvasors aufweist, möchte augenscheinlich die Auersperge Stifter von Sittich sein lassen. Die Gründe, die er vorführt, haben ja auch manches für sich. Die Auersperge [12]) waren seit jeher grosse Wohltäter der Sitticher Mönche gewesen, ihr nahegelegenes Stammschloss Turjak ermöglichte intimen Verkehr; manche der Güter die schon 1135 oder 1136 zur Vergrösserung des unzureichenden praedium Sittik hinzugekauft werden mussten, mögen Auerspergischer Besitz gewesen sein. Aber eben weil diese Adelsfamilie schon vor der Entstehung Sittichs in Krain fest ansässig und reich und mächtig war und den Patriarchen von Aquileja bekannt sein musste, wäre ihr Namen im Stiftungsbrief gewiss angegeben und hervorgehoben worden, wenn die genannten drei Edelleute durch nähere Verwandschaft ihr angehört hätten. Da dies nicht der Fall ist, müssen wir schliessen, dass sie mit der Stiftung von Sittich nichts zu tun hat. Übrigens hat sich, soviel uns bekannt, von allen jenen, die sich mit der Entstehungsgeschichte unserer Abtei eingehender beschäftigten, kein einziger für diese von Puzel selbst nur als Vermutung geäusserte Ansicht entschieden.

Weit mehr Beachtung verdient die von dem Klosterchronisten an zweiter Stelle berührte Überlieferung, da sie nach dem Ergebnis neuerer Forschung, wenn auch nicht auf unanfechtbare Gewissheit, so doch auf grosse Wahrscheinlichkeit Anspruch erhebt. Nach ihr wären die Stifter von Sittich die Herren von Weixelburg, dieselben die bei Radics [13]) als

[10]) l. c. S. 14.

[11]) Manuscript aus dem XVII Jahr., von Sebastian Brunner veröffentlicht in „Wissenschaftliche Studien u. Mitteilungen aus dem Benedictiner-Orden" II Jahrg. (1881) III. Heft, S. 92 ff.

[12]) Cfr. P. v. Radics: Herbard VIII., Freiherr zu Auersperg, Wien 1862, Einleitung.

[13]) Die Gegenäbte Albert und Peter von Sittich, Wien 1866, 52.

Edle de Patris (urk. „Pris"), von Mell [14]) als comites de Creina oder Carniola angegeben sind, da alle drei Namen, so verschieden sie lauten, sich in derselben Familie vereinen.

Nach Mell entstammen die drei in Frage stehenden Brüder dem salzburgischen Grafengeschlechte von Plain; Heinrich wird nach Besizzungen zu Pux in Obersteiermark auch Heinrich Pris von Pux genannt, [15]) Dietrich und Meinhalm treten schon 1130 als Zeugen auf, in einer für Admont ausgefertigten Urkunde. [16]) Meinhalms Sohn ist Albert, der Graf von Weixelburg, dem Stammschloss der Krainer Linie, daher die Benennung „comes de Creina"; seine Tochter ist die in der Gründungsgeschichte von Sittich mehrfach erwähnte Sophie, Markgräfin von Istrien. Emma, die leibliche Schwester der drei Brüder treffen wir als Gemahlin des Woluradus (Wolfrad Graf von Treffen), dem wir mit dem Sitticher Abte Vincentius in einer St. Ruprechter Urkunde vom Jahre 1163 begegnen. [17]) Dieser Ehe entstammte der spätere Patriarch Ulrich II. von Aquileja (1161—1182), den wir oft in Sittich finden [18]) und zu seinen grössten Wohltätern zählen müssen. Der soebengenannte Graf Albert von Weixelburg ist der erste Vogt von Sittich und nach einer Bemerkung bei Valvasor [19]) und beim Klosterchronisten [20]) scheinen dieses wichtige Amt anfänglich der Reihe nach nur Weixelburger innegehabt zu haben: Umstände, die uns bewegen könnten, die Weixelburger Grafen Stifter von Sittich zu nennen. Dass Markgräfin Sophie von ihren Eltern, den Weixelburgern sagt: „. . . qui et dictum coenobium fundaverunt et ibidem ecclesiasticam sepulturam sunt consecuti" [21]) und sie sich selber auch „Sitticensis coenobij fundatrix" [22]) nennt, ist unseres Erachtens nicht so ausshlaggebend, wie Milkowicz glaubt. [23]) Wie könnte sie denn dann gelegentlich einer Schenkung von 8 Hueben an das Kloster noch i. J. 1238 von sich sagen „. . . ego Sophia . . . . videns et videndo intelligens, fratres Sitticenses et ecclesiam Sitticensem nullius terreni commodi et rerum transeuntium aliquod speciale emolumentum a me fuisse consecutos, viscera charitatis ab eisdem claudere non potui . . ."? [24]) Doch mögen sie und ihre Eltern und noch Andere immerhin „fundator Sitti-

---

[14]) Dr. A. Mell, l. c. S. 63.

[15]) Milkowicz „Die Klöster in Krain S. 33.

[16]) UB. für Strm. I. 137, cfr. Mell, l. c. S. 63.

[17]) Iv. Steklasa, zgodovina župnije Šent Rupert, Ljubljana 1913, str. 36. Schumi UB. I. S. 120 f.

[18]) Cfr. Puzel, l. c. ad annos: 1162, 1169, 1177, 1178, 1181; Siehe auch: Časopis za zgodovino l. c. str. 3.

[19]) Valvasor VIII. S. 694.

[20]) Puzel l. c. S. 13.

[21]) Schumi UB. II. S. 71 u. 72, Urk. v. 1238.

[22]) ibid. S. 40 f.

[23]) Die Klöster in Krain S. 34.

[24]) Schumi UB. II. S. 71 f.

censis" heissen: diese ehrende Bezeichnung hat in alten Klosterurkunden jeder hervorragende benefactor, und in Puzels grossen Nekrologien[25]) stehen unter der mit obiger Stelle fast gleichlautenden Rubrik: „nierologia eorum fundatorum et benefactorum, qui suas sepulturas in priori Ecclesia Sitticensi . . . habuerunt" mehr denn 200 Namen aus allen Adelsfamilien bis ins XVI. Jahrh., offenbar nur Namen hochherziger Gönner. Auch müssten wir auf Grund dieser Ausdrucksweise die Auersperge noch eher als die Weixelburger „Stifter" von Sittich nennen!

Sicher hatten die Herren von Weixelburg zu Sittich gleich ursprünglich enge beziehungen unterhalten und sich um die Hebung der Abtei grosse Verdienste erworben; ihre Schenkungen machen einen wesentlichen Teil der Klosterbezitzungen aus.[26]) Müssen sie aber deshalb das Klosler auch gegründet haben? Gehören die urkundlich erwähnten drei Stifter, deren einer bald Dieterich bald Theoderich heisst, wirklich dem gräflichen Geschlechte von Plain an? Der Beweis hiefür ist noch nicht erbracht. Die tiefgreifenden und kritischen Untersuchungen bei Milkowicz,[27]) noch mehr die Kürzere aber übersichtliche Zusammenstellung bei Mell[28]) bringen zwar Licht und Klärung in die verwandtschaftlichen Beziehungen und die Zusammengehörigkeit all' der verschiedenen Namen der Zweige und Linien des Weixelburger Geschlechtes, zwingen uns aber keineswegs, in demselben die Gründer von Sittich zu suchen. Milkowicz selbst gibt zu, dass die Geschichte eben dieses alten Geschlechtes in Krain noch dunkel sei und dass für seine Behauptung eigentlich nur die Überlieferung spreche. Dieselbe Überlieferung spricht aber nicht nur für die Weixelburger. (Die Ausführungen in Schumis „Archiv" I. S. 233 decken sich mit den Untersuchungen bei Milkowicz und Mell.)

Es erübrigt uns noch auf eine dritte ebenfalls bei Puzel angedeutete Möglichkeit hinzuweisen, dass nämlich die drei rätselhaften Edelleute dem Geschlechte „der Herren von Sittich" angehörten, die das praedium Sittik als Stammsitz besassen und von ihm ihren Namen ableiteten oder ihren eigenen Namen auf das Gut übertragen hatten, wie dies bei so vielen alten Geschlechten, z. B. eben den Weixelburgern oder den Auerspergern, Weissensteinern u. s. w. der Fall ist. Puzel selbst hält auch diese Annahme nicht für unmöglich, da er in der Eingangs erwähnten Stelle darauf hin weist, wie ein Geschlecht der Sitticher mit dem Wappen des Klosters bis in sein Jahrhundert[29]) hinein existiert habe. Ganz entschieden verteidigt diese Ansicht der bei Aufhebung des Klosters noch lebende Prior und äbtl. Sekretär P. Ignaz Fabiani in seinem 1783 zu Wien in Marian, Austria Sacra erschienenen Bericht über die

[25]) Anhang zu seiner Idiographia.
[26]) Cfr. Cist. Chronik 1914, 26. Jahrg. Nr. 302 S. 99 f.
[27]) l. c. S. 33—36.
[28]) l. c. S. 63—64.
[29]) Puzel starb 1721, 20. August.

„Erzpriesterey und Zisterzienserabtey des Stiftes Sittich".[30]) Seine Worte lauten also:

„Will man sich jedoch bey dem Namen Sittich einige Muthmassungen erlauben, so wird es der Wahrheit immer gleichförmiger sein, wenn man dafür hält, dass die ersten Besitzer des Ortes Sittich, nämlich Heinrich, Dietrich und Megenhalm, mit dem Zunamen Sitticher geheissen haben, von welchen der Patriarch Peregrin gedachtes Guth Sittich erkaufet, und zu der Absicht eines Stiftes gewidmet hat. Denn soll es wohl nicht den Grund der Wahrscheinlichkeit haben, dass jenes adeliche Geschlecht der Sitticher, welches doch seine Sprossen bis in die Hälfte des letzten Jahrhunderts hinausgestrecket hatte, und in seinen Stammenbüchern, gleich dem Stifte Sittich, jederzeit einen Papagey im Schilde führte, seinen ersten Ursprung von den jemaligen Bisitzern des itzigen Sittich herleite? — Dieses zu verneinen, müsste man in der Geschichtskunde des Alterthums allerdings ein Fremdling sein, und ja nie bemerket haben, dass unsere Vorfahren, besonders die von höherer Geburt, mit ihren Güthern und Schlössern fast allzeit einerley Benennung geführt haben".

Wir liessen einen allerdings nicht ganz unparteiischen Vertreter dieser dritten Meinung hier absichtlich in ausgiebiger Weise zu Worte kommen, weil dieselbe von Milkowicz und Mell nicht einmal erwähnt wird. Aber klingt sie denn so ganz und gar unmöglich? Die Existenz der Sitticher lässt sich nachweisen,[31]) die Analogie für Namensübertragung von Stammschloss auf Familie oder umgekehrt ist am Beispiel anderer alten Geschlechter gegeben. Wenn auch die Gleichheit der Wappenzeichen, das Vorkommen des Papageies im Wappen der Sitticher wie des Klosters in unserer Frage durchaus nicht von entscheidender Bedeutung ist, da die Stiftswappen erst sehr spät eingeführt worden sind, so verleiht dieses Moment der hier angeführten dritten Meinung doch eine gewisse Wahrscheinlichkeit. Jedenfalls darf sie nicht als von vorneherein unmöglich ignoriert werden.

Die Frage nach der Familienzugehörigkeit der Stifter von Sittich wird wie schon bemerkt, wohl für immer eine offene bleiben. Mag man auch für die eine oder andere Ansicht bessere Gründe haben, sicher beweisen lässt sich keine.

Um aber endlich auf die eigentliche Veranlassung zu diesen Zeilen zurückzukommen, ist an dieser Stelle zu betonen, dass von einem Albert Sittich und dessen Tochter Sophie als Gründern unseres Klosters nicht gut gesprochen werden kann. Albert und Sophie, deren Namen mit der Entstehung und ersten Entwicklung von Sittich sich allerdings enge verknüpfen, sind nach dem Vorausgegangenen uns gut bekannte historische

[30]) Copie nach dem Original im Archiv zu Sittich.

[31]) Cfr. z. B. „Archiv f. vaterl. Geschichte u. Topogr. f. Kärnten", XIX (1900) S. 164 ff; auch „Beiträge zur Erforschg. vaterl. Gesch. f. Steierm.," XXXIII. (Neue Folge I.) 101 ff, XX. 103 ff), ferner: Studien u. Mitteilungen XV. 255 ff.

Persönlichkeiten, die ohne Zweifel dem Geschlechte der Weixelburger angehören. Albert ist der durch zahlreiche Urkunden [32]) als „advocatus Siticensis" genügend bekannte Graf, Sophie seine Tochter, die marchionissa Histriae, Sittichs grosse Wohltäterin. Wenn wir die Stifter von Sittich der adeligen Familie der Sitticher entstammen lassen möchten, kämen eben nur die urkundlich erwähnten drei Brüder Heinrich, Dietrich und Meinhalm in Betracht, und nur in diesem Sinne sprah sich der Verfasser jener Artikel in der Cist. Chronik aus.

Zemeljski potres pri Brežicah in Krški vasi dne 29. januarja l. 1917.

Ferd. SEIDL.

Leta 1917. so poročevalci na Kranjskem [1]) prijavili 233 zemeljskih potresov, ki so so se izprožili v 126 dneh. Število potresov je narastlo tako nenavadno visoko ker se je dogodil kmalu po početku leta razdevajoč potres, in so mu sledili običajni dodatni potresi, ki so se ponavljali do konca leta.

To potresno delovanje se je začelo s silnim glavnim potresom, ki je izbruhnil 29. januarja ob 9. uri 23 minut zjutraj v vzhodnjem delu Kranjske ob deželni meji proti Štajerski. Razdejanje je zatorej zaseglo kraje obeh dežel, ki ju ondi loči reka Sava. Na Štajerskem je grozna podzemeljska sila najhuje zadela mesto Brežice in je ondi povzročila veliko škode na mnogih zgradbah; slično je zadela vasi v okolici mesta. Na Kranjskem je najbolj močno trpela

[32]) Cfr. z. B. Schumi UB. II. 5.

[1]) Po ljubljanskem potresu 14. aprila l. 1895. je cesarska akademija znanosti na Dunaju zasnovala redno opazovanje zemeljskih potresov v Avstriji z namenom, da se bistvo teh prirodnih pojavov bolje spozna. V to svrho je ustanovila *a*) nekaj opazovališč s sejzmografskimi instrumenti, *b*) trajno poročanje o potresih po poročevalcih v kolikor moči mnogih krajih po vseh deželah države. V vsaki deželi deluje poseben poverjenik, ki mu je skrb, da pridobi poročevalce, vodi poročanje, zbira poročila in jih vsako leto sestavi v skupno deželno poročilo. Deželna poročila je objavljala akademija vsako leto v skupni „kroniki". L. 1904 je c. kr. Osrednji zavod za meteorologijo in geodinamiko na Dunaju sprejel potresno nalogo od akademije v svoj delokrog, in izdaja odtlej ono „kroniko". Poročila poročevalcev hrani imenovani zavod v posebnem arhivu za nadaljnjo znanstveno uporabo. Ravnateljstvo tega zavoda je drage volje dovolilo, da prijavi pisec gorenjega članka, ki je dež. poverjenik za Kranjsko, pregled potresov l. 1917 na podlagi zbranih poročil, ki so last zavoda. Za prizano dovolitev bodi izrečena uglednemu ravnateljstvu najlepša zahvala.

Krška vas, ki leži le 2 *km* jugozapadno od Brežic. To je razmeroma imovita vas, ki šteje 91 hiš in poleg njih gospodarska poslopja ter ima nad 500 prebivalcev. Nekoliko manj je oškodovalo župno vas Čatež, $1^1/_2$ *km* jugovzhodno od Brežic. Na Kranjskem je bolj ali manj hudo prizadelo še nekako 20 sosednjih vasi, in sicer ne le take, ki ležijo v ravnini ob Savi in Krki kakor Brežice in Krška vas, ampak tudi gorske vasi, ležeče po bližnjih brežinah Gorjancev, ki se spuščajo ondi do Save pri Čatežu in do Krke pri Krški vasi. Škodo na zgradbah v krškem okrajnem glavarstvu so uradno cenili na 548.000 K (po cenah, ki so veljale pred sedanjo vojno). Prišteti pa je treba še škodo, ki je nastala, ker se je pobilo mnogo posode in drugih stvari, in ker je zmrznilo obilo poljskih pridelkov, ki so bili v poškodovanih shrambah izročeni mrazu brez varstva. Težko poškodovane hiše, in takih je bilo dovolj, so prebivalci morali zapustiti. Prebivalstvo, kolikor ga je bilo prišlo ob streho, je bilo pomilovanja vredno. Tedanji hudi zimski mraz (—10° C) v krajini, na debelo zasneženi, je še nemilo pomnožil težave in nadloge. Prav tako je vplival tudi položaj, ki je nastal spričo dolge vojne. Moški so bili povečini odsotni, zaposleni v vojaški službi. Prve noči si ljudje zaradi ponovnih potresnih sunkov niso upali bivati pod streho; še noči so prečuli pri odprtih ognjih pod milim nebom. Potem so se za silo ustanovili po lesenih kočah, skednjih in hlevih. Primanjkovalo je živeža in razsvetljave. Niti kruha niso mogle gospodinje napravljati, ker je potres porušil zelo mnogo krušnih peči. Samo malo časa — menda 10 sekund — je trajalo grozno zibanje tal in hiš in cerkev — in izpremenilo se je življenje prizadetih ljudij v zgolj bridkost in trpljenje, in zazijalo je neskončno gorjé v vseh oblikah. Na ljudomilo priprošnjo deželnega predsednika, grofa Attems-a je vojaška oblast priskočila na pomoč s šotori, odejami, vojnimi kuhinjami i. dr. in je tudi kesneje pomagala obnavljati nesrečne prizadete naselbine.

V središču potresnega ozemlja, to je v Krški vasi, v Brežicah in v bližnji okolici teh krajev, se je očem nudila žalostna slika razdejanja. Po cestah so ležali podrti pažni zidovi, padli dimniki, odvržena strešna opeka, odleteli nastavki in okraski s pročelij mestnih hiš in obilo odpadlega in v prah zdrobljenega ometa z zidov. Glavni zidovi slabejših in starejših stavb so zevali navpičnih in poševnih razpok, zlasti nad okni in vrati. V stanovanjih so bila tla in hišna oprava posuta z drobci ometa, ki se je bil sesul s prepočenih stropov in sten; stenske podobe in razni po omarah nastavljeni predmeti so ležali na tleh, lončene in železne sobne peči je prevrnilo, krušne peči so se ali porušile ali so zevaje prepočile. Grozoto te slike so izpopolnjevale hudo razpokane stene, zlasti ob robeh, kjer se stikajo zidovi med seboj in stropom. Nekaj posebno značilnega so bile v razdelnih ali vmesnih stenah (med sobo in sobo) diagonalne razpoke, ki so se v sredi stene križale.

Fizikalni značaj potresnega gibanja si lahko predočimo, ako se spomnimo valovanja vode, ki nastane, kadar nanjo pade kamen.

Ob točki, kjer je padel kamen na vodo, se vzdigajo valovi in razhajajo na vse strani, seveda z enako brzino. Valovanje se torej širi v krogih. Valovi so ob središču najvišji, najkrajši in najhitrejši; čimbolj se od ondi oddaljujejo, tem plitvejši, daljši in počasnejši so. To pa zato, ker gibna sila pojema, ko se prostira od središčne točke na večje in večje krogove. Naposled opeša v precejšnji daljavi od središča in valovanje neha.

Slično valoví trdna zemlja ob potresu, to se pravi oblika njenega površja se enako preminja kakor oblika površja na valoveči vodi. Valovanje tal ob močnem potresu so ljudje že dostikrat videli (na pr. ob zagrebškem potresu 9. novembra l. 1880). Mirni opazovalci pogostoma čutijo, kako se jim tla pod nogami nagnejo, dvignejo, nagnejo na nasprotno stran in greznejo — znamenje, da je odšel val pod nogami. Opazovalec čuti, kakor da se ziblje v čolnu na nemirni vodi. Drevesa, brzojavni drogovi, zidovi, cerkveni stolpi in hiše stoječe na valujočih tleh nihajo sem ter tja kakor narobe obrnjeno nihalo stenske ure, obkratu pa se dvigajo in grezajo.

Na prostem stoječ človek čuti bolje dviganje in grezanje, (navpično komponento gibanja); v hišah, zlasti višjih oddelkih pa zaznavajo bolje „tresenje, miketanje, drmanje sem in tja“ (vodoravno komponento gibanje). Le-ta je najjačja, kadar je nihajoči zid na koncu zamahljaja ali sem ali tja in je na tem, da kolebne nazaj na nasprotno stran.

Ako recimo južni zid pri hiši nihaje z orjaško potresno silo zamahne na južno stran, severni pa na severno, tedaj se odtrgata hrešček od vzhodnega in od zapadnega zida, ki ju vežeta. Razpoke, ki pri tem nastanejo, začenjajo pri tleh in režijo čim više tem bolj na široko. Navzven nihajoč zid se izbuhne navzven, ako stranska robova trdno držita sosednja zida, in ostane izbuhel, ako se ne more vrniti v prejšnjo stojo, ali pa se celo prevrne in zruši. Kadar se zid izbuhne, lahko prepoči ondi, kjer je najšibkejši, to je pri vratih in oknih.

Cerkvi prizidan stolp niha, kolikor ga je v stiku s cerkvijo, skupno s cerkvijo, kar ga pa je nad cerkvijo, niha samostojno za se. Lahko se zgodi, da zaniha spodnji del na to stran, gorenji pa ob istem času na nasprotno. Gorenji del se potem odtrga in ako se ne prevrne, ostane prepočen v višini cerkvene strehe. Tako je prepočil na primer stolp župne cerkve v Čateži. Slična usoda zadeva ob močnem potresu dimnike. Le-te udari strešni oder, da prepočijo ondi, kjer pomolijo izven strehe.

Tako si razlagamo poglavitne poškodbe, ki jih je močni zemeljski potres zadal zgradbam v Brežicah in Krški vasi in po okolici teh krajev.

Ob potresu prihajajo iz potresnega izvorišča (izhodišča, središča, zarišča), ki biva globoko (nekaj kilometrov) pod zemeljskim površjem, raznovrstni valovi; poleg omenjenih povprečnih, ki povzročajo valovanje tal, tudi kratki, brzi podolžni valovi, ki jih ne čutimo, ampak prestopivše

v zrak slišimo. Ker so globokega glasu jih nazivljemo podzemeljsko grmenje ali bobnenje. Spričo svoje brzine prihajajo poprej ko mehanski valovi.

Ako imamo v spominu fizikalno razlago potresnih pojavov, ki smo jo tu pravkar podali, tedaj umemo, kar pripovedujejo osebe, ki so bile priče nesrečnega potresa v Krški vasi in okolici. Tamošnja gospa županja J. Ajster-jeva mi je pripovedovala o njem tako-le: „Začuli smo najprej votlo bobnenje. Brž na to je začel potres s silnim sunkom od spodaj navzgor, potem je drmalo sem in tja. Moja hči je stala v kuhinji in je videla, kako je ognjišče odskakovalo. Zidovi in stropi naše pritlične hiše so strahovito pokali, v strešnem odru je grozeče hreščalo, en pažni zid se je zrušil ropotaje na zemljo, vso opravo in tla v sobi so pokrili drobci ometa, ki so se odkrušili s sten in s stropa. V prah zdrobljen omet je napolnil sobo, da je otemnela. Dekla, stoječa na dvorišču je videla, da se je hiša nagibala sem in tja, in videla, kako se je porušil dimnik. Streha je brzo otresla sneg raz sebe“. — Poštarica, gospa A. Tomažič je dogodek popisovala tako-le: „Bobnenje sem preslišala. Začutila sem v uradu samo silno stresanje. Knjige, uradni spisi in poštni zavoji so popadali s polic, peč se je prevrnila, stene so pokale in s stropa se je odluščil omet v toliki množini, da je bila soba polna prahu. Tla pod menoj so se dvigala kakor čoln na morju, ampak hitro, ponovno. Ko je to minilo, sem šla na plano. Pred hišo pa je ležal nasip snega, ki se je ob potresu zrušil s strehe, in mi je zastavljal pot. Tudi strešne opeke je dosti padlo. Na cesti je bilo že polno prestrašenih, in v zmedi na pomoč kličečih vaščanov. Brzojavni drogovi so se majali, to sem videla na svoje oči, in brzojavna žica je glasno brnela. Nekateri so mi pravili, da so videli, kako se je treslo površje ceste“. — Orožniški nadstražnik g. Češnik je doživel dogodek takole: „Bil sem v orožniški vojašnici v Krški vasi, v sobi prvega nadstropja in stal sem pred oknom ter gledal proti vzhodu na bližnji most čez Krko. Kar je zadonelo drdranje, kakor da se pelje voz čez most. Koj na to se je silno zatreslo, ne valovito, nego brzo je miketalo sem in tja. Zidovi in stropi so strahovito pokali, tramovje izpod strehe je silno hreščalo. V sobi je zatemnelo od v prah zdrobljenega ometa, ki je padal s stropa. Na zapadni strani sobe je stala lončena peč na kamenitem podstavku. Med tresenjem se je peč razcepila, srednji in gorenji del je vrglo v vzhodni smeri v sobo, spodnji del z žrjavico je ostal na podstavku. V sosednji sobi je lončeno peč istotako razklalo in vrglo v vzhodni smeri. Ondi je stala visoka omara za obleko. Nagnila se je navspred in bila bi padla; v hipu pa so se ji odprla dvojna vrata in se uprla ob tla. Puške orožnikov so visele druga poleg druge na kljukah, zakrivljenih navzgor. Potresna sila jih je dvignila iz kljuk in vrgla na tla. V sobi postajnega poveljnika v zapadnem oddelku hiše (tudi v I. nadstropju), je stala ob vzhodni steni okrogla visoka lončena peč. Gorenji in srednji del peči je odtrgalo in vrglo $2^1/_2$ *m* daleč v stran.“ — V Malenicah pri Krški vasi mi je pravil viničar J. Krulec to-le: „Stal sem pred hišo. Kar je zadonelo strahovito grmenje od Mrzlave vasi (od severovzhoda) semkaj. Ko sem o tem premišljal, so se mi zazibala tla pod nogami, kar odskakovala so; oprl sem se na lopato, ki sem jo imel v roki, da ne padem. Drevesa so se majala, neki hrast se je močno pripogibal proti tlom, tudi bližnji kozolec se je vidno tresel. Strehe so kar brž otresle sneg, ki je bil to zimo prašen. V župni cerkvi v Čatežu je udarilo ob zvon. Od vseh strani mi je ropotanje in hreščanje glušilo ušesa. Sosedje so prestrašeni in kričeč privrevali iz hiš. Ko se ozrem, zagledam, da se je bil zrušil hiši, kjer stanujem, ves vnanji zid na pažni strani od strehe do tal,

in dimnik je odvrgel vrh. V stanovanju so hudo razpokali zidovi, peč se je zrušila, ura in podobe so padle raz steno na tla."

Učinki potresa so bili najsilnejši v Krški vasi in v Brežicah. Zatorej sodimo, da je bilo med tema krajema površno središče potresa, to je točka, ki leži na zemeljskem površju nad podzemeljskim izvoriščem potresa, ampak ne vselej prav navpično nad njim. Od ondešnjega površnega središča so se razprostrli talni valovi na vse strani. Gibanje se je razširilo čez vso Kranjsko, čez velik del Štajerske in Hrvatske in še preko mej teh dežel v sosednje dele Ogrske, Koroške in našega Primorja. Potres je bil seveda praviloma vobče čim dalje od središča tem slabejši. Ampak še v daljavi 160 *km* od imenovanega središča (v Trstu, nad Štajerskim Gradcem, ob Uni na hrvatsko-bosenski meji itd.) je bil potres človeku občuten. — To dokazuje, da je kamena zemeljska skorja iznenadno prožna. Občutno zatresena ploskev je bila tolika, da meri njen premer najmanje 320 *km*, bržkone skoro 350 *km*. Ob središču pri Krški vasi in Brežicah je dosegla potresna sila osmo stopnjo deseterodelne potresne lestve (Forelove in Mercallijeve). Ljubljanski potres z l. 1895. je bil za jedno stopnjo silnejši, čutili so ga 480 *km* daleč od Ljubljane (v Landškrounu ob češko-moravski meji, v Nagy Becskereku onstran Tise, in v Schaffhausenu ob Renu).

Odkar poznamo fizikalni značaj potresnega gibanja in vemo, kako deluje potresna sila na vso zgradbo in na njene dele, odtlej moremo tudi reševati vprašanje, kako naj se gradijo hiše in druge stavbe, da uspešno vzdržijo pozemeljski razdiralni naval.

Ker stavbe in njih deli (zidovi idr.) ob potresu sem ter tja nihajo z ogromno vodoravno silo, ki jih trga in lomi, in tudi z navpično silo valujejo, tedaj ni zadosti, da imajo stavbe le navadno stojno trdnost, ki ki jih varuje, da se ne zrušijo zaradi svoje teže, ki deluje le v navpični smeri. Zoper nihanje vobče varujejo železne vezi. So pa tudi še posebna stavbinska pravila, ki so vredna, da se v potresnih deželah sprejmejo v zakonite stavbinske predpise. Profesor zagrebškega vseučilišča dr. A. Mohorovičić, ravnatelj tamošnjega zavoda za meteorologijo in geodinamiko, je priobčil izborno razpravo „o delovanju potresov na zgradbe"[2]) in je sestavil v njej (na str. 76—79) 15 takih pravil. Bodi nam dovoljeno, da navedemo poglavitna izmed njih, četudi brez fizikalne utemeljitve.

Na visočih tleh, zlasti na strmo visečih in pa na robu strmine naj se vobče ne gradi. Temelj zgradbe bodi, če le možno, monolit, to je en sam kos, napravljen iz betona, lahko tudi iz velikih kamenov, spojenih trdno med seboj. Vobče se ne zahteva, da bi se postavila zgradba na blok iz betona. Temeljni zid bodi dovolj debel in dovolj globok. Stavba, zgrajena z navadnim mortom [malo apna in mnogo

[2]) A. Mohorovičić. Djelovanje potresa na zgradbe. Posebni odtisk iz „Vijesti hrvatskoga društva inžinira i arhitekta. Zagreb 1911. — Glej tudi: Stradal. Bautechnische Studien anläßlich des Laibacher Erdbebens. Sonderabdruck aus d. Ztschr. d. österr. Ing. u. Architekten Vereines. Wien 1896.

peska ali celo le svišča)[3] je slaba proti potresu, premalo je vezana in ni monolit. Jemlje naj se cementov mort. Potem so zidovi lahko tanjši in stavba vendar odoleva brez škode najjačjim potresom. Treba je, da so stropi in krovi kolikor moči trdni in da so trdno zvezani z zidovi. Pažni zid bodi toliko čvrst kakor vsi drugi zidovi in bodi čvrsto zvezan s stropovi in s krovom. Čim več je v notranjščini stavbe čvrstih srednjih zidov, tem močnejša je. Oboki naj se zamenjajo s traverzami, ker oboki razrivajo zidovje, traverze pa ga vežejo. Razdelne stene naj bodo lahke. Težak nakit, zlasti na krovu, naj se opusti. Stranska krila naj se čvrsto vežejo z glavno zgradbo, ali pa naj se stavijo sama zase. Krov bodi lahek, čvrst in čvrsto vezan z zidovi. Dimniki naj bodo lahki in čvrsti. Kjer stopajo izven strehe, morajo biti z njo čvrsto zvezani. Visoki naj ne bodo nad 60 *cm*, ako pa morajo biti višji, naj se jim vrh veže na štiri strani s krovom. Da ob potresu ne pada strešna opeka na ulico, naj se ob robu strehe nastavi železna rešetka, da opeko zaustavlja.

Nesrečni glavni potres in dolgo trajajoči dodatni potresi bodo predmet posebne monografske razprave. Za sedaj podamo le kratek pregled čez potresno dobo, kolikor je spada v l. 1917. in kolikor utegnemo spoznati njena poglavitna svojstva na podlagi opazb s Kranjske.

Najprej se zahvalno spominjamo p. n. poročevalcev o potresih, ki so s svojo pozornostjo in dobro voljo, s prijaznim trudom in vztrajnostjo poročali o poedinih pojavih in podali gradivo za proučevanje skrivnostnega podzemeljskega delovanja. Zahvala pristoja zlasti poročevalcem v okolišu središča potresov, ti so: g. de Cecco, trg. knjigovodja v Skopicah; gdčna Kr. Demšar, učiteljica v Cerkljah; preč. g. Fr. Gabrič, župnik v Cerkljah; gdčn. A. Jak, učiteljica v Vel. Podlogu; gospa A. Kocijančič, šolska voditeljica v Bušeči vasi; g. A. Lamut, nadučitelj v Čatežu; gospa Al. Tomažič, c. kr. poštarica v Krški vasi; preč. g. F. Zorko, župnik v Čatežu. Tem in vsem drugim poročevalcem izrekamo s tem najtoplejšo zahvalo in priznanje. Njih delo in trud služita pred vsem domoznanstvu in vedi. Iz proučevanja podzemeljske sile, ki povzroča človeku vsekdar nedobrodošle potresne pojave, pa so vzniknili tudi praktiški uspehi, ki jih izvaja že sedaj gradbena tehnika (glej omenjene razprave Mohorovičić-evo, Stradalovo in druge). Upati smemo še nadaljnjih uspehov; saj se je človeku posrečilo celo izpodnebnim silam izviti iz rok gonobno moč gromske strele, dasi prihaja iznenadoma.

Poročanje o potresnih pojavih je v minolem letu bilo kolikor toliko omejeno zaradi razmer, nastalih spričo dolgo trajajoče vojne. Več poročevalcev zlasti izmed našega vsestransko delavnega učiteljstva je bilo odpoklicanih v vojno službo, in ni bilo možno vselej nadomestiti jih. Na mnoge poizvedovalne dopise, ki jih je razpošiljal poverjenik ob poedinih potresih, žal, ni došel odgovor. Poleg tako oslabljene organizacije za poročanje prihaja v poštev še drug vpliv. Ta je duševno razpoloženje

[3] V Čatežu, Krški vasi itd. so največ trpele hiše, ki so bile zgrajene s takim slabim mortom, da se je v prah razsul, ako sem ga med prsti drobil. Pripomba pisateljeva.

v prvih dneh potresne dobe. Ako prihajajo, potem ko so že prvi sunki rušili domovja in pregnali prebivalce, še nadaljnji izpodzemeljski sunki, roj za rojem, sicer večinoma zmerni, vmes pa tudi grozeči in silni — tedaj je umljivo, če se pozornost odvrne od misli na mirno opazovanje in zapisovanje.

Znanstvenemu zanimanju prihajajo ob tej priliki na pomoč novodobni sejzmografi, to so naprave, ki samotvorno napisujejo vsak potresni zagib. Ne daleč od izvorišča pri Brežicah je napisoval tamošnje potrese sejzmograf observatorija v Zagrebu ob vešči skrbi ravnatelja A. Mohorovičića, profesorja na zagrebškem vseučilišču. Razdalja Brežice — Zagreb meri samo 30 *km*. Priporoča se torej, da sporočeno nepopolno vrsto potresov izpopolnimo po zapiskih zagrebškega sejzmografa[4]).

Od početka potresne dobe, to je od prvega in glavnega potresa ob 9. uri 23 minut dne 29. januarja do konca leta 1917. so prijavili poročevalci s Kranjske vštevši prijave v ljubljanskih dnevnikih 213 potresov izhajajočih iz izvorišča pri Brežicah in Krški vasi. Omenjeno izpopolnilo šteje 30 potresov (med temi 20 s prvega dne, 10 iz dobe od 30. jan. do 26. aprila). Izpopolnjeno število obsega torej 243 potresov. Tudi to število smatramo le za približno pravo. Morda je vanje zašlo tudi kaj takih dogodkov, ki so jih opazovalci le pomotoma zaznavali za zemeljske potrese; še več istinitih potresov pa je morebiti opazovanju in sporočevanju ušlo. Morebiti tudi zagrebškemu sejzmografu. Potresi, ki prihajajo iz bolj privršnega, plitvega, ne globoko pod zemeljskim površjem ležečega izvorišča, ga namreč bržkone ne dosegajo, in se na njem ne zaznamujejo.

Na poedine mesece so se brežiški potresi porazdelili kakor kaže razpredelnica I.

I.

Jan. 29 — 31	febr.	mc	apr.	maj	junij	julij	avg.	spt.	okt.	nov.	dec.	Skupaj
48	44	16	25	31	18	12	18	9	7	4	11	234

Podzemeljsko gibanje je bilo ob početku najživahnejše. Prvi dan se je po grozovitem prvem glavnem stresanju izprožilo še 34 potresov, med njimi dva glavna, ki sta se razprostrla daleč na okoli (ob 11. uri 29 minut zjutraj in ob 10. uri 18 minut zvečer). Drugi dan je bilo 5, tretji dan 8 sunkov, skupno v treh dneh 48 sunkov. Meseca februarja je prirojilo 44 potresov v 21 dneh. Meseca marca je prijavljenih 16 sunkov. Meseca aprila je podzemeljski nemir iznenada na novo narastel

[4]) Zagrebški observatorij (kr. zemaljski zavod za meteorologiju i geodinamiku) objavlja zapiske vsaka dva tedna in obvešča z njimi interesente. Gospodu ravnatelju prof. Mohorovičiću izrekamo toplo zahvalo za prijazno pozornost, s katero nam je dal zapiske na razpolago.

in izprožil se je 10. dan meseca ob 3. uri 14 minut četrti glavni sunek. Tudi mesec maj je bil še precej nemiren. V poletnih mesecih so prihajali sunki redkeje, še bolj v jeseni; meseca novembra so prijavljeni le štirje potresi iz le jednega kraja; ta je bil najmirnejši mesec vsega leta. Meseca decembra je število prijavljenih potresov narastlo na 11.

Čudno je, da je zaznamoval zagrebški sejzmograf brežiške potrese le v prvih mesecih (do konec aprila), pozneje skoro ne več. Domnevno si razlagamo to tako, da so potresi izprva prihajali iz globokega, kesneje iz plitvejšega izvorišča.

Kakor se pomika zračna toplina ob vplivu solnca od zimske nižine do poletne višine, tako ima tudi pogostost potresov določen letni tir. Ampak le-ta nam je še skrivnosten; neznano nam je, katera prirodna sila ga določuje. Iz petnajstletnega opazovanja na Kranjskem (1901—1915) posnemamo da je bilo potresov: pozimi 34·6, spomladi 29·6, poleti 13·7, jeseni 22·1 odstotkov celoletne vsote (zima = dcb., jan., febr.). Zemeljski potresi se torej najpogosteje izprožajo pozimi, nekoliko manj pogosto spomladi, še manj jeseni, najredkeje pa poleti. Zimskih potresov je skoro trikrat toliko kakor poletnih.

Natančnejša določitev v razpredelnici II. kaže da je najvišja točka

II.

Število potresov na Kranjskem v 15 letih 1901—1915.

	jan.	febr.	mc.	apr.	maj	junij	julij	avg.	spt.	okt.	nov.	dec.	Skupaj
Absolutno	93	121	108	75	57	28	45	32	20	79	79	60	797
Odstotki celoletne vsote*)	11·5	13·9	12·9	9·9	6·8	5·0	4·7	4·0	4·7	8·1	9·3	9·2	100·0

* izravnani po uzorcu (a+2b+c) : 4.

v tiru prisojena mesecu februarju (13·9 %), najnižja v avgustu (4·0 %). Razlika je prav znatna. Redno upadanje števil od najvišine v februarju do najnižine v avgustu in nato redno naraščanje do zimskega vrha izpričuje zakonitost prav določno.[5]) Ako bi zgolj slučaj določal število po-

[5]) Letni tir potresov za Kranjsko si lahko predočitimo s krivuljo, ki si jo narišemo držeč se gorenjih številk (mesece I—XII vzamemo za abscise, gorenja odstotna števila pa za mesecem pristojajoče ordinate). Matematiški izraz za to krivuljo nam podaja ta-le enačba:

$$y = 8{\cdot}33 + 4{\cdot}36 \sin (68{\cdot}5^0 + x) + 9{\cdot}90 \sin (327{\cdot}4^0 + 2x) + 0{\cdot}92 \sin (315{\cdot}0^0 + 3x) + 0{\cdot}38 \sin (34{\cdot}4^0 + 4x)$$

Konstante v tej enačbi (funkciji) so izračunane z gorenjimi odstotnimi števili po metodi najmanjših kvadratov in po Bessel-ovem navodilu (harmonska analiza). Čas se tu šteje tako, da je za sredo januarja x = 0, za sredo februarja x = 30, marca x = 60 itd.

tresov vsakega meseca, tedaj bi noben mesec ne imel prednosti nasproti drugim mesecem, to se pravi, število potresov bi bilo enako v vseh mesecih.

Brežiška vrsta potresov je očitno stala v oblasti rednega tira. Izprožila se je v zimskem času, ko je razpoloženje za potrese najvišje. Razpoložava je v poletju znatno upadla. Najnižina pa se je zakesnila, ker je nastopila še le v novembru.

Ako razvrstimo brežiške potrese po njih jakosti, tedaj dobimo to-le razpredelnico:

III.

Stopnja v potresni jakostni lestvi	Število potresov
VIII. razdevajoč potres	2
VII. skrajno jak „	1
VI. zelo jak „	1
V. jak „	12
IV. zmeren „	59
III. slab „	153
II. zelo slab „	15
Skupaj	243

(Od 30 potresov, prištetih iz zagrebškega sejzmografskega zapisnika, smo dodali 10 zmernim, 20 slabim potresom, domnevaje, da je taka razdelitev približno primerna.)

Dosegla sta torej 2 potresa gonobno stopnjo VIII. (29. jan. ob 9. uri 23 minut in 11. uri 29 minut predpoldne) in sta povzročila omenjeno ogromno škodo; 1 je bil skrajno močen (jak) (VII. stopnje, 10. aprila (ob 3. uri 14 minut zjutraj), 1 zelo močen (29. jan. ob 10. uri 18 minut zvečer), 12 jih je bilo močnih (V. stopnje), 59 je bilo zmerno močnih (IV. stopnje), 153 je bilo slabih in 15 zelo slabih (II. stopnje) potresov. Število „zelo slabih" potresov, ki jih čutijo le posebno občutljive osebe, če imajo priliko, da ob času potresa opazujejo mirujoč, je bilo bržkone dosti večje; toda take slabotne zgibe ljudje večidel prezro in le malokdaj poročevalci sporočijo o njih. Nekoliko jih bržkone tudi tiči med 153 „slabimi potresi". Ako je to umovanje upravičeno, tedaj potrjuje brežiška vrsta pravilo, da so slabejši potresi med vsemi najpogostejši, in da so močnejši potresi tem redkejši, čim višje jakostne stopnje so, in da njih pogostost prav hitro pojema ob rastoči jakosti.*)

Enačba kaže, da je letni tir potresov v glavni stvari enostavna sinusna krivulja $4{,}2\sin(65{,}5^\circ + x)$ z ednim vrhom in ednim dolom, z njo se zlagata še dve sinusni krivulji (člana z dvakratnim in trikratnim x), ki sta pa spričo malega koeficienta (0·30 in 0·92) dosti plitvejši in manj vplivni. Četrta komponenta ima tako neznaten koeficient, da se pribija v počev, lahko jo prezremo in izpustimo.

*) To razmerje in pa pogostost potresov sploh je imel pred očmi ravnatelj

Ako porazstavimo brežiške potrese v skupine po velikosti občutno zagibanega ozemlja, dobimo pregled, ki nam ga nudi razpredelnica IV. Pri tem smo vzeli kot merilo za primerjanje premer zagibanega ozemlja, merjen po kilometrih. Za središče tega ozemlja smo domnevno smatrali v vseh slučajih kraj med Brežicami in Krško vasjo. Potresom, ki jih javlja samo po eden kraj, seveda ni možno določiti, kako in kam so se razprostrli. Istotako ne onim, ki jih je zaznamoval samo zagrebški sejzmograf.

IV.

Premer potresenega ozemlja	Število (in čas) potresov	Jakostna stopnja
350 *km*	1 (29. jan. 9. u 23 m zj.)	VIII.
300 „	1 (29. jan. 11. u 29 m zj.)	VIII.
200 „	1 (10. apr. 3. u 14 m zj.)	VII.
130 „	1 (29. jan. 10. u 18 m zv.)	VI.
50—100 „	6	V—II,
10— 50 „	48	
Potresi, ki jih javlja samo po eden kraj	155	
Skupaj	213	

Ako bi poročanje bilo popolnejše, bi se pač marsikateri od potresov, ki so javljeni samo iz ednega kraja, pomaknil v najnižji oddelek (10—50 *km*), ki smo ga vzeli v poštev. Tudi že brez tega dostavka kažejo števila gorenje razpredelnice, da so potresi, ki zganejo majhno ozemlje dosti pogostejši, nego tisti, ki zganejo veliko ozemlje, ali z drugo besedo rečeno: najpogostejša je razpoložava, da se izproži le malo obsežen potres; razpoložava, da se izproži potres' ki zajame velik prostor, pa močno pojema, čim večje ozemlje jemljemo v misel. Ker so obsežnejši potresi navadno, pa ne vedno tudi močnejši (jačji) potresi, se priključuje to pravilo neposredno pravilu, ki smo ga izvedli iz razpredelnice III.

Potresi, ki so izhajali iz krajine pri Brežicah in Krški vasi, so se

prof. dr. A. Mohorovičić, ko je l. cit. napisal to-le: „U Zagrebu imamo po jedan veoma jaki potres na 100 godina, a po jedan potres, koji nanaša manje štete, najmanje na 10 godina, te po 3 jača potresa svakih 5 godina — Računa se, da obična zgrada redovno traje 150 do 200 godina. Ta će dakle zgrada imati, da podnese za svog vijeka po 1 veoma jaki potres, 15—20 jakih potresa, oko 100 slabijih potresa, a oko 1500 do 2500 veoma slabih potresa, kojima je izhodište ispod Zagreba ili u neposrednoj blizini. Priraćunamo li k tome još potrese, kojima je ishodište u manjoj ili većoj blizini od Zagreba i od kojih se i Zagreb trese, to dolazimo do veoma velikih brojeva. Otuda slijedi, da je neobhodno potrebno, da se kod gradnje kuća u Zagrebu osobiti obzir uzme na pogibelj od potresa, te da se potroši nešto više, samo da bude zgrada ćim sigurnija od potresa."

pojavljali po eden ali več na dan in sicer ali v posamnih dneh ali pa po 2, 3, 4 in več dni zaporedoma, potem so nekaj časa izostajali, nato pa zopet nastopali v krajši ali daljši skupini dni. Pregled čez to zaporeditev potresov nam nudi razpredelnica V. in sicer v drugem stolpcu.

V.

Skupine potresnih dni		
Število dni v edni skupini	Število skupin	
	dejansko	ako bi vladal slučaj
1	27	49·9
2	17	16·9
3	2	5·7
4	2	1·9
5	1	0·7
6	3	0·2
7	—	0·1
8	—	
9	—	
10	—	
16	1	
Število skupin	53	75·4

Vrstili so se tako, da je bilo 27 posamezno stoječih potresnih dni (prejšnji in sledeči dan sta bila brez potresa); nadalje je bilo 17 dvodnevnih skupin, sta bili 2 tridnevni, 2 štiridnevni skupini, edna petdnevna, 3 šestdnevne skupine in edna 16 dnevna skupina potresnih dni, to je takih, ko se je pojavilo po eden ali več potresov v 2, 3, 4, 5, 6, 16 zaporedoma si sledečih dneh. Največja skupina je obsegala 16 dni ob početku potresne dobe, to je od 29. januarja do 13. februarja ko se je vsak dan izprožilo po eden do 35 potresov. Vseh skupin potresnih dni je bilo 53.

Največ je posameznih potresnih dni (27), pogostost torej tudi verjetnost, da se potresi ponavljajo 2, 3, 4 . . . . . dni zaporedoma je tem manjša, čim daljšo skupino dni imamo v misli, in sicer pojema verjetnost ob rastoči dolžini skupin prav brzo.

Lahko se vprašamo, je li dejanska razvrstitev potresnih dni v skupine zgolj nekaj slučajnega, ali pa se izraža v njej neka zakonitost. Slučajnost bi se kazala v tem, da bi ne bilo med potresi katerega koli dneva nobene vzročne zveze s potresi naslednjega dneva; ali z drugimi besedami, da bi potresi katerega koli dneva ne vplivali na izprožitev potresov drugega dneva. Prav tako pravimo, kadar mečemo kocko, da zgolj slučaj določa, kako pade, ker so vržaji neodvisni drug od drugega. Kako se jemljejo slučajnosti v račun, to nas uči

matematika. (J. Bernoulli 1713, Legendre, Gauss, Laplace, Czuber, Köppen i. dr.)

Matematiško rešitev tega vprašanja podajejo števila v tretjem stolpcu razpredelnice V. Ondi je naznanjeno, da bi bil slučaj ustvaril 75 skupni potresnih dni in ne le 53, kakor jih je bilo v resnici, in sicer bi bil ustvaril 50 enodnevnih, 17 dvodnevnih, 5 do 6 tridnevnih skupin, skoro 2 štiridnevni skupini in komaj edno 5 ali večdnevno. Ako primerjamo dejanska števila s slučajskimi, se pokaže to-le: v istini je bilo eno- do štiridnevnih skupin 48, slučaj pa bi jih bil priredil 74; nadalje je bilo v istini pet in večdnevnih skupin petero, slučaj pa bi bil takih naklonil le edno. Torej so daljše skupine potresnih dni dejanski dosti pogostejše, kratke pa dosti redkejše, kakor če bi slučaj določeval razvrstitev. Zmanjšano število kratkih in pomnoženo daljših skupin pomenja, da vobče potresi katerega koli dneva pospešujejo zoritev in izprožitev sledečih jim potresov, ali z drugo besedo: povod, ki deluje na to, da se potres izproži, traja dalje nego le eden dan. Potresi torej nagibljejo na to, da se pojavljajo v skupinah ali rojih in to nagibanje traja dalje nego en dan. Tem močnejše je bržkone za oddelke dneva (poldneve, četrtinke dneva, ure). Spričo takega vplivanja nastajajo roji potresov, in umljivo nam je, če se kaže tak vpliv po izredno jakem potresu včasih iznenadno dolgo časa. Vsak kesnejši potres, ki se je izprožil po takem začetnem potresu, zovemo dodatni potres. Vsak dodatni potres lahko vpliva enako kakor začetni. Ako se pojavljajo med dodatnimi potresi tudi nenavadno jaki, tedaj nastajajo iz rojev sestavljene rojne dobe, ki trajajo po mnogo mesecev. Prav tako rojno dobo je zasnoval nesrečni začetni poglavitni sunek, ki se je bil izprožil pri Brežicah in Krški vasi dne 29. jan. 1917. Začetnemu poglavitnemu sunku je sledilo še isti dan 34 potresov. Med njimi sta bila dva glavna sunka, ki sta se razprostrla na veliko ozemlje, prvi (ob 11. uri 29 minut zjutraj) na ozemlje s premerom 300 *km*, drugi (ob 10. uri 18 minut zvečer) na ozemlje s premerom 130 *km*. Tako je bil dan povod, da so se potresi neprekinjeno vrstili dan za dnevom do 13. februarja. Roj je torej obsegel 16 dni. To je bil prvi in najdaljši roj. Sledili so potem še živahni 2—6 dnevni roji do 24. avgusta. Odtlej so se pojavljali potresni dnevi le večinoma posamič, redkeje po dva. Tudi v tej razvrstitvi se kaže neko pravilo. Tako je trajala potresna rojna doba pojemaje do konca leta.

Roji vobče polagoma pojemajo in rojna doba naposled neha, ker so potresi kot začetniki rojne dobe po naših krajih vendar le primeroma redki pojavi; tudi verjetnost, da se izproži izredno jak potres brzo pojema ob rastoči jakosti, in tudi verjetnost da nastopi mnogodneven roj, izdatno upada ob rastočem številu dni v skupini.

Ves ta običaj zemeljskih potresov, ki smo ga spoznali iz njih dejanski opazovane zaporeditve zgolj matematiško, znači ne samo brežiško

vrsto potresov, nego velja pač sploh za tisto pleme potresov, ki jih geologi imenujejo grudovne ali tektonske potrese, da jih ločijo od vulkanskih potresov in od vdornih potresov.

Rojevanje se povoljno ujema z nazorom geologov, da grudovne potrese povzroča premikanje v kameneni zemeljski skorji. Le-ta namreč ni cela, nego je razpočena na večje in manjše kose ali grude, ki se tiščijo druga druge, prav kakor se tiščijo kosi prepočenega zidanega oboka. Ogromna teža poraja med zemeljskimi grudami primerno orjaške napone. Trenje med grudo in grudo ovira, da se naponi ne morejo sproti uveljavljati. Kadar pa rastoči napon ob prelomini med dvema sosednjima grudama premaga ovirajoče trenje, se gibljivejša obeh grud mahoma premakne sledeč težnosti. Pri tem se osvobodi obilna delovna sila (energija), pobudi prožnost kamenin, in le-te se zatresejo; tresenje pa se razširi od izvorišča na vse strani, prav kakor valovito tresenje na vodi, če je padel nanjo kamen. Tak pojav med zemeljskima grudama je tektonski zemeljski potres. Ko se je gruda premeknila, pride v nov položaj, ki pa redkokdaj pomenja že novo ravnovesje, pogosteje pa je povod nadaljnim, kmalu sledečim premakom in premake spremljajočim potresom. Tudi se lahko zgodi, da pobuda, ki jo oddaje potres sosednjim grudam, ondešnje napone ali izproži, ali vsaj podviza njih dozoritev. Takisto pospešuje vobče vsak grudovni potres priprave za sledeči potres ali v istem ali v sosednjem ozemlju. Tisto svojstvo potresov, da se radi javljajo rojema, ki nam ga je poprej odkrilo zgolj matematiško izvajanje, bi bilo potemtakem tudi fizikalno utemeljeno.

Čim izdatnejša je pobuda, ki izhaja iz začetnega glavnega potresa, tem živahneje in tem dalje časa sledijo potem roji dodatnih potresov. S ponovnimi premaki se naposled ustanovi ravnovesje, ki zadošča za daljšo dobo. Med to mirno dobo naraščajo naponi nanovo, in kadar dozorijo, izprožijo zopet novo potresno rojno dobo. Zaradi tega se ponavljajo v delajočih potresnih izhodiščih roji in skupine rojev od časa do časa.

Kamenene grude se premikajo bolj ali manj globoko pod zemeljskim površjem.

Pri potresih po naših krajih ne segajo poedine premaknitve do zemeljskega površja, celo pri izredno močnih potresih ne. Podoba je, da se izravnajo že pod površjem. Da bi se bila spričo potresa tla kje vidno premaknila, bodi dvignila ali greznila, to je pri nas neznano.

V novejšem času so nekateri geofiziki opozorili na to, da je izvorišče velikih potresov toli globoko pod zemeljskim površjem (25 in več kilometrov) da se to ne strinja z razlago geologov. Izrekla se je zatorej domneva (Branca in drugi), da nekatere potrese povzročajo nagle izpremembe (eksplozije ?) v podzemeljski magmi v veliki globočini (magmatni potresi). Geologi se nasproti temu mnenju lahko sklenejo na to, da se nahajajo površna središča 95 % potresov, ki se pojavljajo po zemeljski obli, v mladih, zatorej še visokih alpenskih gorovjih (Alpe, Apenini idr.)

(De Montessus, Les tremblements de terre, 1906). Taka gorovja so nastala v nedavni dobi zemeljske zgodovine, ko se je kamena zemeljska skorja, ki odeva jedro zemeljske oble, zopet nenavadno izdatno prelamljala in razkosavala na grude, in so se grude premikale in nagubavale seveda ob potresih. Grudovni potresi bi potemtakem izpričevali, da se razvoj teh gorovij nadaljuje še v sedanji dobi.

Geološka razpoložava za grudovne potrese pri Brežicah in Krški vasi se kaže v načinu, kako je tamošnja krajina geološko zgrajena. Ogromna gruda Gorjancev (Uskoških gorâ) je ondi odkrhnjena ali odlomljena proti Savi in proti Krki. Da spremljajo znožje Gorjancev prelomi ali prepoke, ki segajo globoko v zemljo, to naznanjajo topli vrelci. Kajti prav ob teh prepokah je našla na nekaterih točkah voda pot iz globočine navzgor na površje in prinaša s seboj toploto iz globočine. Topliška črta ob Savi ima toplici pri Čatežu in Samoboru (pri Sv. Heleni) in teče v smeri od severozapada proti jugovzhodu. Topliška črta ob Krki pa ima toplici pri Bušeči vasi in pri Kostanjevici (Dobe, 1 *km* od Kostanjevice) ter teče približno v smeri od jugozapada proti severovzhodu. Obe črti se sečeta pri Brežicah skoro v pravem kotu. Ob tretji taki črti so Gorjanci na južni strani odrezani od ravnine ob Kolpi na Hrvatskem.

Prostrana Krška ravnina je pokrita z mladimi naplavinami, ki jih je marljivo naše ljudstvo naselilo s prijaznimi vasmi in pretvorilo v rodovitno polje. Skalna podlaga te ravnine leži sedaj več sto metrov niže od višin Gorjancev. Na podlagi novejših izkušenj v geologiji domnevamo, da je ta razlika nastala, ker so se Gorjanci dvignili ob omenjenih prelomih nad svojo okolico — ne nagloma, nego polagoma so se dvigali ob neznatnih malih dvigih, ki so se ponavljali vztrajno v neštetih tisočletjih in stotisočletjih, ter tako narastli na sedanjo večstometrsko razliko.

Premikanje se vrši še sedaj — izpričujejo ga mali potresi, ki se pojavljajo leto za letom po nekolikrat ob krškem, ob savskem in ob kolpskem znožju Gorjancev in iznenadjajo za nekaj trenotkov prebivalce Novega mesta, Kostanjevice, Samobora, Jastrebarskega in Metlike. Včasih je zagib silnejši in porodi kar roj dodatnih sunkov. Tako je l. 1906. v dobi od 20. oktobra do 20. novembra v Bušeči vasi in okolici vznemirjalo prebivalce kakih 50 potresov, potem ko je prvi, poglavitni, bil toli silen, da so prepočili zidovi in oboki. Vse to je bilo že pozabljeno, ko je v januarju l. 1917. v bližnji soseščini na drugem kraju iste prelomine zgrabilo zemljo iznova, topot pa z izredno narastlo silo, da je viharno vztrepetala in grozovito stresla človeške domove, ki so se bili zaupali navidezni negibnosti in popolni trdnosti tal. In ko se je bila zemlja po nekolikih groznih sekundah pomirila, je bilo izvršeno neizmerno gorje, ki ga prizadeti ne pozabijo kmalu. Naj bi jim lajšala nesrečo sočutna pomoč dobrih src, in naj bi ob blagohotni podpori države in dežele porušeni domovi vzrastli nanovo, ličnejši in udobnejši nego so bili poprej!

Zanima nas še vprašanje, kako so li vplivali brežiški potresi na druga kranjska potresna izvorišča. Smeli bi pričakovati, da so jih pobujali na čilejše delovanje. Razven potresov, ki so izhajali iz izhodišča pri Brežicah in Krški vasi, so poročevalci prijavili v letu 1917. na Kranjskem še 20 potresov, ki jih izkazuje razpredelnica VI.

VI.

Štev.	Dan in mesec	Potreseno ozemlje	Premer potresnega ozemlja
1	17. januar	Severno vznožje Gorjancev pri Novem mestu	45 *km*
2	6. februar	Krška dolina pri Novem mestu	10—15 „
3	1. julij	Klevevž in okolica	10 „
4	8. februar	Zatičina in okolica	25 (70 ?) „
5	25. marc	„ „ „	60 „
6	26. „	„ „ „	20 „
7	2. oktober	Črnomeljski okraj	30 „
8	4. novem.	Vače in okolica	40 „
9	4. „	„ „ „	15 (?) „
10	8. oktober	Postojna, Snežniška graščina	30 (?) „
11	26. febr.	Izvorišče Hrvatsko primorje	270 „
12—20		Devet potresov, naznanjenih iz le po ednega kraja	?

Povprečno število potresov na Kranjskem je v zadnjih 15 letih izdatno pojemalo. To kaže na podlagi kronike l. cit. razpredelnica VII.

VII.

Število potresov na Kranjskem	
Petletje	Povprečno število potresov v edinem letu
1901—1905	69
1906—1910	63
1911—1915	28

V prvem omenjenem petletju (1901—1905) je bilo naznanjenih povprečno na leto 69 potresov, v drugem 63, v tretjem samo 28, najmanj potresov izkazujejo leta 1911—1914, namreč po 21—25; v kesnejših dveh letih se je število zopet nekoliko dvignilo, in sicer v letu 1915. in v letu 1916. na enako število 48.

Ako primerjamo število potresov, ki so se l. 1917. izprožili na Kranjskem izven potresnega ozemlja pri Brežicah in Krški vasi, to je 19 (po razpredelnici VI., ako odštejemo od zunaj došli hrvatski potres) s številom potresov, ki so se pojavili v zadnjih šestih letih povprečno na

leto po vsej deželi, to je 21—48, tedaj uvidimo, da v letu 1917. iz izvorišča pri Brežicah in Krški vasi ni prihajala znatna pobuda drugim kranjskim potresnim izvoriščem. Pobujevanje ni sezalo preko svojega ozemlja, ondi pa je bilo živahno in je naprožilo obilen roj potresov.

Zagonetno svojstvo zemeljskih potresov je njih letni tir, ki smo ga že omenili; nič manj zagoneten ni dnevni tir potresov. Ako bi zgolj slučaj določal njih nastopanje, bi ne imel nobeden dnevni čas prednost nasproti drugemu; število potresov bi bilo ob vseh urah enako, na vsako uro bi prišlo 4·2 odstotkov celodnevne vsote (4·2 × 24 = 100), na vsake tri ure pa 12·5 odstotkov (12·5 × 8 = 100). Istinita razdelitev je drugačna in kaže, da tiči za raznimi slučajnimi vplivi vendar tudi tu zakonit tir. Ker ga pa slučajni vplivi močno zakrivajo, se pokaže pravilni tir še le iz večletnega opazovanja. Iz čim več let je vsaka vsota vzeta, tem večja je verjetnost, da so se v njej že izravnali slučajni prebitki nekaterih in primankljaji drugih poedinih zneskov, ki so v vsoti sešteti. Razpredelnica VIII. nam kaže dnevni tir potresov računan iz petnajstih let opazovanja na vsem Kranjskem. Strnili smo po tri ure v en oddelek, da se tudi na ta način izravnajo morebitne nepravilnosti, in pa da se olajša pregled. Pri tem žrtvujemo nekatere podrobnosti dnevnega tira, a glavno bistvo se pokaže jasno.

VIII.

Dnevni tir potresov
(Odstotki celodnevne svote potresov, veljavni za vsake tri ure skupaj).

	Ure predpoldne				Ure popoldne			
	0—3	3—6	6—9	9—12	12—3	3—6	6—9	9—12
Kranjska dežela 1901-1915	**17·0**	15·6	10.1	8·7	9·1	10·5	14·2	14·5
Krški okraj 1917 . .	12·0	**14·4**	11·5	**17·3** *	9·9 *	13·1	9·9 *	12·0

Največ potresov se povprečno izproža v prvih treh urah popolnoči, namreč 17·0 %; proti jutru in predpoldne pojema njih pogostost in v času od 9.—12. ure je najmanj potresov; ta oddelek dneva znači torej njih dnevno najmanjino (minimum). Potem raste pogostost, dokler zopet doseže po polnoči že omenjeno najvišino (maksimum). Ta zakonitost velja ne samo na Kranjskem, nego na širnem ozemlju, kajti našli so jo v slični obliki tudi drugod po Evropi (v Švici, na Saksonskem in Češkem). Ako delimo dan na dve polovici, ki se ločita ob 6. uri zjutraj in ob 6. uri zvečer, tedaj prihaja na svetli del dneva, („beli dan“) od 6. ure zjutraj do 6. ure zvečer 38·4 %, na temni del (noč) od 6. ure zvečer do 6. ure zjutraj pa dosti več, namreč 61·3 % potresov.

Brežiška potresna doba je vzbuknila 29. januarja ob 9. uri 23 minut zjutraj; torej ob dnevnem času, ko so običajno potresi redki. Isto do-

poldne je privrelo do 12. ure še 21 potresov; ta izredna skupina je povzdignila število potresov trournega oddelka od 9.—12. ure predpoldne na najvišino 17·3 %, in le-ta stoji na mestu, ki pristoja najnižini v dnevnem tiru. Slično nepravilnost doživevamo včasih v dnevnem tiru topline; ako n. pr. pride zimskega dne topel jug ob jutranjih, redoma najhladnejših urah, in se potem umakne hladnejšemu vetru. Vendar se je v brežiški potresni vrsti obdržal tudi ponočni povišek, le oslabel je na 14·4 % in premaknil se je na trourni odsek, ki traja od 3.—6. ure zjutraj. Slično se je najnižina premaknila na odsek, od 12.—3. ure popoldne trajajoči. Pojavila se je tudi še izredna najmanjšina od 6.—9. ure popoldne z zneskom 9·9 %. Slično se rada pojavlja taka drugotna najmanjšina tudi sicer na Kranjskem. To se razodene, ako določimo dnevni tir natančneje, namreč z zneski za vsako uro posebej namesto za trourne skupine.

* * *

Ako pregledamo svojstva gonobnega glavnega potresa z 29. januarja in dodatnih potresov, ki nam jih je razodela pričujoča razprava, in jih strnemo, tedaj porečemo:

Prvi glavni potres je bil po jakosti VIII. stopnje, imel je privršno središče nekako med Brežicami in Krško vasjo in se je človeku občutno razprostrl na ozemlje, ki meri v premeru približno 350 *km*. Naznanjalo ga je podzemeljsko bobnenje, nato je buknil silen sunek od spodaj; temu je sledilo valovanje tal, ki je trajalo kakih 10 sekund in je v okolici privršnega središča razklalo zidove in oboke, vrglo pažne zidove in dimnike itd.

Iz načina, kako potres zagiblje zidovje, izvajamo pravila, kako je treba graditi stavbe, da odolevajo izredno jakim potresom.

Prvemu glavnemu potresu je sledilo na Kranjskem do konca leta 243 dodatnih potresov. Med njimi so bili najslabejši in najmanj obsežni najpogostejši; jačji in obsežnejši so bili tem redkejši, čim večjo silo in obsežnost imamo v mislih. Poznejši potresi so imeli bržkone plitvejše izvorišče nego prvi. Bilo je četvero izredno jakih „glavnih“ potresov. Dodatni potresi so se vrstili tako, da je v obče vsak potres pospeševal zoritev in izprožitev naslednjega. Zatorej so nastopali potresi v rojih.

Glavni in dodatni potresi so bili po svojem bistvu grudovni ali tektonski potresi. Izprožali so se bržkone ob prelomnah, ki spremljajo znožje Gorjancev ob Savi in ob Krki in se značijo s toplicami.

Prvi glavni potres je nastopil pozimi, torej v tisti letni dobi, ko so potresi najpogostejši, nastopil pa je ob takem dnevnem času, ko so potresi vobče redki. —

* * *

Ti uspehi naše preiskave zvenijo morebiti preprosto in skromno — in vendar nam odpirajo vpogled v delovanje ogromne in skrivnostne podzemeljske sile. Tudi nam nudijo nasvete, kako se je uboramo, da ne

zapadejo naši domovi v njeno kruto oblast. Ta znanstveni vpogled in taka umna samopomoč se zelo razlikujeta od nazorov, ki so jih imeli ljudje pred stoletji o bistvu zemeljskih potresov, in ki so se morebiti ohranili med preprostim ljudstvom do današnjega dne. Napredek je velik.

Uspehi, ki smo jih navedli, se naslanjajo na ženijalne spoznatke, ki so jih v novodobni geologiji zasnovali in izpopolnjevali svetovni učenjaki. Proučevali so sile, ki bivajo v notranjščini zemeljske oble in povzročajo vulkanske pojave, ustvarjajo tople vrelce, pretresajo zemeljska tla, gradijo gorovja in doline, dvigajo in grezajo celine in morsko dno. Našli so, da je samo jedna temeljna sila, ki vse to povzroča, in ta sila izvira iz ohlajevanja zemeljske oble, ki plava v breztoplotnem vsemirju.

Tudi ta misel je preprosta, a obkratu je veličastna. Preprosta je, ker nam jasno razodeva zvezo raznovrstnih pojavov; veličastna, ker nam kaže, kako priroda z enostavno silo trajno uprizarja velike dogodke, in skrivnostno izvaja z njo neomejeno oblast, delujoč po neizpremenljivih zakonih.

Nepoučenec ne sluti in ne uživa občutkov, ki jih budi spoznavanje, ne pozna tega čistega vira, ki bogati in povzdiguje človeško življenje.

Versteinerungen aus dem Oberkarbon von Jauerburg-Assling in Oberkrain.

von Dr. FRANZ HERITSCH (Graz).

Eine mir vorliegende, im geologischen Institute der k. k. Universität Graz anbewahrte Fossilsuite aus dem oben genannten Gebiet gibt mir Veranlassung zu den Folgenden Zeilen.

Das Oberkarbon von Jauerburg-Assling hat zuerst Peters einer kurzen Erörterung gewürdigt[1]). Er scheidet dort unteren und oberen Kohlenkalk aus. Aus dem unteren Kohlenkalk, der z. T. dünn geschichtet ist, Tonschieferlagen führt und aus Schiefern und Sandsteinen besteht, nennt er auf der Fundortsangabe „Lepeinagraben bei Jauerburg“ folgende Fossilien:

Productus punctatus Mart.
Productus cora d' Orb.
Fenestella plebeja M' Coy
Poteriocrinus sp.

Zu dieser Liste bemerke ich in stratigraphischer Beziehung einiges.

[1]) Jahrbuch d. k. k. geolog. Reichsanstalt. VII. Bd. S. 632.

Fenestella plebeja und *Poteriocrinus sp.* scheiden für die Bestimmung, ob Unter- oder Oberkarbon vorliegt aus.

Productus punctatus ist nach Frech typisch für Unterkarbon [2]), kommt aber auch im Oberkarbon vor, so z. B. in den Karnischen Alpen [3]), im Ural, in der Stufe des *Spirifer mosquensis* und mit *Productus cora* in Russland, im Oberkarbon von Nordamerika.

Productus cora ist eine Art, deren Umfang und Bedeutung von den Forschern in so verschiedenem Sinne aufgefasst worden ist, daß es unmöglich ist festzustellen, was in der Literatur dem Typus von *Productus cora* d' Orb entspricht [4]). Schellwien tut Recht, wenn er ihn nicht für entscheidend hält für die Frage, ob Unter- oder Oberkarbon vorliegt [5]). *Productus cora* wird angegeben aus dem Oberkarbon der Karnischen Alpen [6]) ferner aus dem Trogkofelkalk [7]), doch meint Tschernyschew, daß der *Productus cora* aus dem Trogkofelkalk wohl besser als *Productus Pratteni* zu bezeichnen ist. — *Productus cora* wird ferner angegeben aus dem Oberkarbon des Ural, aus dem russischen Oberkarbon, wo es eine Stufe „Schichten mit *Productus cora*" (d. i. ein Aequivalent der Ottweiler Schichten) gibt, ferner aus dem Oberkarbon von Nordamerika, der Sahara und aus dem permischen Productuskalk der Saltrange. — *Productus cora* wird auch aus dem Unterkarbon (z. B. Visé, Kohlenkalk von Aachen) angeführt, wobei angegeben wird, daß er mit dem *Productus corrugatus* M' Coy ident sei. Mit Recht hebt Tschernischew [8]) die wesentliche Verschiedenheit des typischen *Productus cora* von *Productus corrugatus* hervor. Es scheint daher klar zu sein, daß die Anführung des *Productus cora* aus dem Unterkarbon auf einer unrichtigen Identifizierung mit *Productus corrugatus* besteht.

Es ist daher aus der von Peters gegebenen Liste zu schließen, daß nicht „unterer Kohlenkalk", sondern Oberkarbon vorliegt.

Nach Peters haben sich noch Stache und Stur mit dem Karbon von Assling-Jauerburg beschäftigt. Stache [9]) erwähnt schwarze und graue Fusulinenkalke im Gebiete der Karbonschichten des Leptingrabens bei Jauerburg und weiße, dolomitische Fusulinenkalke von Assling.

Stache [10]) führt Fusulinenkalke, welche Quarzkörnchen führen, aus dem Hangenden der Erzlagerstätte von Reichenberg, ferner Fusulinenkalke von mehreren Punkten des Durchschnittes längs der Erzstraße

[2]) Földtany Közlöny, 1906, S. 137.
[3]) Schellwien, Palaeontographica, 39. Bd. S. 25.
[4]) Tschernyschew, Mémoires du comité geol. St. Petersburg, Vol. 16 Nr. 2, S. 621 ff.
[5]) Abhandlungen d. k. k. geolog. Reichsanstalt, XVI. Bd. S. 111.
[6]) Schellwien, Palaeontogr. 39. Bd. S. 21.
[7]) Schellwien, Abhandl. d. geol. Reichsanst. XVI. B. S. 41.
[8]) Tschernischew, l. c. S. 624.
[9]) Verhandl. d. k. k. geolog. Reichsanstalt 1878, S. 303.
[10]) Verhandl. der k. k. geol. Reichsanstalt, 1878, S. 209.

von Assling nach Reichenberg, von Birnbaum bei Assling und aus dem Hangenden der Erzlagerstätte an der Sigunschoza an.

Und Stur[11]) verzeichnet von Bergbau Reichenberg bei Assling Pflanzenreste des Oberkarbons u. zw. der jüngsten Schichtreihe desselben nämlich

Pecopteris arguta Bgt.
Pecopteris pteroides Bgt.
Cordaites sp.

Teller[12]) unterscheidet im Karbon zwischen Lengenfeld und Jauerburg Auernigsschichten, Fusulinenkalk und Trogkofelschichten. Das Ganze ist also Oberkarbon.

Ich gehe nun, da das Wesentliche der bisherigen Literatur angeführt ist, daran, die mir vorliegenden Fossilien zu beschreiben.

Chaetetes sp. n. [Fig. 1.).

Fig. 1. Chaetetes sp. n. (in natürlicher Größe).

Ein Stück von phyllitischem Tonschiefer enthält *Marginifera pusilla* Schellw., *Fenestella plebeja* M'Coy und *Chaetetes sp. n.*; er stammt von Lepeina bei Jauerburg. Derselbe Chaetetes liegt mir vom Javornikfall bei Jauerburg vor.

Der *Chaetetes*stock ist etwa 5 *cm* hoch. Die Zellröhren strahlen leicht aus einander. Die Röhrenzellen haben eine Feinheit beiläufig so wie bei *Chaetetes radians* Fischer; sie sind daher viel gröber als bei *Chaetetes inflata* de Kon. Das Stück ist als Steinkern erhalten. — DieMikrometermessung ergab folgende zahlen;

Weite der Zellen von Wand zu Wand	—	0·15—0·22 *mm.*
„ „ „ „ Boden „ Boden	—	0·15—0·21 *mm.*
Dicke der Wände		0·05—0·09 *mm.*
„ „ Böden		0·02—0·04 *mm.*

Die Zellenröhren gehen in größeren Stücken fast gleichmäßig parallel, in kleineren Stücken zeigt sich eine radiale Anordnung von der Anheftungsstelle aus. Zellteilung ist häufig zu sehen, besonders an

[11]) Verhandl. der k. k. geol. Reichsanstalt. 1886. S. 383.

[12]) Denkschriften d. kais. Akademie d. Wissenschaften in Wien. Mathem.-naturwiss. Kl. 82. Bd. 1910.

den Basisteilen. Die Böden stehen in ziemlich gleichen Abständen von einander. Die Wände sind dicht. Wandporen fehlen.

Im Querschnitt, der an einem anderen Stück zu sehen ist, beobachtet man viel mehr Septen-artige Vorsprünge als bei *Chaetetes radians*. Die Röhrenzellen sind prismatisch. — Der Querschnitt erinnert an *Chaetetes Beneckei* aus dem Lias.

Im allgemeinen herrscht Übereinstimmung mit *Chaetetes orientalis* Stuckenberg aus dem unteren Kohlenkalk des Ural.[13]) Leider sagt dieser Autor über den Querschnitt, über Septen u. s. w. nichts. Daher ist keine Identifizierung möglich.

Chaetetes Fischeri Stuckenberg und *Chaetetes mosquensis* Stukkenberg[14]) sind viel feinzelliger.

Ich hoffe, von dem oben beschriebenen *Chaetetes* Exemplare im Kalk zu finden, welche eine leichtere und sichere Vergleichung ermöglichen.

Chaetetes n. sp.?

Die Stücke sind Steinkerne in phyllitischem Tonschiefer. Die Stöcke sind 5 *cm* hoch. Die Zellröhren sind wenig radial angeordnet. Die Form der Zellröhren und alle sonstigen im Längsschnitt beobachtbaren Verhältnisse stimmen mit der vorhin beschriebenen Art überein. Ein Querschnitt wurde nicht beobachtet. Die Messung mit dem Mikrometer ergab folgende Zahlen:

Weite der Zellenröhren von Wand zu Wand	—	0·3— 0·4 *mm.*
„ „ „ „ Boden „ Boden	—	0·65—0·52 *mm.*
Dicke der Wände		0·22— 0·3 *mm.*
„ „ Böden		0·18—0·04 *mm.*

Vorkommen: Javornikfall bei Jauerburg.

Fenestella plebeja M' Coy.

Diese Form kommt mit dem erst beschriebenen *Chaetetes* zusammen auf einem Gesteinsstück vor. Es ist ein Abdruck, der, soweit das des Erhaltungszustandes wegen zu beurteilen ist, mit *F. plebeja* übereinstimmt. *F. plebeja* kommt im Nötscher Unterkarbon und im Oberkarbon der Karnischen Alpen vor.

Bemerkenswert ist der Umstand, daß ich keine der von Johnsen[15]) beschriebenen karnischen Fenestellen erkennen konnte mit Ausnahme der häufigen *F. plebeja*.

Fenestella surculosa Eichw.

Fenestella surculosa Eichwald, Lethaea rossica. Vol. I. p. 360,

Fenestella surculosa Stuckenberg, Mémoires du comité géol. St. Petersburg. Vol. X. Nr. 3. 1895. S. 143. Tfl. XXI. f. 3, 4.

---

[13]) Mémoires du comité géol. St. Petersburg. Vol. X. Nr. 3. S. 230. Tfl. VII Fig. 6.

[14]) Mémoires du comité géol. St. Petersburg. Vol V. Nr. 4. S. 53, 54.

[15]) Neues Jahrbuch f. Min. Geol. Pal. 1896. II.

Vom Javornikfall bei Jauerburg liegt mir eine Reihe von Stücken vor, welche Abdrücke beziehungsweise Skulptursteinkerne in phyllitischem Tonschiefer sind. Die Erhaltungsbedingungen sind daher ungünstig. Soweit überhaupt Details zu sehen sind, stimmen sie mit der oben genannten Art überein. Sehr gut ist die Übereinstimmung in der Dicke der Äste und der Quersprossen.

Marginifera pusilla Schellwien.

Marginifera pusilla Schellwien. Palaeontographica, 39. Bd. S. 20. Tfl. IV. Fig. 20.

Es liegen mir drei Steinkerne der kleinen Klappe in phyllitischem Schiefer vor. Sie sind ganz schwach konkav. Mit der Abbildung bei Schellwien herrscht gute Übereinstimmung. Die Stücke stammen von Javornikfall.

Productus cancriniformis Tschern. [Fig. 2.]

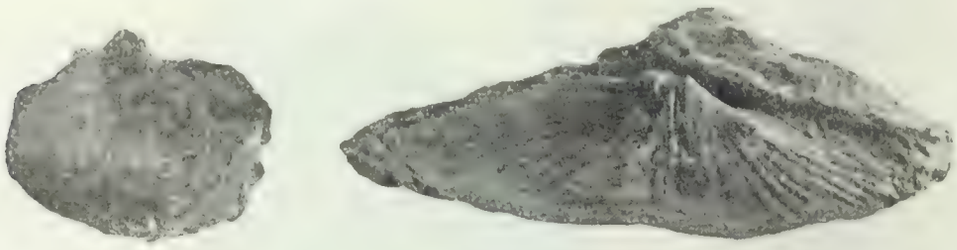

Fig. 2. Fig. 3.

Fig. 2. Productus cancriniformis Tschern. (in natürlicher Grösse); der in der Wirbelgegend vorspringende Zipfel ist nicht der Wirbel, sondern Gestein.
Fig. 3. Productus carnicus Schellw. (in natürlicher Größe).

Productus cauerini formis Tschernyschew. Mémoires du comité géol. St. Petersburg, Vol. III. Nr. 4. p. 373.

Productus cancriniformis Schellwien. Palaeontographica. 39. Bd. S. 22. Tfl. VIII. Fig. 20—21.

Productus cancriniformis Schellwien. Abhandlungen der k. k. geol. Reichsanstalt. XVI. Bd. S. 43. Tfl. IX. Fig. 1—3.

Productus cancriniformis Tschernyschew. Mémoires du comité géol. St. Petersburg. Vol. XVI. Nr. 2. S. 293, 629. Tfl. 52. Fig. 5—6.

Productus cancriniformis Gortani. Paleontographia italica. Bd. XII. S. 21. Tfl. I. Fig. 22.

Mir liegt in grauschwarzem Kalk von Assling eine Ventralklappe vor. Es gleicht vollständig dem von Schellwien aus dem Oberkarbon der Krone abgebildeten Exemplar. Sehr gut ist auch die Übereinstimmung mit den von Schellwien abgebildeten Stücken aus dem alpinen Permokarbon; weniger gut stimmt es mit den von Tschernischew aus dem Karbon des Ural beschriebenen Exemplaren. Sehr schön ist die Skulptur zu sehen: über die ganze Oberfläche der Schale verlaufende konzentrische Längsfalten und eine sehr feine Radialstreifung, ferner viele kurze Stacheln.

Die Art ist typisch oberkarbonisch, wie ihr Vorkommen zeigt:
Schwagerinen Kalk des Ural.
Spiriferen Schicht unter der Garnitzen (karnisches Oberkarbon).
Trogkofelschichten des Trogkofels und von Neumarktl.
Permokarbon des Col Mezzodi.

Productus elegans M' Coy.

Productus elegans M' Coy. Schellwien, Abhandlungen der k. k. geolog. Reichsanstalt Bd. XVI. S. 52. Tfl. VIII. Fig. 14—17.

Vom Javornikfall bei Jauerburg liegen mir vier Exemplare der kleinen Klappe als Skulpturensteinkerne vor. Die Oberfläche ist mit kräftigen, konzentrischen Falten bedeckt, die ziemlich enge aneinander stehen. Die für diese Art charakterische Stachelskulptur ist gut zu sehen.

Die Art kommt im Permokarbon von Neumarktl, in anderen Gegenden im Oberkarbon vor.

Spirifer carnicus Schellwien [Fig. 3.].

Fig. 4. Fig. 5.

Fig. 4. Spirifer trigonalis var. latus Schellw. (in natürlicher Größe; der Wirbelgegend ist abgebrochen).

Fig. 5. Rhynchonella aff. grandirostris Schellw. (in natürlicher Größe).

Spirifer carnicus Schellwien. Paleontographica, 39. Bd. S. 45. Tfl. IV. Fig. 1—5.

Ein etwas verdrücktes, aber gut bestimmbares Exemplar aus phyllitischem Tonschiefer von Assling. Durch die Verdrückung wird eine stärkere Wölbung hervorgebracht.

Die Art kommt vor im Oberkarbon der Garnitzen (Spiriferenschichte), der Krone (Schicht 6 des Profiles), an der Tratten (Spirophytonschiefer).

Spirifer trigonalis var. latus Schellw. [Fig. 4.]

Spirifer trigonalis var. latus Schellwien. Palaeontographica, 39. Bd. S. 46. Tfl. V. Fig. 10—12.

Es liegt mir eine grosse Klappe aus blauschwarzem, bituminösen Kalk von Assling vor. Es ist ein großes Exemplar. Am besten stimmt

die Sculptur, die Zahl der Rippen und die Form der Schale (große Klappe) mit Schellwiens Figur 11 auf Tfl. V.

Das Stück ist nicht vollständig erhalten, aber man sieht, daß die Schale doppelt so breit als lang ist. Sie ist stark gewölbt. Wenn auch der Schnabel nicht vollständig erhalten ist, so sieht man doch, daß er kräftig übergebogen ist. An den Sinus schließen sechs kräftige Rippen an. An den Flügeln sind die Rippen viel kleiner. Über die Rippen gehen die an manchen Stellen gut erhaltenen, wellig gebogenen Anwachsstreifen.

Die Art kommt vor in der Conocardienschichte der Krone und in den Spirophytonschiefern im Loch.

Spirifer aff. Fritschi Schellw.

Spirifer Fritschi Schelwien. Palaeontographica, 39. Bd. S. 43. Tfl. V. Fig. 4—8.

Auf demselben Gesteinsstück (phillytischer Tonschiefer) wie der an zweiter Stelle beschriebene *Chaetetes* vom Javornikfall ist ein Jugendexemplar der oben genannten Art als Skulptursteinkern vorhanden. Es ist eine große Klappe, die schwach gewölbt ist und einen flachen undeutlich begrenzten Sinus hat. Die Rippen sind flach gerundet, ziemlich breit und durch schmale Furchen getrennt. Die Teilung der Rippen findet meist nahe der Wirbel statt. Im Sinus sind nahe dem Wirbel Rippen, die nach unten die Zahl 9 erreichen. Jederseits des Sinus hebt sich ein Bündel von 3—4 Rippen heraus.

Spirifer Fritschi kommt in der Spirifernschicht unter der Garnitzen und auf der Krone vor.

Spirifer sp.

Vom Javornikfall bei Jauerburg liegen mir mehrere große verdrückte, nicht bestimmbare, in schieferigem Material liegende Spiriferen vor. Einige sind ganz interessant, weil sie neben dem Abdruck der Außenseite der teilweise vorhanden ist, auch Muskeleindrücke zeigen.

Rhynchonella aff. grandirostris Schellw. [Fig. 5.],

Rhynchonella grandirostris Schellwien. Palaeontographica, 39. Bd. Seite 53. Tfl. VIII. Fig. 13, 14.

Das gut, wenn auch nicht vorzüglich erhaltene Exemplar stammt aus einem grauen Kalk von Assling. Es ist etwas stärker gewölbt als das bei dem von Schellwien abgebildeten Exemplar der Fall ist.

Die Schale ist etwas breiter als lang. Der Schnabl ragt hoch empor, ist aber dabei sehr wenig gebogen. Die Kanten des Schnabels bilden einen rechten Winkel. Die große Klappe hat einen tiefen und breiten Sinus. In der Wirbelgegend sind keine Rippen, nur auf der kleinen Klappe ziehen zwei Rippen bis zum Wirbel hinauf. — Die Rippen sind hoch und kräftig. Im Sinus sind zwei, auf dem Wulst drei, auf den Seiten je zwei Rippen vorhanden.

Die Dimensionen sind folgende:

Länge	—	—	16 *mm.*
Breite	—	—	17 *mm.*
Dicke	—	—	9 *mm.*

Es sind daher die Maße etwas größer als bei Schelwiens Formen.

Die Art kommt vor in der Conocardienschichte der Krone, in der Spiriferenschichte der Garnitzen.

Bellerophon sp.

Ein großes, unbestimmbares Stück vom Javornikfall.

Entalis cf. ornata de Kon.

Entalis ornata de Koninck, Faune du calcaire carbonifère de la Belgique. Gastropodes. S. 218. Tfl. 49. Fig. 5—9.

Ein etwa 3 *cm* langes, mäßig erhaltenes Bruchstück, das der genannten Art am ehesten zu vergleichen ist. Es stammt von Jauerburg. Koninck führt die Art aus Visé an.

Edmondia sp.

Das Exemplar, aus phyllitischem Gestein von Assling stammend, ist zu schlecht erhalten, um eine Speziesbestimmung machen zu können. In der Sculptur und den sonstigen erkennbaren Verhältnissen, nicht aber in der Größe herrscht Übereinstimmung mit *Edmondia acuta* Hinde (Palaeontograph. Society, vol. LVIII., 1904. S. 151).

Die kleine Farina zeigt in ihren sicher bestimmbaren Formen, daß sowohl in den schieferigen als auch den kalkigen Gesteinen typisches Oberkarbon vorliegt.

Graz, Jänner 1918.

Naše ujede.

Spisal dr. Janko PONEBŠEK

(Dalje.)

Rjavi lunj, circus aeruginosus (L.).

Navadna imena: Slovensko: jastreb, močvirska kanja (Schulz), plešec, postolka, račar, rjavi lanj, rjavi lunj (Erjavec), trstna postolka (Freyer), hrvaško: eja pijuljača (Brusina), lunja, ritska eja, žabar; češko: pochop, motak luční, káně vodní, sokol ryšavý, poljsko: błotniak błotny, sokoł błotniak błotny, jastrząb stawowy, kania mała, kaniuk, sokoł żabojad; rusko: lun kamyševij; nemško: Rohrweihe, Schilfweihe, Moosweihe, Sumpfweihe, Wasserweihe, Brandweihe, Rostweihe, rostige Weihe, rote Weihe, Hühnerweihe, Bussard, Sumpfbussard, Rohrfalke, Wasserfalke, Bastardfalke, Brandfalke, rostiger Falke, buntrostiger Falke, Rohrgeier, Brandgeier, Entengeier, Hühnergeier, brauner Geier, grauer Geier, Fischgeier, brauner Fischgeier, rötlicher Fischgeier, Rohrvogel, brauner Rohrvogel, Weißkopf, Grauschwanz,

Fischaar; italijansko: albanella, falco di padule, falco castagnolo, albanella con il collare, falco cappuccino, falco rossiccio; francosko: busard harpage, busard des marais, harpage, harpaye; angleško: Marsh-Harrier, Moor-Buzzard, Bald-Buzzard, Harpy-Falcon, Harpy.

Znanstvene označnice: Circus aeruginosus, Linné. Circus rufus, Savigny. Circus variegatus, Sykes.[1]) Circus arundinaceus, Brehm. Circus aquaticus Brehm. Circus sykesii, Lesson. Falco aeruginosus, Linné. Falco rufus, Gmelin. Falco arundinaceus, Bechstein. Accipiter circus, Pallas. Pygargus rufus, Koch. Buteo aeruginosus, Fleming. Buteo rufus, Couch.

J. G. Kramer, Elenchus vegetabilium et animalium per Austriam inferiorem observatorum, 328, štev. 7. — *Keyserling-Blasius:* Die Wirbeltiere Europa's, XXXI, štev. 93, 141, štev. 39. — *Freyer,* 10, štev. 24. — *H. Graf von der Mühle,* Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 23, štev. 30. — *J. Hinterberger,* Die Vögel von Österreich ob der Enns itd., 14—15, štev. 22. — *Dr. R. A. v. Lindermayer,* Die Vögel Griechenlands, 31, štev. 32. — *Erjavec,* IV. del, 221. — *Fritsch,* 46—47, (tab. 9, sl. 5, tab. 10, sl. 5, 6 in 7). — *Fritsch,* Die Vögel Böhmens, J. f. O. 1871, 181, štev. 24. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen,* Die Vögel Salzburgs, 11, štev. 21. — *Dr. Wilh. Blasius,* Über die plastischen Unterschiede der vier europäischen Weihen-Arten (Gattung Circus). J. f. O. 1877, 75—80. — *Ornis Vindobonensis,* 23. — *Madarász,* Z. f. O. 1884, 246. — *Schulz,* 3, štev. 24. — *Ornis Carinthiae,* 40, štev. 27. — *J. Frivaldszky,* Aves Hungariae 4—5, štev. 7. — *A. J. Jäckel,* l. c., 53—54, štev. 30. — *Ornis balcanica,* II. zv., 105—106; III. zv., 321—323; IV. zv., 92. — *Naumann,* V. zv., 267—273 (tab. 56). — *Brehm,* 6. zv., 401—406. — *Gjurašin,* dio II., 101. — *Reichenow,* 71—72, štev. 173. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, 187—191, tab. 52. — *C. Dott. E. Arrigoni Degli Oddi:* Manuale di ornitologia italiana, 15— 17 (posebnega dela). — *Hennicke,* 58, tab. 27. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 445—446, tab. 30, sl. 1, 2 in 3. — *Schäff,* 373—375. — *Dr. E. Klein,* Naši ptici, 85—86, štev. 176. — *K. Kněžourek:* Velký přírodopis ptáků. I. díl, 642—645. — *Ornis Romaniae,* 580—588. — *Hennicke:* Handbuch des Vogelschutzes, 151, — *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., 385. — — *W. Hagen,* Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 63 – 64, štev. 123. — *F. Tischler,* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 153, štev. 135, — *Hartert,* 1135 do 1138, štev. 1571.

Rey, 49—50. — *G. Krause,* Oologia universalis palaearctica, seš. 47. — *A. Szielasko,* Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd. J. f. O. 1913, 288, štev. 219.

* * *

*Glava pokrita z belkastim črno črtkastim perjem. Venec spodaj pretrgan. Letalna in krmilna peresa enobarvna. Notranja banderca 1.—4., zunanja 2.—5. letalnega peresa proti koncu zožena; 3. in 4. letalno pero najdaljše, 4. dostikrat daljše kakor 3. Srednja letalna peresa večja kakor gornja krovna, notranja zareza prvega letalnega peresa nad zgornjim krovnim perjem. Voščenica in noge bledorumene. — **Stare ptice** imajo rumeno šarenico, belkasto perje na glavi, na vratu črnikasto črtkano, razločen venec bele barve s črnimi črticami, letalna peresa 2. vrste popolnoma siva, rep belosiv, hlače rjaste. — Pri **mladih pticah** šarenica*

[1]) ne: circus variegatus, Vieillot.

rjava kakor oreh, glavna barva perja rjasto- ali čokoladnorjava, le na temenu in grlu rumenkasta, venec nerazločen in temne barve.

Semintja zamenjavajo rjavega lunja z mišarjem, ki ga pa lahko spoznamo že od daleč po tršatem životu, krajšem repu in po krajših, širjih in zaokroženih perutih. Toda tudi sicer se še razlikuje vitkorasli rjavi lunj od mišarja. Njegova ploščata, od strani nekoliko zožena glava se končuje s kratkim, neznatno zobatim kljunom, ki je v obče rjavkast, le konica kljuke je črna. Rumena voščenica je navadno bolj bleda. Nežni venec je na grlu pretrgan, zato manj razločen kakor pri pepelnatem splincu. Dolge peruti so ozke kakor noževa klina, ker se notranja in zunanja banderca prvih letalnih peres proti koncu močno zožujejo. Značilno znamenje rjavega lunja na letalnem perju je lega notranje zareze na prvem peresu, ki štrli nekoliko čez gornje krovno perje. Rep je dolg **in presega konec zloženih peruti k večjemu za 50 *mm*.**

Belkasto krovno perje na glavi je posuto s črnimi črticami. Enako črtkasta so tudi bela peresa venca, ki je pri mladih ptičah temno rjast. Pri samcih so letalna peresa pepelnata, krmilna belosiva. Sploh prevladujeta zamolklorjava in rjasta barva perja. Peruti znotraj niso pasaste in tudi rep nima pasov. Krovno perje na trtici in repu je rjavo. Obleka rjavega lunja se zelo izpreminja po spolu, starosti in po letnem času; na barvo in zunanjost perja namreč ne vpliva samo resasto trstje, kjer lunj najraje prebiva, temveč tudi vreme in zrak. Malo ptic obnosi in obdrgne svoje perje tako, kakor rjavi lunj. Največ trpe seveda samice, ki vale; pa tudi svatovska obleka samcev je včasih po enajstih mesecih tako izpremenjena, da jih skoraj ni mogoče več spoznati. Golitev se vrši **avgusta in septembra nenavadno hitro.**

Med lunji je rjavi lunj največji in ima naslednje mere: dolžina 470—500 *mm*, peruti 380—430 *mm*; čez razprostrte peruti 1240 *mm*, rep 240 *mm*, kljun čez gredelj 36 *mm*.

Noge so razmeroma velike in močne. Krak je več kot še enkrat tako dolg kakor srednji prst, spredaj in gornja tretjina je pokrita s perjem. Zunaj in znotraj je fino mrežast ter ima spredaj 14—16 velikih, zadaj 18—20 manjših deščic. Barve je rumene, kakor so tudi prsti. Ti so razmeroma kratki in imajo na zadnji strani obsežne prečne deščice; zunanji prst 6—8, srednji 12—16, notranji in zadnji prst pa po 4—5 deščic. Zunanji in srednji prst veže majhna kožica, srednji člen zunanjega in srednjega prsta imata močno, preklano, bradavicasto vzboklino. Krempljи so črni, dolgi in ostri, pa malo zakrivljeni. Mere so te-le: krak 82—97 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	30—32 *mm*	15—17 *mm*	9—10 *mm*
srednji prst	35—45 *mm*	22—23 *mm*	16—17 *mm*
znotranji prst	19—20 *mm*	22—24 *mm*	16—18 *mm*
zadnji prst	15—17 *mm*	23—25 *mm*	16—17 *mm*

Naslikana noga (tab. XII.) je neke stare, dne 19. marca 1902 pri Utovem blatu v Hercegovini ustreljene samice.

V vzhodni, južni in jugozapadni Afriki živi circus ranivorus, Daudin, s črnorjavo in sivorjavo prepasanimi letalnimi in repnimi peresi; v vzhodni Avstraliji biva circus assimilis, Jardine-Selby.

Iz strokovnega slovstva je znanih pet skoraj popolnoma melanističnih[2]), 1 albinistična[3]), 1 deloma albinistična[4]) in nekaj nenavadno barvanih ptic[5]).

Znan je tudi polutan circus aeruginosus×circus cyaneus iz Kine (Tsingtau) [6]).

* * *

Rjavi lunj živi v Evropi in Aziji do 57° sev. šir., potem v severni Afriki. V altajskem ozemlju je še precej pogost, bolj proti vzhodu Azije pa njegovo število pojema tako, da je v Kini in na Japonskem že redek. Na Nemškem je bil nekdaj pogostejši kakor dandanes [7]).

Na Avstro-Ogrskem je skoraj v vseh kronovinah še precej pogost, vendar skoraj povsod omejen na zelo ozek okoliš. Na Češkem gnezdi v južnem, močvirnem delu dežele, posebno okoli Třebona in Budjejovic; prej je gnezdil tudi okoli Pardubic in Bohdanča. Drugod ga opazujejo le redkokdaj; tudi ob selitvi ni posebno pogost [8]). Na Moravskem je v severnih in vzhodnih delih dežele, kjer ni toliko prikladnega vodovja, zelo redek. Na jugu in zapadu je pogostejši, vendar nikjer navaden [9]). V Šleziji je redkejši kakor na Moravskem, gnezdi blizu ribnikov; v predgorovju ga opazujejo le jeseni in posamič [10]). V Galiciji je navaden ob vodah in v močvirjih, kjer gnezdi; zgodaj jeseni se pa preseli iz dežele. V muzeju grofa Dzieduszyckega v Lvovu je 7 rjavih lunjev, ulovljenih v času od 5. maja do 17. septembra, in sicer 1 samica in 6 samcev [11]). V Bukovini ga opazujejo ob selitvi [12]). Na Gorenjem Avstrijskem in Solnograškem gnezdi poredkem v ravnini, sicer ga opazujejo le ob selitvi [13]). Na Nižjem Avstrijskem je gnezdil semtertje po livadah ob Donavi;[14]) tudi v jugovzhodnem jezerskem okolišu je gnezdil

[2]) J. f. O. 1855, 298; 1865, 331. M. O. V. W. 1879, 77; 1891, 262. O. M. Sch. 1894, 95.

[3]) O. M. Sch. 1884, 129.

[4]) Falco VI. letn., 8 (s sliko).

[5]) J. f. O. 1867, 356; 1890, 170.

[6]) J. f. O. 1905, 429.

[7]) J. f. O. 1880, 389; 1903, 58.

[8]) J. f. O. 1871, 181; 1872, 380. I. Jahresber. (1882) itd., 36. Ornis 1885, 269; 1888, 54. V. Jahresber. (1886) itd., 65. Ornis 1889, 439. M. O. V. W. 1889, 181; 1895, 75. O. J. 1893, 88.

[9]) Z. f. O. 1885, 85. M. O. V. W. 1885, 212. Ornis 1887, 50; 1889, 439. O. J. 1898, 138; 1901, 192; 1906, 236.

[10]) Ornis 1885, 269; 1888, 54. V. Jahresber. (1886) itd., 65. — Holewa, Die Vogelfauna in Schlesien, 26, štev. 272.

[11]) Muzej grofa Dzieduszyckega, 21. — J. f. O. 1897, 446—447.

[12]) Ornis 1887, 50, štev. 26.

[13]) I. Jahresber. (1882) itd., 36. — v. Tschusi, Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs, 16.

[14]) J. f. O. 1879, 113. M. O. V. W. 1882, 42; 1883, 178; 1895, 155: 1897, 52.

pogosto [15]). Dandanes ga opazujejo menda samo še ob selitvi [16]). Na Predarlskem gnezdi ob Bodenskem jezeru in v zapadnem delu dežele [17]). Na Tirolskem njegova gnezditev ni dognana, opazujejo ga le ob selitvi [18]). Prof. Bonomi ga našteva med pticami Trentina ter pravi, da je redek in da ne prezimuje v pokrajini, ne da bi natančneje pojasnil, če tam tudi gnezdi ali ne [19]). Na Koroškem ga opazujejo ob selitvi spomladi pogosteje kakor jeseni, toda ne redno vsako leto [20]), kar velja tudi za Štajersko [21]). Nemara še pogostejši kakor vs everonemških nižavah je rjavi lunj na Ogrskem v obsežnih močvirjih ob rekah in jezerih, kjer gnezdi; proti zimi se pa preseli na jug [22]). Enako je na Sedmograškem [23]).

Po Fricu — Alb. Struna

Rjavi lunj,
circus aeruginosus (L.)
(Star samec)

Nepričakovano pičli so njegovi sledovi na Kranjskem, bodisi vsled premalega zanimanja zanj, ali pa so ga zamenjali z ostalimi zelo podobnimi vrstami. Po Freyerju ga najdemo po močvirjih in ribnikih, Erjavec pravi, da prebiva pri nas na močvirni zemlji, kjer si v goščavi tudi postavi svoje gnezdo. Nasprotno trdi Schulz, da ga najdejo ob selitvi posamič na Ljubljanskem barju. Le mimogrede naj omenim splošno navedbo, da so ga ustrelili na Cerkniškem jezeru [24]). V deželnem muzeju je 5 rjavih lunjev: ptica brez vsakega podatka; ♂ z Ljubljanskega barja, ustreljen 11. XI. 1866; ♀♀ z dne 6. VI. 1871 in 31. III. 1889, obe brez navedbe kraja, in odrasli ♂ z dne 5. III.

[15]) M. O. V. W. 1891, 190, štev. 10.

[16]) O. J. 1899, 152, štev. 107; 1916, 42. Schwalbe, Neue Folge I, 61. — Rob. Eder, Die Vögel Niederösterreichs, 11.

[17]) Verh. der zool. bot. Ges. 1868, 246.

[18]) M. O. V. W. 1897, 133, štev. 108.

[19]) M. O. V. W. 1883, 171.

[20]) Ornis 1889, 439, štev. 28.

[21]) I. Jahresber. (1882) itd., 36. Ornis 1885, 270; 1887, 50. V. Jahresber. (1886) itd., 65. Ornis 1889, 439. Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm. 1864, II. Heft, 65. — O. J. 1900, 144; 1911, 153; 1915, 229. — P. Alex. Schaffer, Pfarrer P. Bl. Hanf als Ornitholog, 44, 365.

[22]) M. O. V. W. 1878, 90; 1883, 115, 187; 1891, 205, 262. Ornis 1885, 270; 1887, 50; 1888, 55. V. Jahresber. (1889) itd., 65. O. J. 1902, 142.

[23]) M. O. V. W. 1896, 91, štev. 6. O. M. Sch. 1892, 434; 1895, 51.

[24]) I. Jahresber. (1882) itd., 36, štev. 28.

1917, obstreljen dné 3. III. blizu Čirčiškega gozda [25]). Če na Kranjskem gnezdi, bodo dognala nadaljnja opazovanja na Ljubljanskem barju, ki pride edino v poštev.

V Istri ni navaden. Aprila 1879 so ustrelili v Klancu samico, ki je zdaj v muzeju v Trstu, drugo 15. julija 1882 pri Salvoru, tretjo pa 26. novembra južno Doberdobskega jezera. Isto se lahko trdi glede Goriške, dasiravno pravi Schreiber l. 1882, da je nekaj časa sem okoli Gorice zelo pogost (I. Jahresb. itd. 1882, 36, štev. 28); 25. avg. 1884 so ga ustrelili pri Lokavcu [26]). V avstrijski Furlaniji, pravi dr. Moser, je pogost, ne da bi natančneje povedal, če ob selitvi ali ob gnezditvi [27]). Ker so vremenske in talne razmere med beneškimi Slovenci podobne onim v Furlaniji, bi se morda dalo trditi isto o Beneški Sloveniji.

Na Hrvaškem je precej pogost posebno ob selitvi. V zagrebškem muzeju je 10 rjavih lunjev [28]). Tudi na Hrvaškem je treba gledé gnezditve nadaljnih opazovanj. A. Jurinac je ustrelil to vrsto 14. sept. 1883 blizu Varaždina [29]), dr. E. Rössler jih je videl mnogo dne 20. okt. 1910 preletavati se nad ribniki pri Daruvaru [30]). V Banatu je navaden; konec marca 1852 ob selitvi so ga opazovali v velikem številu [31]), Zelebor je našel pri Obrežu jajca [32]). V Obedski bari ga je opazoval Rössler 21. sept. 1911 v precejšnjem številu, kjer vsako leto nekaj parov gnezdi [33]), okoli Grabova in Beraka pa mnogoštevilno [34]). V Dalmaciji je po najnovejših poročilih jeseni in spomladi navaden, pozimi redek, še redkejši pa ob gnezditvi [35]); po Grossmannu ga najdejo le pozimi in spomladi [36]); Kolombatović pa celo trdi, da je stalen v deželi [37]); opazovali so ga januarja, marca, aprila, maja, oktobra, novembra in decembra [38]). V Bosni in Hercegovini gnezdi na prikladnih mestih, mnogoštevilnejši je seveda ob selitvi. V deželnem muzeju v Sarajevu je 7 ptic te vrste [39]).

---

[25]) Carniola 1917, 261.

[26]) I. Jahresber. (1882) itd., 36, štev. 28. — Bollettino della Società adriatica di scienze naturali in Trieste 1883, 9 (d'estratto). — Ornis 1885, 269, štev. 28; 1887, 50, štev. 26.

[27]) O. M. Sch. 1894, 348, štev. 13.

[28]) Glasnik hrv. naravoslov. društva 1902, 44.

[29]) Ornis 1887, 50, štev. 26.

[30]) Ornis 1887, 50, štev. 26. O. M. Sch. 1913, 247.

[31]) J. f. O. 1853, Extraheft, 33.

[32]) J. f. O. 1864, 73.

[33]) O. J. 1912, 129; 1913, 183.

[34]) J. f. O. 1915, 89; štev. 56.

[35]) Aquila 1903, 85.

[36]) J. f. O. 1904, 85.

[37]) Ornis 1888, 54, štev. 28.

[38]) I. Jahresber. (1882) itd., 36, štev. 28; Ornis 1885, 269, štev. 28. V. Jahresber. (1886) itd., 65, štev. 30. Ornis 1887, 50, štev. 26, in 1889, 439, štev. 28.

[39]) M. O. V. W. 1889, 307. — Wissenschaftl. Mitteil. aus Bosnien und der Hercegovina 1894, 673—675. O. M. Sch. 1898, 322; 1905, 280, in 1906, 394. — Die Vogelsammlung itd., 15.

V Črni gori je rjavi lunj med lunji najpogostejša vrsta celo leto, ki semtertje na prikladnih krajih tudi gnezdi [40]). Na levem močvirnem bregu Bojane so ga opazovali vsak čas [41]). Samci se selijo oktobra in le malo jih ostane pri samicah, ki prezimujejo v deželi [42]).

Da je v Srbiji precej pogost, nam priča 8 ptic v belgrajskem narodnem muzeju, in sicer 4 samci, 1 samica, 3 ptice pa brez navedbe spola. Ustreljeni so marca in novembra; pri 3 pticah ni naveden letni čas [43]). Tudi Reiser nam spričuje, da tamkaj lunj ni redka ptica. V severozapadnem kotu Srbije rjavi lunj čestokrat gnezdi [45]). Isto se menda lahko trdi o vseh pokrajinah Srbije, kjer so življenske razmere enake [46]). V najnovejšem času domneva major pl. Viereck, da menda gnezdi ob Dojranskem jezeru [47]).

V Rumuniji je na vseh močvirjih prav pogost od marca do oktobra, potem gre proti jugu, da ga pozimi še nikdar niso opazovali; posebno pogost je po brezkončnem trstju ob izlivu Donave. V Bolgariji je zelo pogost v porečjih in močvirjih, kjer tudi gnezdi [48]). Dr. L. Rigler ga našteva med pticami iz okolice Carigrada [49]).

Na Grškem ga najdemo celo leto, najštevilneje pozimi, ko pritisnejo selilke s severa. Reiser ga našteva med pticami, ki so jih opazovali na Krfu [50]). Na otoku Cipru je meseca novembra prav redek [51]).

V Mali Aziji je stalen, prezimuje in preleti deželo ob selitvi [52]).

V Italiji je pogost stalen ptič in selilec; ugajajo mu močvirni kraji, kjer tudi prezimuje [53]). Na Sardiniji je stalen in zelo pogost [54]). Na Malti je precej pogost ob selitvi ter se prikaže redno marca in septembra [55]). Na Balearskih otokih gnezdi zelo pogosto [56]). V francoski Provenci ob morju je celo leto navaden, tudi v Španiji po-

[40]) O. J. 1900, 183. [41]) O. J. 1911, 50.

[42]) O. J. 1901, 57, štev. 135.

[43]) Spisak ptica u muzeju srpske zemlje, 15, štev. 116 (Priloga k Prosvetnemu glasniku 1904).

[44]) Izvještaj o uspjehu ornitoloških putovanja u Srbiji god. 1899. i 1900. 19 (posebni odtisk).

[45]) Ernst Ritter v. Dombrowski, Grundlagen einer Ornis Nordwestserbiens, 10, Z. 21 (Separatabdruck aus „Wissenschaftliche Mitteil. aus Bosnien und der Hercegovina, 1897).

[46]) M. O. V. W. 1891, 44, štev. 20.

[47]) O. M. Sch. 1917, 239, štev. 36.

[48]) J. f. O. 1859, 381, štev. 24, in 1877, 61. Aquila 1898, 111, štev. 104. O. J. 1895, 16.

[49]) O. J. 1904, 155.

[50]) Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 1906, 212, štev. 112.

[51]) O. J. 1891, 216.

[52]) J. f. O. 1908, 562; 1914, 59, štev. 43.

[53]) J. f. O. 1877, 195. [54]) J. f. O. 1865, 67.

[55]) Ornis VIII. letn., 148, 207.

[56]) J. f. O. 1862, 251, štev. 11; 1863, Beil. 14 — Falco 1914, 113.

nekod stalen[57]). Na Kanarskih otokih je zelo redek[58]). V severni Afriki ob Sredozemskem morju prezimuje prav pogosto, morda semtertje tudi gnezdi[59]). Cesarjevič Rudolf jih je opazoval v Egiptu in Palestini v velikem številu po žitnih poljih, pašnikih, po ločju, trstju in po grmovju ob jezerih[60]).

Rjavi lunj prebiva najrajši po močvirnih nižavah in po vodnatih planjavah; v gorovju so ga opazovali le izjemoma ob selitvi, n. pr. pri Košicah na gornjem Ogrskem in v Krušnih gorah[61]). Ptice, ki gnezdijo v severni in srednji Evropi, se selijo na zimo proti jugu. Nekaj jih prezimuje že po južni Evropi v deželah ob Sredozemskem morju, na Grškem in v Španiji; nadalje v severni Afriki, posebno v Egiptu, potem v tropičnem delu od Kordofana in Abesinije do Transvala in južne Angole. Spomladi potem, ko se je vodovje iznebilo ledu, t. j. najpreje v začetku marca, se začne premikati proti severu in selitev traja včasih še meseca aprila. Ker rjavi lunj ne prenese mraza, začne že avgusta zapuščati gnezdišča in jih zapusti popolnoma do konca oktobra. Le malo ptic prezimi semtertje v srednji Evropi[62]). Selilci lete vedno neznansko visoko in redkokdaj v večjem številu, kvečemu po dva in dva, po drugih opazovalcih pa kot družna ptica v enakovrstni, pa tudi v družbi mišarjev in skobcev. Posebno obširno in natančno je dognala kr. ogrska ornit. centrala vse, kar se nanaša na selitev rjavega lunja na Ogrskem[63]).

* * *

Vedenje in lastnosti rjavega lunja ne razodevajo nikakor žlahtne ujede in nima onih lastnosti, ki odlikujejo to skupino. Veliko drznejši je in ne tako okoren kakor mišar, ki ga z njim zamenjujejo še premnogi lovci, vendar se ne da v drzovitosti niti primerjati s kragulji. Loti se le slabotnih živali in jih umori na tleh ali pa v trstju. Potika se navadno po goščavi močvirnih rastlin in se prikaže redkokdaj na prosto; varno se ogiblje bregov, in zastonj bi ga iskali v gozdu, četudi je še tako blizu močvirja. V trstju poseda na večja in krepkejša stebla, na kole, kamenje ali na golo zemljo; skrbno se ogiblje drevja. Prenočuje v gostem ločju, trstju ali vrbovju ter gre zelo pozno spat. Plašen pravzaprav ni[64]); pred čolnom ali lovskim psom se umakne šele v zadnjem trenutku, kakor da bi se zanašal na svoje temno perje. Leta gugavo in negotovo, vendar rahlo, počasno in plavajoče, večinoma nizko tik nad trstjem. Mičen je njegov polet posebno ob paritvi[65]). Svojega plena ne zaloti v zraku,

[57]) J. f. O. 1855, 298; 1856, 215.
[58]) J. f. O. 1854, 450; 1890, 309. – O. J. 1910, 104.
[59]) J. f. O. 1895, 166, štev. 10; 1907, 571, št. 35; 1909, 253.
[60]) Gesammelte ornith. und jagdl. Skizzen. Wien 1884, 14, štev. 16.
[61]) Verh. d. zool.-botan. Ges. 1862, 268. J. f. O. 1913, 464.
[62]) Aquila 1905, 199, 311; 1909, 121; 1910, 120, in 1913, 127. J. f. O. 1914, 360.
[63]) Aquila 1895 do 1899, 1901, 1902, 1905 do 1914 na dotičnih mestih.
[64]) O. M. Sch. 1890, 459; 1904, 385. [65]) J. f. O. 1910, 504; 1912, 483.

temveč na tleh v dveh, treh skokih. V jetništvu je baje prepirljiv in požrešen [66]). Glas je zelo različen in se ravna, kakor pri drugih vrstah, po spolu, starosti, letnem času, vremenu in razpoloženju. Najglasnejši je spomladi, ob drugih letnih časih sta samec in samica na videz tiha. Samec se posebno ob gnezditvi različno glasi, včasih podobno kakor mijavka šoga. Ob lepih pomladanskih dnevih, ko se letaje igra v zraku, slišimo iz daljave „kev" ali „kej" ali „kuih" in „kvih" [67]), ne da bi mogli uganiti, odkod da prihaja ta glas, ker je ptica tako visoko, da jo naše oko komaj zapazi. Kadar se mu posreči izdaten plen, kliče zadovoljno „vik" „vik" „vik" ali „kvik" „kvik" „kvik". Samica se glasi visoko in zveneče „pie" „pie" „pie" ali „piep" „piep" „piep", po drugih opazovalcih nekako „biis jiis" „bie jii" [68]). V strahu in smrtni grozi naglo zakekeče, kakor slišimo kragulja. Mladiči, dokler so še v gnezdu, hripavo žvižgajo [69]); kadar moledujejo starše za hrano, se glase tresljajoče „biiiiiibij" [70]). Oponaša glas velikega srakoperja [71]). — Njegova kri ima 40·06 ° C gorkote [72]).

* * *

Rjavi lunj lovi vodne in močvirne živali, dvoživke, žuželke in manjše sesalce, n. pr. miši [73]). Posebno preži na gnezda, večja jajca izpije, manjša pa požre z lupino vred ter podavi mladiče. Ne prizanese ne škrjancem in tudi ne drugim poljskim ptičem, loti se gosi in rac, povodnih kokoši, lisk, galebov, čiger in martincev. Le stare race ga znajo prepoditi ter rešijo včasih svoje mladiče. Lovi tudi ribe, posebno, kadar se ob drestu mude v plitvih vodah, in žabe. Mrhovine ne mara. Pogostokrat se masti tudi z divjačino, posebno z letečino, ki je padla bodisi obstreljena bodisi ustreljena, v trstje, kamor ne more po njo ne človek ne lovski pes [74]). V sili so dobre tudi kobilice [75]). Blizu človeških bivališč le izjemoma pride ter ujame kakega mladega domačega goloba, za stare je prepočasen in preokoren.

Loviti začne ob zori ter leta mirno in nizko nad močvirji in trstjem, kjer stoji še megla; prav težko uide kaj njegovim bistrim očem; če bi se pa kaj takega pripetilo, se povrne kakor izkušen lovski pes na ono mesto ter preišče in pregleda natanko še enkrat okolico.

Rjavi lunj gnezdi po vodnatih ravninah zmerne in južne Evrope; v Aziji do Formose in Japonske, v severni Afriki, na Kanarskih otokih, v Kordofanu in Abesiniji. Izjemoma gnezdi v gorovju in sicer v srednjih Karpatih [76]). Ko začne začetkom maja po ribnikih trstje poganjati, si poišče rjavi lunj v trstju na jezerih, močvirjih in velikih ribnikih ali pa

[66]) M. O. V. W. 1889, 381. [67]) J. f. O. 1910, 504; 1912, 483.
[68]) l. c. [69]) O. C. Bl. 1879, 58. [70]) J. f. O. 1910, 504.
[71]) O. M. Sch. 1891, 33. [72]) O. M. Sch. 1909, 419.
[73]) J. f. O. 1882, 86; O. J. 1902, 13; O. M. Sch. 1910, 326; Aquila 1914, 236—238.
[74]) O. M. Sch. 1895, 99. [75]) O. M. Sch. 1910, 339.
[76]) O. M. Sch. 1888, 343.

v kaki vrbini nad vodo pripravno gnezdišče. Redkeje je gnezdo v samorasli goščavi kakega malega otoka, na šopu ostrega šaša v močvirju, še redkeje pa zraven vode na tleh v žitu. Samica znese zato mnogo suhih trstik, ločkovih listov, bičja in dračja, kar porabi za veliko, malo umetno, visoko, zgoraj plitvo gnezdo. Če je gnezdo na vodi na šašovem šopu, je prav neznaten majhen kupček. Gnezdilna doba traja od konca aprila do začetka junija. Dr. Krüper je našel na Grškem prvo jajce že 16. aprila 1859[77]), Ed. Pfannenschmid sredi aprila 1883 ob Severnem morju[78]).

Samica znese 4—6, navadno 5, redko 6 jajc, ki jih izvali v 24 dneh. Gnezdi le enkrat na leto, če gre vse po sreči; če se lunju gnezdo pokonča, gnezdi drugič[79]), potem pa znese samo 3—4 jajca, ki so zelenkastobela, skoraj nikoli marogasta kakor drugih lunjev. Maroge ozir. rdečerjave risbe se poznajo prav malo. Jajca imajo srednje močno lupino brez bleska in malo grapavega zrna, pogoste vozalčke in so proti luči lepo zelenomodro prozorna. Oblike so enakomerno podolgasto jajčaste (sredi med oblo in jajcem) in malo neenako polovična. Merijo največja poprečno 54·3 × 41·1 *mm*, najmanjša 45·1 × 36·9 *mm*; tehtajo najtežja 4·1 *g*, najlažja 2·715 *g*. 106 jajc (62 Rey, 44 Jourdain) meri poprečno 49·54 × 38·62 *mm*, največji 54·6 × 39·1 in 51 × 42·1 *mm*, najmanjši 45 × 37·3 in 46·3 × 35·6 *mm*.

Kadar samica vali, jo samec kratkočasi z vsakovrstnim mičnim letanjem. Da je samica izvalila tudi podvržena kurja jajca, nam izpričuje E. Rohweder[80]). Mladiče pitajo starši z mladimi ptiči, žabami in žuželkami, ki jih prineso več kilometrov daleč. Predno so mladiči godni, traja zelo dolgo časa. V jetništvu se zelo hitro ukrote, če se z njimi prav ravna. Če sta bila samec in samica z gnezda prepodena, se kmalu zopet vrneta k svojemu zarodu, ker ga zelo ljubita. Mladiči na gnezdu se zelo pogumno branijo. Kot posebnost mladih ptic moramo omeniti, da se prihodnjo spomlad vrnejo v okolico, kjer so se izlegli, kakor tudi odrasli ptiči ne zapuste brez posebnega vzroka kraja, kjer so se naselili[81]).

V perju in drobu rjavega lunja živi nekaj prav nadležnih zajedalcev; znanih je dozdaj 20 vrst.

Kakor vsi drzni roparji ima tudi rjavi lunj iz umevnih vzrokov obilo sovražnikov, ki ga črtijo in preganjajo, kjer in kolikor le morejo. Ker razdira gnezda in pokončuje zalego vseh močvirnih in povodnih ptic, ga vivek in galebi preganjajo z glasnim krikom, se zaganjajo vanj ter ga zasledujejo, dokler ga ne prepode iz svojega okraja[82]). Siva vrana, redar med pticami, živi z rjavim lunjem v vednem sovraštvu in mu greni

[77]) J. f. O. 1862, 318.
[78]) O. M. Sch. 1883, 263.
[79]) O. C. Bl. 1876, 28.
[80]) J. f. O. 1886, 181. — P. Leverkühn, Fremde Eier im Nest, 30.
[81]) Aquila 1915, 316.
[82]) J. f. O. 1880, 65. O. M. Sch. 1916, 282.

življenje, kjer in kadar se srečata[83]). Da se z ostrižem grdo gledata[84]), ni po mojem mnenju pripisovati skrbi za mladiče temveč nevoščljivosti, ker rjavi lunj ostrižu prestreže marsikak masten grižljaj. V jetništvu sta si s kraguljem vedna nasprotnika[85]). Največji sovražnik mu je človek in njegove naprave, ki se jih izogiblje[86]).

Rjavega lunja je prav težko dobiti na muho, ker je zelo oprezen in previden, če sluti nevarnost. Kakor mišar se obnaša pri kolibi, kamor najrajši prihaja zvečer posamezno in v malih skupinah, tudi v družbi drugih lunjev, pa vedno le mlade ptice; najprvo visoko krožeč se evrčaje spušča v velikih, nerednih krogih navzdol. Redkokdaj se zakadi v uharico, **na drevo se pa nikoli ne vsede. Ne zdrži dolgo, vendar se zopet** kmalu vrne; streljati je treba kakor hitro mogoče[87]). Z dobro pastjo v vodi ali ob vodi, če se za vabo priveže živa vodna kokoška ali kaka druga močvirna ali privodna ptica, ga lahko ujamejo, najlažje pa na živo malo ptico ali na lesena belo pobarvana jajca.

Ker lovi rjavi lunj miši, krte in vsakovrstne škodljive žuželke, je koristen. Kirgizom in Baškirom pomaga tudi pri lovu na race[88]).

Njegova korist ni v nikaki primeri z veliko škodo, ki jo naredi ob gnezditvi ptičjemu svetu; to škodo poveča še njegova izredna požrešnost. Neverjetno je namreč, kako množino ptičjih gnezd pokonča en sam par. Najočitneje se da pojasniti njegova škodljivost z vsebino želodcev, ki so jih preiskali Rey, Roerig in Chernel 18 in našli v njih 50 % koristnih, 40 % škodljivih in 10 % brezpomembnih živali. Opravičena je torej sodba, da je škodljiv, posebno pa hud gnezdni grabežljivec[89]). Nekako čudno se torej sliši, če beremo, da je na Angleškem prepovedan celo leto[90]). Če bi ga našim lovcem priporočali v zaščito, bi to storili le, ker je pri nas zelo redek.

Pepelasti splinec, circus cyaneus (L.).

Navadna imena. Slovensko: poljska kanja (Schulz), poljska postolka (Freyer), pepelasti splinec (Erjavec), sivi orel, splinec, (Kocbek); hrvaško: biela lunja, eja strnjarica, sokolić od blata; češko: pihch obecny, pilkáně (Palliardi), sokol bělořitý; poljsko: błotniak zbożowy, sokoł błotniak zbożowy, sokoł siniak, sokoł błękitny, kobuz zwyczajny, rusko: lun, polevoj, kobuz; nemško: Kornweihe, Sameč: blaue oder weiße Weihe, blauer Habicht, weißer Sperber, weißer und blauer Falke, Blau-, Blei- und Weißfalke, aschfarbener Falke mit weißem, schwarz gewürfeltem Schwanze, grauweißer Geier, blaues Giererchen, Blauvogel, Blau-

[83]) Aquila 1909, 222. [84]) O. M. Sch. 1910, 384.
[85]) J. f. O. 1853, 301.
[86]) J. f. O. 1880, 389, 1906, 58. O. M. Sch. 1878, 176, 1883, 237.
[87]) Georg von Otterfels, Die Hüttenjagd, 90. — Hüttenvogel, Die Hüttenjagd mit dem Uhu. III. Aufl. 1910, 109.
[88]) J. f. O. 1853, 64.
[89]) Hennicke, Handbuch der Vogelschutze. 151.
[90]) O. M. Sch. 1894, 85.

klemmer, Mehlvogel, Schwarzflügel, Schwarzschwinger, St. Martin, kleine Getreideweihe, kleine Halbweihe, kleiner Mäuse- und Hühnerhabicht, kleiner Spitzgeier, Kornvogel, Hühnerdieb; samica: Ringelfalke, Ringelgeier, Ringelschwanz, Falke mit einem Ring um den Schwanz, Weißfleck, weißschwänziger Falke, Halbweihe, kleine Weihe, Hühnerfalke, Milane, kleiner Rohrgeier, Lerchen- und Steingeier; italijansko: albanella reale; francosko: busard Saint-Martin, soubose, viseau Saint-Martin, busard bleuâtre; angleško: Hen-Harrier, Blue Hawk.

Znanstvene označnice: Circus cyaneus, Linné.[1]) Circus gallinarius, Savigny. Circus variegatus, Vieillot.[2]) Circus aegithus, Leach. Circus pygargus, Stephens.[3]) Circus cinereus, Brehm. Accipiter variabilis, Pallas. Pygargus dispar, Koch. Buteo cyaneus, Jenyns. Falco cyaneus, Linné. Falco griseus, Gmelin. Falco strigiceps, Nilsson. Falco pygargus, Naumann.[4]) Strigiceps cyaneus, Bonaparte. Strigiceps pygargus, Bonaparte. Strigiceps nigripenius, Brehm. Strigiceps palleus, Brehm. Strigiceps cinereus, Brehm.

J. G. Kramer, Elenchus vegetabilium et animalium per Austriam inferiorem observatorum 329, štev. 12. — *Keyserling-Blasius,* Die Wirbeltiere Europa's, XXXI, štev. 36, 140, štev. 36. — *Freyer,* 9, štev. 22. — *H. Graf v. der Mühle,* Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 22, štev. 27. — *J. Hinterberger,* Die Vögel von Österreich ob der Enns itd., 15, štev. 23. — *Dr. R. A. Lindermayer,* Die Vögel Griechenlands, 31, štev. 33. — *Erjavec,* IV. del, 221. — *Fritsch,* 47—48 (tab. 9, sl. 6, tab. 10, sl. 8). — *Schödler-Erjavec,* Knjiga prirode, IV. del, 300. — *Fritsch,* Die Vögel Böhmens. J. f. O. 1871, 181. štev. 25. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen,* Die Vögel Salzburgs, 11—12, štev. 22. — *Dr. Wilh. Blasius,* Über die plastischen Unterschiede der vier europäischen Weihen-Arten (Gattung Circus). J. f. O. 1877, 75—80. — Muzeum imenia Dzieduszyckich we Lwowie 1880, 21—22. — *Ornis Vindobonensis,* 23—24. — *Madarász,* Z. f. O. 1884, 246. — *Dr. G. Radde:* Ornis caucasica, 110—111, štev. 34. Kassel 1884. — *Schulz,* 3, štev. 22. — *Ornis Carinthiae,* 40, štev. 28. — *J. Frivaldszky,* Aves Hungariae, 2—3, štev. 4. — *A. J. Jäckel,* l. c., 51—52, štev. 28. — *Ornis balcanica,* II. zv., 106—107; III. zv., 323—324; IV. zv., 92. — *Naumann,* V. zv., 274—278, tab. 57. — *Brehm,* 6. zv., 393—397. — *Gjurašin,* dio II., 101—102. — *Reichenow,* 72, štev. 174. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, 191—195, tab. 53. — *C. Dott. E. Arrigoni Degli Oddi:* Manuale di ornitologia italiana, 19—21, štev. 10 (posebnega dela). — *Hennicke,* 59—60, tab. 28. — *C. G. Friderich-Bau,* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 447—448, tab. 30, sl. 4 in 5. — *Dr. E. Schäff,* Ornithologisches Taschenbuch für Jäger und Jagdfreunde 1905, 34—35. — *Schäff,* 376—378. — *Dr. E. Klein,* Naši ptici, 86, štev. 177. — *K. Knežourek:* Velký přírodopis ptáků I. díl, 645—648. — Das Weidwerk in Wort und Bild, 21. Band, 280—283. (H. Krbg., Kornweihe, 1 farb. Tafel). — *Ornis Romaniae,* 588—590. — *Hennicke,* Handbuch des Vogelschutzes, 151. — *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., 384. — *W. Hagen,* Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 64, štev. 124. — *F. Tischler,* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 154, štev. 136. — *Hartert,* 1139—1141, štev. 1574. — *Dr. E. Hesse*: Die Flugbilder der Wiesen- und Kornweihe. O. M. B. 1916, 1—3.

Rey, 50—51. tab. 13, sl. 10 in 11. — *G. Krause,* Oologia universalis palaearctica, seš. 71. — *A. Szielasko,* Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd. J. f. O. 1913, 289, štev. 221.

* * *

[1]) ne: circus cyaneus, Franklin.
[2]) ne: circus variegatus, Sykes.
[3]) ne: circus pygargus, Linné.
[4]) ne: falco pygargus, Linné.

*Venec zelo razločen, spredaj na grlu nepretrgan. 1.—4. letalno pero na notranjem, 2.—5. letalno pero na zunanjem bandercu proti koncu zoženo; 3. in 4. letalno pero najdaljše; srednja letalna peresa daljša kakor zgornja krovna peresa, ki popolnoma pokrivajo zarezo na notranjem bandercu 1. letalnega peresa (glej sl. na str. 79.). Peruti ne dosežejo konca repa, ker jih prvo njegovo, za 20 mm prikrajšano pero presega za 50 mm. Repna peresa, vsaj zunanja, z razločnimi pasovi; gornja krovna peresa v repu bela. Dožica rumena. — **Odrasli samci** lepo višnjevkastopepelnastosivi, na prsih in trebuhu beli; perutnice brez pasov; velika letalna peresa proti koncu črna; rep brez pasov ali zamazano pasast. — **Samice** in **mlajši samci** zgoraj rjavosivi, svetleje pisani, spodaj z rjavimi lisami ob rebrcih; rep s kakimi 5 pasovi. — **Mlade ptice** zgoraj rjave in lisaste, posamezna peresa rjasto obrobljena, zdolaj rjaste z rjavimi lisami ob rebrcih, velika letalna peresa pasasta.*

Pepelasti splinec je manjši od rjavega lunja, vendar pa večji kakor prihodnji sorodni vrsti. Perje na glavi in gornji strani je nežno modri-

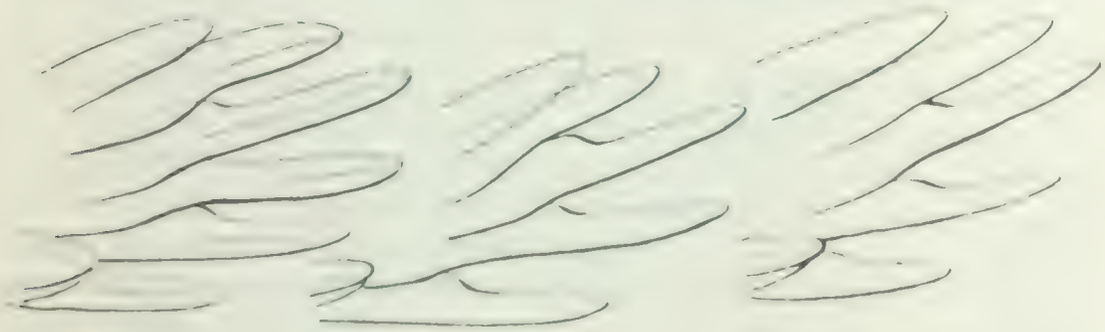

Po Benneckeju — Alb. Struna

a *b* *c*

Obrisi letalnih peres pri lunjih: *a* pepelasti splinec, circus cyaneus (L.) — *b*. lunj beloriter, circus pygargus (L.) — *c*. lunj dolgorepec, circus macrourus (Gm.)

kastosivo. Obraz mu obdaja dobro razvit venec rahlega perja, ki je na podbradku nepretrgan in nas spominja na venec pri sovah. Kljun starih ptic, ki meri v loku 27—30 *mm*, je črn, včasih proti korenu višnjevkast. Voščenica je rumena. Blizu kljuke je v gornji čeljusti top in nizek zob. Svetle oči imajo v mladosti rjavkasto šarenico, ki pozneje porumeni.

Život je krepak in tršat. Med vsemi lunji ima pepelasti splinec najkrajše peruti, ki nikdar ne presežejo razločno pasastega repa. Peruti so širje in bolj zaokrožene, rep krajši in širji kakor pri rjavem lunju. Značilno za peruti je prvo letalno pero, ki je zelo kratko in nuti tako dolgo ne kakor šesto (glej sliko str. 79). Kakor pri lunjih sploh, se tudi pri splincu barva krovnega perja po spolu in starosti zelo spreminja, kar je že razvidno iz uvodoma navedenih značilnih lastnosti.

Stari samec je dolg 430 *mm*, čez razprostrte peruti meri 1030 *mm*, rep 206 *mm*; stara samica je dolga 490—500 *mm*, čez razprostrte peruti meri 1080 *mm*, rep 228 *mm*.

Krak je 70—76 *mm* dolg in tanek; spredaj je 15—18, zadaj 12—14 poprečnih deščic, znotraj in zunaj je mrežast in gornja tretjina je s perjem pokrita. Krak je kakor prsti lepo rumen. Prsti so razmeroma kratki in tanki, na spodnji strani mrežasti, na zgornji strani srednjega prsta je 14—18, na oni zunanjega prsta 6—8, notranjega in zadnjega prsta po 5 poprečnih deščic. Med srednjim in zunanjim prstom je napeta mrežica. Kremplji so tanki in zelo ostri, ne močno zakrivljeni in črni.

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	22—25 *mm*	11—13 *mm*	9 *mm*
srednji prst	26—30 *mm*	19—21 *mm*	14·5 *mm*
znotranji prst	15—19 *mm*	16—19 *mm*	15 *mm*
zadnji prst	13—20 *mm*	17—24 *mm*	12—16 *mm*

Proti koncu aprila 1905 so ustrelili pri Vilmovu, južno Časlave, snežnobelega samca [5]).

Naslikana noga (tab. XIII.) je neke na Finskem ustreljene ptice.

* * *

Pepelasti splinec živi v srednji Evropi približno do 68° severne širine, zapadno do Portugalske, na severozahodu do Irske, Škotske in do Hebridov, na jugu sega do Sicilije; v Aziji živi v enaki širini do najdaljnjega vzhoda na Japonskem. Prezimuje v severni Afriki in v Indiji do ravnika. Najljubše so mu ravnine, posebno kjer se vrste obširna polja, travniki, močvirja in vodovja; ogiblje se pa nepretrganih gozdov in gorovja ter je že po gričevju redek. Najdemo ga tudi po travnatih stepah, kjer so posamezni gozdiči z nizkim drevjem. Vedno pa mora biti voda blizu. — V Nemčiji gnezdi; dasiravno se začne že konec avgusta pomikati proti jugu, odkoder se vrne konec marca ali aprila, vendar prezimujejo mnoge ptice tudi na Nemškem [6]).

V severnih in severozapadnih kronovinah Avstro-Ogrske ga opazujejo ob selitvi, dasiravno je tudi gnezditev prav verjetna — semtertje tudi prezimuje — tako na Češkem [7]), na Moravskem [8]), v Šleziji [9]),

[5]) O. J. 1907, 130.

[6]) J. f. O. 1894, 127; 1896, 308; 1897, 195; 1899, 132; 1900, 181 in 327; 1901, 389; 1902, 266. — O. J. 1897, 139.

[7]) J. f. O. 1871, 181, štev. 25; 1872, 379; 1899, 201, štev. 134. — M. O. V. W. 1887, 91; 1889, 181; 1890, 188, A., štev. 11 (visoko v Krušnih gorah); 1892, 162; 1894, 37, št. 211, 90; 1895, 75, št. 133. — I. Jahresber. (1882) itd., 36, štev. 29. — Ornis 1885, 272, štev. 29; 1888, 55, štev. 29. — V. Jahresber. (1886) itd., 65—66, štev. 31. — O. J. 1891, 164; 1893, 88, štev. 18; 1894, 256.

[8]) M. O. V. W. 1879, 77; 1885, 212. — I. Jahresber. (1882) itd., 36 štev. 29. — Ornis 1888, 55, štev. 29. — V. Jahresber. (1886) itd., 66, štev. 31. — O. J. 1897, 192; 1898, 138; 1901, 192, štev. 124; 1905, 192, štev. 57; 1908, 144.

[9]) I. Jahresber. (1882) itd., 36, štev. 29. — Ornis 1887, 51, štev. 27. — M. O.

Bukovini[10]), na Gorenjem Avstrijskem in Solnograškem[11]), na Dolenjem Avstrijskem[12]), na Predarlskem, Tirolskem in v Trentinu[13]) ter slednjič na Koroškem[14]) in Štajerskem[15]). V ravni in močvirni Galiciji, posebno v Podoliji, je zelo pogost, kjer pogosto gnezdi, izjemoma tudi v začetku gorovja. V vzhodni Galiciji je celo pogostejši kakor rjavi lunj[16]).

Na Kranjskem so opazovali dozdaj pepelastega splinca spomladi, jeseni in semtertje tudi po zimi; kako je z njim ob gnezditvi še ni dognano. V strokovnem slovstvu sta omenjena že l. 1838 samec in samica, ki jih je podaril dež. muzeju menda neki Hribar, ne da bi bilo povedano kdaj in kje je dobil darovatelj svoj plen[17]). Freyer pravi, da lovi po polju, kar je precej splošno in brezpomembno povedano. Med darovi, ki jih je naklonil od 1. jan. 1856 do konca oktobra 1858 znani rajni ljubljanski nožar N. Hoffmann dež. muzeju, je samica pepelastega splinca brez navedbe časa in kraja[18]). Kakor je opazoval l. 1864 Aleksander grof Auersperg, pride ta ujeda k nam v začetku aprila z juga; daroval je muzeju starega samca in svetlejšo ptico brez navedenega spola[19]). Erjavec ga le splošno opiše, ne da bi natančneje povedal, na kakšnih krajih in kdaj navadno živi pri nas, ali kje da med Slovenci gnezdi. Deschmann ga je opazoval dne 10. aprila 1884 in 5. sept. 1887 ter pravi, da proti koncu aprila na Ljubljanskem barju ni redek[20]). Po Schulzu se prikaže posamezno le spomladi in jeseni, ko se seli, sicer pa redkokdaj na Ljubljanskem barju. V svojem poznejšem spisu našteje Schulz 6 ptic — 2 samca in 4 samice, — ustreljenih v l. 1890, 1892 in 1893 jeseni, pozimi in spomladi v mesecih septembru, novembru,

V. W. 1891, 293, štev. 163; 1892, 126, štev. 36. — H. Holewa, Die Vogelfauna in Schlesien, 26, štev. 271.

[10]) Ornis 1885, 272, štev. 29; 1887, 50, štev. 27; 1888, 55, štev. 29, in 1889, 439, štev. 29.

[11]) I. Jahresber. (1882) itd., 36, štev. 29. — V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen, Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs, 17.

[12]) J. f. O. 1879, 113. — I. Jahresber. (1882) itd., 36, štev. 29. — Rob. Eder: Die Vögel Niederösterreichs, 11. — O. J. 1916, 43.

[13]) M. O. V. W. 1883, 171, štev. 23, 1885, 57; 1889, 447; 1890, 262; 1897, 133, štev. 199. — V. Jahresber. (1886) itd., 66. — Ornis 1889, 440. — O. J. 1893, 237; 1896, 185; 1900, 61.

[14]) Ornis 1885, 272, štev. 29; 1887, 50, štev. 27; 1889, 440. — V. Jahresber. (1886) itd., 66.

[15]) Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm., II. Heft 1864, 65, štev. 19. — I. Jahresber. (1882) itd. 36, štev. 29. — Ornis 1887, 51; 1888, 56; 1889, 439. — P. Alex. Schaffer: Pfarrer P. Blasius Hanf als Ornithologe 1904, 44, štev. 17.

[16]) Ornis 1888, 55, štev. 29. — J. f. O. 1897, 448, štev. 166.

[17]) Landesmuseum itd. 1836—1837, 11.

[18]) Zweites Jahresheft d. Ver. d. krain. Landes-Mus., 146, štev. 31.

[19]) Mitteil. d. Musealver. für Krain. I. Jahrg. 1866, 213 in 265, štev. 5.

[20]) Ornis 1887, 50, štev. 27; 1889, 440.

januarju in aprilu večinoma na Ljubljanskem barju, potem na Snežniku in pri Kranju[21]). Schollmayer, ki je ustrelil dne 3. in 24. novembra 1892 po 1 splinca, meni, da se je klatil cel november po dolini, in da ga opazujejo v območju Snežnika in v dolinah le ob selitvi[22]). Schulz je po svojih zapiskih nagatil le 2 pepelasta splinca, ki sta bila ustreljena 16. aprila 1888 (brez navedbe spola) pri Krškem (Ervin grof Auersperg) in samica 4. okt. 1891 pri Ljubljani. Dr. Gv. Sajovic omenja iz zadnjih let dva samca: prvega so ustrelili pri Mostah v Ljubljanski okolici 5. jul. 1910, drugega pa 13. nov. 1912 pri Stari Loki na Gorenjskem (Carniola 1911, 186; 1914, 164).

V ljubljanskem deželnem muzeju je 5 ptic, in sicer: ♂ brez vsakršne druge navedbe, ♂ iz Bistre, dar C. Račiča, 2 ♂♂ z Ljubljanskega barja, ki jih je podaril Josip Klisch, in ptica brez navedenega spola, najbrže mlada ♀, z dne 3. 12. 1908 iz bitenjskega lovišča pod sv. Joštom (Carniola 1911, 145).

Po Friču — Alb. Struna.

Pepelasti splinec, circus cyaneus (L.).
(Odrasla ptica).

Predstoječe navedbe nam nepobitno izpričujejo, da je pepelasti splinec na Kranjskem navaden ob selitvi spomladi in jeseni ter da semtertje tudi prezimuje. Če pa ta vrsta tudi v deželi gnezdi, bodo dognala šele natančnejša opazovanja v Ljubljanski ravnini ali na rodovitem Krškem polju, ker le v teh krajih so za njegova gnezdišča ugodni prostori.

V Istri je pozimi in spomladi precej redek selilec[23]). Dr. Schiavuzzi trdi nasprotno, da spomladi ni redek. Eggenhöffner ga prišteva selilcem v tržaški okolici[24]). V Furlaniji se prikaže posamezno[25]), morda je v Benečiji pogostejši, ker so tam razmere ugodnejše.

Na Hrvaškem je pepelasti splinec navadna ptica ob selitvi, pozimi se pa klati okoli[26]). Brusina je dobil dne 3. aprila 1884 ustre-

[21]) Verzeichnis d. in Krain beob. Vögel vom J. 1890—1895. M. O. V. W. 1895, 82.

[22]) O. J. 1894, 133, štev. 6.

[23]) J. f. O. 1882, 86, štev. 151. — I. Jahresber. (1882) itd., 36, št. 29.

[24]) Dr. Bern. Schiavuzzi: Materiali per un' avifauna del territorio di Trieste fino a Monfalcone e dell' Istria. Bollettino itd. 1883, 9, štev. 18 (d' estratto).

[25]) O. M. Sch. 1894, 348, štev. 14.

[26]) O. J. 1912, 31.

ljenega ♂ iz Varaždina; ondi ga je opazoval Jurinac 3. nov. 1882, 3. in 4. aprila 1884 [27]). V Narodnem muzeju v Zagrebu imajo 23 ptic, 7 ♂♂, 10 ♀♀ in 6 ptic brez navedenega spola, iz januarja, februarja, marca, oktobra, novembra in decembra [28]), iz česar bi se dalo — vsaj na prvi mah — sklepati, da pepelasti splinec na Hrvaškem ne gnezdi. Da se pa to zadnje nepobitno dožene, bi bilo treba tudi na Hrvaškem na prikladnih mestih natančneje raziskavati. Isto velja za Srem (Sirmijo) [29]).

V Dalmaciji je pepelasti splinec ob selitvi spomladi in jeseni najpogostejši lunj [30]); semtertje tudi prezimuje [31]). V Bosni in Hercegovini ni tako pogost kakor rjavi lunj, in tudi nikjer ne gnezdi. Ob selitvi, spomladi marca in aprila, jeseni septembra in oktobra, je navaden in ga opazujejo posamič ali paroma letati nad zelenimi žiti in strnišči, travniki in pašniki. Semtertje tudi prezimuje. Vse ptice, ki so jih dozdaj opazovali in ustrelili, so mladice v navadnem, črtkanem mladostnem perju, ki le malo izpreminja belorumenkasto glavno barvo. Pepelastega splinca v perju dorasle ptice dozdaj še niso opazovali [32]). V sarajevskem deželnem muzeju je 5 pepelastih splincev, 4 ♂♂ in 1 ♀ vsi v črtkanem mladostnem perju [33]).

Na Ogrskem biva po žitnih poljih in vodnatih nižavah rajši kakor po gorovju, kjer ga najdejo le v začetku spomladi in jeseni ob selitvi. Pozimi se klati okoli. Gnezdi stalno po močvirjih in vlažnih krajih tam, kjer prebiva spomladi in poleti. Ob Nežiderskem jezeru je pogost jeseni in preiskuje skrbno razor za razorom [34]). Na Sedmograškem ga opazujejo le ob selitvi; da bi tam gnezdil, ni neovržno dokazano. Če zima ni posebno huda, posamezni celo prezimujejo in tedaj se priklatijo do skednjev, kjer love male ptice [35]).

V Črni gori so ga opazovali le ob selitvi letajočega od zgodnjega jutra do poznega mraka in lovečega škrjance, ki jih na mestu požre. Nekateri pisatelji trdijo, da v Črni gori tudi gnezdi [36]). V Srbiji je menda

---

[27]) Ornis 1887, 50, št. 27.

[28]) Glasnik hrv. naravoslov. društva 1902, 43—44.

[29]) J. f. O. 1853, Extraheft, 33; 1879, 46; 1915, 90. — O. J. 1913, 183.

[30]) J. f. O. 1904, 85. I. Jahresber. (1882) itd., 36.

[31]) Aquila 1903, 84.

[32]) M. O. V. W. 1887, 103, štev. 23. — O. M. Sch. 1906, 394. — Wissenschaftl. Mitteil. aus Bosnien und der Hercegovina 1894, 675.

[33]) Die Vogelsammlung itd., 15., štev. 106—170.

[34]) J. f. O. 1881, 210. — M. O. V. W. 1883, 115. — I. Jahresber. (1882) itd., 36. — Ornis 1885, 273; 1888, 56. — V. Jahresber. (1886) itd., 66.

[35]) M. O. V. W. 1892, 260, štev. 27. — I. Jahresber. (1882) itd., 36. — Ornis 1885, 272, štev. 29; 1887, 51; 1888, 56. — V. Jahresber. (1886) itd., 66. — Ornis 1889, 440.

[36]) O. J. 1901, 55, štev. 136.

zelo redek ob selitvi in pozimi, ker sta v belgrajskem muzeju le 2 ptici te vrste brez navedenega spola iz decembra in marca [37]).

Na Grškem je pepelasti splinec po Krüperju, najboljšem poznavalcu grških ptic, pozimi najpogostejši; poleti ga še niso opazovali, iz česar se da sklepati, da v deželi ne gnezdi, dasiravno trdi Lindermayer nasprotno. Na otoku Krfu je po Drummondu zelo pogost in po lordu Lilfordu na tem otoku tudi gnezdi. Reiser ga navaja med pticami, ki so jih opazovali na Krfu [38]). V Bolgariji je ob selitvi na prikladnih mestih po vlažnih nižavah zelo pogost; gnezdi v deželi prav redko; semtertje prezimujejo posamezni pri gozdnih vaseh [39]). V Rumuniji je ob selitvi meseca marca in oktobra mnogoštevilen ob morju; prezimujejo posebno posamezni stari samci; v deželi ne gnezdi.

V južni Besarabiji je precej pogost in posamezni splinci tam tudi prezimujejo. Ob hudem mrazu se živi celo od mrhovine; v Tavriških stepah je pogostejši, ali plašen. Zvečer poseda po senenih kopicah, odkoder se zaganja na poljske miši, in pri tem ga tudi lahko zalezejo. Gnezdi vedno po travnikih in deteljiščih [40]).

V Mali Aziji in v Palestini prezimuje; v Mali Aziji ga najdemo tudi ob selitvi; da bi ondi gnezdil še ni dokazano [41]). Na otokih Malta in Gozo opazujejo pepelastega splinca samo ob selitvi sočasno z rjavim lunjem [42]). — V Italiji ni povsod enako številen, sploh malo pogost, ali vedno redkejši kot lunj beloritec, in sicer stalen pa tudi selilec; pogostejši je na otokih in v osrednjih pokrajinah kakor tudi na jugu. Gnezdi na otokih, v pontiniških močvirjih, na Toskanskem in po beneških lagunah. Na Balearih, kjer gnezdi in stalno živi, je redkejši kakor prejšnji [43]). V Provenci je jeseni prav pogost [44]). Tudi na Portugalskem so ga včasih opazovali [45]). V Egiptu in po drugih pokrajinah severne Afrike najdemo pepelastega splinca le ob selitvi [46]).

Selitev pepelastega splinca na Ogrskem in vse, kar je s selitvijo v zvezi, je obširno in natančno dognala kr. ogrska ornitologična centrala [47]).

Radde je opazoval v Kavkazu, da gre pepelasti splinec med vsemi lunji najvišje v gorovje. (Dalje prih.)

* * *

[37]) Spisak ptica u muzeju srpske zemlje 15, štev. 117 (Priloga Prosvetnemu glasniku 1904). — Wissenschaftl. Mitteil. itd., 1897, 536, štev. 22. — M. O. V. W. 1891, 44, štev. 21.

[38]) Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini 1906, 213.

[39]) J. f. O. 1859, 381, štev. 26; 1877, 62.

[40]) J. f. O. 1854, 55, štev. 16.

[41]) J. f. O. 1908, 562. — O. J. 1910, 185.

[42]) Ornis VIII. letn. 148, štev. 26.

[43]) J. f. O. 1862, 251. — Falco 1914, 113.

[44]) J. f. O. 1856, 215.

[45]) J. f. O. 1872, 142, štev. 8.

[46]) J. f. O. 1907, 576.

[47]) Aquila 1895—1899, 1901—1903 in 1905—1914 na dotičnih mestih.

Slovstvo.

Referati.

Albert Sič. *Narodne vezenine na Kranjskem.* Prvi del: Vezenine z Gorenjskega. V Ljubljani. Natisnila in založila lg. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1918.

Kdor je imel kedaj v roki „Katalog der Freiherrlich von Lipperheide'schen Kostümbibliothek" (Berlin, 1896—1901, 2 zvezka: 1. XXI + 2 + 645, 2. XII + 840 str. — 12 strani desideratov), je dobil pač vpogled v neizmerno bogato slovstvo o človeški obleki. Pa odprimo to knjigo in poiščimo, katero slovstvo da navaja posebej o Kranjski. V prvem zvezku dobimo na str. 390 za Kranjsko in Koroško (!) samo Valvasorjevo delo „Ehre des Herzogthums Krain". V drugem zvezku navaja na str. 603—608 trideset publikacij o narodnem ornamentu: ruske, ukrainske, poljske, češke, slovaške, hrvaške, poleg teh še danske, švedske, finske in madjarske — a o slovenskih niti črke. Po pravici. S slovanskimi vezeninskimi ornamenti se je bavil pri nas samo K. Hoffmeister (Ljubljanski Zvon, 1894, str. 293—299), opisal je pred vsem češke, moravske in slovaške proizvode in imel pred očmi praktično namero, vcepiti te motive, ki mu jih je narisal prof. Mis, v novi kombinaciji in moderni kompoziciji našemu narodnemu življenju.

Probujeni možje vseh dob so se zanimali za naše narodne noše v obče. Naj omenim samo najvažnejše. Valvasor J. W. (Ehre des Herzogthums Krain, 1689, VI. in XI. knjiga); — Hacquet, B. (Oryctographia, 1778—1784 in posebno v svoji „Abbildung u. Beschreibung der südwest- u. östlichen Wenden, Illyrer u. Slaven, [1801] s 30 podobami v bakrorezu. To delo je priredil v francoščini Breton; prevel je knjigo Janus Pannonius pod naslovom: „Illyrien und Dalmatien", na svetlo je prišla, opremljena s 36 bakrorezi v Pešti, l. 1816. — Naše narodne noše so vzbudile pozor Angleža W. A Cadella (Journey in Carniola, Edinburgh, 1820), ki pravi, da se razlikujejo razne narodnosti, Slovenci, Nemci in Ogri po svojih nošah med seboj („distingushed from each other by their dress" . . str 15). Pomen narodne noše je spoznal tudi l. 1840 preminuli E. Korytko. Po njegovem naročilu je izvršil slikar Kurz pl. Goldenstein 80 podob slovanskih narodnih noš, med temi je bilo najmanj 12 kranjskih. Te je priobčila „Carniolia" v svojem VI letniku (1844), vsak mesec po en list; besedilo pojasnil je pisal Leopold Kordesch. — Imamo pa še daljšo vrsto pisateljev, posebno potopiscev, ki omenjajo naše narodne noše. Tako B. Molleville in R. C. Dallas (The Costume, 1804), — H. G. Hoff (Gemälde, 1808); — W. Alexander (Picturesque representation, 1813), — D. H. Hoppe in F. Hornschuh (Tagebuch, 1818); — M. de Serres (L. Autriche, 1821), — V. G. Kininger (Costumes des differentes nations, 1821); — A. A. Schmidl (Das Königreich Illyrien, 1840); — M. Heinko (Carniolia, 1842). — Th. Valerio (Souvenirs de la monarchie Autrichienne, 1853—1854), — J. Peloq. (Souvenir de l'exposition universelle de Vienne, 1873), F. Gaul, (Oesterr.-Ung. Nationaltrachten, 1881—1888), Oesterr.-Ung. Monarchie in Wort und Bild, 1896—1898, L. H. Fischer, (Tracht d. Tschitschen, (Ztschft. f. oest. Volkskunde, 1896) in dr. omenjajo naše narodne noše; vsi soglašajo v tem, da so v estetičnem zmislu prvovrstne, da se dobro podajo in da vplivajo s svojo pestrostjo. O domačih obrtih je pisal J. Jovan v Dom in Svetu, 1903 (posebno str. 750 nsl. o čipkarstvu) 1904 in 1905. O izvoru kranjske narodne noše je pisal W. Šmid (Carniola II [1820]); posamezne obleke so priobčene v večjih

zbirkah (Galerie royale des costumes, 1842—1843, A. v. Heyden, Blätter f. Kostümkunde, 1876—1891, K. Masner, Die Costum-Ausstellung, 1891, Kaiseralbum Viribus unitis, 1858). Naš neumorni dr. J. Šlebinger je sestavil l. 1904 narodopisno bibliografijo za l. 1898—1904 (Zeitschft. f. oesterr. Volksk., X) in dr. Jauker je priobčil v istem časopisu splošne opazke o naših narodopisnih zbirkah (ZÖVK, X, 158 nsl., XII., 159 nsl.). Z našimi ornamenti pa se ni bavil dosedaj še nihče v domačem slovstvu. To je bilo pridržano naši dobi in — hvala Bogu! — strokovni roki.

Prof. Albert Sič se je poprijel dela, ki ga gotovo ni bilo z lahka zmoči, morebiti celo težje, kakor si je to mislil prevdarni in izvežbani mož sam. A ne le, da mu je napravljalo že gradivo samo, njegova izbera, razpredelba in razporedba dovolj težav, pomanjkanje papirja, tiskarskih močij, posebno izvežbanih in spretnih kamnopiscev je pretilo ugonobiti lepo namero. A delo je vendar začelo izhajati navzlic vsem zaprekam; tako je bilo mogoče, ustvariti prav v tej dobi ugonabljanja in podiranja pozitivno vrednoto v našem domačem narodopisju. Publikacija se bavi z važnim delom našega narodnega življenja. Ko bomo imeli tako obdelane vse posamezne stroke, bo mogoče strniti rezultate sintetično v celoto slovenskega narodopisja.

Zbirka nudi sedaj gorenjske vezenine v štirih snopičih; prvi trije imajo vsak po 4, zadnji pa 5 listov; na teh 17 listih je 121 uzorcev, ki se ločijo po motivih, po slogu in po tehniki. Vsi so izvedeni v barvah. Tu se je držal Sič ljudskega čuta, ki pozna za vezenine na perilu samo tri barve: rdečo, modro in črno. Najpristnejša je bila pač rdeča, potem je prišla modra, a črna šele v 17. veku. Da sta bili prvi dve posebno priljubljeni priča opazovanje tujcev. Krickel n. pr. (Fußreise . . . in den Jahren 1827, 1828 u. 1829, Wien, 1830) piše v 2. zvezku, str. 276 o kranjski noši med drugim: Lieblingsfarbe ist blau. Weiber lieben dunkelbraune Farbe, roth ausgeschlagen". Vse druge barve so bile uporabljene pač samo slučajno, ker ni bilo prave pri roki, ali pa da se je uklonila vezilja tujemu vplivu. Že ta fini čut za narodno barveno lestvico potrjuje, da je delo izvršil strokovnjak. Še bolj pa posameznosti. Sič je opremil vse uzorce z enotno razstavno mrežo, ki znači osnutek in votek podlage, ter jo dal natisniti z modro barvo. Snov ornamenta je izvedena dosledno z rdečo bojo tako, da je jasno na prvi pogled, kako je zasnovan in stiliziran okrasek in kako so razvrščeni vbodi. Ornamenti so porazdeljeni na posamesnih listih tako, da polnijo ploskev, in to je praktično in estetično ob enem. Ker ima vsak ornament svojo številko, ga ni težko najti.

Dosedaj obelodanjenim listom, ki nudijo samo gorenjske vezenine, je priložen tudi opis, v katerem je izdajatelj obrisal na kratko a v lahko razumljivi obliki izvor okrasja iz rastlinstva, živalstva in iz geometričnih konfiguracij. Pri tej priliki omenja tudi njihov stik z drugimi pojavi estetske kulture v narodnem življenju. Tako n. pr., da je „nagelj" tako pogosto stiliziran na perilu, prihaja od tod, da ga negujejo naše dekleta po Gorenjskem še dandanes in da ga omenja pogosto tudi narodna pesem. Razen tega poroča Sič tudi o različnih preobrazbah. Tako n. pr. o motivu srca Jezusovega in Marijinega. Prvotno je bilo zasnovano realno in predmetno, ljudska fantazija ga je pa preosnovala polagoma v stiliziran ornament, ki pogosto ne spominja več na svoje izhodišče. Dalje nam avtor opisuje tehniko in snov, s katero so vezenine izvršene, podlago in njene kakovosti, barve in kar še sodi semkaj.

Skratka: prof. Sič je ustvaril s tem važno delo — in to brez uzorcev! — ki bo pokazalo vsemu kulturnemu svetu bogastvo in estetiko našega narodnega

ornamenta. Zdaj ne bo mogoče več zamolčavati umetnosti in pridnosti našega ženstva, zdaj bodo narodopisci morali upoštevati tudi to stran narodnega življenja in priznati, da je bilo kulturno stremljenje tu pri nas **vedno** doma, da torej ni šele sedaj umetno zaneseno med preprosti narod. Od sedaj naprej se bo imenovalo to delo med drugimi te vrste in bo tudi vsakomu lahko dostopno. Sič nam je odprl s tem trudapolnim in idealno požrtovalnim delom nova vrata v zbor kulturnih narodov in omogočil, da nas upoštevajo tudi od te strani. Ni dvoma, da bo razumel naš narod pomen te publikacije, da bo mogla priti na svetlo v vsem obsegu, kakor jo je nameraval avtor. Ko bo delo gotovo, se bo ponovila beseda, ki sta jo zapisala prav pred sto leti D. H. Hoppe in F. Hornschuh (Tagebuch einer Reise nach den Küsten des adriatischen Meers, Regensburg, 1818, str. 59): „Alles hat dazu gedient, uns von dem verschrieenen Krainerlande einen besseren Begriff zu geben". *Mantuani.*

Knezoškof Dr. Anton Bonaventura Jeglič. *Spomenica ob dvajsetletnem škofovskem jubileju.* Izdala in založila Marijina družba duhovnikov in bogoslovcev ljubljanske škofije. Natisnila Katoliška tiskarna v Ljubljani 1917. 8°. 118 + 2 str., 1 tabla.

Knjiga je priložnostno slovstveno delo, a kot tako zgodovinskega pomena, ker navaja dejstva, ki so dala družbi dežele Kranjske, posebno pretežni večini katolikov, drugo lice v teku dvajsetletnega škofovanja in versko-kulturnega delovanja dr. Jegliča. Prispevalo je gradivo več duhovnikov; uredil pa je vse in zjednačil špiritual duhovskega semenišča, slovstveno neumorno delavni gosp. Alojzij **Stroj**. Knjiga je v naših dneh fenomen: nikjer se ne dotika, niti zdaleč politike. In v tem leži njena prva prednost. Najprej podaja v kratkih potezah življenje slavljenčevo od rojstva (29. maja, 1850) do njegove intronizacije v ljubljanski stolnici (22. maja, 1898). Dne 27. julija t. l. bo praznoval 45-letnico mašniškega posvečenja. Potem poroča o njegovem delovanju. Najvažnejše ste škofijski sinodi l. 1903 in 1908. Prva se je vršila po 125-letnem premoru. To je pripravil prej s podrobnim organizatoričnim in upravnim delom. Poleg tega je prehodil svojo škofijo ponovno ob priliki birmovanja in kanoničnih vizitacij.

Navzlic tej zaposlenosti je bil pa tudi slovstveno neprenehoma na delu. Njegovi proizvodi so biblični, dogmatično-apologetični, asketični, vzgojni, socijalni, književno-zgodovinski in — posebno v prvi dobi — tudi pripovedni. Skrbno sestavljena bibliografija knezoškofovih slovstvenih del na koncu spomenice nam navaja 227 spisov izpod njegovega peresa, med temi 30 posebnih knjig. Važno je, da imamo razrešene sedaj tudi pisateljska imena, psevdonime in šifre (t. j. Dobrčan, A. Dobrčan ali A. J. Dobrčan, Bonaventura, Srednješolski mladini prijatelj, — [illegible]). — Razun teh del navaja spomenica tudi 5 knjig, ki so prišle na svetlo po naročilu, oziroma na njegove stroške: 3 teološke, 1 pedagoška in latinski slovar. Dodatek navaja še slovstvo o knezoškofu dr. Jegliču. [illegible] in važnejša, [illegible] nastopanju. Lepo opremljena knjiga je važen dokument za delovanje velikega moža, ki je [illegible] najizrazitejši nadpastir ljubljanske škofije. *M.*

A. Dachler, *Die deutschen Siedlungen in Nordost-Italien.* Mitlgen. der k. k. geogr. Gesellschaft in Wien, 1917, str. 97—116.

Spis: „Die deutschen Siedlungen in Nordost-Italien" je Dachlerjev [illegible] knjige „La [illegible]

gruppo Carnico, Sappada, Sauris e Timau con raffronti delle zone contermini ed Austriaca Carnia, Cadore, Zoldano, Agordino, Carintia e Tirolo. Con 313 illustrazioni. Zurigo, Orel Füssli editori". Spisal jo je padovanski profesor Aristide Baragiola. — Ta razločuje samo italijansko in nemško svojstvo v narodopisnih pojavih pri stavbah imenovanih okrajev. — V kolikor so Baragiolovi rezultati v prilog nemškemu svojstvu, jih Dachler podčrtava in izvaja iz njih dalekosežne zaključke. Podpirati jih skuša s primerami iz pokrajin, poseljenih posebno od bavarskega plemena, primerjajoč izraze za posamezne dele pri hiši in drugih poslopjih, kakor tudi razpredelitev kmetskega doma. Izvajanja pojasnjuje z izbero 9 tlorisov. — To delo je nedvomno priznanja vredno, v kolikor nam nudi strogo breztendenčne, znanstvene rezultate. — Oba pisatelja Baragiola in Dachler, se bavita samo z objekti stavb. To je lahko usodno za pravilnost izvajanih sklepov. Nedvomno je, da se prepojajo sosedne kulture, in da globokejša in starejša utisne mlajši in šibkejši izrazitejši pečat, kakor narobe. Prav tako nedvomno pa je, da vlada pri teh vplivih vedno reciprociteta v večji ali manjši meri. Zato ni samo paziti na sličnosti, ampak tudi na različnosti, dalje na zgodovinski razvoj in usodo tistih kultur, katerih vpliv se presoja. In še nekaj. Tu ni vpoštevati samo hiše in tehnike njene zgradbe ter razpredelitve prostorov, ampak tudi druge strani ljudskega življenja: s čim se preživlja, kaj prideluje in kako porablja svoje pridelke. Treba je pogledati v zgodovino in dognati, s katerimi narodi je bilo v pretekli dobi v zvezi ljudstvo, ki je stavilo domove, od kod je bilo mogoče prinesti morebiti tujih vplivov in jih ohraniti. V to se ne morem spuščati bolj podrobno, ker nimam pred seboj Baragiolove knjige. Opozarjam pa na živahno delo drugih narodov o pokrajinah, ki so tako blizu našemu ozemlju, da je skoraj izključeno, da bi se tu ne bila vršila reciprociteta vplivov, posebno z naših planin. Kdor bo razpravljal o naši kmetski hiši na Goriškem in Gorenjskem, bo pač moral proučiti Baragiolovo knjigo in Dachlerjevo razpravo, (ki jo je ponovil tudi v Zeitschrift für österr. Volkskunde, 1917, str. 112—120) ako bo hotel hoditi nepristransko po znanstveni poti. *M.*

H. Polscher, *Die Huda Luknja und ihre Grotten.* Mitlgen. der k. k. geogr. Gesellschaft in Wien, 1917, str. 117—129.

Besedilo pojasnjuje šest risb in štiri fotografični posnetki po naravi. Opis je jedernat in prihaja do teh-le resultatov: Ponkva (= hudolukenjški potok) je imela svojedobno strugo 100 *m* nad svojo razino; odtekala se je v Pako, deloma skozi jame, deloma po površini. Paka pa je imela veliko večjo izmljivansko silo in je dobila mnogo pred nižjo razino, kakor Ponkva. Tudi sedaj ponikne ta potok 80 *cm* nad Pakino strugo in je pod zemljo zeló padovit.

Vse jame tega kraja so nastale vsled izmlivanja po vodi in se pojavljajo samo v eni vrsti hribine. Ponkva in potok, ki pronica na dan iz duplje najvojvode Janeza, tvorita en in isti vodotok. Ti pojavi na naši domači zemlji dosedaj niso bili dovolj temeljito preiskani. Polscherjeva pojasnila so tem zaslužnejše delo, ker so po vsebini in po obliki strogo znanstvena; zato mu moramo biti hvaležni za-nje. Resnost in doslednost njegovih izvajanj zapušča utis, da je problem — vsaj v bistvu — razrešen. *M.*

Reinecke, P., Dr. *Die Römerstraße Emona-Aquileja und ihre Sperranlagen im Birnbaumerwald.* Korrespondenzblatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, itd., 1917, št. 10—12, str. 98.

Navedeni list prinaša vsebino predavanja, ki ga je imel pisatelj dne 18. junija 1917 v Monakovem. — Predavatelj je obhodil l. 1909 osebno rimsko cesto, ki vodi iz Ljubljane v Oglej. O tej cesti imamo precej obsežno literaturo, ki je vsa omenjena v pl. Premerstein-Rutarjevi knjigi: „Die röm. Straßen und Befestigungen in Krain", izvzemši W. Schmidove razprave o Emoni. — Emonsko obzidje kaže poznorimski značaj, dasi imamo (od Cuntza na podlagi Hirschfeldovega poizkusa) popolnoma rekonstruirani rimski napis iz l. 14/15 po Kr. — Reinecke domneva spričo tega, da so utrdbe v Emoni obnovili v poznorimski dobi. Nesoglasja med navedbami, ki jih nudijo itinerarji in tabula Peutingeriana, ni lahko razrešiti tako, da bi bilo priti do nepobitnih rezultatov; vendar pa je lega obcestnih selišč in utrdb zadostno dokazana po odkritih razvalinah in drugih rimskih najdeninah. — Novega torej dr. Reinecke ni povedal nič; domači arheologi so to zadevo povse točneje in obsežneje preiskali in dognali. *M.*

R. Strohal, *Popis desetine iz god. 1518. na vlastelinstvima Bosiljevo i Ribnik.* Vjesnik kr. hrv.-slavon.-dalmat. zemaljskog arkiva, god. XVIII., str. 300—303.

V izvirniku je pisan ta seznam z glagolico in podaja ondotna krajevna in osebna imena in s tem novo gradivo za zgodovino naseljevanja. V njih tiči pa tudi mnogo drobnih prispevkov za dialektologijo ob naši kranjski meji za Kulpo. *M.*

Dr. Servác Heller, *Jubileum velké doby. Obraz našeho národního rozmachu před padesáti lety* . . . Dle svých zpomínek, zápisů a soudobých pramenů. (V Praze). 1981. Nakladem vlastnim. 8°. 143 str.

Dne 16. maja t. l. je slavil češki narod petdeseto obletnico, odkar je izvršil enega izmed svojih kulturnih činov, ki imajo svoj pomen za vso bodočnost, spomin, kako je položil temeljni kamen poslopju svojega narodnega gledališča. Kako lahko je izrečena ta beseda, kako mirno zapisana! Dr. Heller nam odgrinja zastor in kaže, koliko truda je to stalo, kakšne zapreke da je bilo treba zmoči. Vprvem delu popisuje slavnosti, ki so se vršile l. 1868 ob polaganju temeljnega kamna, pojasnjuje jih z reprodukcijami, posnetimi po ilustracijah tedanjih poročil in priobčuje reke pri trkanju na temeljni kamen, in slavnostne govore, ki so jih govorili Čehi, Slovaki, Lužičani, Rusi, Srbi in Slovenec dr. Jos. Vošnjak. Bila je slavnost v isti smeri, kakor letos 16. maja, le da takrat ni bilo prisotnih Poljakov, dočim so se udeležili sedaj petdesetletnice. V drugem delu (Velká doba české politiky. Rok 1868. Jeho ráz a pamatné děje) pa uvaja čitatelja v tedanje duševno in politično osredje, ki je polno velezanimivih sličnosti z razmerami naših dni. Opisuje nam v kratkih črtah tedanje demonstracije v Pragi, omenja bojevno izjavo kneza Auersperga, odpor češke opozicije, ljudske tabore, ponesrečen Beustov poskus, sniti se s češkimi voditelji in državnopravno deklaracijo čeških poslancev (dne 22. avgusta, 1861). Zoper opozicijonalno misleče uradnike in zoper deklarante je vlada ostro postopala, skušala je zatreti deklaracijsko gibanje in proglasila celo izjemno stanje. A moč in logika zgodovinske nujnosti se ni dala ugonobiti. Čehi imajo stoletja star zgodovinski razvoj, imajo lastno prosveto, oplojeno z visoko stoječimi elementi drugih kultur in zato so potrebovali neizogibno tudi svojega lastnega doma za svojo, t. j. češko-slovansko dramatiko. To je bila logična nujnost v razvoju. Nemorem si kaj, da ne bi priobčil par stavkov iz nameravanega a ne govorjenega govora ob priliki letošnjih slavnosti. „Dnešní den má své kořeny hluboko v minulosti, věky před touto dobou železa a

smrtelného jeku. Jen tak je možno, že vzrostl mohutný strom současné duševní české kultury, poněvadž čerpal svoji mízu z hlubin slovanské bytosti a z jejich dějin. Odtud mohutný kmen a nesčetné větve, jež se v posledních padesati letech obsypaly nejbujnějším květem vědy a umění zvláště také na dramatickém poli. Jaký rozdíl je mezi Konáčovou Juditou a Drohomírou! Jaký mezi Mastičkářem a Daliborem! A všecko, co je mezi nimi, je prací slovanského ducha, české bystrosti a duševně-kulturní vytrvalosti . . . . .“ Resnico teh besedi potrjuje Hellerjeva knjiga. *M.*

M. Murko. *Die slavische Philologie in Deutschland.* (Sonderabdruck aus „Internationale Monatschrift f. Wissenschaft, Kunst u. Technik“, 12. Jahrg.“ Stolpci 225—252 in 295—320.)

Razprava ima dva dela: v I. čitamo, kako je Nemčija prišla do stolic za slovansko jezikoslovje (Vratislava, Lipsko, Berlin, Monakovo, Kraljevec), v II. delu čujemo pisateljevo mnenje, kakó naj bi se gojila slavistika odslej v Nemčiji. Za I. del (z njim se je dne 19. majnika 1917 g. prof. predstavil na svoji novi stolici v Lipskem) je g. pis. precej gradiva imel zbranega že v svoji knjigi: Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik, Graz 1897. Vratislava je dobila slovansko stolico l. 1842; prvi profesor je bil Čeh F. L. Čelakovský. Skoro 30 let je bila to edina slavistična stolica v celi Nemčiji; Lipsko jo je dobilo šele l. 1870, ko je v poletnem tečaju začel predavati slavni A. Leskien (umrl 20. sept. 1916), neposredni prednik Murkov; tretjo stolico je dobil Berlin (1874), kjer je v l. 1874—1880 deloval V. Jagić, od 1881 do danes pa uči Poljak A. Brückner; Monakovo ima slavistično stolico šele od l. 1911 (E. Berneker) in Kraljevec od l. 1914 (P. Rost). Že samo to dejstvo, to pičlo število in te pozne ustanovitve, nam razložé dovolj, zakaj Nemci Slovane takó malo poznajo. In iz nepoznanja — koliko hudega je prišlo! O, ko bi bili Nemci nadaljevali, kakor so pričeli Herder, oba brata Grimm idr. v dobi romantike, najbrž ne bi bilo toliko zaničevanja napram Slovanom. To priznavajo pametni Nemci. Prim. za avstrijske Slovane velezanimivo izjavo Nemca nadpor. Fritza Karpf-a (v civilu srednješolski učitelj) v časopisu: „Die neueren Sprachen, Bd. XXIV, Nov. 1916, S. 385—393, cit. pri Murku str. 318 nsl.

Še zanimivejši je pa II. del razprave, kjer prof. Murko Nemcem v rajhu (da bi ga le tudi avstrijski hoteli ubogati!) daje praktične nasvete, kakó naj gojé slavistiko: podlaga naj ostane starobulgarščina, enega živega slovanskega jezika pa se treba popolnoma naučiti, in v stolpcih 306 nsl. sledijo koristi učenja jezika ruskega, poljskega, češkega in srbohrvatskega, sè stališča Nemcev. (Stolpec 302 je pa tudi za Slovane zeló važen: opazarja nas namreč na praktični poskus češkega državnega poslanca V. Hrubého, ki je — nefilolog! — poskusil ustvariti slovanskim poslancem v našem državnem zboru in sploh izobraženim Slovanom sredstvo, kakó bi se hitro med seboj razumeli, ne da bi se, kar je takó poniževalno, posluževali v to nemščine, in je spisal v ta namen praktično primerjajočo slovnico: Praktická rukovjeť srovnavací jazykův slovanských. Praga 1904. — Isto delo dobiš tudi v znani založbi slovnic Hartleben, Leipzig, V. Hruby, Vgl. Gr. d. slaw. Spr.). Str. 308 nsl. govori M. o tem, kakó se bo morala poslej gojiti slovanska slovstvena zgodovina na nemških vseučiliščih, in str. 310 nsl. v koristi slovanskega narodpisja za Nemce (kjer navaja za vzgled velovažno izdajo Grimmovih Kinder- und Hausmärchen z opombami najslavnejšega češkega narodopisca J. Polivke). Sploh pa — kliče M. — v vsaki stroki se Nemci lahko obogaté, če znajo kak slovanski jezik, ker v vsaki stroki imajo Slovani (Rusi, Poljaki, Čehi, Hrvatje)

velika znanstvena dela. Predsodka: slavica non leguntur — je zdaj konec! Ob koncu po pravici graja avstrijsko-nemško znanost (posebe: „k. k. Geograph. Ges. in Wien“ in „Jahrbuch der Ges. f. d. Gesch. des Protest. in Öst.“), ki dosledno ignorira najresnejša slovanska dela. *J. D.*

Seidl Ferdinand, *Die in Krain und Görz-Gradisca 1914 beobachteten Beben.* Allgemeiner Bericht und Chronik der in Österreich beobachteten Erdbeben. Offizielle Publikation der Direktion der k. k. Zentralanstalt für Meteorologie und Geodynamik. Wien, Nr. XI. 1971. pag. 29—53.

Enajsto uradno poročilo imenovanega zavoda, nanašajoče se na l. 1914, ki pa je izšlo šele l. 1917, prinaša uvodoma kakor običajno kronološko tabelo potresnih opazovanj avstrijske državne polovice, razvrščeno po kronovinah. Iz nje razvidimo, da se je pojavilo l. 1914 v Cislajtaniji skupno 138 potresov, to je nekoliko več kakor l. 1913, ko je bilo opazovanih 117, ali neznatno več ko l. 1912, ko so jih našteli 131, pač pa znatno manj kakor l. 1911, ko se je pojavilo 197 potresov. Izmed kronovin naznanja v l. 1914 največ potresov nemški del Tirolske s Predarlskim, kjer so jih našteli 41 ter vrh tega še 15 nezanesljivo opazovanih.

Poročilo o potresih na Kranjskem in Goriško-Gradiščanskem je sestavil, kakor že več let, poverjenik za obe deželi naš mnogostranski strokovnjak prof. Ferd. Seidl. Kakor običajno so objavljena poročila iz posameznih opazovališč, deloma tudi posneta po listih, v kronološkem redu; pri znatnejših potresih pa podaja avtor hkratu celotni pregled, zaključno sliko o zemeljskem tresenju, njega razsežnosti, jakosti, središču, pa tudi o geoloških ter tektonskih odnošajih potresnega izvorišča. Podana torej ni le suha zbirka statističnega gradiva, marveč avtor nam nudi tudi globlji vpogled v delovanje zemeljske dinamike.

Med naznanjenimi 22 potresi je bilo 9 sporadičnih, t. j. opazovanih le na enem kraju, obsežnejših, ki jih naznanjajo iz dveh ali več krajev, pa je bilo 12. Od teh je bilo 12 avtohtonih, to je takih, ki so imeli svoje izvorišče na Kranjskem, in le eden potres je bil vnanjega izvora, namreč potres dne 27. oktobra, ki je imel svoje središče v (gorenji) Italiji. Ta potres je bil najbolj razsežen; čutila ga je cela dežela razen najvzhodnejših delov. Imed avtohtonih (potresov) pa je bil najrazsežnejši potres dne 11. februarja s središčem v območju dolin Reke ter Pivke na Notranjskem, ki ga je bilo čutiti približno do črte Idrija, Vrhnika, Kočevje, Lič i t. d., po silovitosti pa ga je še prekosil potres dne 24. marca v dolini Kulpe pri Metliki, ki pa po razsežnosti močno zaostaja za prvim. Dočim spada notranjski potres v 5. stopnjo Forel-Mercallijeve potresne skale, doseza belokranjski že 6. stopnjo jakosti (padanje opeke s streh, razpoke po zidovih, odpadanje ometa, pozvajanje v zvonikih). Naslednji pregled navaja večje potrese po izvorišču, datumu ter razsežnosti potresnega okrožja.

Potresno izvorišče Mokronoga.	4.	februarja,	premer	potresnega	okrožja	10 *km*
Območje dolin Reke in Pivke	11.	„	„	„	„	120 „
Dolina Kulpe pri Metliki	24.	marca	„	„	„	70 „
„ „ „ „	29.	„	„	„	„	30 „
Krška dolina pri Novem mestu	22.	julija	„	„	„	20 „
„ „ „ „ „	2.	decembra	„	„	„	10 „

Zanimivo je, da Savska kotlina to leto ni bila izvorišče niti enemu potresu.

Kar se tiče razvrstitve potresov na posamezne letne čase oziroma mesece, je omeniti, da so teli potresi kakor normalno v mrzlejšem letnem času pogostejši kakor v gorkejšem, največ pa jih je bilo v marcu, namreč 11 (od 22), februar in

oktober pa sta imela vsak po 4 potrese, v šestih mesecih (januar, april, maj, avgust, september, november) sploh ni bilo zaznamovati nobenega potresa.

Kakor običajno, odpade tudi to leto velika večina potresov na nočni čas in sicer 16; le 6 se jih je torej sprožilo v svetlem času.

V primeri s prejšnjimi leti je potresno gibanje na Kranjskem zadnji čas pač močno pojenjalo. V dobi 1896—1900 se je sprožilo povprečno na leto še 136 potresnih sunkov, od l. 1901—1905 še 59, od l. 1906—1910 pa 63, nato pa l. 1910: 10, l. 1911: 22, l. 1912: 25, l. 1913: 21. V zadnjih letih je torej potresno gibanje postalo nekako stacionarno.

Goriško-Gradiščansko ne zaznamuje v l. 1914 niti enega avtohtonega potresa, pač pa je bilo tu čutiti oba večja bližnja vnanja potresa, 11. februarja notranjskega in 27. oktobra oni večji potres z izvoriščem v Italiji.

Anton Melik.

Berichtigung. Der in „Carniolia“ 1917, Heft 3/4 S. 237 bei der Aufhebung von Sittich säcularisierte P. Robert Kuralt ist nicht, wie irrtümlich angegeben, am 8. April 1800 als Dechant in Mannspurg gestorben. Der für dieses Datum angegebene Kuralt ist ein gewisser Kaspar Kuralt, der mit Sittich weiter nichts zu tun hat als dass er geweiht worden war „ad titulum monasterii Sitticensis.“ Der Todestag des P. Robert Kuralt ist unbekannt. P. R. S.

Zapiski.

† ***Prof. Alfonz Müllner.*** Tipična osebnost se je preselila iz javnega in kulturnega življenja in srede svojih sodobnikov tje, kjer ni hrepenečega upanja in bridkih razočaranj: dné 27. marca t. l. je preminul na Dunaju bivši kustos kranjskega deželnega muzeja, Alfonz Müllner. Rojen dné 23. sept. 1840 v Velikovcu na Koroškem, kot sin ondotnega zdravnika. Ta je deloval pozneje na Kranjskem v Komendi blizu Kamnika. Njegov sin Alfonz se je posvetil po dovršenih srednješolskih študijah prirodoznanstvu na dunajskem vseučilišču. Potem je deloval kot srednješolski učitelj in profesor po raznih krajih, naposled v Mariboru. Mož je bil nadarjen in čutil je potrebo, razširiti svoje znanje tudi preko mejá svoje šolske stroke. Morebiti je sodeloval pri tem vnekoliko tudi vpliv očetov. Poleg prirodopisja se je začel baviti najprej z anatomijo, osteologijo in histiologijo, od tega je prišel na kraniologijo, ki mu je tvorila most na poprišče arheologije. Ne daleč od Maribora, v Rušah ob Pohorju, so odkrili 2. junija 1875 obširno grobišče prazgodovinske dobe; Müllner ga je prekopal in si s tem pridobil upoštevanje arheoloških krogov. Poročilo o tem prekopavanju, „Das Urnenfeld bei Maria Rast in Steiermark“, je priobčila c. kr. osrednja komisija v svojih izvestjih „Mittheilungen der k. k. Central-Commission“, XX. zvezek (1875) str. 59—69. V tem delu je skusil Mülner rešiti vprašanje porazdelitve prazgodovinskih plemen na našem ozemlju. — Zaeno je pa tudi nabiral in izpolnjeval gradivo

za novo knjigo, s katero je stopil neposredno in specijelno na arheološka tla naše Kranjske. Te študije je priobčil v „Mitteilungen der k. k. Centr.-Comm. pod naslovom „Archäologische Exkurse durch Steiermark u. Krain." 1878, str. LXXXIII—XCI in 1880, str. XXI—XXVI. L. 1879 je obelodanil knjigo pod naslovom: „Emona. Arhäologische Studien aus Krain". S tem je bilo storjeno važno delo. Kar so drugi preiskovalci in starinoslovci posamič dognali do te dobe, to vse je Müllner združil v svoji knjigi, vkolikor so imeli ti rezultati bistveno važnost. Dejstvo, da je zbral toliko gradiva, daje njegovi knjigi še danes znanstven pomen. Da so novejše najdbe modificirale marsikako naziranje, ki je bilo izrečeno pred 40 leti, kdo se bo čudil temu? — Kmalu potem je preiskal kripto samostanske cerkve v Šent Florijanu blizu Linca na Gorenjem Avstrijskem in objavil svoje zaključke v posebni knjižnici: „Die Krypta von St. Florian. Ein Beytrag zur Baugeschichte der Stiftskirche S. Florian" . . . (Linz, 1883). Neposredni povod tej raziskavi so bile lobanje, ki so jih bili našli v tem prostoru. — L. 1888 je prišel Müllner kot umirovljen profesor v Ljubljano in prevzel po Deschmannovi smrti vodstvo muzeja. — Dobil je obsežne in važne naloge. Nepregledne vrste v muzeju osredotočenih izkopanin je bilo urediti in inventarizirati. Lotil se je dela in novejši inventarji so večinoma vsaj začeti z vpiski od Müllnerjeve roke. Poleg tega je pa bilo treba tudi nadaljevati izkopavanje starin in nabirati dalje za muzejske zbirke primerne predmete. Müllner se tega dela ni branil. Da je ložje in od železnice neodvisno mogel hoditi na grobišča, si je omislil konja in voz, ter se vozil v bližnje kraje, kjer je prekopaval. O svojih uspehih je poročal c. k. osrednji komisiji in pa v svojem časopisu „Argo", ki ga je izdajal od l. 1893—1902 in večjidel tudi sam spisal vse članke. S tem je bil primoran, neprestano delati literarno in znanstveno. L. 1895 je grozni potres uničil mnogo predmetov in jih spravil v nered. To je bilo za Müllnerja novo breme, popraviti, kar je bilo poškodovano in spraviti v stari red. In tudi to je zmogel, ne da bi bil popustil svoje literarno delo. Bavil se je s topografijo Ljubljane; zasnoval je seznam ljubljanskih hiš in obris njihove usode, nabiral je gradivo za zgodovino železa in napravil zapisnik rimskih napisov. — L. 1900 je izdal važno zbirko „Typische Formen aus den archäol. Sammlungen des Landesmuseums in Laibach. 53 tablic fotografičnih reprodukcij in uvodno besedilo. Delo je danes razprodano in redkost prve vrste. — Žal, da ni dovršeno.

L. 1903. se je Müllner preselil na Dunaj. Tam je postal znanstveni poročevalec v ministerstvu za javna dela. V tem razmerju je pa delal nadalje tudi literarno. Tam je dovršil svoje največje delo: Geschichte des Eisens in Innerosterreich bis Anfang des 19. Jahrhunderts. I. zv. 1908; II in III. zvezek je baje v rokopisu skoraj završen. Smrt je vzela delavnemu možu pero iz roke v njegovem 78. letu in zaključila bogato življenje na delu in trudu. Müllner je bil temperamenten, impetuozen, človek izrazite individualitete. Prav zato je moral pogosto ali zaostati za objektivnimi cilji, ali pa preskočiti jih. On sam je to najbolj občutil za

svojo osebo, ker ni imel onega zadoščenja, ki ga je bil vreden, njegov napor; kar pa je izvršil pozitivnega, to bo v prid strokovnim krogom.

Mantuani.

† *Jožef Stussiner.* Dne 6. oktobra 1917 zvečer je v ljubljanski bolnišnici umrl mož, ki ga je pri nas le malokdo poznal po njegovem pravem poklicu. Večini njegovih znancev je pomenilo njegovo ime le uradnika, izobraženega človeka, ljubitelja prirode in potovanj. A v znanstvenih krogih — v Evropi in onkraj morja — je pomenilo Stussinerjevo ime veščega in temeljitega prirodopisca.

Jožef Alojz Stussiner se je rodil v Ljubljani 22. novembra 1850. Že zgodaj ga je zanimala priroda; kot deček je prinesel domov marsikatero žival, ki jo je ujel na izprehodih; včasi je pripravil s tem domačim nemalo strahu. K globljemu opazovanju in proučevanju prirode sta ga navajala poleg njegovih učiteljev na realki (W. Kukula, M. Peternel, F. Wastler) šišenski prirodoslovec Ferd. Schmidt in muzejski kustos Karol Deschmann. S Schmidtom, tedaj že sedemdesetletnim, a še vedno živahno delujočim prirodopiscem in velikim ljubiteljem mladih prirodopisnih talentov, ga je seznanil intimni prijatelj, v prirodoslovju dokaj izobraženi trgovski uslužbenec Moric Schenk. Stussinerjevi dnevniki iz one dobe pričajo, da se je šestnajstletni mladenič že resno bavil s prirodopisjem, v začetku z nabiranjem rastlin in z botanično-fenologičnimi opazovanji, pozneje še poleg tega z nabiranjem hroščev. Ko je l. 1868 z odličnim uspehom dovršil realko, bi se bil najrajši posvetil študiju prirodoslovja. Ker pa ni mogel pričakovati od svojih revnih starišev — njegov oče, rodom Belokranjec, je bil nižji poštni uradnik — zadostne denarne podpore za dovršitev študij, se je odločil za takojšnjo službo pri pošti. Kot ekspeditor je služboval v Novem mestu, Radovljici in Št. Vidu nad Ljubljano, od decembra l. 1869 kot praktikant v Ljubljani; jeseni l. 1872 je bil prestavljen na lastno prošnjo v Prago. Spomladi l. 1877 se je vrnil v Ljubljano, v letu 1891 je služil dobrih šest mesecev v Pulju kot kontrolor; po zopetnem povratku na Kranjsko je načeloval dvanajst let poštnemu uradu na ljubljanskem kolodvoru. Novembra l. 1899 je bil imenovan nadkontrolorjem. Tekom zadnjih desetih let svoje službe je nadomestoval vsako leto po nekaj mesecev ravnatelja ljubljanske pošte. Na zimo l. 1907 je stopil v pokoj.

Službeni dokumenti hvalijo Stussinerja kot marljivega in vestnega uradnika. A on se ni zadovoljeval le s strogim izvrševanjem uradniških dolžnosti; njegovo pravo delo se je pričelo šele v prostem času. Zlasti v mlajših letih je uporabil sleherno prosto uro za izobrazbo v prirodoslovju, sleherni lepi prosti dan za ekskurzije. Zgodilo se je večkrat, da se po končani nočni službi ni podal k počitku, temveč oprtal si je nabiralne priprave in se napotil za ves dan v okolico, najrajši v kako jamo. Tako je primeroma zgodaj dobro poznal prirodne posebnosti naše dežele. Naravno je najmlajšega Schmidtovega učenca zanimal predvsem podze-

meljski svet. Kot abiturijent je spremljal poleti 1868 vratislavskega entomologa dra G. Josepha pri raziskovanju kranjskih jam. Izmed njegovih večjih izletov v tej dobi naj omenim hojo na Triglav l. 1869 (skupaj z M. Schenkom): za one čase je bila to redko izvršena, težavna in nevarna tura.

Odločilnega pomena za smer Stussinerjevih entomologičnih študij so bila njegova praška leta. V družbi odličnih koleopterologov (A. Fleischer, Ch. Haury, K. Skalitzky) je pridno nabiral na Češkem, največ v praški okolici in v Krkonoših. Takrat se je zbudilo v njem posebno zanimanje za družini hroščev Pselaphidae in Scydmaenidae; s temi in z njim sorodno družino Silphidae se je vse življenje posebno rad pečal. V Pragi je tudi sklenil svoje najtrajnejše znanstvene zveze. Praške strokovne tovariše je združil v entomologični klub, ki pa je kmalu pristopil fiziokratični družbi (Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen) kot sekcija. Toda od domovine, zlasti od jam, se ni mogel nikdar ločiti; dopustne tedne je preživel večidel na Kranjskem. Vroča želja, da bi mogel trajno bivati na ozemlju, čigar živalstvo ga je tako zelo zanimalo, se mu je izpolnila v l. 1877, ko je bil prestavljen v Ljubljano.

Prirodopisec Jos. Stussiner,
† 1917.

S tem letom se pričenja najplodovitejša doba v Stussinerjevem znanstvenem delovanju. Nobena jama mu ni ostala neznana, zanimivejše je ponovno obiskal. V krajih, bogatih na jamah, si je najel preproste ljudi, da so še ti nabirali zanj podzemeljske živali. Prehodil je vse naše alpe; često se je nastanil za več dni pri prijatelju Simonu Robiču, župniku na Šenturški gori, in skupno z njim iztikal po Kamniških planinah. Želja po natančnejšem spoznanju južno-evropejske faune, ki sega deloma tudi na Kranjsko, je povzročila, da je raztegnil Stussiner svoje ekskurzije vedno dalje proti jugu, in sicer pred vsem na avstrijsko primorje in Balkan. Na jugozápad je kremil le enkrat: poleti 1880 je nabiral z velikim uspehom v osrednji Kalabriji. — Ni pa razširil le teritorija svojih raziskovanj, temveč tudi obseg študij. Od leta 1881 dalje je nabiral na prošnjo znamenitega dunajskega ortopterologa K. Brunnerja v. Wattenwyla tudi ravnokrilce. Brunnerju je bilo veliko na tem, da bi nadarjenega ljubljanskega entomologa trajno pridobil za svojo stroko; zato ga je povabil kot spremljevalca na znanstvenem izletu v Srbijo poleti 1881. Potovanje je trajalo dobre tri tedne. Po posredovanju ob-

skega prirodopisca Jos. Pančića so jima oblasti z izredno postrežljivostjo olajšale delo. Lov na kobilice v južni Srbiji, do takrat skoro neraziskani pokrajini, je štel Stussiner vedno med svoje najlepše doživljaje. — Eno leto pozneje je frankfurtski herpetolog in malakolog dr. O. Boettger obrnil njegovo pozornost na mehkužce. Sicer je Stussiner že prej mimogrede nabiral zanimivejše polže; odtedaj pa je pričel živahno tekmovati z Robičem v sistematičnem zbiranju konhilij. Izmed polžev ga je najbolj zanimal podrod Campylaea. — Napram specialistom je bil sploh zelo postrežljiv; tako je nabiral za francoskega arahnologa E. Simona pajke, posebno v jamah, za tržaškega zoologa E. Graeffeja čebele in čmrlje, za dipterologa F. Kowarza in J. Mika muhe, za herpetologe J. de Bedriaga, O. Boettgerja in E. Schreiberja plazilce in krkone. Zbiral je tudi polukrilce.

L. 1884 je porabil šesttedenski dopust za potovanje po Tesaliji. Kako velike množine prirodnin je nabral v deželi, prirodopiscem dotedaj malo znani, je razvidno iz dejstva, da velik del ondi nabranih hroščev še sedaj ni znanstveno obdelan. Številna potovanja so ga vodila na jug monarhije; ponovno je nabiral — deloma sam, deloma v družbi drugih koleopterologov in konhiliologov — v Istri, v Bosni, Hercegovini, Dalmaciji, posebno v južnem delu dežele, in na jadranskih otokih. L. 1901 je posetil Črnogoro. V zadnjih letih se je pripravljal na pot v Albanijo, mikale so ga tudi alpe, posebno dolina Zajzera v zapadnih Julskih alpah, toda vojska mu je prekrižala načrte.

Vsa ta potovanja so zahtevala ne le velikih telesnih naporov, temveč tudi mnogo denarja. Pritrgal si ga je od skromne plače. A za trud, ki ga je imel s predštudijami za potovanja, z nabiranjem živali, njih prepariranjem in določevanjem, je bil bogato odškodovan s čistim užitkom, ki so mu ga nudile hitro naraščajoče zbirke, Te so bile žarišče Stussinerjevega življenjskega dela in so težišče njegovega pomena za znanost. Bil je mojster v nabiralnih metodah in imel je srečno roko pri nabiranju; tako je našel mnogo novosti, med temi marsikatero zanimivo vrsto. Nabrane polže in žuželke je znal čedno preparirati, zato so jih drugi nabiralci prirodnin radi zamenjavali s svojimi preparati. Stussinerjeva zbirka je glede kranjskih hroščev in polževin (golih polžev ni v zbirki; sicer jih je nabiral, pa jih je prepustil specialistom) pač najpopolnejša; prav dobro je zastopan v njej tudi večji del evropejske faune. Šteje okoli 6500 vrst hroščev v kakih 35.000 kosih, 163 določenih vrst polukrilcev v 700 kosih in še precejšnje število nedoločenih stenic, 146 vrst ravnokrilcev v 1300 kosih, nekaj dvokrilcev, kožokrilcev in mrežokrilcev ter približno 1500 vrst konhilij v mnogoštevilnih kosih. Posebno vrednost imajo zbirke radi tega, ker so jih ali določili ali pa pregledali najboljši specialisti, tako hrošče V. Apfelbeck, M. Bernhauer, H. du Buysson, A. Fleischer, R. Formanek, L. Ganglbauer, A. Kuwert, J. Müller, K. Petri, E. Reitter, F. de Saulcy, W. Scriba, K. Skalitzky, G. Stierlin, H. Wagner, J. Weise in drugi; polže O. Boettger,

W. Kobelt in A. Wagner; ravnokrilce K. Brunner v. Wattenwyl, deloma H. Krauss in F. de Saulcy; polukrilce A. Puton. Tudi oni hrošči in konhilije, ki jih je dobival v zameno od tujih nabiralcev, so determinirani večinoma po prvih strokovnjakih. — Velike važnosti je točna navedba najdišč v tej zbirki. Stussinerju gre posebno priznanje, da je pošiljal strokovnim tovarišem z natančnimi podatki opremljen znanstveni materijal in tako mnogo odpomogel raznim nedostatkom in površnostim v faunistični literaturi o naših krajih (vedno zamenjavanje Koroške s Kranjsko, nepravilna pisava slovanskih imen, zmede v imenovanju jam itd.)

Z naštetimi in še z drugimi prirodopisci angleške, češke, francoske, hrvatske, laške, nemške, ruske, slovenske in španske narodnosti — nad dvesto jih je, med njimi mnogo zastopnikov odličnih institutov in akademij, — je gojil obširno korespondenco, bodisi v svrho znanstvenega pogovora bodisi v svrho medsebojnega zamenjavanja hroščev in polževin. Pisal in govoril je dobro nemški, slovenski, hrvatski, francoski in laški, razumel tudi angleščino in češčino. Vzorno urejena zbirka pisem, ki so ji priloženi koncepti važnejših odgovorov, ni samo dober vir za mnoge življenjepisne podatke o njegovih korespondentih in Stussinerju samem, temveč vsebuje zlasti v mnogoštevilnih determinacijskih listah in v kritičnih premotrivanjih posameznih vrst dragocene prispevke za južnoevropejsko in še posebej za kranjsko fauno. — Marsikatero izmed teh pisem priča o velikem ugledu, ki ga je imel neutrudni in nesebični raziskovalec Stussiner med prirodopisci. Več znanstvenih družeb ga je imenovalo dopisujočim članom, mnogim je pripadal kot redni član, tako v mlajših letih tudi našemu Muzejskemu društvu. Znanstveniki so priznali njegove zasluge za deskriptivno zoologijo s tem, da so imenovali po njem večje število polžev hroščev in pajkov:

Polži (Gastropoda):

Daudebardia (Illyrica) Stussineri A. J. Wagn. (Rakek, Veliki Klek), *Helix (Lepinota) Stussineri* Bttg. (Kalabrija), *Clausilia (Cristaria) Stussineri* Bttg. (Tesalija), *Acme (Acicula) Stussineri* Bttg. (jama „Volaufov kevder" pri Moravčah), *Pomatias (Auritus) gracilis* L. Pfr. v. *Stussineri* A. J. Wagn. (Nanos), *Paludinella (Bythinella) opaca* (Z.) Frfld. v. *Stussineri* Bttg. (Tržič).

Hrošči (Coleoptera):

Goniocarabus Ullrichi Germ. a. *Stussineri* Haury (Kranjsko), *Aechmites Stussineri* Ganglb. (Tesalija). — *Ctenomastax Stussineri* Bernh. (Sirija), *Sipalia Stussineri* Bernh. (Južna Dalmacija). — *Bythinus Stussineri* Reitt. (Alpe, Karpati), *Pselaphus Stussineri* Sauley (Istra). — *Neuraphes Stussineri* Reitt. (Kalabrija), *Leptomastax Stussineri* Reitt. (Dalmacija). — *Pholeuonella Stussineri* J. Müll. (Črna gora). — *Saprinus Stussineri* Reitt. (Tesalija). — *Hadreuya Stussineri* Kuw. (Asturija). — *Hylaia Stussineri* J. Müll. (Tesalija). — *Cardiophorus Stussineri* Buysson (Tesalija). — *Anaspis Stussineri* Fletscher (Kalabrija). — *Romalorina bifrons* F. a. *Stussineri* Ws. (Kranjsko), *Aphthona Stussineri* Ws. (Kranjsko). *Cardax Stussineri* Ws. (Istra, Bosna). — *Otiorrhynchus Stussineri* Stierl. (Istra). *Nemocarus Stussineri* Stierl.

(Tesalija), *Taratfostichus Stussineri* Reitt. (Kranjsko, južno Tirolsko). — *Aphodius Stussineri* J. Müll. (Tesalija).

Pajkovci (Arachnidae):

Obisium Stussineri Sim. (jama pod Šmarno goro), *Nemastoma Stussineri* Sim. (Tesalija), *Gnaphosa Stussineri* Sim. (Tesalija).

Stussinerjeve zbirke so literarno obdelali različni že gori imenovani strokovnjaki. Majhen del rezultatov svojih potovanj je priobčil tudi sam v naslednjih spisih:

Eine Ersteigung des Triglav. Laibacher Tagblatt, 14., 16., 17., 18., 19./VIII. 1869.

Leptomastax Simonis n. sp., eine neue, der subterranen Blind-Fauna angehörende, österreichische Coleopteren-Art. Verh. der zool.-botan. Ges. in Wien XXX., 1880, pag. 499—500.

Coleopterologische Streifzüge in Istrien. Deutsche Entom. Zeitschr. XXV., Berlin 1881, pag. 81—103. — Razprava je važna tudi za kranjsko fauno; v splošnem delu opisuje med drugim dvoje jam pri Št. Petru na Krasu in njihovo živalstvo; v sistematičnem delu omenja pri nekaterih vrstah tudi njih razširjenost na Kranjskem.

Beitrag zur Molluskenfauna des Kanalthals (Oberkärnthen) und des Quellgebiets der Wurzener Save (Oberkrain). — Tarvis und Kronau als Standorte. Von Jos. Stussiner (Laibach) und O. Boettger (Frankfurt a. M.) Nachrichtsblatt der Deutschen Malakozool. Ges. XVI., Frankfurt a. M. 1884, pag. 1—16.

Malakologische Ergebnisse auf Streifzügen in Thessalien. Geschildert von J. Stussiner; systematisch bearbeitet von Dr. O. Boettger. I.: Jahrbücher der deutschen Malakozool. Ges. XII., Frankfurt a. M. 1885, pag. 128—200 (1 tab.) — II.: ibid. XIII. 1886, pag. 42—73 (1 tab.) — V prvem delu piše Stussiner o lastnih opazovanjih, v drugem pa o potovanju botanikov C. Haussknechta in Th. v. Heldreicha l. 1885, ki sta mimogrede nabirala tudi mehkužce.

O svojih raziskovanjih je Stussiner večkrat predaval, in sicer na mesečnih sestankih Muzejskega društva (1869—1871), v praškem entomologičnem klubu in v kranjski sekciji nemškega planinskega društva (1884). V njegovi rokopisni zapuščini je poleg obširnih prirodopisnih dnevnikov več razprav. Iz mlajših let so važnejše sledeče: Die geographische Verbreitung der Höhlentiere Krains, Beitrag zur Kenntnis der Höhlenfauna Krains (dva rokopisa, poročilo o jamah, ki jih je obiskal skupaj z G. Josephom), Entomologische Streifzüge durch das Riesengebirge. Rezultate potovanja v Srbijo je zbral v razpravi „Orthopterologische Streifzüge in Serbien“; v njej je podal poleg popisa nabranih ravnokrilcev tudi mnogo botaničnih beležk. Ch. Haury je priredil za razpravo tri lepe table v barvah. Rokopis je bil namenjen za objavo v Verhandl. der zool.-botan. Ges. in Wien, a družba ga ni sprejela, ker bi bil Stussiner dovolil natisk le v slučaju, da se priobčijo tudi slike. Pripravljal je razprave o entomologičnih odnošajih Tesalije, o fauni tesalske jame

„kokkino vracho" in o istrskih ravnokrilcih; zbiral je gradivo za fauno ilirskih hroščev in za fauno kranjskih mehkužcev.

Bogato notranje življenje, izvirajoče iz osrečujočega neprestanega tesnega stika z živo prirodo, je vtisnilo Stussinerjevi osebnosti tudi na zunaj svoj osobiti pečat. Malenkostne skrbi vsakdanjega življenja mu je odvzela sestrina požrtvovalna oskrba. Umljivo je torej, da je le za svojo znanost živeči skromni mož zapustil v marsikom vtisk čudaka. V družbo je sicer zahajal, da se razvedri po dnevnem delu, toda tu ni maral niti slišati o svojih znanstvenih prizadevanjih, govoriti o njih pa že celo ne. Njegova znanost, ki ji je toliko žrtvoval, mu je bila presveta, da bi odpiral neposvečenim očem pogled v njo. Nasprotno je bil izredno prijazen do strokovnih tovarišev; dnevi, ko ga je posetil katerikoli od njih, so bili prazniki zanj. Prijalo mu je tudi občevanje s preprostimi prirodnimi ljudmi; ta okolnost je bila deloma vzrok, da je tako rad potoval na Balkan. Javno življenje mu je bilo tuje; mrzeli so mu narodnostni in strankarski prepiri pri nas, ker je videl v njih le zapreke podrobnemu znanstvenemu delu. V svojem mišljenju je ostal celo življenje zvest nazorom, ki so se utrdili v njem pod Schmidtovim in Deschmannovim vplivom v mladosti: bil je patrijotičen Kranjec.

S Stussinerjem je izumrl Ferd. Schmidtov krog kranjskih prirodopiscev. Značilno za te može je bilo njih zanimanje za polže, hrošče in jamsko živalstvo. Schmidt in njegova sotrudnika H. Hauffen in N. Hoffmann so raziskovali predvsem domačo fauno, Schmidtov učenec Fr. Erjavec je raztegnil svoj delokrog na jug in raziskoval hrvatsko, goriško in istrsko polžjo fauno, S. Robič se je sicer omejil na ožjo domovino, a s svojim mnogostranskim delom je obogatil različne panoge prirodopisja, J. Stussiner pa je poglobil in izpopolnil od starejših tovarišev pričeto delo in razširil svoj delokrog najdalj izmed vseh. S ponosom in s hvaležnostjo ga prištevamo najboljšim znanstvenim delavcem, ki so kdaj v trudapolnem nabiranju znašali gradivo za poznavanje kranjske in balkanske faune. *Albin Seliškar*

† *Jos. Konstantin Jireček* (roj. 24. jul. 1854, umrl 10. jan. 1917). L. 1876. je izšla v Pragi v češkem in nemškem jeziku „Zgodovina Bolgarov", ki je v 34 poglavjih pokazala v dovršenih orisih deželo in narod, njega slavno preteklost in bedno sedanjost. Knjigo so radostno pozdravili bolgarski rodoljubi, ki so v tujini hrepeneče čakali na bližajoče se odrešenje svojega naroda; znanstvena kritika je pohvalno povdarjala pisateljevo temeljito znanje obsežne literature, lastna kritična raziskovanja in elegantni slog. V kratkem času je bilo delo prevedeno v ruščino (dvakrat), bolgaršćino in v madžarski jezik. Marsikatera stran bolgarske zgodovine je dobila s poznejšimi monografijami sicer jasnejšo sliko, toda v celoti se ni prekosila tega dela do danes nobena knjiga. In to klasično knjigo je poslal v svet kot doktorsko disertacijo 22 letni Konst. Jireček, ki je bil že od svojega 16. leta v zvezi s tedanjimi bolgarskimi knji-

ževniki in je že kot vseučiliščnik z raznimi knjižnimi poročili in samostojnimi razpravami posvedočil temeljito zgodovinsko in filološko znanje. Tako si je izbral Jireček že v mladih letih svoj trdno očrtan delokrog, v katerem je deloval nad vse uspešno in vztrajno ves čas svojega plodonosnega življenja. — Z delom „Die Heerstraße von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe“ se je l. 1877. habilitiral na praškem vseučilišču za docenta „balkanske historije“. Čez dve leti so ga pozvali v novoustanovljeno kneževino Bolgarijo za glavnega tajnika v prosvetnem ministrstvu, od 1. jul. 1881 do 23. jul. 1882 je bil minister prosvete, nato predsednik prosvetnega sveta in ravnatelj narodne biblioteke in muzeja. Za povzdigo šolstva si je pridobil Jireček v mladi državi trajnih zaslug; proste ure je porabil za znanstvena potovanja. Dragoceni sadovi teh študij so zbrani predvsem v knjigah „Cesty po Bulharsku“ (1888) in „Das Fürstentum Bulgarien“ (1891). — L. 1884 se je povrnil kot redni profesor za splošno zgodovino na češko vseučilišče v Prago; v letnem tečaju 1893 je bil na predlog V. Jagića pozvan na dunajsko vseučilišče, da predava zgodovino slovanskih in balkanskih narodov na novoustanovljeni drugi slavistični stolici. Tu je deloval celih 24 let; v zadnjem desetletju je vodil tudi seminar za vzhodnoevropsko zgodovino.

Svoje razprave je Jireček priobčeval v Časopisu muzeja kraljevine Češke, Lumíru, Osvěti, Světozoru, v Jagićevem Archivu, Sitzungsberichte der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, Byzantinische Zeitschrift, v Ottovem Slovníku naučnem, v berlinskih Jahresberichte der Geschichtswissenschaft, v Glasniku srbskega učenega društva, itd. V publikacijah dunajske akademije znanosti so izšle sledeše Jirečkove študije: Das christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer (1897), „Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittelalters“ (1899), Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters, I—III (1901—1904) in „Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Studien zur Kulturgeschichte des 13.—15. Jahr-Jahrhunderts“, I—III (1912, 1914), ki so ostale, žal nedokončane. Ž njimi nam je odkril bogat in prezanimiv svet srednjeveške srbske kulture ter izpopolnil svoje monumentalno delo „Geschichte der Serben“, čigar prvi del je izšel v Gothi l. 1911 in obsega dobo do l. 1371. Prva polovica drugega dela, segajoča do propasti despotstva na Ogrskem, izide v kratkem; drugo polovico napiše dr. Aleksa Ivić. Med Bolgari, Srbi in Hrvati si je vzgojil Jireček lepo število učencev, ki nadaljujejo jugoslovansko zgodovinsko vedo v duhu svojega velikega učitelja. Tudi med Slovenci ostane vnuk slavnega Šafařika v častnem spominu! —*r.*

† ***Dr. Karl Kovač,*** načelnik c. kr. državnega arhiva v Dubrovniku, je dne 24. oktobra 1917 žrtvoval kot nadporočnik pri Tolminu svoje življenje. Rajnki je bil sotrudnik naše „Carniole“. V II. in IV. letniku je priobčil, „Beiträge zur Geschichte Krains“, do zdaj še neznano gradivo, zajeto iz c. kr. namestniškega arhiva v Inomostu. V 3. številki časopisa „Österreich“ je podal prof. Ozv. Redlich o njem sledeče življenjepisne

beležke: Kovač je bil rojen v Ljubljani dne 3. oktobra 1880, študiral je zgodovino najprej v Gradcu, nato od 1903—1906 v Inomostu; posvetil se je arhivarskemu poklicu; deloval je najprej v namestniškem arhivu v Inomostu, nato je postal načelnik drž. arhiva v Dubrovniku, kjer je z vnemo urejal bogate arhivske zaklade, da jih napravi porabne za znanstvena dela. Kot konservator c. kr. arhivskega sveta je skrbel tudi za ostale arhive južne Dalmacije.

Abbé Martin Kuralt mej leti 1815—23. Obširneje je o tem prosvitljenem slovenskem duhovniku pisal „Zbornik Slovenske Matice“. [1]) Moj namen je, kakor pove že naslov, malo zamašiti vrzel, ki jo je pustil. Da je bival Kuralt mej navedenim časom na Kranjskem, in sicer v Novem mestu, sta dognala že dr. M. Remeš, še podrobneje pa dr. Fr. Ilešič. [2]) Toda ne eden ne drugi ni mogel te dobe njegovega burnega življenja docela pojasniti. Jaz sem slučajno naletel na natančnejšo sled in šel za njo, dokler se mi ni zgubila v arhive civilnih oblasti, po katerih stikati ni moj namen. [3])

V novomeškem frančiškanskem arhivu sem našel dopis ondotnega c. kr. okrajnega glavarstva na predstojništvo tamkajšnega frančiškanskega samostana, datiran z dne 26. aprila 1815. sledeče vsebine: Pri sedanjih razmerah je visoki prezidij spoznal za potrebno, pogubnim in nevarnim naukom ter prozelitski propagandi vdanega svetnega duhovnika Martina Kuralta, ki se točasno nahaja interniran v kapucinskem samostanu v Škofji Loki, [4]) odstraniti od ondod, kjer mu obiskov od strani domačih ni mogoče ustaviti, in premestiti v tukajšni frančiškanski samostan. Predstojništvo naj pripravi zanj primerno sobo, iz katere mu ne bo mogoče uiti. Ko pride, naj skrbno pazi nanj in ga najstrožje nadzoruje. Brez njegove (okrajnega glavarstva) vednosti nima nikogar, kateregakoli stanu, k njemu puščati, niti mu kakega dopisovanja s svetom dovoljevati. Za primerno postrežbo bo dobival samostan dnevnih 20 kr., ki se mu bodo proti pobotnici mesečno izplačevali iz loških državnih posestev.

Po tem dopisu opozorjen sem namenoma iskal še nadaljnih tozadevnih podatkov. Ne zastonj! Na podlagi enajsterih drugih dopisov iste oblasti ter dveh ljubljanskega škofijskega konzistorija na omenjeno samostansko predstojništvo, ter še par zapiskov slednjega sem mogel dognati sledeče:

Kuralt je došel v novomeški samostan 26. aprila 1815. [5]) Ondi je ostal približno do konec leta 1823. V materijelnem oziru je bil za dnevnih

[1]) Zvez. XVI. 1912. str. 1 sl. [2]) Ibid.

[3]) V poštev pride pred vsem arhiv novomeškega c. kr. okrajnega glavarstva ter škofjeloški mestni arhiv.

[4]) Predstojništvo kapucinskega samostana mi je odgovorilo, da v samostanskem arhivu ni najti nobenega tozadevnega akta.

[5]) Pripomnja samostanskega predstojništva na omenjenem dopisu. Isto poroča samostanska kronika T. III. p. 583 z dostavkom, da ga je kot umobolnega (Irrsinniger) politična in duhovska oblast izročila samostanu.

20, pozneje 30 kr.[6]) z vsem preskrbljen kakor drugi udje samostanske družine. Le izredni izdatki zanj so se, potem ko je bil alimentacijski prispevek zvišan, še posebej poravnavali samostanu.[7]) Okrajno glavarstvo, kateremu ga je vlada v varstvo izročila, je v tem oziru vse storilo, da bi ne imel vzroka se pritoževati. Ponovno je zabičalo samostanskemu predstojništvu primerno postrežbo.[8]) Enkrat mu je tudi v trdih besedah izrazilo svojo nejevoljo, češ, da preveč zanemarja interniranca, kakor da bi bil obsojen goljuf, kar pa vendar ni.[9]) Šlo je za snago njegove sobe, za katero skrbeti je predstojništvo njemu samemu prepustilo, kakor prepušča vsakemu, ki je stalno v samostanu. Seveda svetna gospoda in gosposka tega ne razume. Posebno je glavarstvo skrbelo zanj, ko je ponovno opasnejše obolel.[10]) Bolehen je bil, kakor je videti, cel čas svojega bivanja v Novem mestu.[11]) Takoj je poskrbelo za zdravniško pomoč. Enkrat ga je izročilo dr. Hartl-u,[12]) drugič pa, ko je bil dr. Hartl sam bolan, okrajnemu ranocelniku Raunacher-ju pod strokovnim vodstvom prvega.[13])

Posebno pozornost pa je glavarstvo vsled višjega ukaza[14]) obračalo njegovemu obnašanju. Izročen oziroma priporočen mu je bil kot v političnem in verskem oziru nevaren človek.[15]) Odtod pogosta vprašanja od njegove, enkrat pa tudi od strani ljubljanskega škofijskega konzistorija,[16]) kako se v samostanu glede tega zadrži. Nimam vseh teh izjav samostanskega predstojništva pri rokah, nekaj pa vendar. Iz njih se da spoznati, da je Kuralt kljub svoji bolehnosti in bolezni ostal prejšnji prosvitljenec, ki mu ni bila veliko mar ne svetna ne cerkvena oblast. Bil je čisto zgubljen. Dasi mu je bilo najstrožje prepovedano hoditi iz samostana in s svetom občevati,[17]) je predstojništvo vendar moralo poročati glavarstvu: Martin Kuralt gre vsak dopoldan in popoldan ven. Zvečer prihaja šele med deveto in deseto uro domov, včasih ga tudi celo noč ni. Od večih se sliši, da spodtakljivo in protiversko govori. Ko so ga kmetje vprašali, zakaj se ne nosi kot gospod, ampak kot kmet, je baje odgovoril: Ker

[6]) Alimentacijo je na prošnjo samostana zvišala c. kr. dvorna kamera z odlok. 10. dec. 1816., o čemer je c. kr. okr. glav. predstojništvo obvestilo 10. jan. 1817. škofijstvo pa 9. jan. 1817.

[7]) Dopis c. kr. okr. glav. 20. okt. 1817.

[8]) Dopisi c. kr. okr. glav.: 26. aprl. 1815., 10. aug, 1817., 20. aug. 1817., 21. jan. 1819.

[9]) Dopis 10. aug. 1817. [10]) L. 1817. in 1819.

[11]) Dopis c. kr. okr. glav. samostanu 20. avg. 1817. i. dr.

[12]) Dopis samostanu 20. okt. 1817.

[13]) Dopis samostanu 21. jan. 1819.

[14]) Dopis samostanu 21. okt. 1817.

[15]) Dopis samostanu 10. jan. 1817.

[16]) Dopis samostanu 19. jun. 1817.

[17]) Dopisi c. kr. okr. glav. samostanu 26. apr. 1815.; 15. aug. 1817.; 20. aug. 1817.; 21. okt. 1817.

nočem biti tak goljuf, kakor so vaši duhovniki, ki vas goljufajo z maševanjem in spovedovanjem, kar vse vkup nič ni.[18])

Poleti l. 1817. je meni nič tebi nič zapustil samostan in se preselil na Grm, kjer je mislil dalj časa ostati.[19]) Ko je okrajno glavarstvo to izvedelo, je od samostana takoj zahtevalo informacij o samovoljnem postopanju tega nemirnega človeka, ki z nehvaležnostjo plačuje milo postopanje ž njim.[20]) Hkrati ga je naprosilo naj stavi predlog kam s Kuraltom, ker Novomesto ni primeren kraj zanj, da more sporočiti na višje mesto.[21]) Za enkrat pa, da mu bo zapovedalo vrnitev na odkazano mu mesto do desete ure dop. druzega dne.[22]) To se je tudi zgodilo.[23]) Še isti dan, 19. aug. 1817. mu je dostavilo strogi ukaz, in drugi dan ob **10 ½ uri dop. je bil zopet v svoji sobi v samostanu.**[24]) **Pa on je tudi** nadalje še hodil svoja pota. Zadnja relacija o njem ni dosti boljša od prejšne. Predstojništvo samostana poroča glavarstvu: Podnevi je samo pri obedu doma, splošno tudi ponoči. Perilo se mu mora jemati, da se daje prati. Se zdi, da pri svojem do ogabnosti zanemarjenem načinu življenja **marsikak kos prikrije.**[25])

Ker je ta relacija odgovor na spodaj omenjeni dopis, moramo sklepati, da je Kuralt najmanj do 13. dec. 1823 bival v novomeškem samostanu. Veliko delj pa ni mogel ondi biti, ker ga istega leta zopet nahajamo v Mirovu interniranega.[26]) Kaj je dalo tej premestitvi povod in kako so ga zopet spravili tja, nisem mogel dognati. To se bo dalo pojasniti **po aktih novomeškega c. kr. okrajnega glavarstva.**

Dr. P. H. Bren O. F. M.

† ***M. Stanislava Skvarča.*** V ljubljanskem uršulinskem samostanu je umrla 25. decembra 1917. v 70. letu svoje dobe čast. M. Stanislava roj. Marija Skvarča. Pokojnica se je porodila na Viru pri Domžalah, dobske župnije, 8. marca 1848. V mladih letih je stopila v uršulinski samostan in prejela v 18. letu 23. januarja 1865. redovno obleko; s slovesnimi obljubami se je zavezala 14. marca 1872. Posvetila se je učiteljstvu in bila 35 let učiteljica na samostanski vnanji šoli. Zadnjih osem let je bila hišna prefekta. Samostansko kroniko je pisala nad 30 let. V zgodovinski stroki je bila prava strokovnjakinja in je umela z izredno zanimivim predavanjem vneti tudi svoje učenke za ta predmet; zato se njene učenke hvaležno spominjajo njenih zgodovinskih ur. Govorila je kot živa knjiga, da jo je bilo veselje poslušati. Prav tako je bila izvežbana v slovstveni zgodovini.

---

[18]) Pripisano dopisu iste oblasti z dne 16. aug. 1816.
[19]) Dopis c. kr. okr. glav. samostanu 19. aug. 1817.
[20]) ibid. [21]) ibid. [22]) ibid.
[23]) Dopis c. kr. okr. glav. samostanu 20. aug. 1817.
[24]) ibid. pripomnja predstojništva.
[25]) Pripisano na dopis c. kr. okr. glav. samostanu 12. dec. 1823.
[26]) gl. Zbornik l. c.

V mlajših letih je rada pesnikovala in objavila nekaj svojih pesmij v „Zgodnji Danici“ in v „Vrtcu“. V „Zg. Danici“ na pr. so izšle pesmi: „Na delo, na delo“, „Na boj“, „Vnebohod Gospodov“, (l. 1874), „Minljivosti“, „Sladko ime Marije“, l. 1876; zložila je tudi prigodnici „Piju IX., očetu malih in velikih“ in Luki Jeranu ob sedemdesetletnici (1888). Glej: Dr. Karol Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva, IV, 157; Marn: Jezičnik, 1889, 98; Slovenec 2. jan. 1918 v podlistku; Bogoljub, 1918, str. 53.

Da se pokojnice na tem mestu spominjamo, je dala povod lepa zgodovinska knjižica, ki jo je l. 1902. sestavila v nemškem in slovenskem jeziku: Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani. Ljubljana. Samozaložba. Katoliška tiskarna. 1902. str. 91.

Ljubljanski uršulinski samostan je obhajal l. 1902. svojo dvestoletnico. Ob tej priliki je izdal imenovano knjižico. Ta spomenica kratko pa jedrnato popisuje notranji in vnanji razvoj uršulinskega samostana in njegove šole. Samostan je ustanovil Janez Jakob Schell pl. Schellenburg. Prve redovnice so prišle v Ljubljano 22. aprila 1702. iz Gorice. Eno leto so stanovale v Schellovi hiši na mestnem trgu; 23. junija 1703. so pa najele hišo župana Gabriela Ederja na Dunajski cesti poleg samostana redovnic klaris. L. 1707. je kupil Schell zanje vrta knezov Auersperga in Eggenberga in l. 1710. še vrt Fabijančičevih dedičev. Na teh vrtovih stoji sedaj uršulinska posest. Odslej so tu stanovale, in sicer najprej v neki že stari hiši; potem so radi potrebnega miru odkupile od deželnih stanov plesišče in to hišo priredile v stanovanje. L. 1707. so pričele graditi okoli vrta zid, ki še danes stoji. L. 1713.—1717. so sezidale samostan na desni strani sedanje cerkve, cerkev pa v letih 1718.—1726. Letos 26. julija bo dvestoletnica, ko je škof Jakob Viljem Leslie blagoslovil in vložil cerkvi temeljni kamen. Potem so še poskrbele za notranjo opravo in za primeren okras, zlasti za umetni veliki altar, ki je delo slavnega kiparja Francesca Robba. Knezoškof Ernest Amadej grof Attems je cerkev l. 1747. posvetil. Vsi stroški so znašali 93.547 gld. Šolo so uršulinke pričele l. 1703. Bila je dolgovrsto let edina ženska učilnica v Ljubljani. Razvijala se je krasno do današnjega razcvita. Knjižica nam slika tudi razne dogodke iz samostanske zgodovine v teku teh dveh vekov, zlasti iz francoske dobe. Ker je vsa vsebina sestavljena na podlagi arhivalnega gradiva, je za lokalno zgodovino ljubljanskega mesta in za razvoj našega šolstva velikega pomena. Zato pisateljici hvaležen spomin!

V. Steska.

Kranjski zvonarji na Hrvatskem. „Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke“ št. 5 z dné 28. avgusta 1917 našteva zvonove zagrebške nadškofije, ki so bili radi umetniške ali zgodovinske vrednosti izvzeti od oddaje v vojne namene. Iz tega seznama spoznamo domače hrvatske zvonarje, pa tudi tuje. V Zagrebu so vlivali: Josip Angerer v letih 1774

do 1799; H. Degen, 1833—1857, A. M. v. Foresty, 1719—1753; Joh. Foresti 1725, Joh. Fridmann 1760, Joh. Riser 1767—1774, Ant. Schiffer 1785—1822; Joh. Schulz 1753—1775; Tl. 1735.

Dunaj zastopa: Herold 1668; Benedke: Ant. de Polis 1668; Gradec: Andr. Schreiber 1640; Conr. Seiser 1642, Findenkle 1658, Med. Reig 1658—1689, Flor. Sreksfus 1677—1696; Lepoglavo: L. Santini 1761 do 1766; Varaždin: Ant. Fiel 1814—1842 in Ant. Papst 1848—1863; Pakrac: Djuro Petrović 1841.

Ljubljanski zvonarji so:

1.) Lienhard Giesser, ki je l. 1558. ulil 20 *kg* težak zvon za kapelo sv. Trojice v Goljaku, župnija Draganić-Šipak pri Karlovcu.

2.) Mihael Remer. Njegovi zvonovi se nahajajo: a) v kapeli sv. Barbare v Pribancih, 20 *kg*, iz l. 1634; b) v kapeli sv. Marjete, Brdo župnija Hrnetić, 50 *kg*, iz l. 1650; c) v kapeli sv. Mihaela, Tkalec, župnija Dubovac, 75 *kg*, iz l. 1644; č) v kapeli sv. Katarine, Erdovec, župnija Križevci, 100 *kg*, iz l. 1693 (bržkone 1643).

3.) Gašpar Franchi: a) Marija Bistrica, župna cerkev, 1600 *kg*, iz l. 1716; b) Karlovac, kapela sv. Cirila in Metoda, župnija Dubovac, 120 *kg*, iz l. 1692. c) župna cerkev sv. Marka v Zagrebu, 1800 *kg*, iz l. 1707. Zvon je bil vlit na licu mesta v Zagrebu.

V Ptuju je vlil Hans Horn l. 1599 30 *kg* težak zvon za župno cerkev sv. Trojice v Radoboju, v Celju pa Nikolaj Boset: a) za kapelo v Zvečaju (okr. Karlovac), 45 *kg*, iz l. 1650; b) za kapelo v Stenjevcu, 25 *kg*, 1689; c) za župno cerkev sv. Marije Magdalene v Kapeli 150 *kg* iz l. 1689, č) za kapelo sv. Mihaela v Poljanah, župnija Gjurgić, 60 *kg*, iz l. 1677.

Brez drugih podatkov je zvon iz l. 1510, Hofnau. *V. Steska*

Stara izjava o naših frančiškanih. Vrhovne predstojnike frančiškanskega reda je vedno zanimalo, kakšno mnenje imajo o njihovih podložnih svetni ljudje, zlasti gosposka. Danes jim o tem poročajo, kolikor izvedo, generalni vizitatorji in provincijali ob priliki splošnih redovnih sestankov. V prejšnih stoletjih so svetne oblasti same, iz lastnega nagiba, ustrezale tej želji. Navadno so izročale svoje izjave provincijalnim prestojnikom pred odhodom na splošne redovne sestanke, da jih predlože svojim višjim. Ker se take izjave dobe v izvirniku po samostanskih arhivih, smem sklepati, da so jih vrhovni predstojniki po vpogledu vračali provincijalom, da jih poneso domov v zadoščenje in vspodbudo še živečih in bodočih bratov. Tudi po naših frančiškanskih arhivih sem našel več takih izjav. Le eno iz ljubljanskega provincijalnega arhiva naj v naslednjem priobčim. To pa radi tega, ker vsebuje poročilo o zadržanju ljubljanskih frančiškanov proti luteranizmu, in ima tedaj nekaj splošnega pomena.

CUM IN OMNI IUXTA LEGES ORDINATA REP: Regina omnium virtutum Iustitia Prototypon et obiectum esse debeat, ut uestigiis tantae triumphantis Heroissae inhaerentes, eamque graui supercilio contemplantes benemeritos, et Reip: Xtianae Propagatores, nec non fidei Catholicae Defensores, aliqua saltem reciprocatione et commendationis Antidoto commitentur. Ideo NOS CONSUL, IUDEX, atque Magistratus, Metropolitanae Ciuitatis Labacensis, si frontem reflectere ad praeterita temporum saecula uelimus, memoiramque nostram fricare, deprehendemus in Conuentu nostro Labacensi R: R: P: P:, ac Fratres de minori obseruantia Regulari, huius Pro^{ae} Bosnae Croatiae et Carnioliae *cum exitialis Catholicae Sectae Euversor acerrimus, ac Propugnator nostram hanc Urbem Labacensem falsorum dogmatum iaculis infestaret ac cruentaret, praedicti Conventus nostri Labacensis P: P: et Fratres nullo temporis puncto terga dedere, nec ignorantiae tenebris obductam ac obtenebratam communem plebem deseruêre, sed imperterritâ facie, se se iuxta Seraphicae Religionis praescriptum opposuêre, et contra falsissimum Acherontis ac Auerni Asseclam Lutherum strenuissime dimicasse, machinationibus eius fores praeclusisse, infernales Moegeras ellusisse et ouilis aeterni Pastoris CHRISTI gregem conseruasse, ac Polorum sedibus transmisisse.* [1]) Cum itaque Nos Inclyti Magistratus Labacensis capita tam praeteritam obligationem, quam praesentem (ut quotidianis obruimus spiritualibus remediis deponere debeamus, ideo comendationis titulo eos P: P: et Fratres, Minores memorati Coenobii Labacensis repraesentare Maturo Magistratus nostri iudicio diu suspensi haesimus de digna eorundem comendatione, seo quoniam aequiualentem ac competentem acumine nostri intellectus discutere nequiuimus, possibili saltem sudore ac labore efficere conati sumus quatenus capitis corona Pro^{ae} Bosnae, Croatiae, et Carnioliae in membris cohaerentibus illucescat, facimus itaque iuxta obligationis nostrae tesseram et huius Pro^{ae} praefatae Ministrum Prouincialem R^{dum} Patrem Petrum Seidetti, Lectorem et concionatorem, uirum tantae esse dexteritatis, diligentiae, et lynceorum oculorum in suo Munere exequendo ut omni nostra commendatione censatur Maior. Qua de re Nos ut praetulimus non quidem requisiti et precibus molaestati (sic), sed spotaneo et uoluntario motu cum perceperimus praedictum nostrum Patrem hinc Romam nomine totius Venerabilis Pro^{ae} discessurum atque brevi arreptum iter, iuxta nostram conscientiam quam non grauare praesumimus, haec fatemur. Nos tamin illo Pro^{ae} capite, quam in aliis Conventus Labacensis membris minimam maculam notasse nec percaepisse (sic), quem Pastorem aeternus Astrorum Rector diuturnis annorum Centuriis in Pro^{ae} munere conseruandum reliquat. Omnium tamen notis praecamur (sic) tam praefatum Ministrum, quam Maiores eius Superiores, ut aeque utilitati communi, prout consueuerunt, de idoneis ac qualificatis Concionatoribus ac Personis prouideant. Rogantes demum tam praefati Ministri Superiores, quam quoscumque, cuiuscumque conditionis et Dignitates Magnates, ut omnem fauorem et gratiam erga ipsum exponere nitantur, securi quidem grates immensas a nobis fore recepturos, et a Deo omnium bonorum Remuneratore praemium aeternum.

Datum in Inclyto Magistratus Labacensis Consilio die 10. Aprilis A^{o} 1654.

Dr. P. H. Bren O. F. M.

Sigillum

[1]) Podčrtal sem jaz.

Skalni podor v Kokrski dolini l. 1917. Neprestano preperevanje kamenin na zemeljskem površju pretvarja njegovo vnanje lice. Polagoma naraščajoč doseza pretvarjanje v stoletjih očitne večje učinke. O tem smo podrobneje govorili že v Carnioli l. 1915 na str. 236—241. O sličnem dogodku kakor tedaj imamo priliko zopet poročati. Zato se omejimo zgolj na novi slučaj sam.

V drugi polovici decembra l. 1917. se je utrgala v Kokrski dolini nad mostom, Luknja imenovanim, prav pri *km* 16·8 raz apnenčevo skalno steno ogromna skala. Padla je z višine 40 *m* ter se je padaje popolnoma razbila in razdrobila. Strokovnjaki sodijo, da znaša množina drobcev približno 4000 m^3. Drobci so zasuli državno cesto in breg ob reki 30 *m* na dolgo in so segli prav do reke, kar kaže priloženi tloris; tvorijo torej precej znaten kameni plaz. Iz prereza *a—b* je razviden kraj *A* v steni, odkoder se je skala utrgala. Od dotičnega kraja sega grapa z nasutim drobirjem do državne ceste, ki je nasuta 8 *m* na debelo. Kameni plaz se proti bregu polagoma znižuje. Vendar je tolik še na bregu, da so ob robu državne ceste in nad rečnim bregom začasno napravili cesto za silo.

Skalni podor v Kokrski dolini leta 1917.
1. Tloris z mostom „Luknja". 2. Prerez skozi kraj *a—b*, to je skozi mesto, kjer se je skala utrgala in njen kameni plaz.

S takimi kamenimi plazovi se polagoma pobočja znižujejo, dolina sama se pa zapolnjuje in ufesnjuje reko v njenem teku. Seveda kolikor prihajajo taki plazovi v območje reke, jih voda odnaša in si sproti izjeda in poglablja strugo.

V Kokrski dolini se sploh dogajajo čestokrat večji in manjši cestni udori, ki jih umevamo, ako si predočujemo, da gre Kokrska cesta na več krajih preko takih plazov, v katerih se drobci še niso sprijeli. Ker pa je zaradi živahnega prometa cesta pod velikim pritiskom, se tekom časa ti drobci zrahljajo in razgrenejo, in to povzroča, da se cesta udira. Udore povzroča tudi polagoma posedenje drobcev samih.

Ob sklepu mi je prijetna dolžnost, da se najtopleje zahvalim vlc. g. B. Bloudku, stavbenemu svetniku v Kranju, za prijazno preskrbljene podrobne podatke in posebej še za jasna narisa, ki nam dogodek ponazorujeta.

Dr. Gv. Sajovic.

Društveni vestnik.

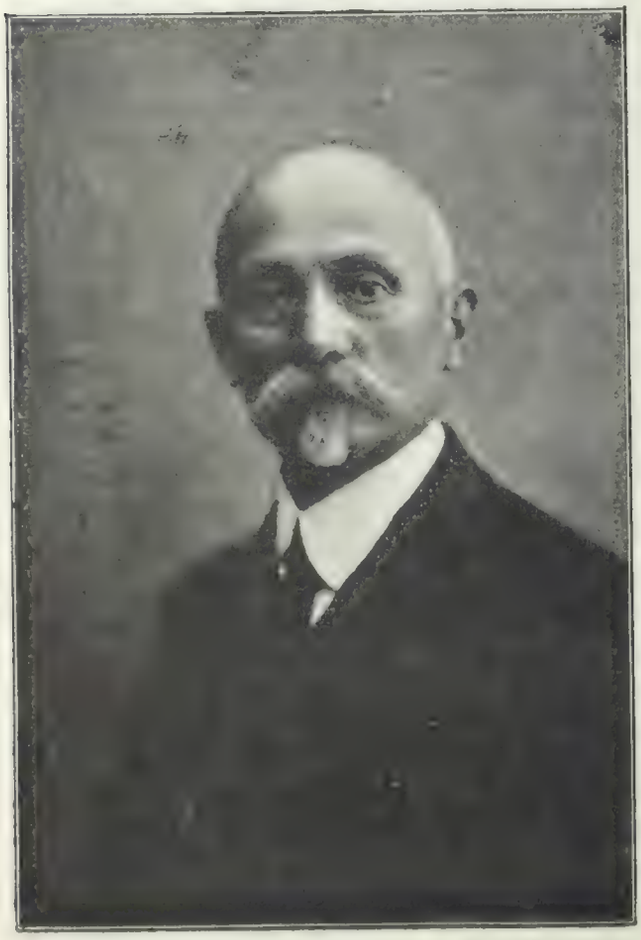

Anton Trstenjak, književnik.

† ***Anton Trstenjak*** se je dolga leta z vnemo udeleževal življenja v raznih naših kulturnih in političnih društvih, in iz njih je vzniklo po večini njegovo slovstveno delovanje. Rodil se je, kakor nam sam pripoveduje v Geršakovih „Ormoških spominih“, dne 10. maja 1853 na Krčevinah, v fari sv. Miklavža v Slovenskih goricah. Gimnazijo je z odličnim uspehom dovršil l. 1873 v bližnjem Varaždinu ter se podal na dunajsko vseučilišče. Tu je poslušal predavanja pri Miklošiču, bil duša akademičnega društva „Slovenije“, kateri je par tečajev načeloval kot predsednik; poleg tega je pomagal Stritarju pri upravi „Zvona“ ter zanj pisal poročila o novejši srbohrvatski književnosti. Osnoval je „Slovensko literarno društvo“, v katerem so člani čitali svoje razprave in kritike; po njegovem odhodu z Dunaja je društvo prenehalo. Svoje utise o Slovakih, ki jih je spoznaval pod visoko Tatro kot učitelj pri grofu Csakyju, je opisal v „Soči“.

„Hrepenel je po Ljubljani in se mu je vsaj to hrepenenje uresničilo". Leta 1882. je dobil na Mahrovem trgovskem učilišču mesto učitelja, dve leti je nato služboval v trgovski in obrtniški zbornici; l. 1889. je postal uradnik pri ljubljanski Mestni hranilnici, kjer je deloval do svoje smrti, dne 17. decembra 1917.

Prvi večji Trstenjakov spis je pregledno sestavljena razprava o Miklošiču, priobčena ob slavljenčevi sedemdesetletnici v Matičnem Letopisu (1883). Od 1884 do polovice 1887 je bil urednik „Slovanu". V njem je priobčil mnogo člankov o slovanskih kulturnih in političnih težnjah ter več življenjepisnih črtic znamenitih Slovencev in Slovanov. L. 1885 je sprožil misel, da napravijo Slovenci in Hrvati izlet v zlato Prago; tega izleta se je udeležilo kakih 100 Slovencev in 20 Hrvatov. Potovanje in doživljaje v Pragi je opisal Trstenjak najprej v „Slovanu", nato je še izšlo v posebni knjigi: „Spomenik slovanske vzajemnosti" (1866) v tisoč izvodih. V proslavo 50 letnice književnega delovanja Davorina Trstenjaka je založil in izdal prigodni spis Andreja Fekonje, kateremu je dodal opis Davorina Trstenjaka kot sotrudnika „Novic" (1887). Istega leta je založil Fr. Kocbekove „Pregovore, prilike in reke", ki jih je sam uredil in pomnožil. To je prva večja zbirka narodnega blaga te vrste pri nas, sicer skromna po obsegu, ako jo primerjamo z ogromno zbirko prislovic, ki jih je nabral dr. Iv. Franko med gališkimi Rusini. Tu še čaka naše folkloriste hvaležno polje! — Ob 300 letnici Ivana Gundulića je objavil Trstenjak v Letopisu (1888) črtico o pesniku „Osmana". Z dr. Jos. Vošnjakom je l. 1889 zasnoval „Narodno knjižnico"; v prvem zvezku je izšel Vošnjakov roman „Pobratimi". Po daljšem presledku sta izšla še dva zvezka Vošnjakovih dram, nato je podjetje zaspalo.

Trstenjak je marljivo deloval v Dramatičnem društvu, kateremu je bil sedem let tajnik. Z rajnkim Fr. Gerbičem je skrbel za razvoj slovenske operete, ki je tvorila desetletja edino glasbeno in pevsko točko slovenskih predstav; ž njim je začel delovati za osnovanje slovenske opere, postavil je temelj pevskemu opernemu zboru ter skrbel za domač gledališki in operni naraščaj. Za naš oder je prevajal in prirejal igre (Čarovnica pri jezeru, Doktor Blažič, Svetinova hči) ter nabiral gradivo za zgodovino slovenskega gledišča, ki ga je izdal ob otvoritvi novega deželnega gledišča in ob 25 letnici Dramatičnega društva v posebni knjigi (1892), prvi in edini zgodovini slovenske dramatične književnosti. — „Pisateljskemu podpornemu društvu" je bil mnogo let delavni ud in predsednikov namestnik; trudil se je, da se je društveno premoženje množilo in obrestonosno naložilo. Ko je društvo dne 2. aprila 1911 slavilo svoje 25 letno delovanje, je opisal Trstenjak v posebni spominski knjižici zgodovino društva. Sličnа prigodna spisa je izdal ob 25 letnici delavskega pevskega društva „Slavec" (1909) in ob 20 letnici Mestne hranilnice ljubljanske. Pevskemu društvu „Ljubljana" je bil več let predsednik; njegova je zasluga, da se je l. 1895 priredila velika pevska slavnost, katere se je udeležilo 60 slovenskih, hrvatskih in čeških društev.

Spomini mladih let in osebni stiki so ga vezali na Hrvatsko in ogrske Slovence. Prepotoval je ozemlje Prekmurcev, zbiral knjige in gradivo za obširno monografijo, ki jo je nameraval izdati v publikacijah Matice Slovenske; žal, da je ostala lepa ideja neizvršena. O tej osamljeni betvi Slovencev je poročal v „Slov. narodu“ (Slovenci v šomodski županiji na Ogrskem, itd.) in v „Ljubljanskem zvonu“, kjer je med drugimi članki opisal tudi življenje prekmurskega pisatelja Barovnjaka in rodoljuba dr. Ivanoczyja. *Dr. J. Š.*

Društveni odbor za leto 1918. Predsednik: prof. dr. Josip Mantuani, ravnatelj dež. muzeja. Podpredsednik: dr. Jakob Žmavc, c. kr. prof. Tajnik: Anton Bulovec, c. kr. sodni svetnik. Blagajnik: dr. Gv. Sajovic, c. kr. profesor. Knjižničar: dr. Ivan Grafenauer, c. kr. prof. Odborniki: Jos. Breznik, c. kr. prof.; dr. Jos. Gruden, stolni kanonik in arhidiakon; Anton Melik, c. kr. prof.; dr. Niko Omerza, c. kr. prof.; Viktor Steska, ravnatelj knezošk. pisarne. Pregledovalca računov: Fr. Podkrajšek, nadof. južne žel. v p. in Ivan Vrhovnik, župnik v p.

Občni zbor „Muzejskega društva za Kranjsko“ se je vršil dne 18. aprila 1918 v prostorih deželnega muzeja. Ker ni bil ob 6. uri sklepčen, je otvoril predsednik g. muzejski ravnatelj prof. dr. Jos. Mantuani v smislu § 14. društvenih pravil po preteku pol ure nov občni zbor.

Predsednik je pozdravil udeležence in poročal, da stopa odbor „Muzejskega društva“ četrtič pred društvenike in pred javnost, da jim poda poročilo in bilanco o svojih ukrepih in uspehih, o težavah in neuspehih, o društvenem premoženju, o svojih načrtih in smeréh.

Vsakdo čuti težo dôbe, v kateri živeti in delati nam je usojeno. Zato tudi ne bo nikogar presenetilo, ako bo čul tožbe.

Vobče sme „Muzejsko društvo“ trditi, da je vstrajalo na kulturnem braniku častno, navzlic vsem neprilikam neupognjeno.

Javnega delovanja pač ni moglo razviti drugje, kakor v svojem glasilu. Vse stoji. Predavanja so onemogočena, uporaba društvene knjižnice je zavrta, stik s kulturnimi delavci neizmerno otežkočen. Temu se je moralo pač ukloniti v danih razmerah, ki jih ni zakrivilo samo in ki jih mu ni moč predrugačiti.

Glavno pozornost je posvečal odbor društvenemu glasilu „Carnioli“. Letnik VIII (1917) se sme s ponosom meriti z drugimi podobnimi publikacijami. Zmanjšati se je sicer moral obseg. Dočim je imel VII. letnik (1916) 310 strani, jih šteje lanski (1917) le 272. — Vzrok tej omejitvi je prvič pomanjkanje papirja, drugič povišanje tiskarskih stroškov. Dočim je stal prej nálog enega dvojnega zvezka okoli K 900·—, stane sedaj okoli K 2000·— In za pokritje te diference nimamo dovolj sredstev. — V bodočnost se ne sme zreti preoptimistično. Za dve leti približno je društvo sicer zasigurano glede papirja, a kaj potem? Na vsak način bo poskusilo vzdržati „Carniolo“ na višini, do katere je prispela. O njeni smeri hoče poročati predsednik pozneje v imenu uredniškega odseka. —

Število članov raste vsled živahne in solidne agitacije društvenikov — od moža do moža, kakor se je sklenilo pred dvema letoma. Dočim je imelo društvo l. 1916 vsega skupaj 315 članov, jih šteje danes 345: 4 častne, 2 dopisujoča in 339 rednih.

Žal, da tudi smrt ni prizanašala vrstam društvenikov: „Muzejsko društvo" obžaluje odhod v večnost šesterih mož, ki so bili vsi dolgoletni, zvesti člani ali celo odborniki. Ti gospodje so: Oton pl. Detela, dež. glavar v p.; Maks Jerman zasebnik; dr. Jos. Kosler, veleposestnik; dr. Jan. Ev. Krek, državni in deželni poslanec; Janez Sajovic, stolni prošt; Anton Trstenjak, hranilnični kontrolor. — Vsem večni mir in trajen časten spomin!

Z iskreno hvaležnostjo je omenjal predsednik še podpor, ki so omogočile razviti literarno delovanje vsaj v toliko, kakor je bil prej omenil. C. kr. ministrstvo za bogočastje in poduk je dovolilo društvu podporo K 500·—. V dobi, ko se povsod krčijo podpore, je ta vsota vendarle precejšnja. Posebno treba biti hvaležnim g. referentu na Dunaju, minist. svetniku Foerster-Streffleurju, da jo je izposloval in — kakor je upati — tudi v bodoče ne bo zapustil društva. Občni zbor mu je votiral zahvalo.

Deželni odbor vojvodine Kranjske je naklonil društvu redno podporo K 800·— in povračilo za oddane publikacije K 1200·—; za ta kulturni akt je društvo dež. odboru dolžno veliko hvaležnost, in to tembolj, ker je ugodil tudi njegovi prošnji in izplačeval to vsoto K 2000·— v obrokih, kakor ga je zaprosilo.

Dalje je prejelo „Muzejsko društvo" razne podpore od javnih zavodov, večjidel tem potom, da so naročili inserate. Ti zavodi so: Gospodarska zveza, Mestna hranilnica, Kmetska posojilnica, Ljudska posojilnica. Vsem tem zavodom moramo biti iskreno hvaležni, da so društvu naklonili tem potom pomoč in dolžnost zahteva, da jim izreče občni zbor zahvalo.

Dalje se zahvaljuje „Muzejsko društvo" tudi domači publicistiki, ki je vsikdar rada pro bčevala vse društvo zadevajoče beležke in je na ta način podpirala njega stremljenje in kulturno delo.

Istotako se zahvaljuje društvo vsem činiteljem, ki so mu znani ali ne, a so pripomogli do obstanka in razvitka društva!

Tajnik prof. dr. Nikolaj Omersa je prečital zapisnik zadnjega občnega zbora in poročal, da je imel odbor v preteklem letu eno odborovo sejo in sprejel 102 dopisa, odposlal 81 dopisov. Odbor je častital Jugoslovanski akademiji znanosti v Zagrebu ob nje petdesetletnici in prirodoznanskemu društvu Senkenbergische naturforschende Gesellschaft v Frankfurtu a. M. ob njega stoletnici. Reklamacije glede dopošiljanja Carniole se posebno množe, to pa ne vsled malomarnega odpošiljanja, temveč vsled netočnega dostavljanja. Zato se je pri zadnji odborovi seji sklenilo, da se objavi v Carnioli notica, da naj se izostale številke Carniole takoj reklamirajo in da se na reklamacije, ki se nanašajo na številke prejšnjih letnikov, ne more ozirati. Ob sklepu se je zahvalil gospodom ravnatelju prof. dr. Mantuaniju, prof. dr. Sajovicu in prof. Mazovcu, ker so ob njegovi odsotnosti opravljali tajniške posle.

Ker je bil blagajnik prof. dr. Gvidon Sajovic vsled bolezni odsoten, je podal njegovo poročilo predsednik prof. dr. Jos. Mantuani.

Preteklo leto je bil denarni promet v društvu živahen in se je gibal približno v mejah stavljenega proračuna. Dohodkov je bilo K 5577·18, izdatkov pa K 5477·68, torej skupaj K 11.254·86 denarnega prometa. Posamezne postavke so sicer različne, končni resultat pa se je v glavnem ujemal s proračunom.

I. Računski sklep za leto 1917 po stanju z dne 31. decembra 1917.

A. Dohodki		B. Izdatki.	
1. Prenos iz l. 1916	K 222·59	1. Tiskarski stroški:	
2. Udnina:		*a*) Carmola 1916, zv. 4 K 1143·—	
a) za l. 1916 in preje K 202		*b*) „ 1917, „ 1+2 „ 1409·78	K 2552·78
b) za l. 1917 „ „ „ 1795		2. Kliseji za l. 1917	„ 68·75
c) za l. 1918 „ „ „ 28	„ 2025·—	3. Uredniške in pisateljske nagrade:	
3. Deželna podpora:		*a*) Carniola 1916, zv. 4 K 360·25	
a) povračilna K 1200		*b*) „ 1917 „ 1062·50	„ 1422·75
b) redna „ 800	„ 2000·—	4. Ekspedicija:	
4. Razne podpore v inseratne svrhe:		*a*) Carniola 1916, zv. 4 „ 25·70	
a) Gospodarska zveza K 400		*b*) „ 1917, „ 1—4 „ 108·53	„ 134·23
b) Mestna hran. ljubljana „ 250		5. Slugi letna nagrada	„ 80·—
c) Kmetska posojilnica „ 200	„ 904·—	6. Pobiralcu udnine	„ 20·—
d) Ljudska posojilnica „ 50		7. Mali izdatki:	
e) dar „ 4		*a*) tajniški in blagajn. K 36·85	
5. Prodaja društvenih publikacij:		*b*) manip. poštne hran. „ 6·49	„ 43·34
a) stari letniki in posebni odtisi K 321·01		8. Izredni izdatki:	
b) Naše ujede „ 292·18	„ 613·19	Odplačilo brezobr. dolga dež. odboru „ 400·—	
6. Obresti Mestne in Poštne hranilnice	„ 12·40	Tisk knjige „Naše ujede“ „ 708·—	
		Eksp. „ „ „ „ 21·83	
		Nakup starih letnikov „ 24·—	„ 1153·83
Skupaj	K 5777·18	Skupaj	K 5475·68

Dohodki. Udje so plačevali marljivo udnino in povišek udov se izdatno pozna pri vplačani udnini. Omenjeno bodi, da je samo predsednik ravnatelj Mantuani pridobil društvu to leto 25 novih udov. Deželni odbor je izplačal obe, od deželnega zbora dovoljeni podpori. Državna podpora nam je bila dovoljena avgusta 1917, toda izplačana šele februarja 1918, zato jo ni v računih. Društvo je dobilo izredne inseratne podpore nekaterih denarnih zavodov, pri katerih gre zopet pred vsem zasluga društvenemu predsedniku. Blagajnik predlaga, da izreče slavni občni zbor vsem podpornikom zahvalo. Istotako predlaga, da izreče občni zbor zahvalo predsedniku ravnatelju Mantuaniju za njegovo požrtvovalno in nesebično delovanje v korist društvu. (Sprejeto soglasno.)

Prodaja „Naših ujed“ in starejših letnikov je bila povoljna.

Izdatki. Pri izdatkih ni prekoračen stavljeni znesek. Tiskarski stroški so se močno povišali. Zadnji dvojni zvezek Carniole 1917 je ostal neplačan. Brezobrestno posojilo deželnega odbora se je to leto popolnoma poplačalo.

Dohod	K 5777·18
Razhod	„ 5475·68
Ostane	K 301·50

Dne 31. decembra 1917 je znašal prebitek v društveni blagajni K 301·50.

II. Društveno premoženje dne 31. decembra 1917.

Aktiva.		Pasiva.	
Blagajniški preostanek naložen:		1. Tiskarski stroški iz l. 1916	K 2423·86
1. V Mestni ljubljanski hranilnici	K 32·03	2. Dolg fondu „Flora Carniolica“	„ 435·—
2. V Poštni hranilnici	„ 238·74	3. Fond za Valvasorjevo spom. ploščo	„ 43·—
3. V ročni blagajni	„ 30·73		
Skupaj	K 301·50	Skupaj	K 2901·86

Koncem leta 1917 izkazuje društvo 2600·36 K (l. 1916 K 1915·66) primanjkljaja, ki se more v tekocem letu le z največjo varčnostjo nekoliko ublažiti.

III. Sklad za znanstvena izdanja.

Sklad za izdajo dela „Flora carniolica“ znaša K 2225·75 in je plodonosno naložen v Mestni hranilnici ljubljanski.

IV. Proračun za l. 1918.

Pri sestavljanju proračuna so se skrbno uvaževale dejanstvene razmere in je prikrojen tem primerno. Carniola 1918 ne sme presegati po obsegu lanskoletnega letnika in sme iziti samo v dveh dvojnih zvezkih.

Proračun bi bil naslednji:

Dohodki		Izdatki	
a) Blagajniski preostanek iz l. 1917	K [illegible]	a) Plačilo tiskarni l. 1917	K 2423·86
b) Udnina	„ 1000	b) Povračilo fondu „Flora carn.“	„ 435
c) Izkupiček za „Naše ujede“	„ 100	c) Upravni in izredni izdatki	„ 200
d) Za posamič prodane publikacije	„ 150	d) Carniola 1918 (1/2, 3/4 l) tisk	„ 3500
e) Dezelni podpori	„ 2000	e) Uredn. in pisateljske nagrade	„ 700
f) Državna podpora	„ 500	f) Klišeji	„ 150
g) Izredne podpore	„ 1000	g) Fond Valvasorjeve plošče	„ 43
Skupaj	K 5951·50	Skupaj	K 7451·86

Izdatki	K 7451·86
Dohodki	„ 5951·50
Primanjkljaj	K 1500·36

Nato se prečita izjava preglednikov nadoficiala v p. Podkrajška in župnika Vrhovnika, da sta 25. februarja t. l. skontrirala društveno blagajno in knjige, primerjala jih z računi in prilogami ter našla vse v najpopolnejšem redu, zato predlagata, da se društvenemu odboru in vestnemu blagajniku izreče zahvala in da absolutorij.

Za uredništvo Carniole je poročal predsednik prof. dr. Mantuani, da je obsega v preteklem letniku Carniole 272 strani. Na rokopisih ima uredništvo precejšno zalogo, tako da jih je prav težko uvrstiti in da nekateri čakajo že po več let.

Prav tako je tudi s sotrudniki. V zadnjih dveh letih se je oglasilo več pisateljev iz profesorskih krogov na vseučiliščih, in to sami od sebe.

Novih in modernih znanstvenikov, ki žele priobčiti svoje razprave v Carnioli, je vedno več, tako da je v tem oziru uredništvo lahko pomirjeno.

Nevarnost pa preti samo od tehniške strani. Ali bo dovolj papirja, da se prebije doba pomanjkanja? Ali bo mogla tiskarna zmagovati naloge, ki ji bodo stavljene? To so vprašanja, na katere sedaj ni moč odgovarjati. Upanje je, da se bo to posrečilo.

Tu je omenil poročevalec še mimogrede opazk o Carnioli v časopisju zadnjih tednov. O tem hoče pri slučajnostih kratko poročati in prositi eventualno za kratek razgovor, ako bi se zdelo občnemu zboru prilično.

Pri slučajnostih se sprejmeta najprej dva pismena predloga blagajnika prof. dr. Sajovica, da se poviša naročnina na Carniolo po knjigarnah od 8 na 10 K, vse ostale publikacije naj se nekoliko podraže, pri nakupu naj se da udom 35 %, knjigarnam pa doslej običajnih 25 % popusta in da se izplačuje od 1. zvezka Carniole 1918 dalje sotrudnikom polni honorar plačilne lestvice, ki jo je odločil občni zbor l. 1914, vsled skrajno slabih gmontnih razmer. Dandanes pa, ko se je tehnično delo pri enem letniku podražilo za ca. 2000 — K, se ne sme podcenjevati duševnega dela, da bi se plačevalo celo pod določeno normo, izplačilo polnega honorarja obremeni blagajno pri celem letniku komaj za 150 — K.

Konečno je reagiral predsednik ravnatelj prof. dr. Mantuani na v Slovenskem Narodu, Jugoslovanu in Zvonu priobčene ugovore, da bi s ozirom na

sedanje čase ne izhajala Carniola več v dveh jezikih, v slovenščini in nemščini, temveč izključno le v slovenskem jeziku. Predsednik je najprej povdaril, da ni Carniola dvojezična, temveč z ozirom na sklep občnega zbora l. 1910 poliglotna. To se je takrat sklenilo, ker so celo publikacije velikih narodov poliglotne; sicer ima pa Carniola svoje sotrudnike ne le iz Kranjskega, temveč tudi od drugod, od katerih ni mogoče zahtevati, da bi pisali v slovenščini; tendenca Carniole pa je priobčevati vse, kar se nanaša na Kranjsko deželo. Pomisliti je tudi treba, da bi, ako bi izhajala Carniola samo v slovenskem jeziku, izostale skoraj vse izmenjane publikacije, za katere nakazuje kranjski deželni odbor društvu 1200 K kot povračilo za oddajo deželnemu muzeju. Društvo mora skrbeti, da se izmenjava po možnosti razširi, ne pa skrči.

Prof. dr. Grafenauer je omenil, da bi bilo treba, da se povdari značaj mnogojezičnosti, pridobiti spise tudi v drugih jezikih, tako čeških in hrvaških. Predsednik je odgovoril, da je uredništvu dobrodošel vsak spis, ki se nanaša na Kranjsko, in v vsakem jeziku.

Prof. dr. Žmavc je povdarjal, da izmenjuje „Muz. društvo“ svoje publikacije z nemškimi in francoskimi društvi; izvodi Carniole se pošiljajo na Rusko, Švedsko, in celo v Ameriko. Carniola je edini naš časopis, ki gre v ves svet in ga seznanja z kulturo našega duševnega dela. Tu ima znanstvenik, hoteč pisati o Kranjski, zbrano gradivo, katero bi moral sicer iskati po tujih časopisih. V narodnem oziru nam to ni škodljivo in tudi ni pričakovati, da bi se vsled tega zmanjšalo število društvenih članov.

Udeleženci so se pridružili izvajanjem govornikov.

Na predlog g. spirituala Stroja so se izvolili po vzkliku v odbor: prof. Jos. Breznik, višji deželnosodni svetnik A. Bulovec, prof. dr. J. Grafenauer, kanonik dr. J. Gruden, ravnatelj prof. dr. Jos. Mantuani, prof. dr. A. Melik, prof. dr. N. Omersa, prof. dr. Gv. Sajovic, knezoškofijski kancelar V. Steska, prof. dr. J. Žmavc in za preglednika žel. nadoficial v p. F. Podkrajšek in župnik v p. I. Vrhovnik. *Dr. N. Omersa.*

Novi udje do 1. julija 1918: Eks. grof Henrik Attems, deželni predsednik, Ljubljana. — Ludovik Bajc, župnik, Šent Janž na Dol. — Ivan Dolenc, c. kr. prof., Dunaj. — Feliks Funtek, duhovnik, Šinkov turn pri Vodicah. — Ivan Hafner, c. kr. poštni nadkontrolor, Ljubljana. — Mate Hafner, c. kr. notar, Ljubljana. — Herman Hus, Ljubljana. — Andrej Jakil, veletovarnar, Rupa-Karlovac. — Dr. Jos. Jerše, c. kr. profesor, Ljubljana. — Franc Kos, trgovec, Ljubljana. — Anton Melik, c. kr. gimn. učitelj, Ljubljana. — Dr. Arnold Pernat, c. kr. sodnik, Lož. — Dr. Janko Polec, c. kr. svetn. tajnik upr. sodnega dvora, Dunaj. — Ivan Steklasa, c. kr. prof., Št. Rupert na Dol. — Jos. Šolar, župnik, Lipoglav. — Mirko Špan, zasebni uradnik, Ljubljana. — Vladimir Vrančič, asistent južne žel., Trbovlje. — Fr. Vrhovec, župnik, Krka pri Stičini.

† ***Prof. Ludovik Lederhas.*** Ni ga več med nami, moža korenjaka, moža poštenjaka, prijetnega družabnika, ki nas je tolikokrat kratkočasil z zanimivim pripovedovanjem, tolikokrat bodril v težkih trenutkih! 12. aprila 1918. l. smo ga spremljali na zadnji poti k sv. Križu. — L. Lederhas se je rodil 14. avg. 1853. l. na Môti na rodovitnem Murskem polju na Spodnjem Štajerskem kot sin kovača in gostilničarja. Gimnazijske študije je dovršil v Mariboru, vseučiliške pa v Gradcu. Med poslednjimi se je udeležil kot častniški namestnik tudi bojev v Bosni in Hercegovini o priliki okupacije teh dežel po Avstro-Ogrski.

Po dovršenih vseučiliških študijah je služil v l. 1884/85 kot poskusni kandidat in pomožni učitelj na II. drž. gimn. v Gradcu, v začetku l. 1885/86. pa je nastopil službo na c. kr. I. drž. gimn. v Ljubljani. Ostal je na tem zavodu ves čas do svoje vpokojitve 31./XII. 1917. Nad 30 let je deloval v naši sredini kot vesten, dober učitelj klasičnih jezikov in nemščine, kot strog sicer, a pravičen in sila dobrosrčen vzgojitelj; sam vzoren značaj, je vedno uplival v tem zmislu tudi na našo mladino. Njegove zasluge na tem polju so priznali tudi na višjih mestih in zato mu je Njega Veličanstvo z odločitvijo z dne 7. svečana 1916. l. podelilo viteški križec Franc Josipovega reda.

Prof. Lederhas pa je bil tudi neustrašen, trden in zvest narodnjak. Kako ga je razveselil vsak narodni pokret, s kakšnim zanimanjem je sledil vsemu našemu narodnemu življenju! Ohranil si je v tem oziru mladeniško navdušenost do zadnjega. Bil je član skoro vseh narodnih društev, naročnik vseh znamenitejših slovenskih listov in podpiratelj vsakršnega narodnega in kulturnega podjetja med Slovenci. Tudi „Muzejsko društvo za Kranjsko“ ga je ves čas štelo med svoje zveste člane. — Vrlemu možu in kremenitemu značaju bodi časten spomin! —*c.*

† ***Anton Terstenjak,*** kontrolor Mestne hranilnice v Ljubljani, umrl dne 17. decembra 1917. (Življenjepis spredej na strani 108).

Razpis častnih nagrad.

Slovenska Matica v Ljubljani razpisuje 5 častnih nagrad in sicer:

3000 K za pripovedni spis, ki mora biti po vsebini in obliki dovršeno in vseskozi umetniško delo. Obsega naj najmanj 10 tiskanih pol.

3000 K za izvirne, vsem zahtevam dramatske umetnosti, ustrezajoče drame, ki izpolni v gledališču en večer.

3000 K za najboljše izvirno znanstveno delo, ki poglobi in razširi spoznavanje našega lastnega naroda, bodisi njegove zgodovine, jezika, narodopisja, literature, umetnosti, geologije, favne, flore itd. Delo naj obsega najmanj 10 tiskanih pol in bodi zamišljeno kot samostojna knjiga.

1500 K za manjše izvirno delo znanstvene vsebine, iz katerekoli stroke človeškega znanja, obsegajoče najmanj 5 tiskanih pol. Prednost imajo spisi, ki se pečajo s kulturno važnimi, splošno zanimivimi znanstvenimi problemi.

1500 K za poljudno znanstven spis, iz katerekoli stroke človeškega znanja. Spis naj obsega najmanj 10 tiskanih pol ter naj pregledno in v razumljivi obliki obdela širše, vsebinsko zaokroženo, znanstveno polje, ki sodi v okvir splošne izobrazbe modernega človeka. Delo izide kot samostojna knjiga in naj je po možnosti opremljena z ilustracijami.

Če Matica ne prejme pripovednega spisa ali drame, ki bi ustrezala navedenim pogojem, dobi pa popolnoma zadovoljujoč krajši pripovedni spis, prvovrstno enodejanko ali dvodejanko, bo nagradila tako delo s sorazmerno manjšo nagrado. Celo nagrado pa prizna avtorju, ki pošlje popolnoma ustrezajoče gradivo za en gledišči večer, na primer tri enodejanke ali eno dvodejanko in eno enodejanko.

Matica ubogne prejeti tudi rokopise, ki bi kot konkurenčna dela ne prišli v poštev, ki ni bili pa sicer sprejemljivi in vredni objave. Take spise bo Matica sprejela in nagradila s običajnimi honorarji.

Pisatelji prejmejo za častno nagrajeno konkurenčno spisi tudi obsojne honorarje.

Svoje spise naj opremijo z gesli ali psevdonimi. Te psevdonime oziroma gesla naj zapišejo na zaprte koverte. V zaprtih kovertih naj bodo njihova prava imena.

Rok za vlaganje rokopisov poteče s koncem leta 1920.

„Muzejsko društvo za Kranjsko“

oddaja nečlanom stare letnike po naslednjih cenah:

Izvestja VII.—XVII. in Mitteilungen I.—III., X.—XIX. . . po **4.50 K.**

Izvestja III., VI. in Mitteilungen V., VI., IX., XX. . . . po **7·50 K.**

Carniola n. v. I., II., IV.—VIII. . . . . po **12·— K.**

Nepopolni so letniki Izvestja: IV., V., XVIII. XIX. — Mitteilungen VI. (samo zgodovinski del, cena 3·75 K). VIII. — Carniola I., Carniola n. v. III. **Posamezni zvezki** teh letnikov, kakor tudi nadštevilni ostalih se oddajajo po **1·25 K,** dvojni po **2·25 K** — Sešitki Izvestij XVIII. in XIX. po **2.— K,** dvojni po **3·50 K** — Carniola I (seš. III./IV.) in Carniola n. v. posamezne številke po **3·— K,** dvojne po **5·50 K.**

Razprodani so: Izvestja I., II., — Mitteilungen IV., VII. — Carniola II. — Kot separatni odtisi so v zalogi po naslednjih cenah:

Gratzy, **Repertorium zur 50jährigen Geschichtsschreibung Krains** **1·50 K.**

Gratzy, **Repertorium zu Valvasors »Ehre des Herzogtums Krain«.** **1·50 K.**

Dr. Jos. Gruden, **Šola pri sv. Nikolaju in ljubljansko nižje šolstvo po reformaciji** . . . . . **2·— K.**

Viktor Steska, **Cerkev sv. Primoža nad Kamnikom** (umetnostno-zgodovinska študija s 13 podobami in 1 umetniško prilogo) . . . . . **2·20 K.**

Ferd. Seidl, **Širokočelni los v starejši diluvijalni naplavini Ljubljanskega barja.** S podobami . . . . . **1·50 K.**

Dr. Gv. Sajovic, **Herpetološki zapiski za Kranjsko** (popis kranjskih kač in kuščaric). S podobami . . . . . **2·20 K.**

Dr. Gv. Sajovic, **Kranjski mehkužci.** S podobami . . . . . **2·20 K.**

Dr. J. Ponebšek, **Naše ujede.** I. del: (I. Sove). S podobami . **5·— K.**
s pošto . **5·30 K.**

Na razpolago je tudi nekaj posebnih odtisov nekaterih zgodovinskih in prirodopisnih razprav. Interesentom se pošlje na zahtevo seznam.

Člani in oni, ki naroče več kot 10 letnikov, dobe primeren popust.

Izdaja in zalaga „Muzejsko društvo za Kranjsko“ v Ljubljani.
Tisk J. Blasnika nasl.

Noga rjavega lunja.
Circus aeruginosus (L.)

Noga pepelastega splinca.
Circus cyaneus (L.).

Največja slovenska hranilnica.

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

je imela koncem leta 1916 vlog . . . . . K 36,800.000·—
hipotečnih in občinskih posojil . . . . . „ 27,000.000·—
rezervnega zaklada . . . . . „ 2,000.000·—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje najvišje po **4%** večje in nestalne vloge pa po dogovoru.

Hranilnica je **pupilarno varna** in stoji pod kontrolo

c. kr. deželne vlade.

Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike.

Posoja na zemljišča in poslopja na Kranjskem proti 5%, izven Kranjske pa proti 5½% obrestmi in proti najmanj 1% oziroma ¾% odplačevanju na dolg.

V podpiranje trgovcev in obrtnikov ima ustanovljeno

Kreditno društvo.

„Muzejsko društvo za Kranjsko“

je izdalo v posebnem natisu iz „Carniole“ obširno delo

Naše ujede.

Spisal dr. Janko Ponebšek

I. del: Sove. Z 10 podobami in 8 prilogami

Knjigo prodaja knjigarna I. Schwentner v Ljubljani po K 5·— v broš. izvodu, s poštnino 5 K 30 v. Udje „Muzejskega društva za Kranjsko“ in šolska vodstva jo dobe po znižani ceni za 3 K 50 v, s poštnino 3 K 80 v, ako pošljejo denar naprej in si jo naroče pri „Muzejskem društvu za Kranjsko“ v Ljubljani. **Vse, ki reflektirajo na izvode po znižani ceni opozarjamo, da jih čimpreje naroče, ker je teh izvodov le še prav pičlo število.**

Kmetska posojilnica
ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

obrestuje hranilne vloge po čistih

4 1/4 %

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Rezervni zaklad nad K 1,000.000
Hranilne vloge K 32,000.000.

Ustanovljena leta 1881.

Ljudska posojilnica

registrovana zadruga z neomejeno zavezo

v Ljubljani, v lastnem domu Miklošičeva cesta št. 6,

za frančiškansko cerkvijo

sprejema hranilne vloge vsak delavnik dopoldne od 8. do 1. ure in jih obrestuje po

Vloge v „Ljudski posojilnici“ so popolnoma varno nalozene, ker posojilnica daje denar na varna posestva na deželi in v mestih.

4 1/4 %

Rezervni zakladi znašajo nad en milijon kron. — Stanje hranilnih vlog je bilo koncem leta 1917 nad 34 miljonov kron.

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje zavod sam za svoje vložnike, tako da dobe le-ti od vsakih 100 kron čistih 4 krone 25 vinarjev na leto.

„Ljudska posojilnica“ sprejema vloge tudi po pošti in daje za njih vplačilo na razpolago poštne položnice. Sprejema tudi vloge na tekoči račun ter daje svojim zadružnikom posojila proti vknjižbi z amortizacijo ali brez nje na osebni kredit proti poroštvu ali zastavi vrednostnih papirjev. — Menjice se eskomptujejo najboljše.

CARNIOLA

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko

COMPTES-RENDUS
de l'Association du Musée de Carniole

Uredniki:

Dr. Jos. Gruden, Dr. Jos. Mantuani, Dr. Gv. Sajovic

Rédacteurs:

Nova vrsta — Nouvelle Série

LETNIK IX. — ZVEZEK 3. in 4.

Izšlo 1. julija 1919.

V LJUBLJANI 1919

ZNAJA IN ZALOŽA MUZEJSKO DRUŠTVO ZA KRANJSKO

VSEBINA:

Stran

Ob osvoboditvi in ujedinjenju . . . . . 117—121

Avgust ŽIGON. Nov prispevek o Čopu (Dalje) . . . . . 122—135

Dr. Franjo BUČAR. Račun Fabijana Kirchbergera u pogledu hrvatske i slovenske protestantske tiskare u Urahu-Tübingenu za god. 1562 i 1563 . . . . . 135—145

Ferdinand SEIDL-Wilfried von TEPPNER. Der diluviale See von Prečna bei Novo mesto . . . . . 146—158

Dr. J. PONEBŠEK, Naše ujede, II., (nadaljevanje) . . . . . 158—176

Dr. Gvidon SAJOVIC. Zapiski iz ptičjega življenja na Kranjskem v letih 1917—1918 . . . . . 177—187

Slovstvo. *Ušeničnik* Alexius Dr. Um die Jungslavia. Eine Apologie. [M.] — *Premrou* Miroslav, Monimenta sclavenica. Petit-choix tiré de la collection des documents recueillis et anotés. . . . . 187—188

Dr. J. Šlebinger. Bibliografija za leto 1917 in 1918 . . . . . 188—203

Zapiski. † Fran PODKRAJŠEK. Kam so prešle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? — Dr. P. Hugo BREN. Za zgodovino akademije ljubljanskih operozov. — Dr. J. LESAR. Peter Pavel Vergerij Starejši. — Ljud. KUŠČER. Erjavec kot „jamar". Ljud. KUŠČER. Donesek k naši jamski favni . . . . . 204—221

Društveni vestnik. P. Vincencij KUNSTELJ. † P. Stanislav Škrabec. — I. VRHOVNIK. † Fran Podkrajšek. — Dr. Gv. SAJOVIC. † Prof. Kajetan Stranetzky. — M. † Dr. Matija vitez Wretschko. — Umrli udje: M. † Mons. dr. Evgen Lampe. — M. † Janez Mervec. — M. † Karel Zotman. — M. † Prof. Franc Rebol. — M. † Prelat Janez Flis. — Novi udje. — Našim članom in sotrudnikom. — Imenik članov . . . . . 221—252

Slike: Pisidium amnicum Müller, stran 152. — Valvata naticina, stran 153. Fruticicola sericea Drap, stran 154. — Bythinia sp., stran 155. — Lunj beloritec, circus pygargus (L.), stran 164. — Lunj dolgorepec, circus macrourus (Gm.), stran 175. — Sokol selec, stran 183. — † P. Stanko Škrabec, stran 223. — † Fran Podkrajšek, stran 233. — † Prof. Kajetan Stranetzky, stran 241.

Za obliko in vsebino so odgovorni pisatelji sami.
Ponatis je dovoljen le s privoljenjem pisatelja in uredništva.

„Glasnik" izhaja štirikrat na leto. Člani »Muzejskega društva za Slovenijo« plačajo **letnih 10 kron** in dobivajo »Glasnik« (zgod. in prirodop del) brezplačno. — Članarino je plačati v prvem četrtletju vsakega leta. — V knjigarnah znaša naročnina na Glasnik K 18·— letno; posamezni zvezki vsakega dela stanejo po K 2·50, dvojni po K 5·—

Upravništvo in uredništvo »Glasnika« je v Ljubljani (deželni muzej).

Za obrnjeno
Univerzitetne knjižnice
v Ljubljani
podaril

CARNIOLA

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko

COMPTES-RENDUS
de l'Association du Musée de Carniole

Uredniki: Dr. Jos. Gruden, Dr. Jos. Mantuani, Dr. Gv. Sajovic

Rédacteurs:

Nova vrsta — Nouvelle Série

LETNIK IX. — ZVEZEK 3. in 4.

Izšlo 1. julija 1919.

V LJUBLJANI 1919

IZDAJA IN ZALAGA MUZEJSKO DRUŠTVO ZA KRANJSKO

TISK J. BLASNIKA NASLEDNIKOV

Za obnovo
Univerzitetne biblioteke
v Ljubljani
podarilo [illegible]
dne [illegible] 194[illegible]

INDEX.

Pag.

Zgodovinski del. — Histoire.

Razprave. — Dissertations.

Steska Viktor. Slikar Mat. Koželj. —, Mr. Math. Koželj, peintre. 1

Žigon Avg. dr., Nov prispevek o Čopu. —, Des nouvelles contributions sur Mr Čop. 12, 122

Senn Rob. P., Wer waren die Gründer von Sittich? —, Qui est-ce qui a fondé le monastère de Stičina? 37

Mantuani Jos. dr., Ob osvoboditvi in ujedinjenju. —, A l'occasion d'affranchissement et unification. 117

Bučar Franjo dr., Račun Fab. Kirchbergera u pogledu hrv. i slov. protestant. tiskare u Urachu-Tübingenu za god. 1562/63. —, Le compte du Fab. Kirchberger relatif à l'imprimerie croate et slovène à Urach-Tübingen pour l'an 1562/63. 135

Slovstvo. — Chronique des Livres.

Sič Alb., Narodne vezenine na Kranjskem. [dr. Jos. Mantuani.] —, Les broderies nationales dans la Carniole. 85

Knezoškof dr. Ant. Bon. Jeglič. [dr. Jos. Mantuani] —, Le prince-évêque Mr le dr en theol. Antoine Bonaventure Jeglič. 86

Dachler A., Die deutschen Siedlungen in Nordost-Italien. [dr. Jos. Mantuani.] —, Les colonies allemandes dans l'Italie du nord-est. 87

Reinecke P. Dr., Die Römerstraße Emona-Aquileja u. ihre Sperranlagen im Birnbaumerwalde. [dr. Jos. Mantuani.] —, La route Romaine d'Emona à Aquiléia et ses fermetures à Hrušica. 88

Strohal R., Popis desetine iz god. 1518 na vlast. Rosaljevo i Ribnik. [dr. Jos. Mantuani.] —, Un registre des dîmes dans la seigneurie de Rosaljevo et Ribnik en 1518. 89

Keller Serv. dr., Jubileum veské doby. [dr. Jos. Mantuani.] —, Le jubilé d'une grande époque. 89

Murko M. Dr., Die slavische Philologie in Deutschland. [dr. Jos. Debevec.] —, La philologie slave dans l'Allemagne. 90

Ušeničnik Al. Dr., Um die Jugoslavija. [dr. Jos. Mantuani.] —, En faveur de la Yougoslavie. 187

Premrou Miroslav, Monumenta slavenica Petriolana tirée de la collection des documents recueillis et annotés. [dr. Jos. Mantuani.] 188

Šlebinger Jan. dr., Bibliografija za leto 1917 in 1918. —, La bibliographie p. 1917 et 1918. 188

Zapiski.

Bren Hugo p. dr., Abbé Martin Kuralt med leti 1815—23.

Steska Viktor, Kranjski zvonarji na Hrvatskem.

Bren Hugo p. dr., Stara izjava o naših frančiškanih.

† **Podkrajšek Fr.,** Kam so prišle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti?

Bren Hugo p. dr., Za zgodovino akademije ljubljanskih operosov.

Lesar J. dr., Peter Pavel Vergerij Starejši.

Življenjepisi.

Mantuani Jos. dr., † Prof. Alf. Müllner.

Seliškar Albin, † Prirodopisec Jos. Stussiner.

Šlebinger J. dr., † Jos. Konstantin Jireček.

Šlebinger J. dr., † dr. Karl Kovač.

Steska Viktor, † M. Stanislava Skvarča.

Šlebinger J. dr., † Anton Terstenjak.

Kunstelj Vincencij, P., † Slavist p. Stanko Škrabec.

Vrhovnik Iv., † Fran Podkrajšek.

Mantuani Jos. dr., † dr. M. vitez Wretschko.

Sajovic Gv. dr., † Kajetan Stranetzky.

Mantuani Jos. dr., † dr. Evg. Lampe

—, † Jan. Mervec.

—, † Karel Zotman.

—, † Prof. Fran Rebol.

—, † Prelat Janez Flis.

Mélanges.

—, L' abbé Martin Kuralt entre 1815 — 1823. 101

—, Des fondeurs de cloches carnioliens en Croatie. 104

—, Une déclaration ancienne à l' égard des nos franciscains. 105

—, Où se trouvent les tableaux provenants de l' ancienne église de la Sainte-Croix a Dunajska cesta? 204

—, Pour l' histoire de l' académie d' operosi a Ljubljana. 207

—, Pierre Paul Vergerius l' aîné 217

Biographie.

—, Mr. Alphonse Müllner, professeur. 92

—, Mr. Josephe Stussiner, naturaliste. 94

—, Mr. Jos. Constantin Jireček, professeur. 99

—, Mr. le docteur en lettre Charles Kovač, archiviste. 100

—, La rév. Mère Stanislaia Skvarča, ursuline. 103

—, Mr. Antoine Terstenjak, employé. 108

—, Le rév. Père Stanislas Škrabec, slaviste. 221

—, Mr. François Podkrajšek. 231

—, Mr. le docteur M. chevalier Wretschko, botaniste. 242

—, Mr. C. Stranetzky, prof. 240

—, Monsigr. le docteur Eugène Lampè, chanoine. 243

—, Mr. Jean Mervec, curé. 244

—, Mr. Charles Zotman, conseiller de justice. 244

—, Mr. Franç. Rebol, professeur. 244

—, Prélat Jean Flis. 247

Prirodopisni del.

Razprave.

Seidl Ferd., Zemeljski potres pri Brežicah in Krški vasi dne 29. I. 1917.

L' histoire naturelle.

Dissertations.

—, Le tremblement de terre près de Brežice et Krška vas le 29. I. 1917. 43

Heritsch Fr. Dr., Versteinerungen aus dem Oberkarbon von Jauerburg-Assling in Oberkrain.

Ponebšek J. dr., Naše ujede

Seidl Ferd. – v. Teppner Wilfr., Der diluviale See von Prečna bei Novo mesto.

Sajovic Gv. dr., Zapiski iz ptičjega življenja na Kranjskem v letih 1917—1918.

Slovstvo.

Polscher H., Die Huda Luknja und ihre Grotten. [Mantuani dr. [illegible]]

Seidl Ferd., Die in Krain u. Görz-Gradisca beob. Beben im J. [illegible] [illegible]

Zapiski.

Sajovic Gv. dr., Skalni [illegible] v Kokrški dolini l. 1917.

Kuščer Ljudevit, [illegible] „jamar“.

—, [illegible]

Društveni vestnik.

[illegible]

Podobe.

[illegible]

—, [illegible] de Javornik-Jesenice (Haute Carniole.) 60

—, Nos oiseaux de proie [illegible] 67, 158

—, Le lac diluvien à Prečna près de Novo mesto. 146

—, [illegible] en 1917 et 1918. 177

Chronique des Livres.

—, La Huda luknja et ses grottes [illegible]

—, [illegible] en Carniole, Gorice et Gradisca en 1914. 91

Mélanges.

—, L'éboulement du rocher dans la vallée de la Kokra en 1917 107

—, Mr Erjavec, [illegible] des grottes. [illegible]

—, [illegible] de la faune de grottes. [illegible]

Chronique de la Société.

Bureau de la société pour 1918, 110

L'assemblée générale pour 1918 110

[illegible]

Les prix d'honneur mis au concours par la société „Slovenska Matica“. 115

[illegible]

Illustrations.

[illegible]

Spirifer trigonalis v. latus, Rhynchonella aff. grandirostris.	
Siavi lunj.	
Pepelasti spinec.	
Lunj beloritec.	
Lunj dolgorepec.	
Obrisi letalnih peres pri lunjih.	
Sokol selec	
Skalni podor v Kokrski dolini l. 1917. (shematična risba).	
Versteinerungen aus dem diluvialen See bei Prečna: Pisidium amnicum, Valvata naticina, Fruticicola sericea, Bythinia sp.?	
Spirifer trigonalis, var. latus, Rhynchonella aff. grandirostris.	65
Circus aeruginosus (L.).	71
„ cyaneus (L.)	82
„ pygargus (L.)	164
„ macrourus	175
Contours de pennes de milans.	79
Falco peregrinus Tunst.	183
L' éboulement du rocher dans la vallée de la Kokra en 1917 (dessin d'aprés le plan).	107
Des pétrifications provenantes du lac diluvien a Prečna: pisidium amnicum, valvata naticina, fruticicola sericea, bythinia sp.?	152-155

Ob osvoboditvi in ujedinjenju.

V vsem svojem poteku vedno čudovita zgodovina jugoslovanskih rodov je dobila še čudovitejši zaključek: dočim je provzročila svetovna vojna razpadanje obširnih ozemelj in razkrajanje istoplemenskih držav, so se strnili Jugoslovani v eno maso, v eno državo, in so s tem završili prvo točko svojega večstoletnega boja za narodno in državno samostojnost. Usoda nas je bila razcepila, da smo živeli v razpredeljenih skupinah po raznih ozemljih, vkovani v različnih političnih mejah, porazdeljeni po kronovinah, kjer smo stali nasproti tujerodnim večinam ošibljeni in dozdevno izdani jim na milost in nemilost. A svesti smo si bili svojega pokoljenja, svoje narodnosti: vedeli smo, da nas vežejo medsebojne krvne vezí. Kri je vodila uspešni odpor za dobe najkrutejšega potujčevanja; prav zato nismo utonili v ptuji povodnji, nismo podlegli narodom, ki so storili vse, kar so zmogli s svojo lokavostjo in svojim nasilstvom. Presejani smo bili s tujerodnimi gospodarji in graščaki, ki jim je bilo poverjeno podrobno delo raznarodovanja in socijalnega razrahlavanja s končnim smotrom, vzeti nam domačo grudo in nas zasužnjiti kot brezpravne hlapce. Večkrat so se pojavili odpori. Posamezniki so povdarjali svojo slovansko narodnost; pod neznosnim pritiskom so zahtevali že pred 400 leti posebno slovenski kmetje v strnjenih masah „staro pravdo". A tedajni mogotci jim je niso dali. Navzlic temu je pa propadalo tujerodno „plemstvo". A čimbolj je nazadovalo, tem odločneje je branila država obubožanje ljudi, ki so živeli razuzdano od žuljev svojih podanikov in nevoljnikov. Fizično in intelektuelno onemoglo plemstvo je dobilo potem v birokraciji naslednika, ki ni bil boljši od njega. Ravnopravnost na papirju in formalnost, da se je smel usesti v državnih zastopstvih slovenski kmet poleg nemškega kneza, nista izpremenili v bistvu skoraj ničesar. Edini Srbi so bili na boljšem vtoliko, da so se kmalu otresli papežnova in za vedno pluega nadzorstva, dočim so gospodarili Hrvatom in Slovencem še dalje Nemci in Madjari. In prav v trenutku, ko sta hotela zadrgniti ta dva nepoklicana variča skrbno pripravljeno zanjko okoli vratu Srbov, Hrvatov in Slovencev, se je ulrgala vrv — in trudni narod dihia prosto.

Adresa delegacije Narodnega Vijeća SHS, prečitana 1. decembra 1918 pred regentom Aleksandrom, poudarja pet točk: 1. Narodno ujedinjenje; 2. edinstveno državo; 3. demokracijo na najširši podlagi; 4. parlamentarno vlado in 5. nepriznavanje londonskega pakta. Teh točk smo pogrešali v svoji zgodovini več stoletij. Narodno nismo bili ujedinjeni, ker smo bili razpodeljeni po raznih državah pod raznimi ustavami. Edinstvene države nismo imeli, ker nismo bili združeni kot narod. Stali smo pod aristokratskimi vladarji, odvisnimi od svojih kamaril in interesiranih najožjih krogov, dočim so bila demokratična načela vedno vladni ideal Jugoslovanov. Vlade je upostavljal aristokratski monarh po nasvetu svojih krogov; zato niso bile parlamentarne in so odstranjale neposredni vpliv ljudske volje, kolikor se je dalo. — Ako bi se odcepil od naše zemlje kos slovanskega primorja, bi pomenilo to reakcijo in ponovitev prejšnje razkosanosti; narod bi spet ne bil ujedinjen, a bi moral stremiti za tem, da se ujedini; zato je nepriznavanje londonskega pakta povse upravičena peta točka gori omenjene adrese.

Narodno ujedinjenje in edinstvena država nam stavi nove zadače na vseh poprišćih: na narodnem, socijalnem, gospodarskem, političnem državno-upravnem in kulturnem. Zato se bode moralo ozirati tudi naše glasilo na novi položaj in si ustvariti drug pravec, širše območje in nov načrt, da bo kos modernim odnošajem.

Na tem mestu se pridružimo za sedaj samo besedam regenta Aleksandra, s katerimi je zaključil svoj odgovor na adreso: Živel ves narod srbski, hrvatski in slovenski! Bodi nam vsikdar srečna in slavna kraljevina Slovencev, Hrvatov in Srbov!

Adresa ima to-le besedilo:

„Vaša kraljeva visokost! Čutimo se srečni, da moremo pozdraviti Vašo kraljevo visokost v imenu Narodnega Vijeća Slovencev, Hrvatov in Srbov v prestolnici osvobojene Srbije kot vrhovnega poveljnika zmagonosne narodne vojske, ki je v skupnem boju z vojskami močnih zaveznikov ustvarila pogoje za uresničenje ogromnega dela za narodno ujedinjenje Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki so prožeti z idejo narodnega edinstva, izvedeli na teritoriju bivše avstro-ogrske monarhije državni peobrat in začasno ustanovili neodvisno narodno državo.

Opirajo se na veliko načelo demokracije, ki zahteva, naj vsak namreč sam odloča o svoji usodi, so izjavili že v objavi Narodnega Vijeća z dne 19. oktobra, da želijo in hočejo, da se ujedinijo v enotno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki bi obsegala ves sklopljeni etnografski teritorij Jugoslovanov.

Da se ta meja udejstvi, je sklenilo Narodno Vijeće v svoji seji dne 24. novembra, *da se proglasi ujedinjene države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Srbijo in Črnogoro v eno edinstveno državo* ter je izbralo svoje odposlanstvo, ki stopa danes pred Vašo kraljevo visokost, da Vam sporoči ta sklep Narodnega Vijeća uradno in v svečani obliki. *Sklep Narodnega Vijeća je ta, da naj vrši vladarsko oblast* na vsem teritoriju sedaj enotne države Slovencev, Hrvatov in Srbov. *Njegovo Veličanstvo kralj Peter, oziroma v njegovem imenu regent, Vaša kraljeva visokost.* Sporazumno z vlado Vaše kraljeve visokosti in predstojniki vseh narodnih strank v Srbiji in Črni gori naj se *ustvari enotna parlamentarna vlada.*

Vaša visokost! Želja Narodnega Vijeća je, da se sestavi *provizorična vlada v sporazumu med Narodnim Viječem in predstavniki naroda kraljevine Srbije, in da se določi odgovornost državne vlade v smislu modernih parlamentarnih načel temu narodnemu predstavništvu, katera bi morala ostati zbrana, dokler se ne sestane konstituanta, da pridejo na ta način principi ustavnosti in parlamentarne odgovornosti vlade do popolnega izraza.* Iz istega razloga naj bi ostali v veljavi pod kontrolo državne vlade dosedanji avtonomni administrativni organi, ki pa morajo biti za svoje uradovanje tudi odgovorni predstavništvu.

V tem prehodnem času bi bilo po našem mnenju tudi potrebno, da se ustvarijo pogoji za končno organizacijo naše edinstvene države. Naša državna vlada bi imela za to poseben nalog, da pripravi konstituanto in naj bi bila v smislu predloženega predloga N. V. voljena po načelih splošne, jednake, direktne tajne in proporcionalne volilne pravice, ki naj bi se sestala najpozneje *šest mesecev po sklenitvi miru.*

V tem historičnem času, ko stopamo pred Vašo kraljevsko visokost kot predstavniki naroda in vsega teritorija južnih Slovanov v bivši avstro-ogrski monarhiji, smo globoko užaloščeni, ker moramo konštatirati, da so *veliki in dragoceni deli našega narodnega ozemlja okupirani po četah kraljevine Italije, čeprav je ta zaveznica ententnih držav in čeprav želimo živeti z njo v dobrih prijateljskih odnošajih. Nismo pa pripravljeni priznati opravičenost kakoršnegakoli dogovora, pa tudi londonskega pakta ne, po katerem bi bili prisiljeni v nasprotju s narodnim načelom in principom samoodločbe, da odstopimo del našega naroda tuji državi. Posebno opozarjamo Vašo kraljevo visokost, da italijanska okupacijska uprava krši meje in pooblastila, ki so ji dana v pogojih premirja z glavnim poveljništvom bivše avstro-ogrske vojne že potem, ko je bil ta teritorij proglašen za neodvisen in integralni del države Slovencev, Hrvatov in Srbov, čemur bomo predložili Vaši kraljevi visokosti vse potrebne dokaze.* S polnim prepričanjem pa dajemo izraza svoji nadi, da se bo Vaša kraljeva visokost skupno z celim našim narodom zavzela, da se definitivne meje naše države urede tako, da bodo v skladu z našimi etnografskimi mejami in z načelom narodne samoodločbe proklamirane od predsednika Zjedinjenih držav ameriških Wilsona in od vseh držav sporazumu. Naj živi Njegovo

Veličanstvo kralj Peter, naj živi Vaša kraljeva visokost, naj živi ves nas ujedinjeni srbsko-hrvatsko-slovenski narod, naj živi slobodna ujedinjena Jugoslavija!

Regent Aleksander je odgovoril:

Gospodje odposlanci! Vaš prihod v imenu Narodnega Vijeća SHS, predstavitelja našega naroda, in vaše sporočilo o njegovi zgodovinsko važni odločitvi dne 24. novembra, s katero se proglaša državno ujedinjenje vsega našega naroda in vse naše mučeniške in slavne domovine, me napolnjuje z globoko radostjo. Ko sprejemam to vaše obvestilo sem uverjen, da izpolnjujem s tem činom svojo vladarsko dolžnost, zakaj ž njim samo končno udejstvujem ono, kar so jeli pripravljati najboljši sinovi naše krvi vseh treh ver in vseh treh imen — na obeh straneh Donave, Save in Drine že v času vladanja blagopokojnega mojega deda, kneza Aleksandra I. in kneza Mihajla, ono, kar odgovarja željam in stremljenjem celokupnega našega naroda.

V imenu njegovega Veličanstva kralja Petra proglašam torej ujedinjenje kraljevine Srbije z deželami neodvisne države SHS v edinstveno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Ta veliki zgodovinski čin bodi najvišja nagrada iskrenim stremljenjem in naporom vas in vaših častitih drugov v Narodnem Vijeću ter drugih sotrudnikov, ki so s smelim prevratom stresli in vrgli raz sebe tuji jarem; ta akt bodi tudi nagrada visoko razviti zavesti in velikim žrtvam, ki so jih položili na žrtvenik domovine vsi oni deli našega naroda, ki jih zastopa Narodno Vijeće. Prav tako bo današnji veliki čin najkrasnejši venec na grobovih naših častnikov in vojakov, padlih za svobodo in ujedinjenje, bo najdivnejša kita na prsih srečnih onih tovarišev, ki so s pomočjo naših velikih in plemenitih zaveznikov z mano doživeli zmago nad sovražnikom.

Slavo izvojevanih zmag delijo z mojimi starimi bojevniki dični borilelji jugoslovanskih oddelkov v moji armadi. Pohiteli so k vam in vi ste jih sprejeli tako, kakor sprejema samo brat brata. Hvala vam za sprejem, hvala vam na navdušenju, s katerim izražate svoje zaupanje mojemu narodu, mojemu očetu, njegovemu Veličanstvu kralju Petru I. in meni.

Zagotavljam vas in Narodno Vijeće, čegar pooblaščenci ste, da je ves narod slovenski, hrvatski in srbski, katerega voljo in misel predstavljate, lahko uverjen, *da se bomo jaz in moja vlada z vsemi onimi, ki predstavljajo Srbijo in srbski narod, dali voditi samo po globoki, neizkaljeni ljubezni bratskega srca napram vsem svetinjam, ki so drage dušam onih, kot katerih pooblaščenci ste prišli semkaj.*

V smislu želj in načrtov, ki ste jih izvolili predložiti in katere jaz in vlada v celem obsegu osvojujemo, bo naša vlada takoj storila vse potrebne korake, da se čim najpreje ustvari vse ono, kar ste predlagali, tako glede na prehodno dobo, dokler se ne sestane in ne konča svojega dela velika ustavotvorna skupščina, kakor tudi glede na volitve in sestavo te korporacije.

Veren zgledu in naročilom svojega očeta bom jaz, kralj svobodnih državljanov, svobodne države SHS, ostal vsikdar veren ustavnim, parlamentarnim in široko demokratskim načelom, temelječim na splošni in enaki volilni pravici.

Radi tega bom iskal vaše sodelovanje pri sestavi vlade, ki bo predstavljala vso ujedinjeno domovino. Ta vlada bo v stalni zvezi z vami in po vas z narodnim predstavništvom, z njim bo delala, njemu bo odgovorna. V zvezi ž njim in s celim narodom bo pripadla tej vladi prva in glavna naloga, da poskrbi, da se bodo meje naše države krile z etnografskimi granicami našega naroda.

Skupno z vami se smem upravičeno nadejati in se tudi nadejam, da bodo naši veliki prijatelji in zavezniki pravično ocenjevali naše stališče, ker leto odgovarja načelom, ki so jih sami proglasili in za katerih zmago so prelili veliko svoje dragocene krvi.

Prepričan sem, da osvoboditev sveta ne bo oskrunila s tem, da bi se izročilo pod tujo oblast toliko naših poštenih in prosvetljenih bratov. Prav tako upam, da bo to naše stališče upoštevala v svojih odločbah tudi sama vlada kraljevine Italije, saj se ima ona za svojo osvoboditev zahvaljevati istim principom, istim načelom, ki so jih tako sijajno tolmačili s peresom in delom njeni veliki sinovi preteklega stoletja. Lahko trdim, da bo italijanski narod imel dejansko več koristi in si zagotovil večjo varnost, ako bo spoštoval ta načela in tradicije, in si s tem zasigural prijateljstvo in dobro naše sosedstvo kakor pa ako uresniči določbe londonske pogodbe, ki je bila podpisana brez nas in ki ni bila nikdar priznana od nas, podpisana v razmerah, ko se še ni računalo s propastjo Avstro-Ogrske, da so torej od takrat postali brezpredmetni mnogi nekdanji oziri. Nadejam se, da bo postal naš narod v tem in ostalem delovanju složen in močan do konca, da bo stopal v novo življenje z vedrim in ponosnim čelom, vreden priborjene veličine in sreče, ki ga čaka.

Prosim vas, gospodje poslanci, *da sporočite mojo vladarsko besedo in pozdrav mojim milim bratom širom naše svobodne in ujedinjene Jugoslavije.* Živel ves narod srbski, hrvatski in slovenski!

Bodi nam vsikdar srečna in slavna kraljevina Slovencev, Hrvatov in Srbov!

Nov prispevek o Čopu.

Objavlja AVGUST ŽIGON.

(Dalje.)

VI.

Z neposredno nadaljnjim kosom pričnó v Levčevih prepisih Kopitarju namenjeni listi Čopovi, ki jih šteje Levstikova zbirka osem. Vrstí pa se jih: *A)* najpoprej četvero iz l. 1828, 1830, 1831; za njimi sledí: *B)* en list iz l. 1832, ki ne velja Kopitarju; in za tem jih pride: *C)* ostalih spet četvero, ki so vsi iz osodnega l. 1833.

A):

3.) Koncept brez dneva in kraja, = **e**: list, ki je začetek Čopove korespondence s Kopitarjem — iz Ljubljane. Da veljá ta fragment res Kopitarju, ni bilo Levstiku težavno določiti: pismo ima na čelu ogovor: „Wohlgeborner Herr Hofbibliothekscustos," — kar je, posebej v zvezi z vsebino pisma, popolen in povsem določen naslov.[66])

Na vrh prve strani, tja nad navedeni ogovor, je Fr. Levec v svojem prepisu zapisal s svinčnikom letnico: 1829; razlago tej pripombi imamo v Levčevem „Čopu" (Zvon 1879, str. 227), kjer omenja Fr. Levec tega lista češ, da v njem „Kopitarju toži, da se mu v Ljubljani (1829.) slabo godi, slabše nego se mu je na Poljskem." Toda list je odgovor Čopov tistemu pismu Kopitarjevemu, ki nam ga Kopitarjev „Brief-Journal" izpričuje pod dném: 12. Dec. 1827, in ki ga tudi sam Čopov fragment potrjuje z besedo: „Ihr geehrtes Schreiben vom 12. v. M.;[67]) — odgovor torej prvemu listu, ki ga je pisal in poslal Kopitar Čopu v Ljubljano. In Čopov podatek „vom 12. v. M." priča, da je Čopov list — iz m. januarja l. 1828, ne pa šele iz l. 1829. Iz istega leta potemtakem kakor tisto edino v Čopovi zapuščini nam ohranjeno pisanje Kopitarjevo, — droben listič, priložen Kopitarjevi vizitki, ki je ž njo prišel prof. Kucharsky k Čopu v Ljubljano nekako okoli 19. avgusta 1828:

> Slavo Czop (Zhop, Чопъ) Labac.
> Slavum Kucharski Polonum
> amice commendat Slavus Kopitar.[68])

[66]) Označil sem čitatelju gori v pregledu Levčevih prepisov tiste tri liste (3., 4., 9.), ki so že sami v sebi z adreso ali ogovorom določeni, komu veljajo, — z debelejšo številko v svojem, tam ob desnem robu dodanem štetju 1–14.

[67]) Prim. Zbornik M. Sl. V., 1903, str. 91 in 110/11.

[68]) Ohranjeno v isti Levstikovi zbirki Čopovih rokopisov, dasi vanjo ne všteto. Prim.: Zbornik M. Sl. V. 110. Spomin o obisku Kucharskega v Ljubljani nam je ohranil J. Kosmač, ki je vpisal „ruskega profesorja" (Kopitar: „Slavum Polonum") v dnevnik o obiskovalcih ljubljanske licejske čitalnice („Lese-Journal") prvič 19./VIII. 1828 [H. Kuharzky, Profelsor], potem: 20., 25., 27., 29., 30. avgusta, nadalje 2. in zadnjič 4. septembra [H. Proff. Kuharsky. Officium Sanct.]. Dan 5. septembra

4.) Laibach, 21. Jaenner 1830. = č: kakor poprejšnji že sam v sebi določen kot Kopitarju namenjen list Čopov, ker je Čop sam izjemoma pripisal z lastno roko na čelo pisma naslov: „Herrn Hofbibliothek-Custos v. Kopitar.“ [69]) Zato je tu Levstiku in nam za njim bilo znanstveno določanje adrese nepotrebno.

5.) Laibach, 16. May 1830. — d: Čopova polemika zoper Kopitarjevo obsojanje vse „učene“, t. j. umetne poezije, ter Prešernovih pesmi v Zhbelizi I. posebej! Pismo nima adrese; toda v odnosu k poprejšnjemu, naravnost naslovljenemu listu (pod 4.) ni bilo težavno posneti iz vsebine, komu velja ta ugovor Čopov.

6.) Laibach, 23. Juny 18(31). = m: fragment, ki ima zgornji desni vogel v izvirniku ravno črez sredo števílk 31 odtrgan, da jim je videti le še spodnje ostanke. A pripisal je že Levstik s svinčnikom v originalu 31, kar je takó prepisal tudi Levec. Naslov pa je bilo mogoče določiti listu iz njegove vsebine — brez pesebnega truda.

B):

7.) Laibach, 15. 10[ber] 1832. — b: popolno pismo, ki mu je iz vsebine določil Levstik le, da „ne Kopitarju“; podčrtal je v Levčevem prepisu svoj „ne“ dvakrat, z rdečo in z modro črto. Pod to Levstikovo negativno določbo je pripisal kesneje Vladimir Levec na očetov prepis s svinčnikom: „morda Šafaiiku? Levec.“ In pogodil je resnico! V Zborniku M. Sl. I./125 je l. 1899 objavil prav Vladimir Levec Šafaříku odposlano Čopovo pismo ddo. 21. 10[ber] 1832 (kakor ga je našel † Iv. Kunšič v češkem muzeju v Pragi med Šafaříkovo tam hranjeno ostalino), ter podal s tem dokaz o pravilnosti svoje domneve, ki jo je postavil iz same vsebine tu v očetovem prepisu: dokaz, da je fragment b — koncept tistega pisma. Levstikova negativna določba: „ne Kopitarju“ pa nam priča, kako težavno je bilo na tem polju pozitivno delo Levstikovi dobi, ko še ni vstvaril — Kunšič trdnih tal s svojimi bogatimi prispevki.

C):

8.) Laibach, am Ostersonntag Nachmitt 1833. — i: kratek odlomek, ki imamo v njem na Čopovi strani (dne 7. IV. 1833) prvo pričo o razdoru med Čopom in Kopitarjem. Pisal je bil Kopitar Čopu dotlej l. 1831 trikrat: 2. I., 16. II. in 20. II. [70]) zatem mu je Čop odgovoril 3. marca, a poslal še kesneje neke „Blätter“ po drju. Oblpitschu enkrat

je zadnji vpisani dan tistega šolskega leta; a Kuharsky [illegible] ta dan. Študiral pa je v knjižnici ves čas same „Mileaie romanum“. Dne 29./VIII. je bil z njim v knjižnici tudi „Prof. Zhopp“, ki je tam bral neke „Jahrbücher“ (najbrže J. der Literatur). — Novembra 1828 je šel Kucharsky, na povratku iz Trsta, spet v Ljubljani. Prim. Laibacher Zeitung 1828 (Intelligenzblatt Nr. 136, 20. Nov., stran 1074 „Anhang“): Fremden-Anzeige. Angekommen den 17. November 1828. „Den 17. Hr. Andreas Kucharsky, Professor und russischer Unterthan, von Triest nach Dalmatien.“ Ali sta se tudi takrat videla s Čopom, ne vemo do danes.

[69]) ZMS V, 34.

[70]) Gl. zgoraj podani Kopitarjev zapisnik o korespondenci s Čopom.

in enkrat po kustosu Freyerju.[71]) Toda — Kopitar je umolknil, kar se je na Veliko noč (7. IV.) zdelo Čopu samemu že nekam čudno. Zakaj pa je umolknil Kopitar, tega ni povedal Čopu, kakor se dá sklepati iz Čopovega velikonočnega fragmenta; pač pa je povedal za Čopovim hrbtom dotlej že Hanku, da zaradi Čelakovskega ocene o Krajnski Zhbelizi; radi ocene, ki je bila izšla v Čopovem nemškem prevodu s Čopovimi dostavki tistega leta v treh nadaljevanjih v ljubljanskem listu „Illyr. Blatt“: začetek v štev. 6. dné 9. II., nadaljevanje v štev. 7. dné 16. II., (NB.: istega dné Kopitarjevo pismo Čopu ddto. 16. II., za njim drugo ddto.: 20. II.), sklep v štev. 8. dné 23. II. 1833. In dné 21. marca 1833, ko je torej imel Kopitar Čopov list ddto. 3. III. 1833 že v rokah, pa omenjeno Kopitarjevo pismo bibliotekarju Vaclavu Hanku v Prago, ter v tem pismu naslednje o Čopu in njegovi pregrehi:

Legi versionem germanicam (im Illyr. Wochenblatt) recensionis Čelakowskyanae über unsre чбљица. Doleo jure meo

1.) dass man hinter meinem Rücken meine sub rosa-Aeusserungen weiter schreibt; das heisst sonst Possentragen,[72]) indignum homine honesto.

2.) Den mürrischen Aristarchen lasse ich mir, wie billig, gefallen, besonders wenns der Horazische ist.

3.) Dass auch Č*** sich zu tief ins Detail eingelassen, (wo er nicht genug weiss), zeigt Zhop's Antikritik.

4.) Wir wollen nun Zhop's Weisheit gegen unsere Grundsätze selbst weiter vernehmen, und — auch antworten, wenn es nöthig sein sollte[73])

Prva izmed teh štirih točk Kopitarjevih nam še ni čisto razumljiva; ne vemo, kaj v njej Kopitar pravzaprav misli. Ponovil je sicer isti očitek Čopu Kopitar sam javno, v znanem svojem pamfletu, kjer je zapisal: „Unbegreiflich, und der ernstesten Rüge verfallen aber ist Hrn Ч.'[s[mehr als altweibische Indiscretion, mit der er von brieflichen oder sonstigen vertraulichen Aeußerungen Dritter ohne Ermächtigung öffentlichen (vielleicht gar einseitigen, unredlichen) Gebrauch macht. Oder wäre dieß auch ein Bestandtheil seiner Bildung? Cicero, Philipp. 2, 4. und Lessing im 57. antiqu. Briefe nennen es ganz anders. Wir wollen ihn für heute nur mit Horaz warnen: Commissa tacere qui nequit, hic NIGER est, hunc tu, Romane, caveto.“ (Illyr. Bl. 1833, pg. 109). Pa je vzel Čop zato v javno izpraševanje Kopitarja v uvodu svojega odgovora „Slow. ABC-Krieg Nro. 3.“ (pag. 1/2). Vendar dokazuje ta odgovor, da ni Čop sodil prav, kje je vzrok Kopitarjeve zamere; išče ga namreč v razpravi o črkah samih, ter še sluti ne, da je Kopitar zameril že oceno Zhbelize![74])

[71]) ZMS. V./99.

[72]) Pač pomota, vsled napačno čitanega rokopisa Kopitarjevega, nam.: Postentragen (= prenašanje pošt).

[73]) Jagić V., Neue Briefe, pg. 108/109.

[74]) Prim. o tem, kar tu na koncu razprave v dodanem „Dostavku“ Čop – Vrazu (13. IV. 1834) o Zhbelizi IV.: Die „unvorgesehenen Hinderniße“ ... verdankt sie vorzüglich dem Hrn. Kopitar, welcher durch den, ursprünglich durch die Zhbeliza veranlaßten ABC-Krieg so erbittert wurde, daß er als Censor über das MS. des 4ten Bändchens derselben ein sehr ungünstiges Gutachten ertheilte, und eine neue Redaktion desselben verlangte.

Druga Kopitarjeva točka se nanaša na sklep Čelakovskega ocene, ki se glasi v Čopovem nemškem prevodu: „Auf denn, Ihr jungen, wackeren Slowenen! Ihr, die erste Hoffnung Eures Vaterlandes! schreitet nun weiter auf der Bahn, welche Ihr betreten, traget redlich bei zur Emporbringung der Sprache, Eures kostbarsten Schatzes, laßt Euch durch keinen mürrischen Aristarchen, durch keinen entarteten Landesgenossen von Eurem Beginnen abschrecken . . .“ (Illyr. Blatt 1833, pg. 24). Zanimivo je, da je Kopitar prenesel to mesto náse, ter sodil, da misli Čelakovskega „Aristarh“ — njega! A zakaj je tako sodil Kopitar?[75])

V tretji točki Kopitarjevi pomeni C*** ime češkega kritika Krajnfke Zhbelize, — ime: Čelakowsky.

Četrta točka pa nam priča, da je bil 21. III. 1833 Kopitar že obveščen, pač iz (nam neohranjenih) pisem Čopa samega, o nameri Čopovi, da nastopi zopet metelčico; in Kopitar obeta že tu — svoj ugovor, dasi je prvi Čopov članek izšel v Ljubljani šele teden dni kesneje: „Slowenischer ABC-Krieg“ — kot „Außerordentliche Beilage zum Illyr. Blatte Nro. 13, vom 30. März 1833.“ Pretehtaj pa izraz Kopitarjev: „Zhop's Weisheit!“

Kar je tu za nas torej posebej nov vpogled v zvezo dogodkov, je tisto doslej neuvaževano dejstvo, da ni Kopitarjeva zamera nastala šele vsled Čopove „borbe za stare črke zoper nova načela“, ampak da je Kopitar Čopu zameril že prestavo pohvalne ocene Čelakovskega o Zhbelizi! Tam je torej prišel že razdor, ker tam že nevolja Kopitarjeva, ki pa Čop o njej še dolgo ni slutil ničesar, ampak dopisoval še nadalje Kopitarju po ustaljeni navadi povsem zaupno — do tiste pristranski krivične, tendenciozno ostre cenzure njegove ob rokopisu četrtega zvezka Zhbelize (za l. 1833): menec do tedaj, da ima ob Kopitarju opravka z osornim slovničarjem, a vendar znanstveno objektivnim možem. Toda Kopitar se je izkazal nenadoma zagrizenega subjektivista; jezen in hud zaradi Čelakovskega pohvale je Kopitar strogo pritisnil novi zvezek Zhbelize ter žal do pogube poparil čvrsto domačo mladiko kakor smrtno strupena slana.[76])

9.) Laibach. 2. May 1833 — c. popolen list, z dostavkom Čopovim še z naslednjega dne, „Den 3. May“. Pošilja pa s tem listom Čop odtisek svoje abecedne pravde („Discacciamento“) na Dunaj Kopitarju, kakor priča na vunanji strani pisma napisani naslov, ki je torej tudi Levstiku povedal, komu velja to pisanje Čopovo; naslov: „Sr. des Herrn Hof-Bibliothek-Custos v. Kopitar (P. T.) Wohlgeboren“.

---

[75]) Prim. od tega tudi nadalje ime „Aristarh“ v Prešernovi poeziji!

[76]) Prim. Grafenauer Iv., Iz Kastelčeve zapuščine str. 31–69. Rokopis Zhbelize IV. — O Kopitarju kot cenzorju piše: Archiv f. slav. Philologie, zv. 31 (str. 416, [illegible] 1917.), ter nadalje str. 409–412 (epizoda l. 1823, ko je [illegible] Kopitar kot cenzor novogrškega časnika „Hellenikos Telegraphos“).

10.) Laibach, 12. May 1833. = **j**: prvi koncept poslednjega odgovora Čopovega Kopitarju. Dné 8. maja ima „dopisni dnevnik“ Kopitarjev zadnji list Čopu — po dolgem premoru od 20. februarja. In 12. maja, torej takoj po prejemu pisma, piše tu Čop svoj srditi odgovor. A prenehal je sredi lista, ter odložil stvar za dober mesec. Levstik ni določil, ali vsaj ne pripisal naslova temu fragmentu, kar je pa gotove pozornosti vredno, — ker ga je vendar ugotovil naslednjemu pismu:

11.) Laibach, 17. Juny 1833. = **k**: listu Čopovemu, ki ga je Levstik v svoji zbirki uvrstil takoj za poprejšnjim, kot po abecedni signaturi zaporedna si kosa **j** in **k**. Ta zaporednost koncepta in pa iz njega (dober mesec kesneje) nastalega pisma priča v Levstikovi zbirki, da je to soodnosnost, to razmerje med obema kosoma Levstik spoznal. In če je Levstik povsem pravilno ugotovil naslov iz koncepta nastalemu pismu, sledí pač iz tega, da je moral tudi vedeti, na čigavo adreso stresa Čop v tistem konceptu svoj srd; saj so vendar tu in tam celi stavki dobesedno isti. Ne upam si torej domnevati, da bi Levstik bil opustil pri tistem konceptu **j** svojo določbo naslova iz nevednosti, ampak sodim, da le kot nekak banalni pleonazem, kot samo ob sebi umljivo konsekvenco. Zato nam je torej reči, da rokopisa s signaturo **j**, tistega koncepta z dné 12. maja 1833, ni pravzaprav šteti med one kose, ki jim Levstik v svoji zbirki n i ugotovil adrese, ker je z ugotovitvijo naslova pri pismu **k** eo ipso ga že določil tudi konceptu tega pisma, kosu **j**

S tem so pri koncu v Levstikovi zbirki Čopovih rokopisov — Kopitarju namenjeni listi. Pripomnim, naj k poslednjemu le še, da tudi tega, iz koncepta ddo. 12. V. dné 17. VI. nastalega prvega pisma, ki je dobilo 20. VI. še kratek pripis, Čop n i odposlal še Kopitarju, ampak ga pridržal v svojih rokah. Vendar pa je spisal in tudi res odposlal kesneje, najbrže še pred objavo tistega Kopitarjevega pamfleta, ki ga je prinesel ljubljanski list „Illyr. Blatt“ dné 6. VII. 1833, Nr. 27, točno dve leti pred Čopovo smrtjo [Čop † 6. VII. 1835], kot „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit (aus einem Briefe aus Wien an Herrn M.[etelko]“, — Čop neko drugo, nam neohranjeno, a po vsebini prvemu, nam v Levstikovi zbirki pod **k** ohranjenemu podobno pismo, ker vemo o njem iz Kopitarjevega lista Metelku z dné 23. V. 1835, kjer Kopitar še vedno ni pozabil svoje jeze, da ga je Čop premagal! „Mit Ч. ist meine Correspondenz s e i t j e n e r Zeit *(ex illo)* abgebroch[en]. Ich habe auch meinen g e w i s s e n Stolz und keine Lust mit u n v e r s c h ä m t e n*) B u b e n, wenn sie auch englisch lesen und plappern, mich herumzuschlagen. —“ In k zvezdici je Kopitar dostavil pod črto: *) dico illum talem, quia i n j u ſ t a saepius a me p e t i t a nunquam cum obtinuiſſet, er am Ende mich einen falschen Freund nannte, der nur S c h m e i c h l e r wie Vuk liebe etc. Qui me tam i n j u ſ t e tractat, is n e c m e n o v i t, nec d i g n u s e ſ t nosse. Niemand sucht andere hinterm

Ofen, der nicht selbst öfter sich dort versteckt. — Ist die Witwe hübsch?"[77]) Bilo je pač, kakor mu je Prešeren zapisal v literarni epitaf: „smèrt in ošabnost samé."[78]) Žal. da pa ne vemo tu vsaj dneva, kedaj je spisal in

---

[77]) Objavil L. Pintar. (Archiv f. slav. Philologie 30. 468) Vprašanje o „vdovi" ima v mislih Baragovo nečakinjo von Höffern. (L. Pintar, ravnotam, zv. 32/307). — Opozorim naj še, da tistega pamfleta „aus einem Briefe aus Wien an Herrn Metelko" ni Kopitar poslal res Metelku, ampak, kakor kaže, kar naravnost — cenzorju Pavšku. Prim. v Kopitarjevem dopisnem zapisniku tu spredaj na str. 30 pod črto dostavljeno epizodo med Kopitarjem in Pavškom iz dni od 25. aprila pa do 3. septembra, odnosno 30. decembra 1833! Ne prej ne poslej ni bilo med njima nobenega pisma! Posebej pazi tam na Kopitarjevo pošiljatev Pavšku z dné 22. VI.: „22 Jun[y] Pauschegg cum 2 Bog[en] pro ephem.[eridis]", t. j.: pošiljatev „dveh pôl za žurnal", jasno: dvé pôli rokopisa za časnik „Illyr. Blatt", dva dni za Čopovim pripisom ddo. 20. VI. k gor. pismu ddo. 17. VI. 1833. Dné 22. junija je torej Kopitar že odposlal svoj pamflet zoper Čopa — Pavšku. Tisti pamflet, ki je izšel 6. VII. 1833, in ki je Kopitar sam o njem pisal (Wien, den 6. Aug. 1833) Hanku v Prago: „Gewiss haben Sie unseren Laibacher ABC-Streit, zu dessen Einleitung man den Čelakowsky als Instrument gebraucht hat, von No. 1—3, cum prolegomenis ex Čelakovio, kennen gelernt? Ich kann darin nur die Frucht von* Szafarzyk's und [illegible]'s Freundschaft für mich sehen, allenfalls auch P** und Č** [t. j. = Prešerin in Čelakowsky] Ambition mitgerechnet. Ich habe mein ein und letztes Wort drein gesprochen. Ceterum siegt am Ende die Wahrheit, wenn auch erst nach uns." (Jagić V., Neue Briefe — Istočniki II., pg. 112). — Kakega pisma Kopitarjevega Metelku pa iz tistih dni v Kopitarjevem „Brief-Journal"-u ni, ker [illegible] je naslednja: 1823: 19 Juny; 1825: 23 July; 1826: 22 März; 1830: 30 April (dve: 1 Metelko, 2 Metelko, hkrati istega dné tudi Zhupu). [illegible] nam pisma ohranjena in objavljena: Jagić V., Neue Briefe — Istočniki II., pg. 174–177. Za letom 1830 pa je nastopil premor do l. 1835: 23 May Metelko de [illegible] (ohranjeno, objavil L. Pintar, Archiv f. slav. Philologie [illegible]) [illegible] 1838 4 Sept. Metelko de [illegible]; 1840 28. Sept.; 1841 7 Juny; 1844 7 May [illegible] Metelko; in kot zadnje 31 May Metelko [illegible] Bleiweis. (11. VIII. 1844 Kopitar †). — Dostaviti je le: Pismo, ki ga ima Jagić v Istočnikih II 172 kot prvo med tam objavljenimi, Metelku pisanimi listi Kopitarjevimi, z datum „Wien, 9. Jan. 1821.", ne veljá resnično Metelku, ampak Ravnikarju, [illegible] „Brief-Journal"-u pod tem [illegible] „9. [Jan.] Ravnikar". [illegible] list poslal Metelku, ker [illegible] v Metelkovih rokah in slednjič v Metelkovi [illegible]. Ker pa pismo nima adrese, je prišlo [illegible] „Kopitar — Metelku". — Drugi list Kopitarjev v Istočnikih II 174 ima [illegible] datum „Wien, d. 19. Juny 1821" namestu 1823, [illegible] pismo Metelku, [illegible] — Peti list ddo. „Wien, d. 1. May 1830" (Istočnik, II 176) odgovarja pač Kopitarjevi [illegible] v „Brief-Journalu": „30 April — 2 Metelko"; t. j. prvi Kopitarjev list, ddo. 30 aprila, se nam ni ohranil, ampak le drugi, ki pa ima le datum „1 May", ne „30. April", kakor pravi Kopitarjev zapisnik. — Iz l. 1838 se nam je ohranil list Metelkov Kopitarju, toda brez dneva [illegible] (Istočniki II 178) [illegible]. Opomniti moj, da [illegible] „Brief-Journala" [illegible] lista z Kopitarjevo roko-

odposlal Kopitarju Čop svoj poslednji list. Vendar pa je vsaj nekaj, da se nam je ohranil koncept prvega (1828) in prva oblika poslednjega pisma njegovega (s konceptom vred) iz Ljubljane (1833): torej pričetek in konec ljubljanske literarne korespondence Čopove s Kopitarjem, — oboje v tisti zbirki Levstikovi; da vemo vsaj, kedaj in zakaj se je ta korespondenca pričela, ter kedaj, zakaj in kakó — žalostno skončala!

VII.

Preostajajo nam v Levstikovi zbirki le še trije kosi: črke h, l, a, med njimi — le še edino prva dva izpod Čopovega peresa. Torej:

12.) Odlomek o Mickiewiczevem Pan Tadeusz-u, = **h**: brez dneva in kraja, brez pravega pričetka in brez sklepa. Ta fragment je nadaljevanje, ali recimo drugo poglavje nekega pisma, ki ga je bil Čop pričel pisati že pred nekaj dnevi, a ga na sredi prekinil: „Es sind schon wieder einige Tage verflossen, bevor ich Zeit fand, mein Schreiben fortzusetzen."

seznam imen, ki jim knjigarna dopošlji po en izvod knjige v dar. („Vom Verfasser FreyExemplar den Paketten beizuleg." Z dném: „24. Febr. 1836 — 1 Laibach an S. Hw. Prof. Metelko"). — Iz l. 1841 se nam je ohranilo ddo.: „Baden, den 5. May 1841." pismo Kopitarjevo Metelku (Istočniki II./177), ki je Kopitarjev „Brief-Journal" nima. Vrzel je tam od 1. maja pa do 7. junija (Istočniki II./845). Vzrok te vrzeli pa nam pové tisto pismo Metelku (5. V. 1841): Kopitar je prebolel takrat hudo gripo, ter si šel zdravit ta pričetek svoje jetike, ki ga je 11. VIII. 1844 pokopala, — za ves mesec maj v Baden; odtam je pisal pismo Metelku, a si ga v svojem zapisniku, ki mu je najbrže obležal doma na Dunaju. ni notiral, — in kakor tega pisma pa tudi druzega ne nobenega ves mesec maj. To v „Brief-Journalu" neomenjeno pismo Kopitarjevo Metelku je edino, ki se nam je ohranilo izmed vseh od l. 1838 pa do l. 1844 Metelku poslanih. Ali je to le slučaj? Videti je, da so bili Kopitarjevi listi, pisani v tej dobi Metelku, posebno zaupni.

[78]) Poezije 1847, 112. Prim. tu, kako je ubogi mož naravnost patološki sumničil, kje bi bil povod Čopovega odpora, in stikal povsod okoli sebe, le — v sebi samem ne. Pisal je Kopitar Hanku dné 3. junija 1834 ter sumničil tu — Šafařika, češ da je morda ta kriv intrige. „Гофманъ est aliquantisper scandalizatus vestro čechismo, amat enim jure quisque suos. Aber den III. will er doch in Berlin empfehlen. Ego autem jure succenseo τῷ III. Ist das freundschaftlich, oder auch nur redlich, in Briefen an Vuk gegen mich zu insinuiren? So mag er's anderswo auch machen. Daher Kuharski, Macieiowski und Чопъ mich beargwohnen, wo nicht gar hassen? Conscia mens recti famae mendacia ridet, aber — auch vitat calumniatorem." (Jagić V., Neue Briefe, pg. 126). — In pisal je nadalje Kopitar tudi Korytku (24. VII. 1838) ter dolžil Prešerna: „Metelko, Kafteliz, vielleicht auch Dr. Preſhérn müssen Ihre tägliche Freunde seyn. Ich sage vielleicht, weil er es hauptsächlich war, der den guten Częp gegen mich inspirirte, also vielleicht auch nicht gerne mit meinem Freunde, wie Sie, verkehren [würde: (odtrgano!)] . . . ne le gênez pas." (Kronološki pregled Prešernovega dela, str. 58). — Slednjič prim.: Jezičnik XVIII., str. 25: kaj in kako je Kopitar javno govoril o Čopu („. . . in Carniola doctissimus quidem sed et inconstantissimus socius . . ."). Do skrajnosti subjektiven je bil in tudi trdovratno ostal v tej zadevi Kopitar, pa ni zató dozorél do objektivne sodbe o Čopu — nikoli!

Iz tega dejstva je razumeti, zakaj ni na čelu nobenega ogovora: Čop piše tu nekomu drugi del svojega pred nekaj dnevi pričetega in prekinjenega pisma, v njem svojo sodbo o najnovejšem delu Mickiewiczevem „Pan Tadeusz-u“. Svoj dopis pričenja z ugovorom zoper „Rozmaitości“, češ: „Ueber dieses Gedicht werden wahrscheinlich nicht nur die Rozmaitości albern urtheilen (mit Recht machen Sie hinter deren „wyszczególnia się pięknemi myślami“ drey! (!!!) — bey diesen Leuten hat Mickiewicz scharfe Züchtigung der Warschauer-Recensenten noch nicht genützt!) sondern [auch] manche andern poln. Zeitschriften u. Leser.“ [79]) Iz tega mesta je posneti, da piše tu Čop odgovor nekemu pismu, ki mu je prineslo odnekod vest, kako so sodile „Rozmaitości“ o „Pan Tadeusz-u“; tistemu pismu, ki so bile v njem citirane besede o Mickiewiczu iz lista „Rozmaitości“: „wyszczególnia się pięknemi myślami“ (t. j. odlikuje se z lepimi mislimi). Ta citat dokazuje, da je bilo tisto Čopu došlo pismo poljsko, ter da torej sklepati, da odgovarja Čop tu nekemu Poljaku. A kam, in katerega leta približno? „Rozmaitości“ (po naše: Raznoterosti) so bile literarni zabavnik, ki je izhajal kot priloga „Lwowskega časopisa“. Iz tega bi se dalo sklepati, da je Čopu došlo tisto poljsko pismo iz Lvova, kjer so „Rozmaitości“ izhajale, in kjer je nekoč (20. XI. 1822. — 17. X. 1827) sam služboval. Mickiewiczev „Pan Tadeusz“ je izšel l. 1834 v Parizu. Torej bi bilo soditi, da je Čopov nedatirani fragment iz l. 1834, ker prej bi Čop ne bil mogel govoriti o „Pan Tadeuszu.“ In „Rozmaitości“ same imajo res kratko poročilo, ali bolje naznanilo Mickiewiczevega dela v svoji 39. številki dné 27. septembra 1834.[80]) To je sploh edini tekst v tem letniku o Pan Tadeusz-u. Toda v tem besedilu ni gorenjega citata Čopovega: ampak izvirni tekst slove: „jest pełne wzniosłych i pięknych obrazów“, a — ne „misli“! Kako razložiti to nesoglasje? Sodim: poljski, nam neznani dopisnik ni izporočil Čopu besedila iz lista „Rozmaitości“ dobesedno, ampak le smisel besedila, vsebino s svojimi prostimi besedami, kakor si jih je bil le približno zapomnil, dodavši jim tri klicaje (!!!), ki jih Čop tu odobruje, češ: „mit Recht!“ [81]) Ugotoviti nam je torej mogoče iz dotičnega mesta Čopovega

[79]) Carniola 1910, str. 218.

[80]) Rozmaitości. Pismo dodatkowe do Gazety Lwowskiej. 1834. Lwow. Nakładem Redakcyi. Drukiem Piotra Pillera. [Lvovska vsenčil. bibl. 66475] — Nr 39. Dnia 27. Września 1834. Pg. 313. Nie dawno wyszedł z Paryża nowy poemat Adama Mickiewicza, którego nazwa: Pan Tadeusz, albo ostatni Bajard w Litwie. Jak wszystkie dzieła Mickiewicza i to jest pełne wzniosłych i pięknych obrazów. Mówią, że do napisania tego poematu było mu powodem wczytanie się w Göthego poemat: „Hermann i Dorotea.“

[81]) Kako visoko je namreč Čop cenil Mickiewicza, nam pričata tudi naslednji dve izjavi njegovi iz l. 1827, — pisani Saviju (Laibach, 7. März 1828): „Der polnische Dichter, den Sie meinen, wird wohl Mickiewicz seyn, und das Gedicht dessen Dziady, nur hat Dieses Rylski diesen Titel ganz falsch mit „Bettler“ übersetzt. Dziad (unser Kroatisches dod, dodez) bedeutet zwar manchmal einen alten Bettler, einen Kirchenalten &c. — aber eigentlich avus, wie auch hier.

pisanja, da Čopu tisto, v zapuščini nam žal neohranjeno poljsko pismo ni prišlo iz Lvova v Ljubljano pred dném 27. sept. 1834, ker so tega dné prinesle v Lvovu „Rozmaitości“ šele tisti oglas, ki ga je omenjeno poljsko pismo potem izporočilo iz Lvova Čopu v Ljubljano. In ker je Čopov fragment odgovor temu poljskemu pismu, torej tudi ta ni mogel nastati pred 27. septembrom 1834, ampak če sploh še l. 1834, najmanj kak mesec ali celó kake mesece po tem dnevu.

Iz dosedanjega nam je torej mogoče posneti: Fragment **h** je koncept nekega dopisa Čopovega — najbrže v Lvov, iz dni po 27. septembru 1834.

A komu veljá ta dopis Čopov? Ker nam v Čopovi ostalini dotično poljsko pismo, ki mu Čop tu odgovarja, ni več ohranjeno, nam je torej iskati odgovora spet drugače in po drugi poti.

dziady ist nähmlich die Benennung einer noch jetzt von dem gemeinen Volke in Lithauen, Kurland &c begangenen, ursprünglich heidnischen, nun aber mit unserem Allerseelenfest zusammen fallenden Feyer zum Andenken an die Verstorbenen, deren Geister erscheinen &c. Es ist übrigens nicht leicht, in Kürze von dieser wirklich sehr merkwürdigen Dichtung einen Begriff zu geben. Mickiewicz macht in der poln. Poesie Epoche, er hat sie von der Vormundschaft der französischen, die lange Zeit allein für mustergültig gehalten wurde, befreyt, und sie mehr der engl., u. besonders der deutschen genähert, und findet nun viel Nachahmer. Er hat mit vielem Glücke die Ballade in die poln. Poesie eingeführt, und neulich das Sonett erneuert, was mir desshalb noch bedeutender scheint, weil man dadurch der südlichen Poesie näher kommen dürfte, die in früheren Zeiten glücklichen Einfluss auf die poln. übte. Mickiewicz's Sonette unter denen mehrere ungemein schön sind (auch aus Petrarca hat er Sennuccio i vo' che sappi &c und Benedetto sia il giorno &c übersetzt gegeben) erschienen zu Moskau, wo dieser Dichter verbannt lebt, u. wurden dann in Lemberg nachgedruckt und mit enthusiast. Beyfall aufgenommen. Sonst wurde in neuern Zeiten meines Wissens aus dem Ital. nur Alfieri's Virginia in's Poln. (von Felinsky) übersetzt, hat aber in der Uibersetzung gewonnen. — Doch mehr als genug davon.“ (Veda IV., 1914, str. 254/5; prim.: Čopova biblioteka, štev. 1701: Sonety Adama Mickiewicza, Lemberg 1828). In pa še drugič istemu Saviju (Laibach, 7. Juli 1828): „Es herrscht in Pohlen gegenwärtig eine sehr rege literarische Thätigkeit, besonders historiche Romane, Gedichte (und darunter sehr merkwürdige) erscheinen in Menge. Eben erwarte ich mit Ungeduld eine viel Aufsehen erregende poetische Erzählung (aus der altlitthauischen Geschichte) von Mickiewicz. Sie ist heuer in Petersburg erschienen; eine Lemberger Buchhandlung wollte eine 2te Auflage davon machen, und verglich sich dafür mit dem Verfasser um ein Honorar von 100 Ducaten (für 6 Bogen) — also $16^2/_3$ Ducaten in Gold für den Druckbogen für die 2te Auflage eines Werkes in poln. Sprache, die doch verhältnissmässig in engen Gränzen gelesen wird. — Daraus können Sie sich einen Begriff machen. — Indessen ist davon ein Nachdruck in Krakau erschienen.“ (Veda IV., 1914, 383; v uradnem seznamu Čopove biblioteke te knjige ni, kakor tudi ne „Pana Tadeusza“. Kam je neki ta izginil, ko vendar vemo iz Čopovega fragmenta **h**, da ga je imel. V Čopovi biblioteki sta zaznamovani le dve knjigi Mickiewicz-evi: 1701. Sonety Adama Mickiewicza, Lwow 1828; 1712. Poezije Adama Mickiewicza. Warszava 1832. —

Iz sprej podanega pregleda Čopovih korespondentov je razvideti, da je Čop po svojem odhodu iz Lvova, od meseca oktobra, odnosno novembra l. 1827 nadalje, imel dosti dopisovanja s tamkajšnjimi Poljaki: bodisi z bivšimi kolegi (Mauß, Waschek), bodisi z bivšimi svojimi učenci-vseučiliščniki (Perko, Martinet, Borkowsky, Skarzyński), bodisi z drugimi osebnimi znanci (Kuhn & Millikowski), posebej literati (Antoniewicz, Zaleski). A krog se je sčasoma skrčil, in v Čopovem zapisniku iz l. 1832 so le trije še, ki si ž njimi še dopisuje v Lvov: knjigarna Kuhn & Millikowsky, visokošolec Skarzyński, profesor veronauka Nik. Waschek. In iz l. 1834 nam je v ostalini Čopovi ohranjen dokaz stikov le še s poslednjim: list ddto. 23. II. A prof. Waschek si s Čopom ni dopisoval o poljski literaturi, ampak le o samih privatnih zadevah, in sicer vedno — v nemškem jeziku; torej Čopov odlomek o Mickiewiczu ne bo veljal njemu. Edini, ki si je še preko l. 1832 s Čopom dopisoval o literarnem življenju med Poljaki ter posebej v Lvovu, in sicer dopisoval stalno v poljskem jeziku, — je bil mladi Januarij Skarzyński. Zadnje nam v Čopovi ostalini ohranjeno pismo njegovo sicer ni več iz l. 1834, ampak je datirano: „Lwow, dnia 12. Września 1833." A kakor je iz korespondence Skarzyńskega zašlo v izgubo še več (že od l. 1827 pa do l. 1833) izpričanih nam listov njegovih, se nam je izgubilo žal tudi tisto pismo, ki mu tu odgovarja Čop v svojem odlomku h.[*]) Toda, če

*) Čudno je posebej dejstvo, da so se nam izgubili izmed korespondence Čopove skuraj vsi dopisi ravno iz poslednjih dveh let njegovega življenja: iz leta 1834 in 1835.

Opozorim naj tu mimogrede, da je moral biti, kakor se zdi, en del Čopove korespondence nekoč v Ljubljanskem muzeju, odkoder si jo je bil izposodil sam Levstik, dasi je dandanes ni tam zaslediti ni kosca več. Ali je pa morda kedaj odstopil Dežman Ljubljanski licejski knjižnici, ki je imela že prej en del Čopove lit. ostaline in pisem njegovih, še vse tisto, kar je sam prejel po Kastelcu? In sicer odstopil v zamenjo, kakor se zdi, za Prešernova pisma, pisana l. 1832 iz Celovca Čopu in Kastelcu, ki so (vsaj od l. 1888; gl. Lj. Zvon 1888, str. 568) do dandanes v muzeju, a so pa nekoč prav gotovo bila v licejki. Stvari nisem mogel dodanes še povsem dognati, da bi do zadnjega odgovoril vprašanju, ki mi ga je bila vzbudila naslednja dopisnica Dežmanova, pisana 25. I. 1879 Stritarju, ki jo je pa potem poslal v informacijo Levcu, v čigar ostalini se nam je ohranila: „Hochgeehrter Herr! Auf Ihr geschätztes vom 24. d. M. gebe ich Ihnen bekannt, daß ich bereits vorgestern über Mittheilung des Museumsdiekors, ob er das Čop'sche Portrait an Herrn Levec ausfolgen dürfe, die schriftliche Weisung ertheilte, ihm dasselbe zur Verfügung zu stellen. Bei diesem Anlasse erlaube ich mir Sie darauf aufmerksam zu machen, daß die reichhaltige Čop'sche Correspondenz namentlich seitens seiner polnischen Freunde aus dem Nachlasse des Kaltelitz dem Landesmuseum zugekommen ist. Da sich Herr Levstik dafür interessirte, so habe ich ihm dieselbe schon vor mehreren [tu manjka samoslavnik v dopisu; najbrže: Jahren. Prim. sprej v opombi 3) podatek o Levstikovi najdbi in muzejski izposodbi iz l. 1873. Soča IV., 8. I. 1874.] zur literarischen Benützung ausgefolgt. Es wäre daher jedenfalls wünschenswerth, daß Herr Levec — falls es nicht schon geschehen ist — auch dieses Material in seine Arbeit einbeziehe; auch Levstik dürfte sich damit zufrieden stellen, da er das Projekt einer Čop'schen Biographie aufgegeben zu haben scheint." (Izporočilo g. kustosa drja Iv. Prijatelja.)

pogledamo, kdo je sploh kedaj pisal Čopu v poljščini, ugotovimo le štiri imena: Antoniewicz, Borkowsky, Bossowsky in Skarzyński. A prvi se je že pred leti bil poročil sè Sofijo Nikorowicz-evo, o čemer že 22. febr. 1832 piše Čopu prav Skarzyński: „NB Antoniewicz Karoł ożenił się z Nikorowiczowną"; in živel je na svojem posestvu sam zase tiste dni v nesrečnem zakonu svojem, ki mu je v njem pomrlo vseh pet otrok, a slednjič (menda l. 1838) še žena, vsled česar je vstopil potem 11. sept. 1839 v jezuitski red.[83]) In fakt je, da ga l. 1832 že ni več med dopisniki Čopovimi v znanem nam zdaj Čopovem dopisnem zapisniku. Izmed ostalih treh pa je drugi prenehal dopisovati Čopu že l. 1828, tretji l. 1831, le edini in sam Skarzyński mu dopisuje še l. 1833. In s tem imenom se vjema povsem podatek, da je prejeto poljsko pismo izporočilo Čopu tisto suho oznanilo o Mickiewiczevem „Pan Tadeuszu", češ, da so je prinesle „Rozmaitości", ki so izhajale v Lvovu.[84]) Dopisnik tistega poljskega pisma je moral živeti v Lvovu samem in se osebno zanimati za dnevne literarne dogodke mesta. A ni ga bilo tiste dni tam druzega takega poljskega znanca in dopisnika Čopovega, kot edini tisti Januarij Skarzyński, ki je Čopa od tam redno obveščal o novih literarnih dogodkih lvovskih in mu iz Lvova nabavljal nove poljske knjige, odkar se je bil preselil Čop v Ljubljano; isti Skarzyński, ki si je s Čopom dopisoval o Mickiewiczu že od l. 1827, in ki je l. 1829 celó preskrbel Čopu prepise (takrat pri nas cenzurno prepovedanih) v Peterburgu izišlih poezij Mickiewiczevih, kakor priča pismo z dné 25. I. 1830, kjer se mu opravičuje, češ: vzrok mojega odlašanja je to, da gospodu nisem hotel prej pisati, dokler ne napravim prepisov iz Mickiewicza, ki se ga le en izvod potika po Lvovu in ga navzlic najsilnejšemu prizadevanju nisem mogel dobiti drugič v roke; isti Skarzyński, ki je poslal 1. IV. 1831 Čopu v Ljubljano Naruszewicza, i. d., a Čop njemu l. 1833 odtisek svoje abecedne polemike s Kopitarjem, kakor je to posneti iz pisma Skarzyńskega z dné 12. IX. 1833, kjer mu piše ta: „Regul mi je izročil zadnji kos vojske abecedne in jaz ne razumem, kako se je mogel človek take učenosti kakor Kopitar poslužiti tako slabega in zanj tako zelo sramotnega orožja. Hotel bi o tem kaj omeniti v tukajšnjih Rozmaitościh, če mi to dopusti moj pičli čas. Radoveden sem, ali ne pride do pobotanja po tako krvavi vojski o priliki sestanka, ki ima biti na Dunaju. Veselim se vsled tega zeló, da ste mi gospod rekli, naj se nadejam poročíl z Dunaja. Nadejam se jih!" Da je Čop poslal Skarzyńskemu svojo „vojsko" s Kopitarjem osebno, priča o zelo prijateljskem razmerju med obema, ker je Čop doposlal tisto svoje delo sam le najožjim literarnim prijateljem

[83]) Wurzbach, Biographisches Lexikon, Bd. I., pg. 48.

[84]) Čopova biblioteka nam izkazuje pod št. 1608: Rozmaitości v. Jahr 1828, 29, 30. — Bil je torej Čop prva tri leta po svojem odhodu iz Lvova sam naročnik tega lista, da mu je dohajal kot spomin na Lvov v Ljubljano; a le prva tri leta; potem pa ga je, kakor kaže, opustil, vsled česar mu mora l. 1834 o njem poročati Skarzyński.

svojim, kakor n. pr. tudi Saviju in Šafaříku. Zelo zelo žal torej, da nam Čopovo dopisovanje s Skarzyńskim ni znano, ker bi nam bila ta pisma prav zagotovo zeló intimen literaren vir iz Čopovega kroga; a v rokah nam je poleg gorenjega odlomka **h** le en sam kratek odlomek še, ohranjen nam v Čopovi ostalini: tisti odlomek z dne 7. decembra 1830, ki ga prinašam tu na koncu med Čopovimi dopisi.

Odlomku **h** ni Levstik ni poizkušal določiti naslova; na koncu Levčevega prepisa stoji, toda ne z Levstikovo, ampak z isto roko, ki jo ima prepis, — torej z roko Levčevo samo še pripis s svinčnikom: „NB. Mit dem Orig. genau vergleichen". A poleg te opombe pa še z roko Vladimirja Levca vprašanje s svinčnikom: „Komu in kedaj?" Skarzyńskemu, in sicer znatno po 27. septembru l. 1834, — je nam dodanes možni odgovor.

13.) Odlomek brez dneva in kraja, = **I**: kos Čopove polemike z nekim Čehom o češki in slovenski, ter sploh slovanski prozodiji.[85]) Literarno pismo torej, ki mu je Levstik v Levčevem prepisu in pa v izvirniku pripisal

---

[85]) Savio piše n. pr. o tem Čopu iz Benetk 14. VII 1833: „In Ihren Streit mit Kop[itar] und den Andern kann ich mich gar nicht einlassen; erstens als ein der Sache Unkundiger, zweitens weil ich das Meiste in dem mir mitgetheilten und hier rückfolgenden Blatte und die vielen Anspielungen nicht verstehen konnte. Soviel aber habe ich doch verstanden daß Kop[itar] [illegible] ein erzgrober Flegel ist, als welchen ich ihn schon 1818 zu Laibach aus seiner Grammatik kennen lernte. Mein edler Zhóp wird sich gewiß mit würdigern Waffen vertheidigen. Es wäre mir auf jeden Fall sehr lieb alle Streitschriften zu besitzen. Ein gewisser Fabriotti befindet sich jetzt in Laibach und wird in Kurzem wieder hieher kommen. Sie könnten mir selbe durch ihn schicken. In dem mir mitgetheilten Blatt kommt manches Lächerliche vor, z. B. wo von Rom, Athen und Florenz die Rede ist. Auch Impertinenten glaube ich zu wittern, mitunter armseligen Witz etc. Doch ich will kein Urtheil wagen, als ein Uneingeweihter. Die mit Röthel bezeichnete Stelle begriff [ich] natürlich am ersten. Aber wie scha(a)l! Daß Firenzuola ein lockerer Bruder und Aretinus Freund war, hat nichts zur Sache. Haben doch letzterm alle Fürsten seiner Zeit gehuldigt." — In potem 15. VII. 1833: „Auf jeden Fall — ist Firenzuola unter allen [illegible] der bekannteste in der literarischen Welt, und ist darin Kopit[ar]s Angriff nicht nur allzugesucht, sondern impertinent ohne Massen, als wenn auch Sie [illegible] und gewissenlos wären, als dessen „Spottgesell" Aretino. Ich bin auf Ihre Gegenschrift sehr begierig." — Slednjič še 7. VIII 1833: „Auf den Ausgang des ABC-Krieges, und zunächst auf die Erwiederung K[opitar]s, wenn er sich anders bewogen fühlen wird eine zu geben, bin ich sehr neugierig. Weit entfernt, Ihnen die Cour machen zu wollen, muß ich Ihnen freimüthig sagen, daß ich die edle Haltung Ihrer Bemerkungen, die schon aus dem mir gütigst mitgetheilten abgerissenen Blatte ersichtlich ist, nur bewundern konnte. Ich z. B. hätte mich an Ihrer Stelle — wenigstens bisweilen — einiger kaustischer Ausfälle nicht erwehren können. Aber wie gesagt, die Art Ihrer Vertheidigung kann Ihnen nur zur Ehre gereichen. Tommaseo's sämmtliche Werke, mit allen Streitschriften [illegible] hier in Venedig." — O Šafaříku pa prim. ČČM 1844 str. 178: Přehled nejnowějši literatury Illyrských Slowanůw; in Kmetičev pregled Prešernovega dela, str. 36, opomba [illegible].

na čelo, da velja „Šafařiku“. Vladimir Levec je v očetovem prepisu dostavil Levstikovi besedi pripombo: „quando“ Opomnim naj, da Levčev prepis seza le do podpisa Čopovega, ter da skonča z &c., da pa sklepne formule (= besedí: „Ihr ergebenster Diener MZh“) — nima! Tistih besedi torej, ki so v izvirniku prečrtane s svinčnikom, in ki sem jih prav zató natisnil v Carnioli 1910/221 oklenjene ter v manjšem tisku. A zasvetilo se mi je ob Levčevem prepisu, da nikakor ne po pravici, ker teh besedi ni prečrtal Čop sam, ampak v označbo, da jih je v prepisu izpustiti, isti Levstikov svinčnik, ki je pripisal na koncu tudi tisti &c., a na čelu lista določbo naslova, besedo: „Šafařiku“. Da pa veljá list res Šafaříku, kaže nam in je povedala tudi Levstiku vsebina pisma, ter pač pred vsem naslednji dve mesti: „Ihr Recensent in den Wiener Jahrbüchern der Litteratur“, kjer je (zv. 37, l. 1827, str. 1—27) Dobrowský ocenil Šafaříkovo l. 1826 dotiskano knjigo „Geschichte der slawischen Sprache und Literatur“; in pa: „Ihre Abhandlung über die Abkunft der Slawen“, ki je izšla l. 1828 „nach Lorenz Surowiecki von Paul Joseph Schaffarik“; dasi je Čopovo vprašanje na koncu lista „um die genauere Bestimmung der Zeit, bis zu welcher Sie die Notizen über unsere Litteratur unumgänglich brauchen würden“, — že sámo jasna priča, komu je Čop pisal ta svoj dopis. Opomnim naj, da ima pisni papir Čopov tu vodni vtisek: HOLLAND 1825.

14.) Obsmrtni list Prešernov, = **a**: tiskovina iz Blaznikove tiskarne; edini kos v Levstikovi zbirki, ki mu ni bilo določati naslova, zaradi česar vsako tako vprašanje odpade. Levčev prepis ima signaturo **a**, sicer pa nobene druge opombe.

Sklep: Izmed tistih štirih kosov, ki jim Levstik v prepisih Levčevih ni določil naslova (g, b, j, h), pridejo torej tu v poštev le trije: g, b, h, — ker **j** ima svojo določbo že v določenem naslovu kosa **k**. Posrečilo se je pa določiti tu naslove njihove vsem trem, ter ugotoviti, da veljá **g** Kranjcu Terléju, **b** Čehu Šafaříku, **h** Poljaku Januariju Skarzyńskemu. Tisti kos pa, ki ga je Levstik signiral z **f** ter o njem določil, da ga je Čop pisal Metelku, a Levec domneval, da Prešernu, jaz pa l. 1910, da „najbrže Kopitarju“, nam je ostal slej kot prej nerazrešena uganka, edini v vsej Levstikovi zbirki.

V Ljubljani, m. avgusta-septembra 1917.

Dostavek. Dognal sem dodatno iz uradnih aktov: Martin Mazek se je po dovršeni ljublj. gimnaziji odločil za učiteljski stan. Zato je vstopil po takratnem kot šolski pomočnik („Gehülfe“, ali kakor je ljudstvo imenovalo to službo, kot „profós“) na triv. šoli v svojem rojstnem kraju Škofji Loki (17. VIII. 1815) ter služil tam skoraj 6 let. Vsled gubern. dekreta ddto. 20. X. 1820, štev. 12859 je ljublj. konzistorij, ker je izstopil Peharz, razpisal 26. XI. 1820 konkurz za enako službo na ljublj. normalkah. Med 11 prosilci je bil tudi Mazek, ki o njem poroča Mefhutarjeva „Competenten-Tabelle“ (ddto. 3. III. 1821): | Tauf- und Zunamen: Masek Martin | Stand: Gehülfe an der Trivialschule in Laak | Alter: unbekannt | Geburtsort und

[*]) Carniola 1910, str. 220.

Vaterland: Laak in Oberkrain | Religion: katholisch | Studien: Die deutschen- und Gymnasial-Classen samt der Pädagogik mit guten (!) Erfolge | Bisherige Anstellung: Seit 17. August 1815. Gehülfe an der Trivialschule zu Laak | Dienstjahre im Ganzen: 5 | Sprach-Kenntnisse: krainisch, deutsch und lateinisch | Fähigkeiten: gut | Verwendung: sehr gut | Moralität: sehr gut | Anmerkung: Hat ein Belobungsdekret v. hoch: Consistorium nebst mehreren andern ihn vorzüglich empfehlenden Zeugnissen beygebracht | — In po predlogu konzistorija (ddto. 16. III.) je imenoval ljublj gubernij v seji 30 III. 1821 Mazka za „šolskega pomagača" na ljublj. normalki s 120 fl. letnega adjuta ter s pogojem: „sich in zwei höchstens 3 Jahren zum brauchbaren Lehrer zu bilden" (dotični dekret ddto. 21. IV. 1821). In ostal je poslej celih 12 let v Ljubljani, doklar ni bil z dekretom ddto. 2 III. 1833, slov. 2039, imenovan spet v Škofje Loke za provizornega učitelja 3. razreda, s plačo 300 fl. CM. na leto; zaprisežen 30 VIII.; je nastopil to službo 1. X. 1833 ter dal v gubern. seji z dne 23. III. 1837 (na predlog ljublj. konzistorija ddto. 13 III. 1837) imenovan istotam definitivnim. A že 5. marca 1840 je umrl v svojem rojstnem kraju Škofji Loki, po 6½ letih učiteljske službe, zapustivši vdovo Gertrudo ter še nedoletne otroke.

V Ljubljani, 12 februarja 1919.

Račun Fabijana Kirchbergera

u pogledu hrvatske i slovenske protestantske tiskare u Urachu-Tübingenu za god. 1562. i 1563.

Dr. FRANJO BUČAR, Zagreb

Hrvatske glagolske protestantske knjige otpremale su se na jug poglavito preko Ljubljane. Tamo se je nalazio glavni raspačavatelj tih knjiga Fabijan Kirchberger, ratni tajnik kranjskih staleža, koji je u to ime od kranjskih staleža dobivao i preko kranjskog zemaljskog kapetana stalnu plaću, te je on upravo vodio svu trgovinu i raspačavanje hrvatskih glagolskih i ostalih protestantskih knjiga iz tiskare u Urachu-Tübingenu. Račun predan je preko kranjskih staleža barunu Ivanu Ungnadu, te se sada nalazi original u sveučilišnoj knjižnici u Tübingenu u IV. fascikulu: Slavischer Bücherdruck, pod signaturom br. V. U računu nalaze se točno sestavljeni izdaci oko prodaje, uveza i dopreme hrvatskih, glagolskih i ćirilskih, slovenskih i talijanskih protestantskih knjiga, te popis prihoda prodaje knjiga. Kirchberger primio je knjige od kranjskih staleža, osim toga i od pouzdanika hrvatske protestantske tiskare Matije Klombnera Fivšeg staleškog pisara u Ljubljani, te Nikole Pichlera gradjanina u Beljaku, koji je opet dobivao knjige direktno iz Uracha preko Regensburga i Salzburga, te ih otpremao preko Kranja u Ljubljanu.

Od tih knjiga je vrlo mnogo Kirchberger raspoklanjao, i to poglavito različitim osobama u raznim mjestima, gdje se je nadao, da će se te knjige moći prodavati, što se je većinom ali izjalovilo. Tako su knjige bile poslane u Ptuj, Metliku, Idriju, na Rijeku, Senj, odakle se je moglo na raspačavanje po Dalmaciji, dapače i u Veneciju, kamo su se poslale

knjige na ogled. Kirchberger je mnogim kramarima predao knjiga u komisiju, koji su knjige nosili u razna mjesta, te ih kušali raspačavati. Tako su bile knjige prodavane u Zagreb, Metliku, Varaždin, no sa vrlo slabim uspjehom. Ujedno dao je Kirchberger dosta knjiga na račun i ljubljanskim knjigovežama, koji su onda knjige dalje raspačavali.

Rubrika, koliko je Kirchberger knjiga uistinu prodao, vrlo je zanimljiva, ali i mršava. Tek oko deset komada prodao je od glagolskog Abecedara, Katekizma iz Novog Zavjeta, a isto toliko od prilike ćirilskog Abecedara i Katekizma, te nešto slovenskih i talijanskih knjiga. Za sve prodane knjige ubrao je Kirchberger samo 12 fr. 24 nvč. i 3 denara. Na koncu nalazi se popis sviju poklonjenih, prodanih i onih knjiga, koje su bile predane u komisiju. Od glagolskih knjiga bilo je najviše Novog Zavjeta (80) i Abecedara (60), dočim je od ćirilskih knjiga bilo najviše Katekizma (75) i Abecedara (64). Ostalih hrvatskih glagolskih i ćirilskih knjiga, kaošto i slovenskih te talijanskih bilo je razmjerno manje.

Konačno je dodan detaljni iskaz izdataka za dovoz knjiga iz Uracha do Ljubljane. Spominju se cijene dovoza, maltarine i mostovine po Koruškoj i Kranjskoj. Takodjer se spominju izdaci kod knjigoveža za razne knjige hrvatske tiskare i za razne vrsti jednostavnog i finog uveza. Po više vrsti knjiga vezalo se je ujedno, kako je to onda bilo u običaju.

Kirchberger izdao je u svemu za dovoz i knjigoveže 91 fr. 45 nvč. i 3 denara, te je isplatio više nego je primio svotu od 79 fr. i 21 nvč. Račun je potpisan vlastoručno po Kirchbergeru, a pod njegovim podpisom nalazi se i njegov pečat.

Iz vana: Fabian Kirchbergers raytung 62. und 63. jar.
(Ann Gelt vnnd büechern.)

Vermerkht, mein Fabian Kirchpergers empfanng vnd aussgab der crabatischen windischen vnnd wellischen puecher, was ich von denselben verkhaufft vnd was mir auf fuer vnd pinden aufgangen.

Erstlich, als ich von den wolgebornen, edlen, gestrengen vnd Erenuesten Herrn Jobsten von Gallenberg zum Gallenstein, Ritter Rö. Kay. Mt. rath vnnd landtsuerwesser in Crain vnd einer ersamen landtschafft daselbs in Crain verordenten zur empfachung vnd vertreibung der widischen vnd crabatischen buecher verordennt worden, hab ich den 6. Julij anno 1562 jar empfangen vier väsll buecher, darin sein buecher gewest wie volgt:

Chrabatisch (glagolicom):

Der erst theil des neuen Tesstamendt [1])	252
Mehr vngepunden Abecedary sambt dem Catechismus vnausgelegt [2])	975
Mehr eingepunden Catechismus vnd Abecedarj	40

[1]) Prvi del novega teštamenta, Tübingen, 1562.
[2]) Tabla za dicu, Ibid. 1561.

Syruisch:

Item syruisch Catechismus mit seiner ausslegung[3]) vngepunden . . . 600
eingepunden Catechismus 192
vneingepunden Abecedarii sambt dem Catechismus vnausgelegt[4]) 995
eingepunden Abecedarj 92

Actum den 6. tag Julij anno 1562 hab ich von Mathesen Clobner empfangen
die epistel Pawli aun die Corinter vnnd Gallater 514

Den 16. tag Marty anno 1563 sein mir abermals zwen sam puecher khumen, darinn hab ich befunden:

Crabatisch: Postill[5]) 106
Crabatisch Locy[6]) 42
Crabatisch Confession[7]) 90
Windisch Confession[8]) 290
Wellisch Confession[9]) 45

Den 29. Junj Anno 1563. hab ich abermalls von Niclassen Püchler empfangen:

Crabatisch:

Haubt Articl[10]) krabatisch 202
darunter sein 2 vassl zerissen 200
Crabatisch postill 57
darunter sein 4 zerrissen vnnd zum theyl mit gantz. Resst 53
In pergamen gepunden crabatisch postill 4
Crabatisch Confession vngepunden 269
darunter sein 11 zerrissen.
Rest 258
Im pergamen gepunden crabatisch confession 30

Syrfisch:

Item syrfisch posstill 40
Surfisch haubt artiel 39
Syrfisch Confession 45

Wällisch:

Item weilisch confession in pergamen gepunden 179
Vngepunden weilisch Catechismus 26

Den 22. tag nouembriss anno 1563 hab ich abermalls von Niclasen Püchler empfangen 1 vassl puecher, vnd das dritt hat der herr Clobner empfangen, so ich pis zw beschluss diser raittung nit ausszalen oder in empfang nemen mügen, soll aber in khunfftige raittung, was ich empfach einkhumen. Suma Empfang der vorgemelten puecher

Crabatisch:

Dienn ersten halben theil des newen testamendt 252
Postill vngepunden 59

[3]) Katchismus, Ibid. 1561.
[4]) Tabla za dicu, Ibid. 1561.
[5]) Postilla Ibid. 1562.
[6]) Razumni nauci, Ibid. 1562.
[7]) Artikuli, Ibid. 1562.
[8]) Artikuli, Tübingen 1557.
[9]) La confessione, Ibid. 1562.
[10]) *Razumni nauci.*

Confession in pergamen gepunden 30
Abecedarj vngepunden 975
Abecedarj in papier gepunden 40

Syrisch:

Postill vngepunden 40
Haubt artiel vngepunden 39
Confession vngepunden 45
Catechismus aussgelegt gepunden 192
Catechismus aussgelegt vngepunden 800
Abecedarj sambt den cathechismus vnaussgelegt 998
Abecedarj gepunden 92

Windisch.

Di epistll Paullj an die Corinther vnd Gallater vngepunden 514
windisch Confession vnngepunden 290

Wallisch:

Confession vnngepunden 45
Confession in pergamen gepunden 179
Cathechismus der Clain vngepunden 26

Aussgab der puecher.

Erstlich was auff di prob verschigkht, verschengkht vnnd zw der corectur geben worden:

Erstlich hab ich Andreen von Ressto burger alhie auf herrn Primusn Trueber beuelch nach Pethaw vberschigkht gepunden syrfisch Cathechismus . 2
gepunden syrfisch Abecedarium 2
vnnd gepunden crabatisch Abecedarium auch 2
vnnd ime darneben geschriben sich pey seinen bekhandten zw erkhundigen, wie vnnd auff was weeg soliche vnnd dergleichen mehr puecher in syrfischer vnnd crabatischer schrifft zuuertreyben vnnd zuuersilbern würden sein, mir ist aber derauff khain anntwort zukhomen.
Herrn Primusn ain Crabatisch exemplar des newen Tesstamendt, so er des Herrn Khissels Kriegszahlmeister auf beuelch herrn Primusn dem Lucass Zwegkhl geben ain crabatisch exemplar des neuen Testamendt . . 1
Mehr gab ich dem Dionisy Staudacher burger zu Laybach, dass er mit im inn die Metling zu ainer prob, ob vnnd wie man die crabatisch puecher derselben Ennden versilbern möcht, gefüert hat, nämblich eingepunden syrfisch catechismus 1
syrfisch Abecedarj 1
Crabatisch Abecedarj 1
Herrn Gregorn dem crabatischen predicanten in der Metling hab ich gebn den ersten halbn theil des neuen Testamendt gepunden 1
Crabatisch Abecedarj 4
Syrfisch Abecedarj 4
Die Epistel zum Corynthern vnd Gallatern windisch 2
Herrn Colman Spechikch prediger in der Metling den ersten halben theil des Neuen Testament crabatisch 2
Abecedarj Crabatisch 2
Mer hat herr Primuss Truber durch den puechpinter Lienharten Stegman empfangn den ersten theill des neuen Testamendt, so er verschennckcht 1

Mer gab ich meinem schwager Michael Khrafuess, das er mit ime geen Sanndt Veydt am Pflaumb gefüert, sich zu erkundigen ob man die Syrfischen, Crabatischen vnd windischen puecher auf Saders vnnd der Orten verkhaufft möchten werden daruon hat er verschenckht Surfisch Abecedarj 5
Die andern was er verkhaufft sein in empfang khumen.

Den 24 Novembris Anno 1562 gab ich herrn Primuss Truber auf sein begern, so er zur Correktur geben hat den ersten halben Theil des Neuen Testament crabatisch eintzogen 1

Mehr Herrn Primussen auf sein zedl windisch Confession in pergament . . 1

Mehr Herrn Primussen schickt ich ime pey seinen knabn ain vngebunden windisch Confession 1

Herrn Ahatzen Freyherrn von Thurn den sein gnad in Crabaten verehrt ersten halb Theil des Neuen Testament in pergamen 2

Mehr hat herr Primuss von Puechpinter genumen windisch Confesssion . . 2

Herrn Frantzen Warbo schickht ich syrfisch Catechismus in papyr . . . 25

Mehr gab ich auf herrn Primussen mundtlichen befehl einem munich zur Correktur den Ersten halben theill des Nenen Testamendt in Pergamen 2

Mehr Herrn Primusn geben so er dem herrn Graffen von Görz verehrt ain Crabatisch Testament 1

Item mehr so er herr Primuss herrn Landtshaubtman in Crain verehrt ein crabatisch Testament 1

Dem Cantzler zu Zengg durch herrn Ahatzen Freyherrn von Thurn ueberschickht den ersten halben Theill des neuen Testamendt crabatisch Postill, Loci vnd Confession auss jeden 1 Stückh, thuet Stuckh 4

Gleichfalls ann die crabatisch Granitzen den herrn Lajtinant, aines jeden 1 Stuckh 4

Georgen Zwetschitz gab ich auf des herrn Vngnadt schreiben vnd sein des Zwetschitz bekhandtnuss des neuen Testamendt crabatisch in leder gepunden ainss vnd drey vngepunden 4

Den 29 April anno 1563 hab ich auf herrn Steffan Consul zedl dem Georgn Seyrl geben walisch Confession 15

Ditto herrn Mathes Clombner geben den ersten halben Theill des neuen Testamendt 1

Die Postill vngepunden 1

Die Hauptartikel 1

Die windisch Augspurgerisch Confession 1

Syrfisch Catechismus sambt dem Abecedarj 1

Den 19 Octobris 1563 herrn Clobner geben, das er p. y. Lucasn Warl nach Venedig zur Prob vnd frag vberschickht hat

Crabatisch (vneingepunden)

Crabatisch Abecedarj 1

den ersten halben Theill des neuen Testament 1

Haubtartikel chrabatisch 1

Die Augspurgerisch Confession crabatisch 1

Postill Truberi crabatisch 1

Den 2 Dezembris Herrn Sebastian Ehrell Predicanten geben vngepundn syrfisch (vneingepundn)

Churilica Postill 1

Confession 1

Haubtartikel 1
Catechismus 1
Abecedarj 1

Mehr gab ich herrn Clombner alles vermug seiner handschrifft vneingepunden crabatisch:

Abecedarj 1
den ersten halbn Theil des neuen Testamendt 1
Hauptartiel 1
Die Augspurgerisch Confession 1
Postill Truberi 1

Syrfisch

Postill Truberi 1
Confession 1
Haubtartikel Truberi 1
Catechismus 1
Abecedarj 1
vnd ein in leder gepundn puech, darinen zusamen gepundn der erst halb Thail des neuen Testamendt haubtarticl vnd Postill 1

Den 2. November Anno 1563 gab ich herrn Marxen Kirchendiener in Idria vngepunden:

Crobatisch

Abecedarj 1
Augspurgerisch Confession 1
Hauptartikel 1
den ersten halbn Theil des Neuen Testamendt 1
Die Postill Truberi 1

Syrfisch

Abecedarj 1
Haubtartikel 1
Confession 1
Postill 1
Den 24. Septembris herrn Primussen ein windisch Confession 1
Die Epistel zue Corinthern vnd Gallathern vngepundn, so er einem Priester verehrt 1
Mehr den 12. Octobris herrn Primusen die Augspurgerisch Confession windisch 1

Crabatisch:

Das ganz Testament 1
Die Postill 1
Locy 1
Confession 1

Syrfisch:

Postill 1
Locy 1

Syrfisch vngepundn:

Confession 1
Catechismus 1

windisch vngepundn:

Confession	1
St. Pauls Episteln an die Corinther vnd Gallater	1
windische Lieder	1

So hab ich hieuor dem Anthonj Pigmadt des Albrecht Milofsky burger alhie diener den 7. tag Jully nechst verschienen etlich Syrfisch Catechismus geben, ob er die zu Agramb, Warasdin und derselben orten verkauffn khundte, hat aber derselben khainen on wordn, sonder vngefehr vor 14 Tagen widerpracht.

Auf Porg.

Damit aber die pucher vmb souil desto mehr aussgebrait vnd unter die Leuth khumen, hab ich etlich Cramern puchführern, puchpindern vnd andern puecher gebn die zu Agramb, Metling, und andern orten feyl zetragn vnd zehabn wie folgt:

Dem Jhesus Buechfürer hab ich paldt in anfang allss mir die püecher zehandeln beuelch wordn, geben 4 syrfisch Catechismuss, das er die nach Agram vnd Warasdin, Petau vnd derselben ortten sehn lassen vnd verkhauffen soll, damit er alsdan die in mehrer Anzahll pringen vnd fueren khundte, ist aber an ainer Raiss gestorben 4

So hab ich Dionisius Staudacher burger zu Laibach uber die erst Prob in der Metling und derselben ortn, weil er die mehrer Zeit des Jahrs ainen aigenen diener alda helt, der nit allain in der Metling sonder auch vnder denn Crabaten sein handlierung hat, feyll zu haben, geben wie folgt:

Erstlich den ersten halben Theill des neuen Testamendt in leder gepundn	5
mer in Pergamen gepundn	12
eingepundn Syrfisch Catechismus	10
eingepundn Syrfisch Abecedarj	10
Eingepundn Crabatisch Abecedarj	10

Davon hat er geben Herrn Colman ainen jungen Predicanten 7 Stückh ohne bezallung und aber einem alten Priester auss, sein alle ped gestorben, vnd nit bezait wordn

Herrn Georgen Predicanten in der Metling hab ich gebn den ersten halbn theil des neuen Testamendt in Pergamen, actum den 16. februari im 63. Jar	1
Abermals gab ich ime den 27. Aprillis in 63 den Ersten halben theil des neuen Testamendt, vnd die postill crabatisch zusamen gepunden in leder	1
vnd in Pergamen gepundn	2
die hauptartikl und Confession zesamen gepunden in pergamen	3
Crabatisch Confession so allain gepunden in Pergamen	2
windisch Confession in leder gepundn	2
Wellisch Confession in leder gepunden	3
Ditto mer welsch Confession in leder	5
Mer windisch Confession in leder	5

Meister Linharten puechpindter vber das er gepunden

Crabatisch Des ersten halbn Theil des neuen Testamendt crabatisch	16
Postill crabatisch	24
Hauptartikel	28
Confession	19

Item syrfisch

Postill	11
Hauptartikel	10

Confession 15
Item windisch Confession 40
Epistel zu Corinthern vnd Gallatern 42
wellisch Confession vngepundn 15
vnd in Pergamen gepundn Confession 6
Wellisch Catechismus 26
in Papier gepundn Syrfisch Catechismus 20
Syrfisch Abecedarj 35
in Papier gepundn Syrfisch Catechismus 20
Syrfisch Abecedarj 35
in Papier gepundn Crabatisch Abecedarj 33
Dem Lucas Ambschl windisch Confession 1
Mehr die Confession und Haubtartikel Crabatisch in Pergamen 2
Mer ain in Pergamen gepundne Confession 1
Mer den ersten halbn theil des neuen Testament 1
Mer in Papier gepundn Syrfisch Catechismus, die nach Warasdin vnd derselbn orthn feil zetragn 3
Dem Christoff Plessner Puchbindter gebn crabatisch Testament des erstn halbn Theill 4
Haubtartikel 4
Postill 2
Confession 2
Abecedarj gepundn 6
Syrfisch Catechismus 6
Syrfisch Abecedarj 6
windisch Confession 6
Epistl zue Corinthern vnd Gallatern 6

Was ich für Puecher verkhaufft hab.

Erstlich gab ich dem wolgebornen herrn herrn Wilchalbn Schützenpamer freyherrn zue Sauregg, so sein gnaden nach Saders verschickht des ersten halben theil des Neuen Testamendt Crabatisch 2 Exemplar pro 30 kr. fl. 1 kr. — pz. —

Zween gemein eingepundn syrfisch Catechismus . . . fl. — kr. 10 pz. —

Zween eingepunden syrfisch vnnd zween crabatisch Abecedarium per 6 kr. . . . . fl. — kr. 6 pz. —

Mehr verkhaufft ich dem herrn Kheglouitsch ein syrfischen Catechismus . . . . . fl. — kr. 5 pz. —

Mehr ain syrfischen vnd ain crabatischen Abecedary . fl. — kr. 3. pz. —

Dem Herrn Clombner die Epistel Paully an die Corinther vnd Gallater fl — kr. 8 Pz. —

Herrn Walthaser von Lamberg verkhaufft ain syrfischen Catechismus, sambt dem Abecedary vneingepundn vnd ain crabatisch Abecedary fl. — kr. 5 dn. 2

Mayster Augustin schuester verkhaufft die Epistl zue Corinthern vnd Galatern . . . . . fl. — kr. 7 dn. 2

Dem herrn Pfarer zu Seysenberg die Epistl zue Corinthern vnd Gallatern fl. — kr. 8 pz. —

Mer verkhaufft ich in Khärndten ain crabatisch Exemplar des Neuen Testament vneingepundn . . . . . fl. — kr. 30 pz. —

Ain syrfischen Catechismus vnd 2 Abecedary . . . . fl. — kr. 8 pz. —

Mer inn die Steyermarkht ain crabatisch Testamendt samet ainen aingepunnd Abecedary fl. — kr. 31 dn. 2

Herrn Petern wenntschickh ain crabatisch Testamendt vnd die Epistl zue Corinthern und Gallatern . . . . . fl. — kr. 36 Pz. —

Herrn Casparn[1]) 2 Exemplar der Epistl zue Corinthern und Gallatern fl. — kr. 14 pz. —

Mer verkhaufft ich Mathesen Clombner die Epistl zue Corinthern vnd Gallatern . fl. — kr. 16 pz. —

Die crabatisch posstill vngepundn fl. — kr. 30 pz. —

Vnd Abecedary fl. kr. — dn. 3

Ain suruischen Catechismus sambt dem Abecedary . fl. — kr. 4 dn. 1

Ich hab meinem Schwager etliche suruische vnnd Crabatische puecher geben, das ers zu Sannd Veydt am Pflaumb verkhauffn soll, dauon hatt er verkhaufft 3 eingepunden seruisch vnd 1 Crabatisch Abecedary fl. hr. 6 pz. —

Die andern hat er ains theills wider pracht vnnd ain theil verschenckht wie in der andern Rubrigkhen begriffen. Dem herrn Schintzenpaumer geben 3 in Pergamen eingepundn Neue Testamendt, so er nach Saders verschikht, ainss per 39 kr fl. 1 kr. 57 pz. —

Mer ainen Crabatischen Priester ain crabatisch Neue Testament sambt einem Abecedary vneingepundn . . . . . fl. — kr. 30 pz. —

Heliasn Slotzinger die windisch Confession vneingepundn fl. — kr. 15 pz. —

Den 26. Aprillis Anno 1563 gab ich herrn Gregorn Krakhouitsch Pfarer zu S. Steffan inn Gallthal in Peysein des herrn Clombner 6 vngepundn windisch Confession, aine per 10 kr fl. 1 kr. — pz —

Denn 28 Aprillis verkhaufft ich 3 wellisch Confession in schwartz leder fl. — kr. 44 dn. 1

Mehr ain windisch Confession in Leder fl. — kr. 20 pz. —

Den 19 May verkhaufft ich Herrn Osswalden des Plasy Fischer sun die Epistl zue Corinthern vnd Gallathern vngepundn fl kr. 6 pz. —

Den 20 May verkhaufft ich ainem walchn die walisch Confession in leder fl — kr. 15 pz —

Den 17 Nouember inn 63 verkhaufft ich ainem Crabaten doarouitz ain in Leder gepundnen Testamendt vnd Postill Crabatisch, so er Ainem Priester khaufft mit dem vermeldn, so es innen gefallen, so wollen sy mehr khauffen fl. 1 kr. 12 pz. —

Item mehr die Hauptarticl sambt der Confession in Pergamen gepundn fl. — kr 36 pz —

Herrn auritzen von Dietrichstain diener ain windische Confession fl — kr. 15 pz

Item verkhaufft ich Casparn Neffen in Crainburg die windisch Confession fl — kr. 15 pz. —

Suma vorgeschribens Emptangs vmb die verkhaufften Buecher fl 12 kr 24 dn 3

Suma der verschenngkhten, verporgten vnd verkhaufften puecher

Crabatisch

Den ersten halben Theil des Neuen Testamendt, crabatisch gepundn			38
vngepundn			42
Postill gepunden	7	vngepundn	32
Hauptartikel gepunden	9	vngepundn	38

[1]) Caspar Neff in Krainburg.

Confession gepundn . . . . . 10 ungepundn 26
Abecedarj in Papier geheftet . . . 40 ungepundn 26

Syrfisch:

Postill ungepunden 14
Haubtartikl ungepundn 13
Confession ungepundn 18
Catechismus gepundn 64
Abecedarj gepundn . . . . . 68 ungepundn 5

Windisch:

Epistl zue Corinthern und Gallathern ungepundn 62
Confession gepundn . . . . . 9 ungepundn Confession . . . 63

Wellisch:

Confession gepunden . . . . . 19 ungepundn Confession . 30
Den klain Catechismus wellisch ungepundn 26

Ausgab.

Was auf fuer vnd Puechpindter ganngen.

Nr. 1. Erstlich hat Niclass Puechler Burger zu Villach die ersten vier vassl puecher von Villach nach Crainburg überschickht, vnnd daruon den Lohn pedingt 2 thaler, daran hat er Puechler vermug seiner Raittung bezallt ain thaller, dem andern halb Ich dem Caspar Neffen, burger zu Crainburg bezallt fl. 1 kr. 10 pz. — Mehr zallt ich die fuer von bemelten vier vasslen von Crainburg geen Laybach fl. — kr. 18 pz. —

Die Mauth zue Assling . . . . . fl. — kr. 5 pz. —
Item Pruggellt zu Crainburg . . . . . fl. — kr. 2 dn. 2

Nr. 2. Actum den 16. Martii Anno 1563. zalt ich dem Caspar Neffen die fuer von zway Sam puechern vonn Villach gen Crainburg . . . fl. 1 kr. 36 pz. —

Maut zu Assling . . . . . fl. — kr. 5 pz. —
Item die Fuer von Crainburg gen Laybach von zwayen Saum puechern fl. — kr. 20 pz. —
Pruggelt zue Crainburg . . . . . fl. — kr. 2 pz. 2

So hab ich Herrn Anthoni[12]) ain Lagl mit seinen klaidern oder was darinn ist vnndter meinem Zaichn nach Villach zum Nicola Puchler überschikht, daruon zalt ich . . . . . fl. — kr. 26 pz. —

Nr. 3. Ad den 29. Juni Anno 1563. hatt man mir aber von Nicola Püchler von Villach ain Sam puecher pracht, dauon zallt vom Villach gen Crainburg fl. 1 kr. — pz. —

Zu Assling die Maut . . . . . fl. — kr. 2 dn. 2
Fuer vonn Crainburg gen Laybach . . . . . fl. — kr. 2 dn. 2
Zu Crainburg Pruggellt . . . . . fl. — kr. 1 dn. 1

Mehr sein mir an bemelten tag von herrn Hansen Vngnaden Freyherrn zue Sonnegg zue khumen zway Vassl mit püechern, dauon fuer von Villach geen Crainburg . . . . . fl. 1 kr. 8 pz. —

Mauth zue Assling . . . . . fl. — kr. 2 dn. 2
Zu Crainburg pruggelt . . . . . fl. — kr. 1 dn. 1

Den ersten Jully anno 1563 hab ich den Nicola Puchler burger zu Villach auf sein Schreiben auf fuer vnd Puechpinder geschickht zwanzig ducaten in goldt, sind per 105 kr., wie sy derselben zeit allhie gangen, vberschickht thuet fl. 35 kr. — pz. —

[12]) Antun Dalmatin.

Denn 17. Nouembris hatt man aber ain grossen Stubich vnd ain clains vassl mit puechern, darinn der Ander halb theil des neuen Testamendt, vnd windischen Lieder, vnd ains so herrn Georgen Prediger gehört pracht, daruon zallt ich fuer von Villach gen Crainburg . . . . . fl. 2 kr. 19 pz. —

Maut zu Assling fl — kr 6 dn. 1

Vonn Crainburg geen Laybach vnnd Prugg dl fl. kr 38 pz —

Aussgab auf Puechpindter

Hab mit Maister Liennharten Puechpindter abgeraidt, was er mir piss auff dise zeit gepundn hatt, nemblich den ersten halbn theill des neueun Testamendt crabatisch, Lieder 11. vor ainem 10 kr. fl 2 kr. 56 pz.

In Pergamen 27. ainss per 9 kr., thuet fl 4 kr. 2 pz. —

Testamendt vnd Posstill zesamen 5 per 21 kr. in leder, thuet fl. 1 kr. 45 pz. —

In Pergamen 7 ainss per 14 kr., thuet fl. 1 kr. — pz. 36

Haubt Artiel vnnd Confession zesamen in Leder 6. ains per 16 kr. thuet fl 1 kr. 36 pz. —

In Pergamen 14 von ainen 9 kr., thuet . . fl. 2 kr. 6 pz. —

Confession in Pergamen 15 Von ainen 8 kr., thuet fl. 2 kr. — pz. —

Syrfisch Catechismus vnd Abecedarii in Leder 18. ain per 8 kr. thuet fl. 2 kr. 24 pz. —

Item Pergamen 32 von ainen 4 kr., thuet . fl. 2 kr. 6 pz. —

Windisch Confession in Leder 9. ain per 14 kr., thuet fl. 2 kr. 6 pz. —

In Pergamen 2. ain per 8 kr., thuet fl. kr. 16 pz. —

Wallisch Confession 15 in Leder, ain per 8 kr., thuet fl 2 kr. — pz. —

Damit ich aber Herrn Gregorn Vlachouitsch mit den crabatischen puechern nit saume, sonder befürdert, hab ich peim Christoff Plessner Puechpindter auch pindn lassen, den ersten halben theill des neuen Testamendt Crabatisch in Leder 1 per . . fl. — kr 12 pz. —

Crabatisch Confession in Pergamen 10. ainss per 8 kr., thuet fl. 1 kr 20 pz. —

Windisch Confession in Pergamen 9. ain per 8 kr., thuet fl 1 kr 12 pz. —

So hab ich 10 puecher alls drey Stückh allss namlich haubtartiel Testamendt vnd Postill zesamen pindn lassen in Pergamen mit ainen ledern rugkhen, von ainen 16 kr., thuet fl 2 kr. 40 pz. —

Mehr hab ich bey maister Lienharten Stegman pinden lassen syrfisch Postill vnd Hauptartiel zusamen 19 Puecher per 9 kr., thuet fl 2 kr 51 pz. —

Vnd syrfisch Confession in Pergamen 25. von ainer 8 kr. fl 3 kr. 20 pz. —

vnd Crabatisch Confession in Pergamen 29. von ainer 8 kr., thuet fl 3 kr 52 pz. —

Mehr zallt ich maister Lienharten Stegman puechpindter auf herrn Hansn Vugnadn Freyherrn schreiber die zerung von Augspurg vermüg seiner handschrift fl 4 kr. 54 pz. —

Summa vorbergeschribner Aussgab auf fuer vnd Puechpinder fl 91 kr 45 dn 3

So nun Empfang vnd Aussgab ar gellt ausser der Puecher so vorhandn legt, vnd ausshebt, befindet sich mehr Aussgab den Empfang fl 79 kr 21

(L. S.)

Fabian Kirchperger
Kriegs Secretari
manu propria

Der diluviale See von Prečna bei Novo mesto.

Von FERD. SEIDL und WILFRIED von TEPPNER.

A. Entwurf der geologischen Geschichte des Tales der Krka (Gurk) und des Beckens von Prečna.

Von FERD. SEIDL (Novo mesto).

Die Krka (Gurk) im südöstlichen Krain ist ein bemerkenswertes Beispiel eines Wasserlaufes, dessen Richtung und Anlage im geologischen Bau der durchflossenen Landschaft begründet sind.

Die Quellbäche der Krka versinken als Karstwässer in den Boden und bilden nach Zurücklegung ihres unterirdischen Laufes vereinigt die starke Quelle (in 290 *m* Seehöhe), mit welcher die Krka ihren nunmehr durchaus oberirdischen Weg antritt. Die Krka fließt zunächst in einem schmalen rinnenförmigen Tal an Žužemberk (Seisenberg) vorbei in südöstlicher Richtung bis unterhalb der Ortschaft Soteska (Ainöd) und legt hiebei eine Strecke von 25 *km* zurück. Nun macht der Fluß eine unvermittelte rechtwinklige Schwenkung nach Ostnordost in (cca 170 *m* Seehöhe) und behält diese Richtung am Städchen Novo mesto (Rudolfswert) vorbeifließend im allgemeinen bei (durch 25 *km*) bis zu der Stelle, wo der Raduljabach als linksseitiger Zufluß aus NW herankommend in die Krka mündet. Nun nimmt die Krka den Lauf der Radulja an, und fließt (10 *km* weit) quer über den Talboden in der Richtung NW—SE bis zu dem Städchen Kostanjevica (Landstraß), wo sie den Fuß des Uskokengebirges erreicht. Von da an folgt sie diesem, wobei sie wieder in der Richtung nach ENE fließt (17 *km* weit) bis zu ihrer Einmündung in die Save bei dem Dorfe Čatež gegenüber dem Städchen Brežice (Rann) in der Seehöhe von cca 135 *m*.

Bis zur Schwenkung bei Soteska hat das Krkatal die Gestalt einer schmalen Rinne, die im Querprofil die Form des Buchstaben V darbietet, indem die beiderseitigen Gehänge ziemlich steil dem Flußbett zulaufen. Dieses Talstück ist in seiner Form offenbar das Werk der Erosion des Flusses.

Nach dem Knie bei Soteska tritt die Krka in ein über 10 *km* breites trogförmiges Tal ein, welches sie mit geringem Gefälle (35 *m* auf einer Strecke von über 50 *km*) träge durchfließt. Die Flanken des Tales werden gebildet auf der rechten (südöstlichen) Uferseite des Flusses von dem plateauförmigen, im mittlern Teile etwa 950 *m* hohen Uskokengebirge, und auf der linken Uferseite im SW zunächst vom Ajdovec-Plateau (durchschnittlich 450 *m* hoch), alsdann in der Mittelstrecke von einem normal gestalteten, gut entwässerten Bergland mit Höhen von 400—500 *m*, die bis Krško reichen, worauf sich im Nordosten der Zug

des Orlica-Berges (633 *m*) in unveränderter Flucht anschließt. Im SW wird der Trog durch das Hornwaldplateau (cca 900 *m*) abgeschlossen. Vom NE her ragen über kroatischen und südsteirischen Boden in den Trog hinein jungtertiäre, Hügel bildende Ablagerungen. Die Basis des Trogbodens sowie seiner Flanken in SE, NW, SW wird von mezozoischen Sedimenten gebildet, zumeist Kalken und Dolomiten der Trias, teilweise auch von Jura- und Kreide-Ablagerungen. Die Flanken des Troges sind stellenweise steile, geradlinig verlaufende Gehänge. Der Querschnitt des Krkatales hat daher von Soteska bis Čatež die Gestalt eines breiten niedrigen Troges von der Form des Buchstaben U. Der Trogboden erscheint in der SW-lichen Hälfte zumeist als ein welliges Hügelland, in der NE-lichen Hälfte dagegen als die weite Ebene von Kostanjevica, gebildet von jungdiluvialen fluviatilen Anschwemmungen. In landschaftlicher Beziehung bietet das Trogtal der Krka mit seiner Gebirgsumrahmung nach drei Seiten bei offener vierter Seite, seinem gegliederten Talboden, dem bedächtigen grünen Fluß, sowie der üppigen Vegetation und reichlichen Besiedlung abwechslungsreiche Bilder von seltener Anmut und Schönheit.

Unter den angeführten Umständen hat das trogförmige Talstück den Charakter eines Senkungsfeldes zwischen den horstartig höher stehenden Plateau- und Berglandschaften in SE (Uskokengebirge), SW (Hornwaldplateau) und NW (Ajdovecplateau etc.) und erscheint durch seine jungtertiären Ablagerungen als eine Bucht des großen Pannonischen Tertiärbeckens, welches das ungarische und kroatische Tiefland und seine hügelige Umgebung umfasst. Berichtigend sei hervorgehoben, daß wir die Vorstellung vom „Senkungsfeld", nur der Anschaulichkeit halber zuhilfe gezogen haben. Sie gehört der älteren Geologie an und entbehrt der Tatsächlichkeit.

Die jüngere morphologische Forschung hat für mehrere Teile der Alpen, und auch für das zwischen der Adria und dem Pannonischen Becken gelegene Wasserscheideland [1] gezeigt, daß der alttertiaeren Hauptfaltung des Gebirges ein weitgehender, bis nahe an den beiderseitigen Meeresspiegel reichender Abtragungsprozess durch fließendes Wasser gefolgt ist und daß erst durch nachfolgende junge Hebung, vielfach entlang von Brüchen, die heutigen Gebirge geschaffen wurden. Diese Vorstellung gilt wohl auch für die Landschaften an der Krka.

Darnach ist der Taltrog der Krka als ein während der Hebung der umgebenden Gebirgslandschaften auf einer tiefern Stufe zurückgebliebener Landstreifen aufzufassen. Das weite Tal der Krka, welches zwischen dem Knie bei Soteska bis zur Mündung bei Čatež sich erstreckt, ist demgemäß nicht ein Werk der Erosion des Flusses, sondern ist durch

[1] Kossmat, Die morphologische Entwicklung der Gebirge im Isonzo- und obern Savegebiet. Zeitsch. d. Ges. f. Erdkunde, Berlin 1916. — Referat in Carniola 1917, S. 237–241.

tektonische Vorgänge d. i. Lagerungsveränderungen in der Gesteinsrinde der Erde geschaffen worden und bot sich dem Flusse durch seine tiefere Lage als günstiger Wasserweg dar. Auf diese Weise klärt sich das anscheinende Misverhältnis zwischen dem vergleichsweise kleinen Fluß und dessen unverhältnismäßig breiten Talboden auf.

Auch der Oberlauf des Krkaflusses von dessen Karstquelle bis zum Knie bei Soteska ist durch einen tektonischen Vorgang vorgezeichnet worden. Hier bot dem Flusse den Weg ein Bruch, welcher in der Richtung NW — SE das Plateau gespalten und den jetzt östlich vom Flusse liegenden Teil (Kremenjek- und Ajdovec-Plateau) von dem westlich davon liegenden Hornwald-Plateau abgetrennt hat. Dem Bruch folgte die vertikale Verschiebung beider Flügel, infolge welcher das Hornwaldplateau in die gegenwärtige wesentlich höhere Lage kam. Den Bruch arbeitete der Krkafluß bis Soteska zu seinem ersten Talweg aus. Der Bruch gehört den dinarischen, parallel zur Achse der Adria orientierten Brüchen an, und setzt sich über Soteska in gleicher Flucht noch weiter gegen Semič fort. Dieser Teil des Bruches wurde von einem von SE nach NW gerichteten Zufluß der Krka, dem Radeča-Bache zu einem schmalen Tal ausgearbeitet. Daher bietet sich dort dem staunenden Auge das Bild zweier entgegengesetzt fließender Wässer in derselben Talfurche. Wohl einem benachbarten Parallelbruch folgt der Sušica-Bach bei Toplice (Töplitz). Letzterer Bruch öffnete auch, indem er in eine namhafte Tiefe der Erdrinde reicht, dem von unten hinauf drängenden warmen Wasser den Weg und schuf die Heilquelle von Toplice.

Der breite Boden des Taltroges der Krka weist zwei Senken auf: eine größere in seiner nordöstlichen Hälfte, die zum großen Teil vom Savediluvium ausgefüllte Tiefebene von Krško-Kostanjevica, und eine kleine Senke in seiner südwestlichen Hälfte, die Ebene von Zalog, welche von der Bahnstation Straža bei Toplice bis zum Pfarrdorf Prečna reicht.

Das Savediluvium der genannten Tiefebene hat die Gestalt eines außerordentlich flachen Kegels, welcher seinen Scheitel bei Krško hat an der Stelle, wo die Save aus dem schluchtförmig ins Mittelgebirge eingeschnittenen Tal, in welchem noch das Städchen Krško liegt, ins freie Becken hinaustritt. Die Save schüttete von dort aus ihr Geschiebe gegen S und SW und es ist begreiflich, daß dadurch der Krkafluß durch den vordringenden Fuß des Geschiebekegels im Süden gegen den Südrand des Beckens bis an den Fuß des Uskokengebirges abgedrängt, im SW aber zum Verqueren des Beckens genötiget wurde. Die Energie der Krka, vermehrt durch jene der Radulja vermochte dem weitern Vordringen des Geschiebekegels nach SW Einhalt zu tun und so nahm die Krka auf einer ziemlichen Strecke den Lauf der Radulja an. Auf diese Weise kam die oben erwähnte eigentümliche doppelte Knickung im Unterlauf der Krka (bei der Einmündung der Radulja und bei Kostanjevica) zustande.

Zwischen beiden beckenartigen Senken ragt der Boden des Taltroges der Krka als breite Barriere empor, welche eine wellige Oberfläche hat und mit Hügeln von mehr als 300 *m* Seehöhe besetzt ist (Gelsica bei Brusnice 304 *m*). Um die Barriere zu passieren, mußte sich der Fluß zwischen deren breiten Kuppenhügeln mühsam den Weg bahnen, teilweise unter Schleifenbildung (so bei Novo mesto), und sich in Kalkstein und Dolomit einnagen. Er fließt daher von unterhalb Zalog an, bei Novo mesto und weiterhin bis über St. Peter zwischen felsigen steilen Ufern, die mit üppigem Galeriewalde geschmückt sind.

Das kleine Becken von Zalog erheischt ein besonderes Interesse. Es erstreckt sich unmittelbar vor dem Steilabfall des Ajdovec-Plateaus an dessen Südseite in schmal, etwa gleichschenklig dreiseitiger Umrissform. Hiebei liegt der eine Schenkel, etwa 8 *km* lang, unmittelbar am Fuß des Steilabfalls, der zweite wird vom Krkalauf gebildet, die Basislinie aber — $2^1/_2$ *km* lang — geht von Prečna über die Dörfer Cegelnica und Griblje zur Krka. Die Krka durchmisst das Becken mit geringem Gefälle und passiert es in seinem obern Drittel beim Dorf Jurka vas in der Seehöhe von 166 *m*.

Das Becken ist auf eine Seehöhe von 185 *m* (Kote W von Zalog) aufgefüllt nicht mit grobem Flußgeschiebe, sondern mit feinkörnigen Ablagerungen eines stehenden Wassers, eines Sees, welcher also mehr als 20 *m* über dem heutigen Stande der Krka sich ausbreitete. Die Ablagerung selbst besteht, wie es der Aufschluß bei der Ziegelei W von Zalog zeigt, aus hell rostbraunem feinem quarzsandigem Lehm mit reichlich eingestreuten glitzernden Glimmerflitterchen und grauem Tegel; darüber liegt eine Schichte von feinem Quarzsand, die von einer dünnen Lage von Limonit („Seeerz") bedeckt ist, und zu oberst ein heller, feinsandiger, lößartiger Lehm. Im Lehm liegen teilweise Geschiebe von rostgelblichem Quarz, von der Größe eines Erbsenkornes bis zu jener eines Taubeneies. Sie sind offenbar von der in den See mündenden Krka herbeigeführt worden. Dazwischen liegen etwas gerundete Bruchstücke von violettrotem Werfener Sandstein. Der Lehm, der Sand und der Tegel sind kennzeichnende Niederschläge der Trübung, die der Fluß bei Hochwässer im See absetzte, um ihn dann abgeklärt zu verlassen. Der feinsandige Lehm wird in Ziegeleien zur Herstellung von Bau- und Dachziegeln verwendet.

Die Oberfläche der Ablagerung des Sees, der offenbar der jüngeren Diluvialzeit angehört, ist nicht mehr eine dem ursprünglichen Zustande entsprechende ebene, sondern erscheint vor allem durch den Prečna-Bach und dessen Seitenbach zerschnitten sowie in dem Inundationsbereich dieser Wässer mit deren alluvialen Absätzen überdeckt. Auch durch andere, zeitweilige Abflüsse des atmosphärischen Niederschlagwassers erscheint die diluviale Seeablagerung da und dort angeschnitten und abgetragen.

Zum großen Teil mit jungem Fichtenwald bestanden, im übrigen als Ackerboden bestellt und an dem in Schleifen bedächtig dahin fließenden Prečnabach mit saftigem Grün ausgedehnter Wiesen geschmückt, am Rande

von der Krka durchflossen und umgeben mit einem Kranz von Dörfern (Ober- und Unter Straža, Prečna, Zalog, Češča vas, Lokve, Selo, Hruševec, Srebrniče, Potok, Jurka vas, Valta vas) sowie einem Herrngut, bietet das Becken an und für sich einen überaus anmutigen Anblick.

Auf der Ostseite des Prečna-Baches zwischen den Dörfern Prečna, Cegelnica und Češča vas erstreckt sich eine aus anscheinend gleichem Material bestehende Ablagerung, die jedoch die Seehöhe von 205 *m* erreicht und kräftiger zerfurcht erscheint als die eben beschriebene Beckenfüllung und in ein gegenwärtig mit Wald bestandenes Hügelgebiet aufgelöst ist. Sie erweist sich dadurch als etwas älter denn letztere; sie gehört wohl einem vorangehenden Abschnitt der Diluvialzeit an, in welchem der Wasserstand ein höherer war.

Diesem Höhenunterschied entspricht vielleicht der höhere Stand des Krkaflusses, der talaufwärts bei Žužemberk durch eine den Fluß begleitende Kalkfels-Terrasse bezeugt wird. Ihre Seehöhe ist in der Spezialkarte in der Nähe des Dorfes Dvor (Hof, zwischen Soteska und Žužemberk) mit der Kote 205 *m* angegeben. Die Terasse ist bei Stavčja vas nächst Žužemberk mit einer mächtigen Aufschüttung von feinsandigem Lehm mit Limoniteinlagerungen bedeckt bis auf eine Seehöhe von 270 *m*. Die Aufschüttung ist offenbar der Rest einer auf der Terrasse abgesetzten Ablagerung während einer Stauung des Flusses, die durch eine längere Zeit angedauert hat.

Wenn die Felsterrasse bei Žužemberk eine Zeit des Stillstandes in der Erosionstätigkeit des Gurkflusses bedeutet, so weist sowohl die mächtige Aufschüttung auf ihr, wie das spätere Einschneiden in die angeschüttete Decke, und weiterhin in die Felsterrasse selbst bis auf den heutigen Talboden herunter, auf Veränderungen im Gefälle des Flusses hin. Der Fluß wurde zum Einschneiden in sein Bett offenbar veranlasst entweder durch Senkungen des Landes im Bereiche seines Unterlaufes oder durch Hebungen im Gebiete des Oberlaufes, indem dadurch das Gefälle des Flusses verstärkt und hiemit seine Erosionstätigkeit neu belebt wird.

Solche Vorgänge dürften wohl auch das Entstehen und Vergehen sowohl des ältern wie des jüngern diluvialen Sees bei Prečna veranlasst haben. Die Wiederholung des Aufstaues, des Bestandes und des Abflusses des Sees bekundet eine Wiederholung der Niveauschwankungen des Landes — der Schwankungen, die sich in anderer Form durch Erderschütterungen kund zu tun vermögen.

Die diluviale Ablagerung bei Prečna erheischt ein besonderes Interesse durch die Versteinerungen, die sie birgt. Am Westende des Dorfes, dort wo eine Bachschleife der nach Straža führenden Strasse zunächst kommt und ein Fahrweg nach NNW abzweigt, zeigt sich ein kleiner Aufschluß von blaugrauem glimmerig glitzerndem Tegel, der im Hangenden in rostgelben Lehm mit kleinen Quarzgeschieben übergeht;

auch Bruchstücke eines dünnen Limonitlagers zeigen sich darin. Fragmente von weißen kalzinierten Konchylienschalen verraten das Vorhandensein von Versteinerungen. Hier fand ich die Schalen, welche Herr W. v. Teppner so freundlich war behufs Bestimmung zu übernehmen und im nachfolgenden zu beschreiben. Nach dem Ergebnisse der Bestimmungen von Teppner erweist sich die Ablagerung als der Diluvialzeit angehörig. Da die Fundstelle nur etwa 4—5 *m* über dem Bache in cca 172 *m* Höhe sich befindet, so könnte man zweifeln, ob die Ablagerung eine Fortsetzung derjenigen ist, welche die vorhin beschriebene Beckenfüllung bei Zalog bildet, oder ob sie der ältern diluvialen Ablagerung angehört, die das bewaldete Hügelgebiet (mit Kote 205 *m*) östlich von Prečna aufbaut. Letzteres scheint mir wahrscheinlicher zu sein. Am Hange über der Fundstelle befindet sich eine Reihe von Häusern und unmittelbar an diesen zieht in der Spezialkarte 1 : 75.000 die Isohypse von 200 *m* hindurch. Diese Höhe wird von der jüngern Beckenfüllung (bei Zalog) nicht erreicht. Demnach gehört der bis zu den Häusern reichende gleichmäßige Tegelhang wohl der älteren bis zur Höhe von 205 *m* abgelagerten Beckenfüllung an.

Schon von der Fundstelle der Fossilien sieht man hinter den erwähnten Häusern ein steileres Kalksteingehänge. Geht man auf der Strasse westwärts einige hundert Meter weiter, so kommt man bei der nächsten Mühle zum Eingange in eine in Kalkstein eingeschnittene, [illegible] *km* lange Schlucht, an deren Ende der Bach als mächtige Karstquelle unter einer hohen Felswand entspringt nächst dem verfallenden, malerisch gelegenen alten Schloß Luknja (Luegg). Der Prečnabach ist bekanntlich der Unterlauf des Temenica-Baches, der durch unterirdische Bachstrecken unterbrochen ist, und hier das zweitemal hervorkommt, um nach kurzem oberirdischen Lauf bei Zalog in die Krka zu münden. Gegenüber der genannten Mühle sieht man die Anlagerung des Tegels von Prečna an den Kalkstein, indem dieser durch einen Steinbruch aufgeschlossen erscheint. Der Kalkstein ist ein hellgrauer massiger Triaskalkstein, mit eigentümlichen Sinternestern (gleich wie im Cukukengebirge). Er ist reichlich von sich schneidenden Klüften durchzogen, am dichtesten dort, wo er am Tegel abschneidet, und erscheint dadurch zertrümmert. Es bekundet sich hiedurch die Kontaktfläche zwischen Kalkstein und Tegel als Bruch- und Verwerfungsfläche.

Man ist also wohl berechtiget, die geradlinige Fortsetzung dieser Fläche jenseits der Schlucht nach SW. bis zum Knie der Krka bei Soteska, d. i. den Steilabfall des Ajdovec Plateaus zum Becken von Zalog—Prečna, ebenfalls als eine Bruch- und Verwerfungsfläche anzusprechen. Das genannte Becken ist somit nicht ein Erosionsgebilde, sondern es ist ein tektonisch angelegtes Becken.

Da jener Steilabfall einen Teil der nördlichen Flanke des breiten Taltroges der Krka bildet, so erscheint die tektonische Anlage des Troges wenigstens für diesen Teil ebenfalls klargestellt.

B. Versteinerungen aus dem diluvialen See von Prečna.

Von W. v. TEPPNER (Graz).

Pisidium amnicum Müller.

Von dieser Art liegt mir eine gut erhaltene linke Schale vor. Dieselbe ist eiförmig, ihr Hinterrand fällt stark ab und ist abgestutzt. Clessin[2]) hat die genannte Art in Figur 394, Seite 586 dargestellt; doch muß ich bemerken, daß die von Clessin gebrachten Figuren nicht so sehr der Wirklichkeit entsprechen, denn so abgestutzt, wie dies Clessin darstellt, ist der Hinterrand bei *Pisidium amnicum* nicht. Ich hatte eine große Zahl rezenter Exemplare dieser Art aus Kärnten und Krain zum Vergleiche zur Verfügung, an all denen ich diese Feststellung machen konnte. Entschieden entspricht jene Abbildung, die Sandberger[3]) auf Tafel XXXIII, Figur 5, von *Pis. amnicum* bringt, mehr der Wirklichkeit.

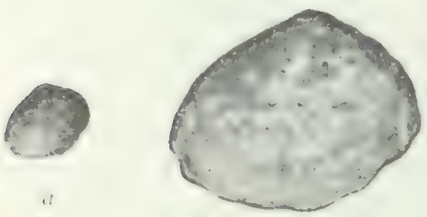

a *b*

Fig. 1. Pisidium amnicum Müller.
a nat. Größe, *b* 3 [illegible] vergr.

Die vorliegende Schale zeigt sehr schön die beiden zusammenhängenden und durch eine Rinne geteilten Kardinalzähne, die Seitenzähne und den Muskeleindruck. Der Wirbel ist breit, hart an den Hinterrand gestellt und angefressen; der Wirbel ragt wenig über den Oberrand vor. Die Schale ist dick und ungleich gerippt. Die Anwachsverzierung ist an dem vorliegenden Reste bestimmt stärker ausgeprägt, als dies aus der Abbildung bei Clessin[2]) hervorgeht; auch hier muß ich die bessere Übereinstimmung des in Rede stehenden Restes mit der von Sandberger[3]) gebrachten Abbildung feststellen. Clessin[2]) sagt Seite 586: „..gerippt, Rippen ungleich: Jahresringe tiefer und dunkler." Sandberger[3]) sagt Seite 766: „. . . außen mit mehr oder weniger weit abstehenden Anwachsrippchen verziert." Beides ist richtig. Wenn Sandberger von einer Berippung nichts erwähnt, so mag dies wohl mit dem Erhaltungszustande seiner Reste zusammenhängen. Auch an der mir vorliegenden linken Schale ist die Berippung nur sehr schwer und undeutlich zu erkennen. Ich erkläre das aus dem Umstande, daß die äußerere Schalenschichte teilweise verwittert ist und dadurch die zarte Berippung in erster Linie in Mitleidenschaft gezogen wurde. Die Anwachsringe sind ungleich, was in den Lebensbedingungen des Tieres seine Erklärung findet. Einzelne der mir vorgelegenen rezenten Exemplare von *Pisidium amnicum* haben ebenfalls ein stärkeres Hervortreten der Anwachsringe gezeigt. Die vorliegende linke Schale von *Pis. amnicum* von Prečna bei Rudolfswert ist 8·5 *mm* lang und 6·5 *mm* breit.

[2]) Clessin S., Deutsche Exkursions-Mollusken-Fauna. 2. Aufl. Nürnberg 1884.
[3]) Sandberger F., Die Land- und Südwasser-Conchylien der Vorwelt. Wiesbaden 1870–1875.

Valvata (Cincinna) naticina Menke.

Von dieser Art lagen mir 9 Exemplare zur Untersuchung vor, dieselben sind mehr oder weniger beschädigt, doch läßt sich ihre Zuteilung zur *Valvata naticina* einwandfrei durchführen. Das in Figur 2 zur Darstellung gebrachte Exemplar ist ein unbeschädigtes. Clessin[4]) hat diese Art — *Valvata (Cincinna) naticina* — in Figur 316, auf Seite 459 zur Abbildung gebracht.

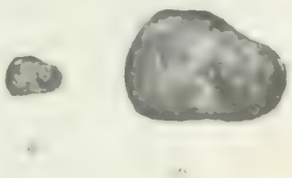

Fig. 2. Valvata naticina. — [illegible] vergr.

Zuerst möchte ich die Diagnosen, die Clessin[4]) (Seite 459) und Sandberger[5]) (Seite 774), geben, anführen. Clessin sagt: „Gehäuse gedrückt-kugelig, enge genabelt, fein gestreift, festschalig, von gelblicher Hornfarbe, glänzend; Umgänge 4, sehr rasch an Umfang zunehmend, rundlich, der letzte Umgang sehr erweitert, zwei Drittel der Gehäuselänge ausmachend; Mündung verhältnismäßig weit, rundlich eiförmig, nach oben etwas spitzwinklig. Mundsaum scharf, am Spindelrande bogenförmig ausgeschnitten, nicht erweitert, zusammenhängend; Deckel fein, dünn, aus 4 rasch zunehmenden Umgängen bestehend. Höhe 3·5 *mm*. Durchm. 5 *mm*."

Sandberger sagt: „Die im Leben gelblich gefärbte feste Schale ist fast kugelig mit stumpfem oberen Ende und ziemlich stark gewölbter, eng aber durchgehend genabelter Basis. Sie besteht aus $3^1/_2$ mäßig gewölbten, durch schmale Nähte von einander geschiedenen Umgängen, welche mit fast geraden, ungleichstarken Anwachsrippchen verziert sind und von welchen der letzte etwa $^3/_4$ der Gesamthöhe erreicht. Die schwach gegen ihn geneigte Mündung ist breit-eiförmig, oben winkelig und links am vorletzten Umgange angewachsen. Sie besitzt zusammenhängende stumpfe Ränder, nur der Spindelrand ist schwach umgeschlagen. Der dünne Deckel besteht aus $1^1/_4$ Windungen. Höhe 5·5 *mm*. Länge 6·2 *mm*."

Was nun diese beiden Beschreibungen derselben Art anbelangt, so möchte ich dazu auf Grund meines Untersuchungsmateriales folgendes bemerken: die Schale ist fast kugelig mit stumpfem oberen Ende; die Basis ist ziemlich stark gewölbt, eng aber durchgehend genabelt, wie Sandberger angibt. Umgänge sind $3^1/_2$, die sehr rasch an Umfang zunehmen, rundlich, mäßig gewölbt, mit fast geraden, ungleichstarken Anwachsrippen verziert, der letzte Umgang ist stark erweitert und macht $^3/_4$ der Gehäusehöhe aus. Die Mündung ist gegen den letzten Umgang schwach geneigt, rundlich-eiförmig oben spitzwinklig. Der Mundsaum ist stumpf, zusammenhängend und am Spindelrande schwach umgeschlagen. Deckel liegt mir keiner vor.

Die soeben gegebene Beschreibung der *Valvata naticina* stimmt im allgemeinen mit jener von Clessin und Sandberger überein; sie trägt aber entschieden den tatsächlichen Verhältnissen des Gehäuses

[4]) Clessin, l. c. 1884.
[5]) Sandberger, l. c. 1870–1875.

mehr Rechnung. Die Reste der *Valvata naticina*, die mir von Prečna bei Rudolfswert vorliegen, haben eine Höhe von 4·5 *mm* und einen Durchmesser von 5 *mm*; letzterer ist bei einem zweiten Exemplar 5·5 *mm*.

Auch bei dieser Art scheinen mir die Abbildungen, die Sandberger[6]) in Figur 15a—d auf Tafel XXXIII bringt, weit natürlicher als jene bei Clessin.

Valvata (Cincinna) piscinalis Müller.

Von dieser Art liegt mir ein Exemplar von Prečna vor und zum Vergleiche zahlreiche rezente Exemplare aus Kärnten; dieselben stimmen vollkommen überein; das Gleiche gilt auch für die Beschreibungen und Abbildungen die Clessin[7]) Seite 455, Figur 312 und Sandberger[6]) Seite 698, 699, Tafel XXXII, Figur 5—5b geben. An dem vorliegendem Fossil von Prečna ist der Mundrand etwas beschädigt; es hat eine Höhe von 6 *mm* und einen Durchmesser von 5 *mm*.

Helix (Fruticicola) sericea Draparnaud.

Von dieser Art habe ich von Prečna zwei Exemplare; auch für diese Art hatte ich zum Vergleiche eine große Anzahl von rezenten Exemplaren aus Kärnten. Die Stücke aus Kärnten stimmen mit jenem von Prečna vollkommen überein. Clessin[8]) hat diese Art auf Seite 143 in Figur 72 abgebildet, Sandberger[9]) auf Seite 810, 811 besprochen und auf Tafel XXXIII, Figur 40—40b und auf Tafel XXXVI, Figur 7—7d zur Abbildung gebracht. Ich möchte jedoch die Form eher mit Sandberger als „stark bauchig-kegelförmig", als „kugelig" — wie Clessin meint — bezeichnen. Auch ist das Exemplar von Prečna, wie jene rezenten von Kärnten, schwach durchscheinend, und nicht „nichtdurchscheinend" wie Clessin angibt.

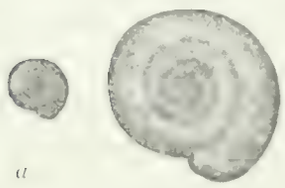

a *b*

Fig. 3. Fruticicola sericea Drap.

a nat. Größe, *b* 3× vergr.

Die beiden Exemplare von Prečna (Durchmesser 5, bezw. 5·5 *mm*, Höhe 4, bezw. 4 *mm*) sind am Mundrande etwas beschädigt. — Helix (Fruticicola) sericea kommt auch in Krain, wie Clessin[10]) in seinem zweiten Büchlein angibt, rezent vor.

[6]) Sandberger, l. c. 1870—75.

[7]) Clessin, l. c. 1884.

[8]) Clessin, l. c. 1884.

[9]) Sandberger, l. c. 1870—75.

[10]) Clessin S., Die Molluskenfauna Österreich-Ungarns und der Schweiz. Nürnberg 1887. p. 125.

Cionella (Zua) lubrica Müller.

Von dieser Art besitze ich von Prečna nur ein beschädigtes Exemplar; der obere Teil des Gehäuses fehlt. Es ist die Mündung mit einem Teile des folgenden Umganges erhalten. Auch in diesem Falle konnte mit Hilfe zahlreicher rezenter Exemplare der *Cionella (Zua) lubrica* aus Kärnten, eine einwandfreie Bestimmung vorgenommen werden. Clessin[7]) (Seite 226. Figur 130) und Sandberger[8]) (Seite 802. 803. Tafel XXXV. Figur 32—32 b und Tafel XXXVI. Figur 17—17 b) haben diese Art ebenfalls besprochen.

* * *

Außer den angeführten Arten liegt mir von Prečna eine größere Anzahl sehr stark beschädigter *Gastropoden*-Gehäuse vor, deren Bestimmung aber unmöglich ist, da an denselben nicht einmal die Mündung erhalten ist. Zu diesen Gehäuse-Resten kommt noch eine Anzahl von Schalen-Deckeln, die kalkig sind; es handelt sich hier offenbar um *Bythinien*-Deckel und die Mehrzahl der unbestimmbaren Gehäuse dürfte der Gattung *Bythinia* angehören. Ich habe da noch eine *Bythinia* ?), einen Rest, den ich in Figur 4 zur Abbildung bringe und dessen Mündung fast ganz fehlt. Der Grund, warum ich diesen Rest hier besonders anführe, ist der, daß ich unter den rezenten Formen keine gefunden habe, die der von Prečna halbwegs gleichkommt. Eine gewisse Ähnlichkeit zeigt die *Bythinia Vukotinovići*, die Brusina[11]) aus pliocänem Süßwasser-*Paludinen*-Ton angeführt hat und die ihrerseits Ähnlichkeit mit der rezenten *Bythinia tentaculata* zeigt.

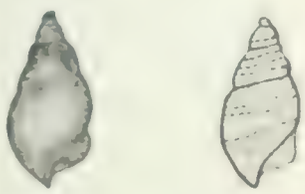

a *b*

Fig. 4. Bythinia sp.
nat. Größe.

Das Exemplar von Prečna hat 5½ Umgänge, die zu oberst an- und abgefressen sind. Die Höhe beträgt 17, der Durchmesser 9 *mm*. Das Gehäuse ist kreiselförmig, mit schwacher Nabelspalte, undurchbohrt. Umgänge langsam zunehmend, gewölbt, gekielt. Der letzte Umgang läßt 2 deutliche und 1 nicht immer deutlich erkennbaren Kiel erkennen; der vorhergehende 3 und der drittletzte 1 Kiel. Dieselben ziehen sehr unregelmäßig über die einzelnen Umgänge. In Figur 4 *b* habe ich diese Kiele auf den Umgängen durch strichlierte Linien gezeichnet. Das sind die wichtigsten Merkmale, die ich besonders hervorheben wollte. Über den Mundsaum und die Mündung im allgemeinen läßt sich infolge des schadhaften Zustandes des vorliegenden Restes nichts sicheres angeben.

[7]) Clessin S., Fauna Binnenmollusken aus Dalmatien, Kroatien und Slavonien, nebst einem Anhange (Deutsche vermehrte Ausgabe der kroatischen im „Rad" der südslav. Akademie der Wissenschaften und Künste in Agram XXXIII. b. (1874 erschienenen Abhandlung). Agram 1874. p. 60. T. V. fig. 13—14.

Zum Schlusse möchte ich dann noch das Vorhandensein von Schalenbauchstücken anführen, die einer großen *Helix*-Art angehören dürften und solchen eines größeren Zweischalers; diese Reste sind aber zu schlecht erhalten, um auch nur annähernd etwas Bestimmtes aussagen zu können.

* * *

Wir haben aus dem Tegel von Prečna bei Rudolfswert in Krain folgende Arten sicher festgestellt:

Pisidium ammicum
Valvata (Cincinna) naticina
Valvata (Cincinna) piscinalis
Helix (Fruticicola) sericea
Cionella (Zua) lubrica.

Von diesen fünf Arten leben heute noch sicher vier in Krain; nicht sicher ist das Vorkommen der *Valvata (Cincinna) naticina*, wenigstens habe ich keine diesbezügliche Angabe gefunden.

Für die Altersbestimmung des Tegels von Prečna ist es nun von Wichtigkeit, welchen Alters die Schichten anderer Fundplätze sind, in welchen die vorstehenden fünf fossilen Mollusken vorkommen. Es kann natürlich hier nicht darauf ankommen, ein vollständiges Verzeichnis aller Fundorte zu geben, in welchen die fünf Fossilien von Prečna auch vorkommen, sondern es sollen nur einige angeführt werden.

Pisidium amnicum wird von Sandberger [12]) auch aus den Pliocän-Schichten des Norvich Crag, neben Funden aus Pleistocän-Schichten angeführt; von A. Weiß [13]) aus den Kiesen von Süssenborn bei Weimar von Menzel [14]) von Winterhude, von Krause [15]) aus Ostpreußen und von Brusina [16]) und Clessin [17]) als rezent. Die von Weiß, Menzel und Krause angegebenen Fundorte sind diluvialen Alters. *Pisidium amnicum* findet sich auch in den diluvialen rheinischen Sanden, in Mosbach, Hangenbieten, Mauer, Darmstadt usw. *Pis. amnicum* lebt heute noch.

[12]) Sandberger, l. c. 1870 - 1875. p. 733, 765, 837, 871 usw.

[13]) Weiß A., Die Conchylienfauna der Kiese von Süssenborn bei Weimar. Zeitschrift der deutschen geolog. Gesellschaft. 51. Bd. Berlin 1899. p. 164. und Über die Conchylien-Fauna der interglacialen Travertine des Weimar-Taubacher Kalktuffbeckens. Ebenda, 48. Bd. 1896. Briefliche Mitteilungen, p. 180.

[14]) Menzel, „Über die Conchylienfauna von Winterhude. Zeitschrift der deutschen geologischen Gesellschaft, 64. Bd. 1912. Berlin 1913. p. 178, 181, 195 Monatsberichte.

[15]) Krause P. G., Über einen Fundpunkt jungdiluvialer Konchylien aus Ostpreußen. Ebenda, 69. Bd. 1917. p. 92. Monatsberichte.

[16]) Brusina S., l. c. 1874. p. 7.

[17]) Clessin, l. c. 1887. p. 757.

Valvata (Cincinna) naticina wird von Sandberger[18]) aus dem Pleistocän und von Krause[19]) ebenfalls aus dem Diluvium angeführt. Auch *Valvata naticina* ist eine noch heute lebende Art.

Valvata (Cincinna) piscinalis wird von M. Hoernes[20]) aus den Pliocänbildungen des Wienerbeckens, von Sandberger[21]) aus dem Norvich Crag und von Penecke[22]) aus Slavonien angeführt. Neben diesen tertiären Fundorten gibt es eine ganze Reihe diluvialer Fundplätze, in denen sich *Valvata piscinalis* fand. Gagel[23]) führt diese Art aus dem Diluvium von Tarbeck, Menzel[24]) von Winterhude, Berendt[25]) aus Ost- und Westpreußen, Krause[26]) ebenfalls aus Ostpreußen, Weiß[27]) aus dem Weimar-Taubacher Kalktuffbecken und Sandberger[28]) ebenfalls aus Pleistocän-Ablagerungen an. *Valvata piscinalis* ist ebenfalls eine auch in der Jetztzeit lebende Art.

Helix (Fruticicola) sericea wird von Sandberger[29]) aus Pleistocän-Ablagerungen bekanntgemacht, ist eine noch lebende Art und wird auch von Clessin[30]) als heute noch in Krain lebend angeführt.

Cionella (Zua) lubrica ist von Weiß[31]) aus dem Diluvium der Weimar-Taubacher Kalktuffbeckens angeführt worden, von Sandberger[32]) ebenfalls aus Pleistocän-Ablagerungen; die Art findet sich auch in den rheinischen Sanden und lebt heute noch.

---

[18]) Sandberger, l. c. 773, 774 usw.

[19]) Krause G., *Paludina (Vivipara) diluviana Kunth* aus dem älteren Interglacial des Niederrheines. Zeitschrift der deutschen geolog. Gesellschaft. 64. Bd. 1914. Berlin 1915. p. 94. Briefliche Mitteilungen.

[20]) M. Hoernes, Die Fossilen Mollusken des Tertiär-Beckens von Wien. I. Bd. *Univalven*. Herausgegeben von der k. k. geolog. Reichsanstalt. Wien 1856. p. 591.

[21]) Sandberger, l. c. 1870—1875. p. 734.

[22]) Penecke K. A., Beiträge zur Kenntnis der Fauna der slavonischen *Paludinen* Schichten. II. *Congeria, Pisidium, Cardium* und die *Gasteropoden*. Beiträge zur Paläontologie Österreich-Ungarns und des Orients. IV. Bd. 1. H. Wien 1884. p. 91.

[23]) Gagel, Über eine diluviale Süßwasserfauna von Tarbeck. Ztsch. d. deutschen Geolog. Gesellsch. 53. Bd. Berlin 1901. Verhandlgn. p. 99.

[24]) Menzel, l. c. Zeitschrift der deutschen geolog. Gesellschaft. 64. Bd. 1912. Berlin 1913. p. 142. Monatsberichte.

[25]) Berendt G., Marine Diluvialfauna in Ostpreußen und 2. Nachtrag zur Diluvialfauna Westpreußens. Ebenda. 26. Bd. 1874. p. 519.

[26]) Krause P. G., Über einen Fundpunkt jungdiluvialer Konchylien aus Ostpreußen. Ebenda. 69. Bd. 1917. p. 92. Monatsberichte.

[27]) Weiß A., l. c. Conchylien-Fauna Travertine Weimar-Taubacher Kalktuffbecken. p. 179. Briefliche Mitteilungen.

[28]) Sandberger, l. c. 1870—1875, p. 760, 773, 939, 944, 949.

[29]) Sandberger, l. c. 1870—1875, p. 810, 871, 888.

[30]) Clessin, l. c. 1887, p. 125.

[31]) Weiß A., l. c. Conchylien-Fauna Travertine Weimar-Taubacher Kalktuffbecken. p. 175 und l. c. Käse von Süssenborn, p. 163.

[32]) Sandberger, l. c. 1870—1875, p. 802.

Wenn wir nun die fünf Arten von Prečna bezüglich ihres Vorkommens im Pliozän, Diluvium und in der Jetztzeit betrachten, so ergibt sich:

	Pliozän	Diluvium	Gegenwart
Pisidium amnicum	+	+	+
Valvata naticina		+	+
„ piscinalis		+	+
Helix sericea		+	+
Cionella lubrica		+	+

Wir sehen also, daß 2 von den 5 Arten von Prečna wohl im Pliocän vorkommen, daß dies aber Arten sind, die vom Pliocän bis in die Gegenwart persistieren, und können den vorstehenden Ausführungen entnehmen, daß dieselben von einer ganzen Reihe diluvialer Fundorte bekannt sind. Die übrigen 3 Arten sind nur aus dem Diluvium bekannt und leben auch heute noch.

Aus all dem Vorangeführten geht hervor, daß der Tegel von Prečna bei Rudolfswert in Krain diluvialen Alters ist.

Naše ujede.

Spisal dr. Janko PONEBŠEK.

Pepelasti splinec, circus cyaneus (L.).

(Dalje.)

Vitka postava pepelastega splinca razodeva precejšnjo gibčnost; ta spretnost je vse kaj drugega nego krepka hitrost pri kraguljih in pravih sokolih, to je lahkost brez velike vporabe moči, združena s precejšnjo mirnostjo. Ker je silno lahek, zato je njegovo letanje rahlo, podobno letanju sov, posebno močvirne uharice in galeba. Kakor vsi lunji, oživlja tudi pepelasti splinec s svojim letanjem vso okolico. Lete razprostre rep [48]) ter drži noge s sklenjenimi kremplji naprej, vedno trdno k životu stisnjene, pod perjem skrite.[49]) O njem piše Brehm tako-le: „Pepelasti splinec se vrne, kakor rjavi lunj,[50]) spomladi na svoje staro gnezdišče, ozir. tja, kjer je zagledal luč sveta. V svojem precej obsežnem lovišču, kjer trpi tudi ptice svoje vrste, živi tako zelo redno življenje, da ga ne prezremo lahko, posebno, ker leti skoraj vedno po isti poti. Brž ko je rosa izginila, se poda na lov in ne neha prej loviti, da se mu posreči plen, potem se odpočije kolikor mu je treba, začne iznova ter nadaljuje do poznega mraka. Gugavo, omahovaje in navidezno negotovo leti po galebje tik nad zemljo, zdaj plava nad seboj strnjenih peruti, zdaj si pomaga

[48]) J. f. O. 1874, 391
[49]) O. M. Sch. 1895, 284.
[50]) D. J.— Z. 71. zv., 77.

onemoglo s perutnicami mahaje naprej svojo pot najrajši ob kakem grmovju, potoku ali vodnem jarku, ali pa tudi ob kaki daljši vrsti grmovja; krene nekoliko na desno in levo z navadne poti, včasih se zavrti večkrat nad kakim mestom, ponovno se spusti na tla, kakor da bi vsakokrat zagrabil kako žrtev, vzdigne se pa navadno praznih krempljev in leti dalje kakor prej; obletuje gugavo vrh kakega drevesa; leti večkrat preko kake vrste grmovja, nadaljevaje svojo pot, zdaj na tej, zdaj na oni strani, preleti travnike ali polja in se vrne končno v velikem ovinku tja, kjer je začel svoj polet. Dognano je, da posebno samec preišče nekatera mesta bolj ali manj natančno na enak način, pa ne vedno ob istem dnevnem času, temveč zdaj zjutraj, včasih opoldne, včasih pa zvečer. Tak lovski pohod traja lahko 1½ uro, potem ptica počiva četrt ali pol ure, vsaj pa več minut, na kakem vzvišenem prostoru ali pa v travi in v žitu, kjer presedi sanjavo nekaj minut mirno, vendar ne pozabi skrbno paziti na vse, kar se godi okoli nje; potem šele začne urejevati in snažiti svoje perje, kar se dogaja tako redno, posebno ob golitvi, da lahko spoznamo počivališče po raztrosenem perju.

Drugače se obnaša pepelasti splinec ob paritvi. Samca in samico, ki smo ju videli leteti vsakega zase po svojih potih, opazimo zdaj skupaj, včasih tako blizu vštric leteti, kakor da bi se medsebojno pri lovu podpirala, pa tudi krožiti delj časa na istem mestu v zavitih kolobarjih. Zdajci se dvigne samec skoraj navpično, glavo pokoncu, se povzpne hitreje kakor bi si človek mislil, se prekopicne, pada napol odprtih peruti naravnost navzdol, naredi krog in se vzdigne vnovič, da poletava kakor poprej, kar lahko v pol uri 10—12 krat ponovi. Tako se ljuboželjna ptica igra po cele minute. Tudi samica skuša pokazati svojo izurjenost v letanju, vendar, kolikor sem opazoval, vedno zmerneje kakor samec."

Novejša opazovanja so dognala, da se pri parilnem letanju ne prekopicne vedno, kakor je gori povedano, temveč se le nagne na stran in se nato spusti navzdol.[illegible]) Skoraj vsi opazovalci trdijo, da vobče ni plašen, dastravno izborno sliši, ter da pusti človeka, posebno jezdeca zelo blizu priti.[illegible]) Kot ropar je zelo predrzen in že večkrat so opazovali, da se je zakadil za ptico, ki jo je lovec obstrelil, ter da je zasledoval obstreljene ujede[illegible]). Na drevje se ne useda rad, prenočuje le izjemoma v vrhu kakega drevesa ob robu gozda ali drevesa, ki stoji posamezno; sicer prenočuje v kaki meji ali visoki travi, trstju ali žitu, kamor se poda šele, ko je že napočila noč. Na tleh je precej uren in spreten. Njegov glas, ki ga slišimo le včasih, je tih „gegergeg geg", med letanjem ob paritvi, navadno dopoldne, slišimo samčev nagli „kekeke . . ." po 4—8, pri živahnejših samcih po 10—15 in tudi še nekoliko več zlogov zaporedoma; ti glasovi imajo nekaj meketajočega kakor pri kozicah [gallinago gallinago (L.)]. Višina teh glasov se zelo spreminja, enako

[illegible]) J. f. O. 1911, [illegible], 1912, [illegible]

[illegible]) O. M. Seb. 1912, 215, Stec. 17. J. f. O. 1918, [illegible]

[illegible]) J. f. O. 1865, 67, Stec. 24. O. J. 1868, 139.

njihova zaporednost in število, ki navadno ne presega 3—4 glasov. Skoraj enako se glasi tudi samica, le bolj neredno in različno visoko. Samec pa razpolaga še z drugimi glasovi, kakor ravno nanese hipna potreba [54]). Če ga obhaja zona, kekeče kakor skobec; mladiči tenko čivkajo, če so že odrasli pa tresljajoče prosijo samca za plen. Kadar se zaganja pri kolibi na uharico, se glasi kakor „gunic“ [55]). Nad uharico pride rad posamezno ali v družbi, tudi z drugimi lunji. Prileti nizko, se oglasi redkokdaj, se zažene tupatam prav plitvo in neredno, ne treslja nikoli, temveč obletava uharico kakor sove, in se vsede malokdaj na drevo, rad pa na groblje ali na kupe. Ne zdrži dolgo, vendar ni posebno oprezen [56]).

V jetništvu se obnaša tudi star ujet pepelasti splinec veliko mirneje kakor sokoli. Navidezno brez srda se vda v svojo usodo ter je proti človeku, ki stopi pred njegovo kletko, popolnoma ravnodušen, teka mirno gor in dol, postavlja se tako čudovito, da šele tu dodobra spoznamo kakšen da je. Podano hrano zagrabi brez obotavljanja in žre vse, kar dobi. Kmalu pa spoznamo, da ga moremo samo ob izbrani hrani dolgo časa vzdržati ujetega. Zato ga vidimo po zverinjakih prav redko in samo malo časa.

Poglavitna hrana pepelastega splinca so miši in žabe; sicer mu pa diše vsakovrstne živali, ki jih more vjeti: ptice vseh vrst, mladi zajci, jerebice, martinčki, žuželke, posebno pa še ptičja jajca. Kljub svoji navidezni slabotnosti je pepelasti splinec najdrznejši in najnevarnejši ropar, ki lovi vse manjše sesalce, napol odrasle fazane in jerebice, pa tudi manjše ptice in vzame njih mladiče iz gnezda. Letečih in popolnoma odraslih ptic res ne more ujeti, ali na tleh valečo starko odnese enako spretno kakor vzame kilavce iz gnezda, bodisi močvirnih in povodnih ptic ali pa ptic na suhem. Leté ne ujame ničesar, temveč si pomaga na ta način, da preseneti na tleh sesalce, ptice in žuželke. Zato leti počasi tik nad zemljo in kadar njegovo bistro oko zapazi kako žrtev, se zakadi nanjo. Lovi zgodaj ob zori in pozno v mraku, ko živali že počivajo, in jih tako najlažje zaloti. Zlasti so miši ob tem času najživahnejše in tako zapadejo v velikih množinah njegovim krempljem; pri lovu na miši ga posebno podpira silno tanek sluh. Slednjič preišče ta škodljivec vsako mesto, kjer sluti kaj užitnega za svoj želodec, izredno natančno in skrbno, kakor to pri drugih ujedah ni navada. Živali, ki jih ne more drugače dobiti v svoje kremplje, bega tako dolgo, da jih upeha. Izmed žuželk mu gredo kobilice najbolj v slast. Svoj plen požre navadno na mestu, kjer ga je ujel, včasih se usede ž njim nedaleč na kako gomilo, na kak kamen ali na kak drug vzvišen prostor.

* * *

[54]) J. f. O. 1911, 375; 1912, 184.

[55]) Ornis 1885, 272. D. J. Z. 31. zv., 397.

[56]) Georg von Otterfels, Die Hüttenjagd, 90—91. Hüttenvogel, Die Hüttenjagd mit dem Uhu, 112. O. M. Sch. 1892, 407; 1900, 407, in 1906, 136.

Pepelasti splinec postavi svoje površno gnezdo v žito, bičje ali travo. Zato pred sredo maja skoraj ne more misliti na gnezditev. Nikoli ne stoji gnezdo na drevju, temveč vedno na tleh, v kakem nizkem grmovju, n. pr. v gostem leskovju [57]), na mladih posekovjih ali v žitu, ki gre v stebla, v visoki travi močvirnih travnikov, v rogozini ali trstju, na polju, posajenem z ogršico, in včasih baje celo v starih kamnolomih. Na zunaj je velik kup suhih bilk in stebel, krompirjevine ali gnoja, ki ga je samica v naglici s kremplji nabrala in nanesla ter ga šele potem, ko že leže in ima več časa, spravi v red ter znotraj obloži z mahom, dlako in perjem. Včasih je zneseno samo iz nekaj rogozin in slamnatih bilk. Gnezdi samo enkrat na leto; če se je pa gnezdo ponesrečilo, preden je samica znesla vsa jajca, gnezdi tudi drugič [58]). Gnezdilni čas je po nekaterih prirodopisih od srede aprila do konca maja, po drugih se ne začne pred sredo maja. Kot izredno zgodnji čas naj navedem 27. april 1904 gnezdo 4 svežih jajc [59]). Samica znese navadno 4—5, redko 6, slučajno 7 [60]) ali izjemoma celo 8 jajc, ki jih izvali v 22—23 dneh; vali sama, samec ji pa skrbi za hrano. Oblike so zelo različne, večinoma neenako polovične z razločno špičko; včasih so podobna sovjim jajcem, torej trebušnata. Lupina je srednje močna, brez bleska, enakomerno bolj ali manj grbastega zrna. Vozaljčki in podolžni žlebički so pogosti; proti luči je lepo zeleno-modro prozorna. Krause trdi, da najdejo toliko marogastih kot nemarogastih jajc, ter da so maroge večinoma zelo blede. Jajca pepelastega splinca imajo risbe najpogosteje izmed vseh lunjev. Merijo največja 50·8 × 36·4 *mm*, najmanjša 45·1 × 35·4 *mm* ter tehtajo najtežja 2·945 *g*, najlažja 1·99 *g*. 37 jajc iz Reyeve zbirke meri poprečno 45·2 × 35·2 *mm*, največji 48·5 × 36 in 44·3 × 39·6 *mm*, najmanjše 42 × 33 *mm*; tehtajo poprečno 2·425 *g*, najlažja 2·242 *g*, najtežja 2·945 *g*. 90 jajc iz Škotske in škotskih otokov meri po Jourdainu poprečno 45·98 × 36·17 *mm*, največji 52·1 × 38 in 49·5 × 40 *mm*, najmanjše 40 × 32 *mm*. Splošno se manjša kakor jajca rjavega lunja. V istem gnezdu najdejo večkrat velika in majhna jajca [61]).

Mladiči, ki jih krmita starca dopoldne in popoldne [62]), so poraščeni z belkastim in žametasto mehkim puhom ter ostanejo dolgo v gnezdu. Šele sredi ali proti koncu julija jih vidimo okoli letati. V začetku letajo še v družbi svojih staršev, ki jih uče loviti; čez kake 3 tedne so se že osamosvojili, dasiravno se družbe staršev ne ogibljejo. Potem letajo po vsej okolici ter se vrnejo morda še semtertje v svoje gnezdišče; septembra se začne selitev. — Obvdovela samica dobi takoj svoj par [63]).

* * *

[57]) J. f. O. 1859, 450.
[58]) O. M. Sch. 1877, 40.
[59]) Z. f. O. u. O. XIV. letn., 61.
[60]) O. M. B. 1914, 189—190.
[61]) Z. f. O. u. O. XII. letn., 165.
[62]) J. f. O. [illegible] 532.
[63]) J. f. O. 1854, 410.

Z vranami živi v vednem sovraštvu, tudi lastavice in bele pastiričice ga preganjajo z boječim kričanjem; vivki ga skušajo prepoditi s svojih gnezdišč. V njegovem drobovju in perju živi dovolj nadležnih zajedalcev; poznamo jih dozdaj 17 vrst. Največji sovražnik je pa človek, ki izsušuje močvirja in mu odjemlje prikladna bivališča in gnezdišča, tako da se število splincev vedno bolj krči [64]).

Lov na pepelastega splinca je zelo težaven. Pasti mu nastavljajo po travnikih ali na polju na tleh, za vabo privežejo miši ali vrabce. Na gnezdu ga je najlažje ujeti, če nastavimo skobec ali pa zanjke. Zalesti ga je skoraj nemogoče.

Koristi le, ker polovi mnogoštevilne glodalce, kobilice in druge žuželke. Neizmerno večja pa je škoda, ki jo prizadene lovu in ptičjemu zarodu, ker zna zelo spretno poiskati gnezda na tleh ali tik nad zemljo; prištevamo ga zato, kakor že omenjeno, najpredrznejšim in največjim roparjem, ki pobere tu napol godne mladiče, tam zopet jajca iz gnezda. Seveda si kaj takega more privoščiti le v poletnih mesecih ob gnezditvi. Kjer neovirano gospodari pepelasti splinec, posebno v družbi ptic svoje vrste ali drugih lunjev, zatre vse koristne ptice in ugonobi ves lov popolnoma, tako da ga je težko v doglednem času zopet popraviti. Jasneje kakor vse dolgovezne razprave in učene knjige pa govori vsebina želodcev, ki so jih preiskali Roerig, Rey, pl. Chernel in Baer, skupaj 35, kjer so našli ostanke 13 % škodljivih in 87 % koristnih živali [65]). Torej se sliši zelo čudno, če povemo, da ga na Angleškem [66]) ščiti zakon. Pri nas je precej redek, zato ni treba posebnih navodil; če bi se kdaj dognalo, da pri nas gnezdi, potem bi moral vsak lovec v svojem lovišču paziti, da se preveč ne zaredi; sicer bi ga morali ščititi kot prirodni spomenik.

Lunj beloritec, circus pygargus (L.).

Navadna imena. Slovensko: lunj beloritec, pepelnasta kanja (Schulz), pepelnata postolka; srbo-hrvaško: biela lunja, eja livadarka (Brusina), pepeljuga; češko: kolovrátek, moták obecný, strakapoun; poljsko: błotniak popielaty, sokoł błotniak popielaty, błotniak łączny, lub łączny; rusko: lun lugovoj, koršun; nemško: Wiesenweihe, kleine Weihe, kleiner Kornvogel, Bandweihe, blaurote Weihe, Hanjücker; italijansko: albanella minore, albanella piccola, albanella rossicia, falcone cenericcio; francosko: busard Montagu, busard cendré; angleško: Montagu's Harrier, ash-coloured Harrier.

Znanstvene soznačnice: Circus pygargus, Linné [1]). Circus cineraceus, Temminck. Circus cinerarius, Leach. Circus ater, Vieillot. Circus montagui, Vieillot. Circus cinerascens, Stephens. Circus pratorum, Brehm. Circus nipalensis, Hodgson. Falco pygargus, Linné [2]). Falco cinerarius, Montagu. Falco hyemalis, Pennant. Falco cineraceus, Temminck. Buteo cineraceus, Fleming. Strigiceps cineraceus, Bonaparte. Strigiceps pratorum, Brehm. Strigiceps elegans, Brehm. Strigiceps cinerascens, Fritsch. Glaucopteryx cinerascens, Kaup.

[64]) J, f. O. 1863, 108; 1883, 374. — O. M. Sch. 1901, 42, 158.
[65]) O. M. Sch. 1894, 41; 1903, 68, 105; 1908, 192; 1910, 227, 356.
[66]) O. M. Sch. 1894, 88.
[1]) ne: circus pygargus, Stephens.
[2]) ne: falco pygargus, Naumann.

Linné, Syst. nat., ed. X. I. 89. — *Keyserling-Blasius*, Die Wirbeltiere Europas, XXXI, štev. 38, 141, štev. 38. — *Freyer*, 10, štev. 23. — *H. Graf v. der Mühle*, Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 27, št. 29. — *J. Hinterberger*, Die Vögel von Österreich ob der Enns itd., 15, štev. 24. — *Dr. R. A. Lindermayer*, Die Vögel Griechenlands, 31, štev. 34. — *Fritsch*, 48—49, tab. 9, sl. 7, tab. 10, sl. 31. — *Fritsch*, Die Vögel Böhmens, J. f. O. 1871, 181—182, štev. 26. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen*, Die Vögel Salzburgs, 12, štev. 23. — *Dr. Wilh. Blasius*, Über die plastischen Unterschiede der vier europäischen Weihen-Arten (Gattung Circus). J. f. O. 1877, 75—80. — Muzeum imenia Dziedtszgrekich we Łwowie 1880, 22—23. — *Ornis Vindobonensis*, 24—25. — *Madarász*, Z. f. O. 1884, 246. — *Dr. G. Radde:* Ornis caucasica, 109-110, štev. 33. — *Schulz*, 3, štev. 23. — *Ornis Carinthiae*, 40—41, štev. 30. — *J. Frivaldszky*, Aves Hungariae, 3—4, štev. 5. — *A. J. Jäckel*, l. c., 52—53, štev. 29. — *Ornis balcanica*, II. zv., 107; III. zv., 325—326; IV. zv., 93. — *Naumann*, V. zv., 279—283, tab. 58. — *Brehm*, 6. zv., 39—401. — *Gjurašin*, dio II., 101—102. — *Reichenow*, 72, št. 176. — *Hennicke*, Die Raubvögel Mitteleuropas, 195 do 198, tab. 54. — *C. Dott. E. Arrigoni Degli Oddi:* Manuale di ornitologia italiana, 21—23, štev. 11 (posebnega dela). — *Hennicke*, 61, tab. 29, sl. 1. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 449—451, tab. 30, sl. 6, 7 in 8. — *Dr. E. Schäff*, Ornithologisches Taschenbuch für Jäger und Jagdfreunde 35—36. — *Schäff*, 375—376. — *Dr. E. Klein*, Naši ptici, 86, štev. 178. — *K. Kněžourek:* Velký přírodopis ptáků, I. díl, 650—653. — *Ornis Romaniae*, 594—596. — *Hennicke:* Handbuch des Vogelschutzes, 152. — *Reichenow*, Die Vögel, I. zv., 383—384. — *W. Hagen*, Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 64, štev. 126. — *F. Tischler*, Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 155—156, štev. 138, — *Dr. E. Hesse*: Die Flugbilder der Wiesen- und Kornweihe. O. M. B. 1916, 1—3. — *L. Dobbrick*, Studien zu Flugbildern der Wiesenweihe. J. f. O. 1917, II. zv., 16—27.

Rey, 51—52, tab. 13, sl. 12 in 13. — *G. Krause*, Oologia universalis palaearctica, str. 46. — *A. Szalasko*, Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd. J. f. O. 1918, 283, štev. 222.

* * *

Venec neznaten, na grlu pretrgan. 1.—3. letalno pero na notranjem, 2—4. letalno pero na zunanjem bandreu proti koncu zoženo; 3. letalno pero najdaljše, precej dalje kakor 4. Srednja letalna in gornja krovna peresa **enako dolga. Notranja zareza na 1. letalnem peresu presega za** *25—30 mm prva gornja krovna peresa; zunanja zareza na 2. letalnem peresu mali dovolj očitno čez gornja krovna peresa (slika na strani 79). Rep dosega, včasih presega le malo, kakih 20 mm, konec zloženih, zelo dolgih perutnic ter ima 4-5 pasov. Spodaj bel in rdečerjavo črtan, srednja repna peresa siva,* **zunanja sivorjava in belo posasta. Kljun modročrn, voščenica** *in noge rumene. — Odrasli samci poleg črnega konca letalnih peres roke črn pas čez letalna peresa podlahtnice.*

Lunj belorepec je najmanjši ali ob enem tudi najlepši lunj. Život je vitkejši, šibkejši in manjši, peruti dalje, ozje in bolj koničaste, rep daljši in ožji kakor pri pepelastem eglincu. Trup starega samca je komaj tolik kakor oni stare skobčeve samice, ali je navidez veliko večji, ker ima daljše okončine, posebno dolga letalna in repna peresa. Venec je nerazločen, po obliki peres ne posebno očiten, na podbradku se včasih

komaj opazi, konci peres so malo zavihnjeni. Samec in samica se razločujeta po barvi enako kakor pepelasti splinec. Vrhtega sta še stara samica in dveletni samec lunja beloritca skoraj enake barve. Odrasel samec je na vratu, glavi in zgoraj višnjevkastosiv, spodaj je bel z ozkimi, rjastimi podolgastimi črtami. Zgornja repna krovna peresa so pepelastosiva, velike peruti so spodaj popolnoma črne. Srednja peresa v repu in zunanja banderca drugih repnih peres so višnjevkastosiva; notranja banderca in spodnja stran pa imajo 4—5 rjastih pasov. — Stara samica in dveletni samec, ko se je prvikrat oskubel, sta si močno podobna in zgoraj temnorjava in rjastorumeno pisana; spodaj sta rdečerumenkasta z rdeče rjavimi črtami ob rebrcih; zgornja repna krovna peresa imajo sive konce in temne lise ob rebrcih; velike letalne peruti so spodaj pasaste; na repu je sedem pasov. — Mlade ptice imajo pod očesom in nad očesom belo, na licih temnorjavo liso; trtica je bela, punčica temnorjava.

Po Friču — Alb. Struna

Lunj beloritec, circus pygargus (L.). (stara samica).

Po dolgem meri 420 *mm*, samica 445 *mm*, čez peruti 320 *mm*; rep je 200 *mm* dolg. Precej šibki, črni kljun, ki skoraj nima sledu kakega zoba, meri v loku 24 *mm*.

Noge so zelo podobne nogam lunja dolgorepca, posebno pa nogam pepelastega splinca; le deščice na kraku in mere krempljev so nekoliko drugačne. Krak je 55—60 *mm* dolg, spredaj ima 14—15, zadaj 9—10 poprečnih deščic, na zunanjem prstu je 8—10, na srednjem 15—17, na notranjem in na zadnjem pa 6—7 takih deščic. Krempelj notranjega prsta je le približno za 2 *mm* daljši ko krempelj zunanjega prsta, pri pepelastem splincu in pri lunju dolgorepcu pa približno za 50—60 *mm*.

Naslikana noga (stab. XIV, sl. 1) je nekega mladega, septembra 1904 usmrčenega ujetega samca.

Od barvnih premen so znane temnorjave[3]) in melanistične[4]) ptice. V Transkaspiji živi circus pygargus abdullae, Flöricke[5]); stari samci so tudi spredaj na spodnji strani sivi kakor na vratu.

* * *

[3]) Verh. der zool.-bot. Ges. 1877, 154. — Gefiederte Welt. 1873, 117.

[4]) Verh. der zool.-bot. Ges. 1865, 939; 1866, 417. J. f. O. 1901, 120, 143. O. M. Sch. 1894, 12—13.

[5]) O. M. B. 1896, 155.

Lunj beloritec živi skoraj povsod tam kakor prejšnja vrsta, vendar je pogostejši na vzhodu ko na jugu ali zapadu. Na severu živi do 57° sev. šir., Brehm ga je pa opazoval celo v tundrah ob dolenjem Obu pod 68° sev. šir., torej bolj proti severu kakor katerakoli druga vrsta te skupine. Najpogostejši je pa po stepah vzhodne Evrope in zapadne Azije, kjer živi tja do Kine. Jeseni, pri nas meseca septembra, se seli proti jugu, preleti vso južno Evropo, večji del južne Azije, prezimuje v severni Indiji, severni Afriki in v notranjih afriških stepah; marca in aprila se vrne zopet na sever. — Na Britanskem, Irskem, Škotskem, v Skandinaviji, na Danskem, Finskem in Rusiji je precej redek in gnezdi le posamezno. V Nemčiji spada med redkejše vrste te skupine. Prebiva posebno v nemški nižini od Vzhodne Prusije do dežel ob Renu ter je pogostejši na vzhodu kot na zapadu. Ponekod se njegovo število polagoma krči [9]; le redkokdaj je med ondotnimi prezimovalci, in še ti so večinoma le samci [7]).

Nič manj pogost ni na Avstro-Ogrskem, posebno proti vzhodu. Na Češkem je na prikladnih mestih najpogostejši lunj, posebno ob selitvi meseca septembra in oktobra. Redki so stari samci; semtertje tudi gnezdi, in posamezni prezimujejo; v Sredogorju se prikaže le ob selitvi, ali če se tja zaleti [8]). Na Moravskem se nahaja poleti na krajih, ki mu prijajo, kjer posamič tudi gnezdi, posebno na jugovzhodnem Moravskem in v ravni in bujni Hani; pogostejši je pa ob selitvi in sicer tačas pogostejši kakor rjavi lunj [9]). V Šleziji so ga opazovali samo ob selitvi in sicer še redkeje kakor rjavega lunja [10]). V Galiciji ob selitvi spomladi in jeseni ni redek, v vzhodnem delu dežele, kjer ponekod tudi gnezdi, je brezprimerno manj razširjen kakor rjavi lunj [11]). V Bukovini ga opazujejo večinoma le ob selitvi spomladi in jeseni, drugi raziskovalci sodijo zopet nasprotno, da je stalen poleti in pozimi, čeprav redek [12]). Na Gorenjem Avstrijskem in Solnograškem ga opazujejo redno ob selitvi, če pa tudi gnezdi, kakor nekateri trdijo, se ne da presoditi [13]).

[1]) O. M. Sch. 1912, [illegible], 424.

[2]) O. M. Sch. 1911, 947.

[3]) J. J. O. 1871, 181, štev. 26; 1872, 373; 1899, 201, štev. 136. M. O. V. W. 1892, 181; 1899, 188, štev. 12; 1892, 162; 1895, 75, štev. 134. — I. Jahresber. (1883) itd., 37, štev. 31. — Ornis 1885, 273, štev. 31; 1889, 440, štev. 31. — V. Jahresber. (1886) itd., 66, štev. 33. — O. J. 1893, 88, štev. 19; 1898, 40, štev. 75; 1907, 130, štev. 58.

[4]) Verh. der zool.-botan. Ges. 1876, 423. — O. J. 1897, 192, štev. 107; 1898, 139; 1901, 192, štev. 125.

[5]) M. O. V. W. 1892, 126, štev. 37. — V. Jahresber. (1886) itd., 67. — Ornis 1889, 441. — H. Hulewa, Die Vogelfauna in Schlesien, 26, štev. 269.

[6]) J. J. O. 1897, 442, štev. 165.

[7]) Ornis 1885, 273, štev. 31; 1887, 51, štev. 29; 1889, 441. — V. Jahresber. (1886) itd., 67.

[8]) I. Jahresber. (1883) itd., 37. — V. Jahresber. (1886) itd., 67. — V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen, Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs 17.

Na Tirolskem se prikaže samo ob selitvi in sicer redkeje kakor rjavi lunj[14]); v Trentinu na močvirnih krajih tudi gnezdi[15]). Na Dolenjem Avstrijskem je najpogostejši lunj, veliko pogostejši kakor pepelasti splinec. Do l. 1880 je gnezdil po lokah pri Dunaju, po Wangu še dandanes; v Pratru, kjer je bil nekdaj pogost, ga opazujejo le še izjemoma; tudi se pa prikaže redno ob selitvi[16]). Na Štajerskem je zelo redek in nereden ob selitvi. V celjski okolici se prikaže posamezno ob selitvi, kjer pa ne gnezdi, kakor sploh lunji ne, vendar se pa ta ali ona ptica nekaj časa mudi. Zbirka v gradu Črnec blizu Radgone ima ptico iz septembra 1870[17]). Isto se da splošno trditi glede Koroške[18]).

Na Kranjskem so ga opazovali tudi samo ob selitvi in le včasih. Freyer ga samo navede, ne da bi poročal o njem kaj natančnejšega. Med 1. majem 1862 in koncem aprila 1866 je podaril Aleks. grof Turjaški tukajšnjemu deželnemu muzeju samca te vrste[19]), ki je menda istoveten s ptico, ki je še dandanes v muzeju. L. 1864 in 1866 se je vršila pomladanska selitev na Ljubljanskem barju v začetku aprila[20]). Schulz pravi, da je redkejši kakor pepelasti splinec, v svojem poznejšem spisu pa, da je dobil 31. marca 1892 mlado samico in 4. aprila starega samca, ter da se ta lunj nahaja posamič na Kranjskem[21]). Dr. Gv. Sajovic ima ♀ in ♂ ulovljena na skopec pri Bitnem na Planoti (Sorško polje pod Kranjem) in sicer ♂ 7. III. 1918 in ♀ 11. III. 1918. Da je lunj beloritec na Kranjskem, ki leži vendar precej proti vzhodu, primeroma tako redek, se da razlagati le na ta način, da so ga ali popolnoma prezrli ali pa zamenjali s pepelastim splincem, ker se razločujejo samice in mladiči teh dveh vrst prav težko; zato prepuščam sodbo o resnični razširjenosti poznejšim raziskavanjem. Nasprotno trdi dr. V. Jeločnik, da je lunj beloritec pri nas najpogostejši lunj, da je v začetku ali sredi marca stalen gost ob Savi, na Barju in tudi na Mengiškem polju okrog Trzina. Znanih mu je 8—10, pred uharico ustreljenih, večinoma starih ptic.

V Istri in na Goriškem je precej redek selilec pozimi in spomladi[22]). Tudi v Furlaniji so ga opazovali le posamič[23]). Med beneškimi Slovenci je najbrž pogostejši, kjer menda tudi gnezdi. V Dalmaciji je zelo

[14]) M. O. V. W. 1897, 133, štev. 200; 1890, 262.

[15]) M. O. V. W. 1883, 171, štev. 24.

[16]) J. f. O. 1879, 46, štev. 22, 113, štev. 23. M. O. V. W. 1895, 155. O. J. 1916, 43, štev. 23. — Rob. Eder, Die Vögel Niederösterreichs, 12.

[17]) Eduard Seidensacher, Die Vögel von Cilli. Mitteil. des naturw. Vereines f. Steiermark, I. Jahrg., II. Heft 1864, 65, štev. 18, 19 in 20. — I. Jahresber. (1882) itd., 37, štev. 31. — Ornis 1887, 51, štev. 29; 1888, 56, štev. 31; 1889, 441. — O. J. 1892, 64; 1900, 144; 1912, 214; 1914, 194. — P. Alex. Schaffer: Pfarrer P. Blasius Hanf als Ornitholog 1904, 44, štev. 18, 365, štev. 103.

[18]) Ornis 1885, 273, štev. 31; 1887. 51, štev. 29; 1889, 441. štev. 31.

[19]) Mitteil. des Museal-Ver. f. Krain, I. Jahrg. 1866, 265.

[20]) Laibacher Zeitung z dne 11. aprila 1866, št. 82, 557. — Mitteil. d. Musealver. f. Krain 1866, 213.

[21]) M. O. V. W. 1895, 83.

[22]) J. f. O. 1882, 86, štev. 150. — I. Jahresber. (1882) itd., 37. — Ornis 1887, 51, štev. 29; 1888, 56, štev. 31. — Dr. B. Schiavuzzi: Materiali per un' avifauna del territorio di Trieste fino a Monfalcone e dell' Istria. Bollettino itd. 1883, 9, štev. 20 (d' estratto).

[23]) O. M. Sch. 1894, 348, štev. 15.

pogost ob selitvi in pozimi. Tačas se lahko ustreli mnogoštevilne pri kolibi. Po Kolombatoviću so mlade ptice te vrste pogoste od novembra do marca, stare pa posebno v marcu in aprilu [24]); v svojem poznejšem spisu [25]) pa trdi, da je stalna, manj pogosta ptica. Na Hrvaškem je najredkejši lunj ob selitvi, v Sremu v Slavoniji tudi gnezdi, čeprav zelo redko. Zamenjali so ga pa pogostokrat z lunjem dolgorepcem [26]). V baranjski županiji, v močvirnem kotu med Donavo in Dravo, so ga po Mojsisovicsu, ki se pa naslanja bolj na tuje navedbe kakor na lastne izkušnje, opazovali samo ob selitvi, drugi zopet trdijo, da ond gnezdi [27]). Narodni muzej v Zagrebu ima 4 ptice te vrste [28]).

Na Ogrskem se nahaja povsod. Gnezdi po njivah v žitu, po močvirjih med bičevjem in po trstju; pa tudi po gorovju. V začetku aprila se vrne z juga ter preleti deželo v 106 dneh [29]). Meseca oktobra se začne jesenska selitev; nekaj ptic na Ogrskem prezimuje [30]). V budimpeštanskem muzeju je 9 ptic te vrste. Pogost je tudi na Sedmograškem kjer menda gnezdi [31]); z juga pride proti koncu marca ali v začetku aprila; v začetku oktobra se že začne selitev [32]).

Tudi v Bosni in Hercegovini lunj beloritec ni bogve kako pogost. V Hercegovini ga je opazoval prvi stotnik Bayer, ki je celo trdil, da je stalen v deželi, kjer da je pogost in biva tudi pozimi [33]); l. 1889 so ustrelili pri Mostaru nadaljnji 2 ptici te vrste. Poznejša raziskavanja so pa nedvomno dognala, da obišče Mostarsko blato le ob selitvi, septembra meseca, nazajgrede pa marca ali aprila [34]). Če obišče tudi Sarajevsko polje se ne da popolnoma zanesljivo trditi. Na Livanjskem polju je pa nasprotno naravnost pogost in je celo gnezdil v srednjem in severnem delu tega polja tam, kjer se severno Livna nehajo močvirja ter se razprostirajo peščene ledine in širni travniki, pomešani s tamariskovim grmovjem [35]). Pogostokrat gnezdi tudi v nižavah ob Savi. Sploh

[24]) Kolombatović, Osservazioni sugli uccelli della Dalmazia. Settimo programma dell' i. r. scuola reale superiore in Spalato per l'anno scolastico 1879 [illegible] — J. f. O. 1880, [illegible] — Aquila 1903, [illegible] — I. Jahresber. (1882) [illegible] — Ornis 1885, [illegible]; 1886, [illegible] — V. Jahresber. (1886) [illegible]

[25]) J. Kolombatović, Catalogus vertebratorum dalmaticorum. Godišnje izvješće c. k. velike realke u Splitu za školsku godinu 1887. [illegible]

[26]) J. f. O. 1884, [illegible] — O. J. 1892, [illegible]; 1894, [illegible]

[27]) Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steiermark 1882, 175, [illegible] — O. J. 1895, 109, [illegible] 107.

[28]) Glasnik hrv. naravosl. društva 1902, [illegible]

[29]) Aquila 1895, [illegible] 1901, [illegible] 1910 in 1912, 1914 na drugih mestih

[30]) Aquila 1903, [illegible] 1907, [illegible] 1910, 120, 122

[31]) Mojsisovics, Das Tierleben der österr.-ung. Tiefebenen, [illegible]

[32]) M. d. V. W. 1886, [illegible]

[33]) M. O. V. W. 1884, [illegible]

[34]) O. M. [illegible] 1895, [illegible]

[35]) O. M. [illegible] 1902, [illegible]

pa beloritec najredkejši lunj v Bosni in Hercegovini[36]). Končno sodbo prepuščam vlad. svetniku O. Reiserju, ki pravi (v svojem pismu z dne 16. okt. 1918) ob kratkem, da je najredkejši lunj na Balkanu; da je vedel za edino gnezdišče v Bosni na Ždralovem blatu na severnem koncu Livanjskega polja, kjer se je naselilo precej parov in kjer je vzel kakih 10 gnezd. V sarajevskem deželnem muzeju imajo dva samca iz meseca maja[37]). V Črni gori je najredkejši lunj, ki se prikaže ob selitvi in semtertje tudi prezimuje[38]).

Reiser ga našteva med pticami, ki so jih opazovali na otoku Krfu[39]). Da bi na Grškem gnezdil, ni nepobitno dokazano, pa tudi ob selitvi je najredkejši lunj. Na otoku Cipru je pa septembra pogostejši kakor rjavi lunj[40]).

Soditi po spisih, ki so mi na razpolago, je tudi v Srbiji zelo redek; muzej srpske zemlje v Belgradu ima le samca z dne 20. III. 1904[41]). V Macedoniji so ga opazovali 13. marca 1916 ob Vardarju[42]). Zelo redek je tudi v Bolgariji; pogostejši pa v Dobrudži, kjer redno gnezdi[43]). Tudi v Rumuniji je najredkejši lunj in se prikaže le ob selitvi.

Na Poljskem gnezdi ob rekah, na močvirnih mestih, pa tudi po ledinah in travnikih še precej pogosto[44]). Dalje proti severu je vedno redkejši[45]), dokler v severni Rusiji popolnoma ne izgine[46]).

Naštevajo ga med pticami v okolici Carigrada, ne da bi natančneje povedali, če je ondi stalen, ali če se prikaže ob selitvi, ali prezimuje[47]). V Mali Aziji ga opazujejo le ob selitvi; da bi ondi gnezdil, pa ni dokazano; pač pa prezimuje[48]). Na otoku Cipru je pogostejši kakor rjavi lunj in se prikaže jeseni[49]). Na otoku Malti ga opazujejo redkeje kakor druge lunje ob selitvi, ki se vrši istočasno z drugimi[50]).

[36]) O. M. Sch. 1898, 322.

[37]) Die Vogelsammlung itd., 16, štev. 175—176.

[38]) O. J. 1900, 183; 1901, 57, štev. 138,

[39]) Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 1906, 213.

[40]) O. J. 1891, 216, štev. 12.

[41]) Spisak ptica u muzeju srpske zemlje. Prosvetni glasnik 1904, 22 (priloge). — E. Dombrowski, Grundlagen einer Ornis Nordwestserbiens. Wissenschaftl. Mitteil. itd. 1897, 10, štev. 23.

[42]) O. M. Sch. 1917, 239, štev. 37.

[43]) J. f. O. 1859, 381, štev. 25; 1877, 62. Aquila 1898, 111; 1909, 162.

[44]) J. f. O. 1917, I. zv., 105; II. zv., 286, štev. 44; 1918, 298, štev. 62. O. M. Sch. 1916, 233.

[45]) O. J. 1891, 216, štev. 12.

[46]) J. f. O. 1853, 282.

[47]) August Mommsen: Griechische Jahreszeiten. Heft III, 178. — O. J. 1904, 155.

[48]) O. J. 1891, 182; 1892, 13, 18. J. f. O. 1908, 563.

[49]) O. J. 1891, 216, štev. 12.

[50]) Ornis VIII letn., 149.

V I t a l i j i se pokaže posamezno poleti, gnezdi semtertje, pa tudi v dolini ob Padu; v južnih pokrajinah je dozdevno bolj razširjen kakor na severozapadu, kjer je naravnost redek. Ob spomladanski selitvi je številen v Liguriji, v Kalabriji in na otoku Malti; na S a r d i n i j i je zelo redek [51]. Na otoku Capri ga je opazoval d r. A. K o e n i g [52]. Na B a l e a r s k i h o t o k i h je menda tudi precej redek, v Š p a n i j i (Malaga, Valencia itd.) gnezdi [53]. V E g i p t u je ob selitvi ne posebno številen [54].

Lunj beloritec je torej poletna ptica, ki gnezdi po zmerni Evropi, Aziji in severni Afriki, prezimuje pa v Indiji in Afriki do rta Dobre nade. Najljubše so mu samotne, prostrane ravnine z vodo, posebno zelo obsežna polja, veliki travniki in nizke, močvirne pokrajine, kjer raste semtertje vrbovje in drugo grmovje. Drži se nižav kakor njegovi sorodniki in iščemo ga zastonj po gorah ali po gozdih. Le izjemoma se zaleti v gorate kraje, podobne nizko ležečim, vlažnim košenicam. Take prostore si poišče tudi v stepi, če jih namaka kako vodovje; odondod obiskuje potem suhe pokrajine. Z juga se začne vračati že v začetku marca in pomladanska selitev traja skoraj do konca aprila; oktobra se začne jesenska selitev; le semtertje prezimuje kak lunj beloritec v srednji Evropi.

* * *

Lunj beloritec je pravi pritlešni sokol, ki preživi vse svoje življenje na zemlji ali tik nad zemljo. Le ob paritvi ga vidimo večkrat paroma vzleteti in občudujemo njegovo umetno letanje. Sicer leta hitreje, lažje in vztrajneje kakor njegov precej večji sorodnik rjavi lunj; vendar njegovi poleti niso nikdar tako obsežni. Leti lastavici ali galebu podobno; če se pa dvigne od tal, je močno podoben kozomolzi. Leta od zore do mraka, večinoma v precej omejenem okrožju. Če se usede, da se odpočije, se zgodi to le za nekaj trenutkov.

Samica je neprimerno mirnejša kakor samec, posebno ob gnezditvi, in ljudstvo je radi njene neznatnosti niti ne opazi. Samec pa je med najlepšimi in najzalšimi pticami, ki jih premore naša domovina. Njegova [illegible] oživlja enolično ravnino; vitka ptica, srebrno bleščeča v solnčnem svitu, [illegible] in osupne opazovalca, navajenega v srednjeevropskih deželah na ujede temnih barv. Prenočuje v žitu, gosti travi, [illegible] tudi v [illegible] [illegible] na tleh ali tik tal. [illegible] Kadar [illegible] je obrnjen vedno proti vetru [55].

[51] J. f. O. 1885, [illegible]
[52] J. f. O. 1890, 512.
[53] Falco 1914, Sonderheft, 119.
[54] J. f. O. 1907, 578.
[55] O. J. 1915, 39.

Poišče si rad družbo svojih vrstnikov in sorodnikov; največkrat so ga opazovali v družbi lunja dolgorepca, posebno ob selitvi, ki se vrši vedno podnevi [56]). Ogiblje se vselej in povsod svojega smrtnega sovražnika človeka, in le ob kakem vogalu, kjer nima zadostnega pregleda, ga je mogoče presenetiti. Na tleh je manj bojazljiv in plašen, tako da se mu lahko približamo na malo korakov.

O glasu tega lunja skoraj do konca preteklega stoletja ni bilo nič znanega, dokler ni l. 1898 nastopil dr. Müller-Liebenwalde s svojim opazovanjem, trdeč da naša ptica mekeče, kakor je to splošno znano o kozici, kakor nekateri trdijo o pribi in kakor smo že slišali o močvirni uharici. To meketanje proizvaja lunj po mnenju pisateljevem s kreljutmi, držeč jih navpik kvišku, potem se pa vrže naravnost proti tlom [57]). To študijo je potem l. 1909 in 1912 poglobil in podpolnil dr. E. Hesse, ki je opazoval v daljni okolici Berlina vse 4 lunje in pa močvirno uharico, kako letajo in se glase ob paritvi [58]). Svatovsko petje lunja beloritca sploh ni tako ognjevito in živahno kakor ono rjavega lunja, in njegovo letanje ob paritvi je tudi zmernejše. Navadno zamekeče 2—5 krat „ke . . . . ke“; s temi glasovi preneha pogosteje kakor pepelasti splinec in kroži večkrat, ne da bi se oglasil. Po končanem letanju se zakadi navzdol, posebno če se prikaže samica. Skoraj brez fofotanja se spusti položenih kreljuti s strme višine deloma globoko doli, se prekopicne vmes večkrat zaporedoma, včasih se prekucne tudi naprej; tako prekopicovaje se glasi večinoma samec „ke . . . ke“. Sploh se strinjajo zgoraj omenjeni glasovi pepelastega splinca samca, samice in mladičev, popolnoma z onimi lunja beloritca. Včasih se glasi samec, kadar se dvigne v zrak, s kratkim „ke“ ali „kve“; samica, ki je v strahu zaradi mladičev, pa ponavlja 5—8 krat glasno „tje . . . tje“ [59]). Dobbrick omeni še nežni in tihi dvozložni glas „tjak tjak“ ali „tjuka tjuka“, kakor opozori samec samico, če je prinesel plen. — Svatovsko petje slišimo od začetka aprila do srede junija. Najživahnejše je to petje vseh treh dozdaj omenjenih vrst v jutranjih in dopoldanskih urah, potem popoldne do 4. ure; vendar je vse odvisno od vremena; posameznih vrst ne zadržuje tudi dež ne, čeprav v potokih lije. Prezimujočega lunja še niso slišali glasiti se.

Na jetništvo se hitro navadi, bodisi da mladega vzamejo iz gnezda, bodisi da ujamejo obstreljenega starega ptiča. Brez obotavljanja se uda v svojo usodo, postane krotek in zaupljiv, kakor nobena druga ujeda. Njegova kri ima 41·4 ° *C* gorkote [60]).

[56]) O. M. Sch. 1901, 42; 1902, 55.

[57]) Meckernde Vögel. D. J.-Z. 31. zv., 305—307, 397, 441—442.

[58]) Über Balzflüge und Stimmen der Weihen und der Sumpfohreule. J. f. O. 1912, 481—494.

[59]) O. M. Sch. 1904, 135.

[60]) O. M. Sch. 1902, 490.

Hrana lunja beloritca je ista kakor živež pepelastega splinca. V slast mu gredo posebno miši, krti, hrčki, mladi zajci, žabe, ob gnezditvi ptičja jajca in žuželke; tudi mladih ptic ne zametava. Gugavo in omahljivo leta nizko nad visokim žitom in gosto travo, preseneti marsikako ptico kakor: tukalice, liske, vsakovrstne močvirne in povodne ptice, pa tudi škrjance, prepelice in druge na tleh živeče ptice; starih jerebic ne napada, ker so mu pretežke. Po mnenju dr. Jeločnika je lunj beloritec edini lunj, ki poprime, če prilika nanese, tudi večjo divjačino: jerebice, mlade zajce itd. Mlade ptice, dokler niso še godne, in stare, kadar se skubejo, poizkusi utruditi in potem ujeti. Svoj plen požre navadno na mestu.

V zraku ne more ujeti nobenega ptiča. Najraje lovi in se klati okoli v mraku do noči, in sicer v bližini svojega prebivališča; podnevi se poteplje cele milje daleč po svojem lovišču ter se prikaže večinoma vsak dan ob isti uri na istem mestu. Pri stepnih požarih v notranji Afriki lovi v družbi lunja dolgorepca in drugih ujed kobilice, raztrgavši jih leteč[61]). V vzhodni Rusiji se živi od odpadkov[62]). Posebno mladiči se branijo hrane v koscih, ki presegajo hroščevo velikost. Voda mu je neobhodno potrebna.

* * *

Lunj beloritec gnezdi od Anglije in Francije proti vzhodu do južne Rusije in Turkestana, Altaja in severozapadne Mongolije; proti jugu do južne Španske, severnega Maroka in severnega Alžira. Gnezdo si postavi na enake kraje kakor pepelasti splinec, in je tudi iz enakih snovi zneseno: na travnikih ali poljih, tudi na robu trstja, v posameznih grmih, na obsežnih travnikih in po ločnatih mečavah, ter je vedno dobro skrito, tako da ga je zelo težko najti, posebno ker se te nestalne ptice z obsežnim loviščem drže, dokler nimajo še mladičev, le zvečer, ko se je že stemnilo, blizu gnezdišča. V južni Španiji in v Maroku, potem ob dolenji Donavi gnezdi v [illegible], mnogo parov gnezdo tik gnezda. Gnezdo, ki je vedno na tleh, je veliko in visoko zneseno iz suhljadi in [illegible]; plitva kotanja je postlana z mahom, dlako ali perjem; najdejo se pa tudi gnezda s prav pičlo podlago.

Gnezdilna doba traja od srede aprila do konca maja. Samica znese samo enkrat na leto 4–5, redko 6 jajec, ki so zelo podobna jajcem pepelastega splinca, samo da so nekoliko manjša; ločijo se težko zanesljivo [illegible], treba je pri tem skrajne previdnosti. Jajca merijo poprečno največja 45·3 × 34·2 mm, najmanjša 38 × 31·8 mm; tehtajo največja 2·867 g, najlažja 1·762 g. 100 jajc (55 Jourdain, 45 Rey) meri poprečno 41·54 × 32·67 mm, največji 46·6 × 32·5 in 42·5 × 35·4 mm, najmanjša 36 × 31·8 in 41·5 × 29·6 mm. Barve so [illegible], ki [illegible] na [illegible] kaste, [illegible] se bolj višnjevkaste; [illegible] od snovi v gnezdu

---

61) [illegible]

62) [illegible]

in od nesnage. Oblike so zelo različne, navadno so pa kratka in trebušasta, zelo podobna sovjim jajcem. Lupina je tenka in brez bleska, enakomerno drobnega zrna in malo vozalasta. Proti luči je lepo zelenovišnjevo prozorna. Temeljna barva je večinoma svetlejša in nežnejša kakor pri pepelastem splincu.

Samica znese vsakih 24 ur eno jajce ter obsedi precej na prvem jajcu. Samica izvali v 21 dneh, in ti presledki se poznajo tudi na mladičih. Po Dobbricku, ki je opazoval lunja beloritca ob gnezditvi ob dolenji Visli, se izležejo mladiči tudi v presledkih po 24 ur in izprva si ne znajo in ne morejo pomagati; niti glave ne morejo držati pokoncu, temveč ostanejo prvi dan tako kakor so bili v jajcu; nekateri so celo popolnoma slepi. Že iz načetega jajca se sliši nežno čivkanje, ki postaja od dne do dne krepkejše ter je podobno zategnjenim, zelo se tresočim glasovom odrasle samice, kadar prosjači za plen. Izprva čivkajo mladiči tudi tedaj, če zagledajo sovražnika. Kmalu pa opuste mladiči čivkanje, kadar se jim bliža nevarnost, ter se postavijo razprostrtih peruti in široko odprtega kljuna v bran in strah. Ko mladiči postanejo krepkejši, se napadeni prevalijo polagoma vznak ter bijejo s kremplji okoli sebe; začetka se branijo s kljunom, potem pa največ s kremplji.

Kepčki, ko izlezejo iz lupine, so pokriti z belim, redkim puhom, ki jih ne ščiti pred mrazom; z desetim dnem se pokaže vmes rumenkasti puh in med njim izgine v malo dneh prvi beli. Ta drugi puh je zelo gost in dolg. Na tilniku pa se prikaže neka okrogla lisa z belim puhom. Približno 13. dan se pokažejo banderca letalnih peres prvega reda in se začne razvijati mladostno perje. Čez nekaj dni se prikažejo letalna peresa druge vrste s tulci repnega perja vred. Mladostno in drugo puhasto perje zraste na glavi nazadnje. 40. dan so mladiči godni, t. j. proti koncu julija; zato pokončajo kosci in ženjice mnogo mladičev. Valeči samici prinaša samec neutrudljivo hrano.

* * *

Najhujši in neizprosen sovražnik mu je človek, sploh pa ima enake neprijatelje kakor pepelasti splinec. V njegovem perju in v drobu živi nekaj prav nadležnih zajedalcev; poznamo jih dozdaj skupaj 10 vrst. Pribe so mu grozno gorke in se zaletavajo vanj, če se prikaže v njihovem gnezdilnem okrožju, odkoder ga večinoma prepode; sčasom se pa privadijo drug na drugega, če bivajo delj časa blizu skupaj.

Ker je zelo plašen, ga je kaj težko ustreliti, razen blizu gnezda, kjer je pa še vseeno močno previden. Najlažje ga ustrelimo iz zasede na mestu, kjer redno vsak dan ob istem času mimo leti. V pasti ne gre posebno rad in se ujame le, če so za vabo žive miši ali vrabci. Pri kolibi se tudi redkokdaj prikaže in se obnaša kakor pepelasti splinec. Najboljši čas za ta lov je ob jutranjem svitu in v mraku, zgodnja jesen, in najugodnejši kraj za kolibo je ob poljskih robovih in grmovju. Nad uharico pride

posamezen ali tudi v družbi drugih lunjev; približuje se nizko, oglasi se redkokdaj, zaleti se semtertje plitvo in neredno, ne treslja nikoli in se usede zelo redkokdaj na drevo; rad pa se spusti na malo vzvišena mesta, kakor na kupe kamenja, na krtine itd. Previden ni posebno in se ustreli lahko tudi brez kritja. Velika uharica se ne zmeni dosti zanj in zato je treba kolikor mogoče hitro streljati; [illegible] se nikdar ne sme [63]. Blizu gnezda se zaletava jezno v uharico(?) ter se vrne, tudi če so že nekolikokrat nanj streljali. Na Ogrskem je celo loven [64]).

Pokonča mnogo miši, kobilic in bramorjev. Poleg te gospodarske koristi občudujemo njegovo mično zunanjost in umetno letanje, ko jasnega dne v pozni spomladi [illegible] kroži v sinjem zraku blizu tam, kjer samica [illegible] na svojem [illegible] gnezdu. Zato in pa menda, ker je lunj beloritec v Britaniji zelo redek, ga je uvrstil sicer praktični [illegible] Anglež med one ptice, ki jih zakon s [illegible] in pepelastim [illegible] celo leto ščiti pred sovražnim zalezovanjem [65]).

Ob valitvi, ko je treba prinašati skrbno valeči samici obilega plena, in ko je pozneje treba pitati nenasitne mladiče, pokonča marsikatero [illegible]. V 18 želodcih, ki so jih preiskali [illegible] je bilo 38 % koristnih in 62 % škodljivih ostankov, zato ga tudi prištevajo škodljivim ujedam. Kar pa na jugoslovanskem ozemlju menda nikjer ne gnezdi ali pa prav redko in tudi ob selitvi ni posebno pogost, ga [illegible] kot narovni spomenik, ki ga je treba ščititi, dokler se nahaja v [illegible] številu, da se ohrani in ne zatre.

Lunj dolgorepec, circus macrurus (Gm.).

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Keyserling-Blasius, Die Wirbeltiere Europa's, XXXI, štev. 37, 141, štev. 37. — *H. Graf v. der Mühle*, Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 22—23, štev. 28 *Dr. R. A. Lindermayer*, Die Vögel Griechenlands, 32, štev. 35. — *Fritsch*, 49—50 (tab. 9, sl. 8, tab. 10, sl. 2). — *Fritsch*, Die Vögel Böhmens. J. f. O. 1871, 182, štev. 27. — *Dr. Wilh. Blasius*, Über die plastischen Unterschiede der vier europäischen Weihen-Arten (Gattung Circus). J. f. O. 1877, 75—80. — Muzeum imenia Dzieduszyckich we Lwowie 1880, 23. — *G. Kolombatović*: Osservazioni sugli uccelli della Dalmazia. Settimo programma dell' i. r. scuola reale superiore in Spalato per l' anno scolastico 1879—80, 10. — *Isti:* Catalogus vertebratorum dalmaticorum. Godišnje izvješće c. k. velike realke u Splitu za školsku godinu 1887—88, 10, štev. 33. — *Dr. Bern. Schiavuzzi:* Materiali per un' avifauna del territorio di Trieste fino a Monfalcone e dell' Istria. Bollettino itd. 1883, 9, štev. 19 (d' estratto). — *Ornis Vindobonensis*, 24. — *Madarász:* Z. f. O. 1884, 246. — *Dr. Radde:* Ornis caucasica, 111—112, štev. 35. — *Ornis Carinthiae*, 40, štev. 29. — *J. Frivaldszky*, Aves Hungariae, 4—5, štev. 6. — *Ornis balcanica*, II. zv., 107; III. zv., 324 - 325; IV. zv., 93. — *Mojsisovics:* Das Tierleben der österreichisch-ungarischen Tiefebenen 136, 204. — *H. Holewa:* Die Vogelfauna in Schlesien, 26, štev. 270. — *Naumann:* V. zv., 284—289, tab. 59. — *Brehm:* 6. zv., 393. — *Gjurašin*, dio II., 102. - *J. Thienemann:* Einiges über die Steppenweihe (Circus macrurus). D. J.-Z. 38. zv., 306—308, 321—324. — *Reichenow:* 72, štev. 175. — *P. Dr. Fr. Lindner:* Zum Vorkommen der Steppenweihe (Circus macrurus [Gm.]) in Mitteleuropa während der letzten 12 Jahre, mit besonderer Berücksichtigung der diesjährigen Invasion. O. M. Sch. 1902, 51—59. — *Hennicke:* Die Vögel Mitteleuropas, 198—201, tab. 55. — *C. Dott. E. Arrigoni Degli Oddi*, Manuale di ornitologia italiana, 17—19, štev. 9 (posebnega dela). — *Hennicke:* 62, tab. 29, sl. 2. — *Georg von Otterfels:* Die Hüttenjagd, 91, štev. 29. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 448—449. — *Dr. E. Schäff*, Ornithologisches Taschenbuch für Jäger und Jagdfreunde, 36. — *Schäff*, 378—379. — *Rob. Eder*, Die Vögel Niederösterreichs, 12. — *Dr. E. Klein*, Naši ptici, 87, štev. 179. — *K. Kněžourek*, Velký přirodopis ptáků, I. díl, 648—649. *Hüttenvogel*, Die Hüttenjagd mit dem Uhu, 112—115. — *Ornis Romaniae*, 590—593. — *Reichenow*, Die Vögel. I. zv., 384. — *W. Hagen*, Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 64, štev. 125. — *F. Tischler*, Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 154—155, štev. 137. — *Hartert*, 1142—1143, štev. 1576.

Rey, 52—53, tab. 13, sl. 8 in 9. — *G. Krause*: Oologia universalis palaearctica, seš. 74. — *A. Szielasko:* Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd., J. f. O. 1913, 288—289, štev. 280.

* * *

Venec zelo razločen, spredaj nepretrgan, višnjevkastobel. 1.—3. letalno pero na notranjem, 2.—4. letalno pero na zunanjem bandercu na koncu oglato izrezano; zareza na notranjem bandercu 1. letalnega peresa sega do krovnih peres roke ali pa jih presega kvečjemu za 10—12 mm; 3. in 4. letalno pero skoraj enako dolgo in najdaljše (slika na str. 79). Zložene perutnice ne dosežejo nikoli konca repa. Zgoraj siv, spodaj bel, srednja repna peresa siva, zunanja in gornja krovna repna peresa sivo in belo pasasta. Kljun svetlo rožnatočrn. Noge in voščenica rumene.

Lunj dolgorepec je v marsičem nekaka mešanica med pepelastim splincem in lunjem beloritcem, tako da so ga dolgo časa imeli samo za premeno lunja beloritca. Precej manjši in šibkejši kakor pepelasti splinec je komaj večji od lunja beloritca. Najlažje razločujemo vsaksebi odrasle samce vseh treh vrst, potem mlade ptice in samice pepelastega splinca in lunja dolgorepca, zelo težko pa le od mladih ptic in samic lunja beloritca. Lunj dolgorepec ima izmed vseh treh vrst najrazločnejši venec. Star *samec* je zgoraj bledomodro rjav, spodaj bel; bela so spodaj tudi letalna peresa, kar razločuje letečega že oddaleč od obeh sorodnih vrst; perutnica ima spodaj po sredi podolgasto črno prižo. Gornja krovna repna peresa so bela in sivo pasasta. Stare samice so zgoraj temnorjave z rjastorumenimi lisami, spodaj na belem dnu rjastorumeno črtane; srednja repna peresa so črnorjava in sivorjava, zunanja temnorjava in belo pasasta, gornja krovna repna peresa so bela. Mlade ptice se razločujejo od samic po enakomerno rjastorjavi spodnji strani, ki je včasih pisana, včasih pa brez marog (O. M. Sch. 1892, 382).

[illegible]

Lunj dolgorepec, [illegible] (Gm.) [illegible]

Po dolgem meri 430—520 *mm*, peruti 335—375 *mm*; kljun v loku 24 *mm* in rep 210 *mm*; čez razprostrte peruti ima pa 1000 *mm*. Noge so dolge, ali ne posebno močne. Krak je tanek, spredaj je gornja četrina pernata in ima 16—18, na zadnji strani 10—14 deščic. Gnili deli so rumeni. Prsti so kratki in šibki, spodaj mrežasti; zgoraj imajo deščice in sicer: zunanji prst 6—8, srednji 13—16, notranji in zadnji prst pa 4—5. Prsti imajo ne posebno velike peščaje, med zunanjim in srednjim prstom je kožica. Krempljі so tanki, ostri kot igla, ne posebno zakrivljeni in črni. Mere so le-le: krak 70 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	20—23 *mm*	11—13 *mm*	8—9 *mm*
srednji prst	28—30 *mm*	18—20 *mm*	12—14 *mm*
znotranji prst	15—18 *mm*	15—19 *mm*	12—13 *mm*
zadnji prst	15—17 *mm*	21—24 *mm*	13—16 *mm*

Naslikana noga (tab. XIV, sl. 2) je neke mlade, 3. septembra 1901 pri Deersheimu ustreljene samice.

Lunj dolgorepec je ptica južnovzhodne Evrope. Njegova prava domovina so širne stepe Rusije in Azije; proti zapadu se zaleti le redkokdaj. Mladiči se prikažejo poleti semtertja v velikih množinah na zapadu. L. 1897 in 1901 so opazovali v Nemčiji dva taka vpada. L. 1897 so opazili prvo ptico 2. avgusta, l. 1901 pa dne 21. julija; svoj višek je dosegla invazija to leto 23. avgusta in je ponehala v začetku oktobra. Pozneje se je prikazal v večjem številu še l. 1909 in 1911. Semtertje se prikažejo v pokrajinah okoli Vzhodnega morja.

Med Češko-Slovaki je zelo redek gost z vzhoda; aprila 1852 so ga ustrelili na Moravskem polju (Verh. d. zool.-bot. Ver. 1852, 41). V Sleziji je ob selitvi redek. V Galiciji je spomladi in jeseni sploh pogostejši kot lunj beloritec; po vzhodni Galiciji pa najbrže tudi gnezdi (J. f. O. 1897, 140, slev. 167). V Bukovini je stalen[2]). Na Poljskem gnezdi in je posebno ob selitvi najpogostejši lunj (J. f. O. 1918, 298—299).

Na ozemlju Jugoslavije se zlivata južni in vzhodni pas njegove razširjenosti. V zapadnem delu je zelo redek n. pr. na Primorskem in potem v sosedni Furlaniji. Na Koroško se le redkokdaj zaleti.

Na Kranjskem so ga dognali šele v začetku tekočega stoletja, ker so ga zamenjavali z drugimi vrstami. Dr. V. Jeločnik pravi, da je 1902 njegov na bojišču padli brat Mirko, stotnik bos.-herc. pešpolka št. 2, ustrelil ob Savi pri Poganiku nad Hotičem staro lepo samico; trdi nadalje, da pridejo ob selitvi na Kranjsko posebno mladiči, ki jih zamenjavamo z mladiči ali samicami lunja beloritca. Dne 16. novembra 1908 je ustrelil Ivan Zlate pri Voklem na Gorenjskem mlado samico, ki se nahaja v deželnem muzeju (Carniola 1911, 145). Na Ljubljanskem barju je bila ustreljena 6. aprila 1910 ptica te vrste, ki se nahaja sedaj v zbirki rajnega Jos. Poklukarja (Carniola 1911, 190). V golši je imela kašasto vsebino, ki se ni dala natančneje določiti, želodec pa je bil prazen. V svoji zbirki imam mlado samico, ki jo je ustrelil za „kragulja“ dne 7. maja 1911 pri Višnji gori 12 letni sin logarja Stepica, ko je prišla po piščanca na dvorišče (Lovec 1911, 91). Ta ptica je zanimiva iz več vzrokov: dognano je namreč, da se mlade ptice iz prezimovališč vrnejo spomladi tja, kjer so se izvalile, in ker ima lunj dolgorepec precej omejeno lovišče, mislim, da je bila kje v bližini izvaljena, iz česar se da sklepati, da torej ta vrsta na Kranjskem gnezdi.

Na Hrvaškem so opazovali lunja dolgorepca le ob selitvi aprila in maja ter septembra in oktobra. V Narodnem muzeju v Zagrebu je 17 lunjev dolgorepcev iz mesecev februarja, aprila, septembra, oktobra in decembra (Glasnik hrv. naravoslov. društva 1902, 43). Če so ga v baranjski županiji opazovali ozir. če ga niso zamenjali s prejšnjo vrsto, ni dognano.[1])

[1]) V. Jahresbericht, 1885, str. 66, slev. 32. — O. J. 1894, 142.

[2]) Prof. A. v. Mojsisovics: Zur Fauna von Bellye und Darda. Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm. 1882, 176

Zapiski iz ptičjega življenja

na Kranjskem v letih 1917—1918

Spisal Dr. OVIDON SAJOVIC.

Zima 1916/17 je prizunašala izredno dolgo s svojo ostrostjo. Novo leto je bilo še toplo in solnčno kakor Velika noč. Kmalu pa se je nebo pooblačilo, pričelo je deževati, in ko je začela vleči rezka burja, smo dobili dokajšno plast snega. Koncem januarja je zavladal suh, oster mraz, ki je trajal do marca in je prignal divjačino, zlasti pa ptice v bližino človeških bivališč. Na drevju ob Resljevi cesti sem opazoval 28. jan. *modre sinice*, ki so z otožnim zateglim glasom poletavale od veje do veje, kjer so stikale za mrčesom in njegovo zalego. *Kosi*, *taščice*, *ščinkavčev rod* itd. so prišli v Ljubljani prav do gospodarskih poslopij. V drugi polovici februarja so prihajale jerebice zlasti na severni strani Ljubljanskega mesta prav do hiš: na dvorišča, pred hleve in gospodarska poslopja, zatekale so se po živež celo v veže. Zjutraj so bile tako premrle in oslabele, da so jih ljudje lehko z rokami lovili. 4. februarja je sicer že zadonel ščinkavčev „griču" raz kostanja s šolskem drevoredu v Ljubljani; toda zima se zanj ni zmenila, nanolknili je moral. Na Gorenjskem so našli januarja in februarja mnogo vsled mraza in gladu poginulih ptic, zlasti nenavadno veliko sov je končalo na ta način. Samo g. R. Šega v Radovljici je prejel v tem času 15 poginulih sov, med njimi največ *malih uharic*, asio otus (L.) (Waidmannsheil 1917, 190.) Prve dni marca je vladalo spremenljivo vreme. Večinoma je bilo oblačno, nekaj dni (od 4. do 8.) je zapadel obilen sneg, potem pa je dobilo zopet solnce premoč in je blagodejno obsevalo prirodo, budeč v njej novo življenje. Po nasadih in šumah ljubljanske okolice so donele krepke *ščinkavčeve* popevke, raznovrstne *sinice*, *brglezi*, *strnadi*, *želenci* in *taščice* so se jim marljivo oglašale raz drevja in grmičevja, 8. III. 1917 sem čul proti večeru tjasno in toplo tudi že prvo *kusovo* požvižgavanje. Tudi v kranjski okolici so se oglašale ta čas navedene ptičje vrste. Toda selik iz juga še ni bilo opaziti in tudi 18. do 19. marca še ne, dasiravno je bilo izredno toplo in solnčno.

Koncem marca in v začetku aprila je zavladalo zopet izpremenljivo in deloma vetrovno vreme. V velikomačnem tednu je izginil sneg v nižini popolnoma, v aljah je še ostal in tekom meseca še večkrat nanovo zapadel. Ta čas je pripeljal tudi prve selike:

28. marca je zakukala v Adlešičih *kukavica*, 1. aprila so čuli v Adlešičih *slavčevo* petje, 1. aprila se je oglasila v Kokrskem dolu pri Kranju prva *siva penica*, 6. aprila se je vzdignil nad primskovskim poljem prvi *škrjanec*, 9. so prišle v Kranj prve *lastovice*, 12. je zažvrgolel raz drevje za državno gimnazijo v Ljubljani *grilček*, 17. apr. se je pokazal v Adlešičih *slegur*, 26. pa *kobilar*. In tako so prihajale naše selilke druga za drugo vendar ne v tolikšnem številu kot običajno. Sprejemali so jih solnčni pomladanski dnevi.

Vobče je bila tudi pomlad za gnezditev ugodna. V poletju pa je nastopila huda vročina in ž njo velika suša. Med 20. in 22. julijem so se speljali v Kranjski okolici (Čirčiško in šenčursko polje, Struževo, Savski drevored pri Kranju, Šmarjetna gora, Stražišče) *rjavi srakoperji*, opazil sem jih več gnezd. Vobče pa je primanjkovalo žužkojedim pticam vsled nastale suše potrebnega živeža, zato mnoge izmed njih niso v drugič gnezdile. Mnoge so nas predčasno zapustile, da so si poiskale novih, boljših prehranjevalnih pokrajin, ali pa so se pomaknile proti jugu. Koncem avgusta je bilo le še malo število žužkojedih selilk pri nas. Ostale pa so lastavice, ki so se to leto v običajnem času podale na pot. Odletele so med 6. in 14. septembrom; zadnjo jato potujočih lastavic sem opazoval v Ljubljani dne 14. septembra. V Adlešičih so videli zadnje lastovice 11. oktobra, kar je pač pripisovati izredno topli in solnčni jeseni, ki je zadržala nekatere selilke pri nas preko njihovega časa. V drugem tednu oktobra je nastopilo večinoma deževno in hladno vreme, po planinah je zapadel sneg, vendar pa nadaljno jesensko in poznejše zimsko vreme nista delala pticam prevelike sile. V dolini smo dobili prvi sneg 25. novembra ponoči, ostrejši mraz pa je pritisnil šele v drugi polovici decembra. Naše stalne ptice in prezimovalke so dobile zunaj dovolj hrane, zato so bila krmišča, kolikor so jih pri splošnem pomanjkanju med vojno po mestih postavili, večinoma prazna.

Hujše je pritisnila zima po novem letu 1918. Zavladal je oster mraz, ki je obdržal ledeno odejo. Toplomer je zjutraj nekolikokrat pokazal — 20° C. Šele v drugi polovici januarja se je zjužilo in med 20. in 22. januarjem je izginil sneg v ljubljanski okolici, tudi v kranjski so ga pregnali solnčni žarki na vseh prisojnih mestih. Tačas so se prikazale prve selike: 22. I. so čebljale po strehah nad Dunajsko in Marije Terezijo cesto prve *kavke*, 26. I. pa se je vozila pri solčnem vremenu ob 11½ dopoldne nad Križankami prva *postolka*. Februarja se je vreme zopet spremenilo; nastal je nov mraz. Zato smo opazovali oba prva meseca v novem letu isto bedo v ptičjem življenju kakor v prejšnjem letu.

Vendar je bilo februarja tudi nekaj toplih dni, ki so privabili k nam nekatere selilke: 8. II. sem videl nad ljubljanskim mestom več tisoč *kavk*. 23. II. pa v Kranju prvi par *lastovic*. V Adlešičih so videli 13. II. prvo jato *škorcev*, 1. III. pa prvo *belo pastaričico*. Marčevo vreme je bilo še ugodno, zatem je nastopilo spremenljivo večinoma deževno vreme, ki je trajalo celo leto. Ker sem koncem marca težko obolel, mi ni bilo možno opazovati dohoda naših selilk. Med 7. in 18. aprilom je bilo vendar le vsak dan vsaj nekaj solčnih ur in v tem času je vzbrstelo po ljubljanskih nasadih zelenje; 21. IV je bil popoldne in zvečer močan naliv z gromom in bliskom; 26. IV. pa me je pozdravila iz Suyerjevega vrta prva *črnoglavka* s svojo ljubko popevko. Vesel sem bil tega pomladanskega pozdrava v bolniški postelji. Velik ljubitelj ptičjega sveta, g. Iv. Šašelj, mi poroča, da so v Adlešičih opazovali prve selilke v tem-le redu: 1. IV. *kukavico*, 14. IV. *slavca* in *lastovico*, 16. IV. *sivo čapljo*, 19. IV. *grlico*, 24. IV. *kobilarja* in 27. IV. *rjavega srakoperja*. Iz poročil posnamem, da so došle tudi to leto selilke v bolj pičlem številu.

Nestalno pomladansko in poletno vreme sta neugodno vplivala na ptičji zarod, ki ga je bilo manj kot prejšnja leta; posledice lanske suše, letošnje deževje in hlad so bili glavni vzroki. Tako n. pr. je došlo v Kranj to leto mnogo manj *lastovic* in več parov je vzgojilo le en zarod, k drugemu se niso pripravile. Tudi so se podale prej na jug; izginile so mahoma. Prejšnja leta so opazovali nekaj dni jate potujočih lastovic, ki so nekaj ur počivale v mestu in okolici; letos jih ni bilo. Tudi *škorcev* je bilo to leto v Beli Krajini veliko manj kot običajno. Vzrok temu je zopet pomanjkanje živeža vsled velike suše. Celo jeseni se niso vrnili tja v večjem številu, pokazali so se le posamezni. Jesen in zima nista delala pticam neprilik. Sredi novembra se je za nekaj dni zjasnilo, potem je padel sneg in pritisnil je nekoliko mraz, toda ne posebno občutljiv. December je pa bil pretežno deževen in brez mraza.

O izredno barvanih pticah mi je poslal nekaj podatkov g. I. Šašelj: Opazoval je v Adlešičih *albinisti no rdečo taščico* 26. X. 1917, in *albinističnega škorca* 14. IV. 1918. V obeh slučajih je bil pojav delnega albinizma, ki se večkrat pojavi pri družno živečih ali v omejenih pokrajinah stalno bivajočih pticah.

O pticah na Kranjskem se je v teh dveh letih malo pisalo, vsaj kolikor je meni znano. Dr. J. Ponebšek je v svojem obsežnem delu „*Naše ujede*" opisal rjavega in beloglavega jastreba, mrharja, brkatega sokola, rjavega lunja, aplioca, lunja beloritca in dolgorepca (Carniola 1916—19). Dr. Guido Schiebel je poročal o „*Schneeammern und Zwerg-*

trappe in Krain" (Journal f. Ornithologie 1917, II. 223—26). M. C. opisuje v sestavku „*Die Höhlentaube*" (Waidmannsheil 1918, Nr. 5, 98—102) življenje skalnih golobov v Trnovski jami na Krasu. Med besedilo je uvrstil 3 slike.

Ptičeslovni podatki so letos precej pičli, čemur sta prvi vzrok vojna in moja dolgotrajna bolezen, ki mi je celo leto onemogočila opazovanje. Izmed poročevalcev sta mi ostala samo še dva: g. Iv. Šašelj, župnik v Adlešičih in g. Iv. Cof, sodomerec v Kranju; prejel sem tudi nekaj posameznih poročil. Vsem se za zanimive podatke tudi na tem mestu zahvaljujem. Zapiski poročajo le o 51 opazovanih vrstah.

Dvojica *žličaric - patka kašikarka* [1]) (*spatula clypeata* [*L*]) - ♂ in ♀, je bivala v začetku marca 1917 nekaj dni na velikih mlakužah in ob potoku na travnikih za Bitnjem; 12. III. 1917 so jih ustrelili. Žličarica biva (po Gjurašinu) po močvirjih ob Savi in Dravi kakor tudi na livanjskem Blatu; v Dalmaciji je le prilično pozimi zelo pogosta. Vobče gnezdi na prikladnih mestih (velika močvirja, na obrežju polagoma tekočih rek i. p.) po Evropi, Aziji in Severni Ameriki, na zimo se pa zaleti do Senegambije, Somalilanda, Indije in do Srednje Amerike. Na gnezdišča se vrača navadno aprila, odhaja proti jugu oktobra. Ob selitvi se pokaže tudi v naših krajih in sicer včasih že marca in septembra. V začetku decembra 1899 so ustrelili na Savi pri Struževem nad Kranjem lepega samca te vrste, l. 1911 meseca marca pa na Blejskem jezeru. V ljubljanskem deželnem muzeju je 5 žličaric; 3 so brez vseh podatkov, izmed ostalih dveh je eno ustrelil Ad. Galle 30. marca 1893 na Ljubljanici pri Ljubljani, drugo pa istotam T. Galle 30. novembra 1890.

Prlivka, ćukavica (*oedicnemus oedicnemus* [*L.*]), se je pokazala v začetku marca 1917 na Gorenjskem. Ustrelili so jo 6. III. 1917 v Mišačah pri Radovljici. Bil je lep samec [2]). Po Schulzu [3]) je prlivka v ljubljanski okolici zelo redek gnezdilec.

Togotnika - grličar, pršljivac (*totanus pugnax* [*L.*]) - samca, so ustrelili 5. marca 1917 pri Bledu na Gorenjskem.

Malo dropljo — dropljica (*otis tetrax L.*) - je opazoval dr. Schiebel v okolici Dolenjega jezera pri Cerkniškem jezeru 4. januarja 1915 [4]). Opazovani eksemplar je bil samica. Ta ptica le redkokdaj obišče naše kraje. V ljubljanskem deželnem muzeju so 4 male droplje: 2 sta bili ustreljeni na Ljubljanskem barju l. 1860 in 1863; izmed ostalih dveh je eno ustrelil dr. H. Dolenc na Dolenjskem l. 1892, drugo pa dr. Janoš ob Savi pri Jesenicah l. 1895. Navedene 4 male droplje so bile ustreljene meseca decembra. Jeseni l. 1902 pa je zasačil g. Krejči malo dropljo na Ljubljanskem barju.

[1]) Slovenskim izrazom sem dodal srbohrvatska imena.

[2]) Iv. Šega, Waidmannsheil 1917, str. 190.

[3]) Ferd. Schulz, Verzeichniss der in Krain beob. Vögel. Mittlg. d. Musealvereines für Krain 1890, 355.

[4]) Dr. Guido Schiebel, Journal f. Ornithologie 1917, II., str. 223—226.

Bela štorklja, roda biela (*ciconia ciconia* [*L.*]), je iskala hrane 17. junija 1917 kraj njive z ržjo pri Voglih pod Kranjem. Neki lovec, ki mu je bila ta dolgovrata in visokokraka ptica neznana, jo je iz nepoznanja ustrelil. Zanimivo je, da se je naselila štorklja v tem času pri nas. Sredi aprila sta krožili dalj časa dve štorklji nad Šmarjetno goro pri Kranju. V prvi polovici majnika 1918 se je ustavila jata štorkelj na Ljubljanskem barju.

Bobnarico — bukavac nebogled (*botaurus stellaris* [*L.*]) — so opazovali ob selitvi posamezne aprila 1918 v ljubljanski okolici, pri Domžalah, pri Medvodah in pri Škofji Loki.

Sivo čapljo — čaplja siva (*ardea cinerea L.*) — so v zadnjih dveh letih pogostokrat opazovali v Beli Krajini in sicer: 27. VI. 1917 je ustrelil starega samca M. K. na Kulpi pri Adlešičih; 12. VII. 1917 je videl I. Š. sivo čapljo ravnotam; 16. IV. 1918 in 25. VI. 1918 so jo opazovali na velikem kalu pod Preloko; 5. V. 1918 je letela nad Adlešiči; 1. VII. so jo videli v Tribušah, kjer jo splošno skozi celo leto večkrat opazujejo, in 2. IX. na Kulpi pod Preloko. Na Gorenjskem so opazovali sivo čapljo l. 1918 na Ljubljanskem barju v začetku maja, pri Medvodah in ob Sori pri Škofji loki junija.

Rjava čaplja, čaplja danguba (*ardea purpurea L.*) Sredi majnika 1918 se je mudilo nekaj rjavih čapelj na Ljubljanskem barju. Isti čas se je pokazala tamkaj tudi *nočna čaplja, kvakavac* (*nycticorax nycticorax* [*L.*]), za naše kraje precej redka prikazen. Opazovali pa so v preteku enega tedna le tri ptice te vrste.

Grivar, golub grivnjaš (*columba palumbus L.*), je po podatkih g. I. Š. stalen gnezdilec v radovljiškem okraju [2].

Skalni golob, golub sivi (*columba livia L.*), je gnezdil l. 1917 v družbi grivarja v radovljiškem okraju. Najbrže je pregnalo streljanje tega gnezdilca kraških podzemeljskih jam na Gorenjsko [2]. Ta golob je tipičen reprezentant kraškega živalstva.

Grlica, grlica divlja (*turtur turtur* [*L.*]), je prišla iz juga v Adlešiče 23. IV. 1917, leta 1918 so prve opazovali že 19. IV. zadnje pa 4. oktobra. Obedve leti je gnezdilo nekaj parov te plahe ptice v Kokrski debri pod Kranjem.

Rjavega lunja — eja pijuljača (*circus aeruginosus* [*L.*]) — so našli ustreljenega 5. III. 1917 v Kokrski debri pod Hujami pri Kranju. Bil je star samec z živahno pisanim perjem. Obširneje sem poročal o tej ptici v Carnioli 1917, str. 261.

Par *lunja belosivca — eja livadarka* (*circus pygargus* [*L.*]) — je lovil dalje časa na Sorškem polju pri Bitnjem. Dne 7. III. 1918 se je vjel samec v nastavljeni skopec na planoti (pri Bitnjem pri Kranju). Po perju soditi je to star ptič, zakaj njegovo krovno perje je na hrbtni strani vobče pepelnato sivo, na trebušni strani in po stegnih pa belo z redkimi rjastimi črtami. Velika letalna peresa so črna, preko srednjih II. vrste, ki so [illegible] sive, se pa vleče črn pas; pod perutnimi in pod repom ima [illegible] širokih črnih pasov. Samica, ki se je ravnotam 11. marca 1918

na isto nastavljeno past vjela, je vobče temnorjava z rjastimi črticami, na trebušni strani je svetlo rjasta z nekoliko temnejšimi črticami. Pod perutmi so letalna peresa široko črno pasasta. Lunj beloritec je za naše kraje bolj redka prikazen, vsaj poročila o njem so zelo pičla. Popolnoma lahko pa je, da se mudi večkrat pri nas, toda ga vsled nepoznanja tudi lovci ne opazijo. Gnezdi po zmerno toplih pokrajinah Evrope, Azije in severne Afrike, pozimi pa potuje v Indijo in južno Afriko. Seli se marca, aprila in septembra.

Kragulj, jastrieb kokošar (*astur palumbarius* [*L.*]), je bil tudi zadnji dve leti prava nadloga lovcem in gospodinjam. Vsled odsotnosti lovcev in brezbrižnega opravljanja lovov od strani lovcev — dobičkarjev se je v zadnji dobi izredno močno zaplodil. Samo na Sorškem polju sta ubila v letih 1917 in 1918 dva vestna lovca nad 25 kraguljev. V šenčurskih gozdovih se je vjel prvi teden januarja 1917 mlad kragulj v zanjko, nastavljeno zajcem. Očitno je preganjal drobne pevke po grmičevju, kjer se je zadrgnil. O mnogoštevilnem zaplodu kragulja mi poroča tudi Iv. Šašelj iz Adlešič. V tamošnji okolici je ta predrzni kokošji tat vsakdanja prikazen. 3. IV. 1918 so ubili ondi dva kragulja: enega je ustrelil neki posestnik na Vrhovcih, ravno ko je popadel kokoš, drugega so vjeli živega v skopec, ki so ga nastavili pod kokošjim perjem na mestu, kjer je bil en dan preje napadel kokoš, a so ga pregnali. Več kraguljev so uničili poleti (julij, september) l. 1918 v ljubljanski okolici in pri Višnji gori.

Skobec, kragulj̆ček, kobac ptičar (*accipiter nisus* [*L.*]), tudi v tem dveletju ni zaostajal za kraguljem. Več so jih pobili v kranjskem in škofjeloškem okraju. Javljenih mi jih je bilo 11 brez nadaljnih podatkov.

Tudi o *kačarjih — orav zmijar, gujaš* (*circaetus gallicus* [*Gm.*]) — mi poroča Iv. Šašelj iz Adlešič, da so se za časa vojske zopet močno pomnožili, ker ni bilo lovcev doma, ki bi jih uničevali. 8. avgusta 1917 sta krožila dva kačarja nad Adlešiči, posamezne pa je med letom večkrat opazoval. Tudi l. 1918 je videl opetovano po 1 ali 2 kačarja, 20. marca in 21. septembra pa kar po štiri skupaj.

Kanjo ali mišarja — škanjac mišar (*buteo buteo* [*L.*]) — lovci še vedno nepremišljeno preganjajo. Iv. Cof mi je poročal o 11 pticah, ki jih je prejel, da jih nagati. Bile so ubite v Udnem borštu, Besnici, Sorškem polju in šenčurskih gozdovih. Omembe vredna je skoraj popolnoma črnorjava samica iz Udnega boršta, ustreljena februarja 1917. Živo kanjo so vjeli 12. januarja 1917 na Bregu pod Kranjem. Zaletela se je za vrabci na skedenj, kjer jo je doletela zla usoda. 2. in 5. marca so ustrelili kanjo na hujanskem polju pri Kranju. Tudi drugod (pri Ljubljani, Novem mestu, Postojni, Črnomlju, Kamniku itd.) so postrelili l. 1917 in 1918 več teh koristnih ujed.

Sršenar, osišar (*pernis apivorus* [*L.*]), gnezdi pri nas po iglatih gozdovih. L. 1918 so ga opazovali v ljubljanski okolici meseca maja in junija; pri Višnji gori so to leto ustrelili dve samici (5. junija in 2. julija).

Sokol selec — sokol sivi (*falco peregrinus Tunst.*) — je razširjen skoraj po vseh krajih starega in novega sveta, zlasti v Evropi in Aziji; pozimi se pokaže v večjem številu v Indiji in Afriki. Opazujemo ga v poedinih slučajih na Kranjskem v vseh letnih časih, vendar poleti zelo redkokdaj. Vesti o njegovi gnezditvi na Kranjskem so izredno pičle in dvomljive. Na Soriškem polju so vjeli v železje sokola selca 5. januarja 1917, na Brezovici pri Ljubljani pa so ustrelili samca te vrste 10. sept. 1918.

Sokol selec. Giuracin, Fiore 1.

Južno postolko — vjetruša bjelonokta (*cerchneis naumanni* [*Fleisch.*]) — je vjel 5. februarja g. J. K. v Lescah na Gorenjskem. Po sporočilu g. I. S. se je pojavila ta ujeda l. 1912 sredi aprila na Gorenjskem v večjem številu [2]).

Prvo postolko — vjetruša klikavka (*cerchneis tinnuncula* [*L.*]) — sem opazil l. 1917 v Ljubljani nad Kolizejsko ulico 16. marca popoldne ob 2½ pri solnčnem vremenu, toda močnem severnem vetru. V Kranju je prišel prvi par na gnezdo v Kokrski debri nasproti pokopališča 19. marca dopoldne pri toplem solnčnem vremenu. L. 1918 sem opazil prvič postolko že 28. januarja nad Križankami v Ljubljani; bilo je toplo in solnčno dopoldne.

Veliko uharico — sovuljaga buljina (*bubo bubo* [*L.*]) — so ustrelili 7. junija 1918 pri Postojni, bil je star samec.

O mali uharici — sova utina (*asio otus* [*L.*]) — sem dobil zadnja tri leta prav pičle podatke. In še pred kratkim je bila ta ptica po lesovju ljubljanske okolice prav pogosta. Toda razni poklicani in nepoklicani lovci so jo pobijali kar za stavo. Že slučaji, ki sem jih omenil v svojih zapiskih, pričajo zadostno o tem; toda če pomislimo, da so ti le majhen del vseh postreljenih ptic, potem si lahko predstavljamo kako so decimirali to koristno sovo in to zlasti pri Ljubljani. Priporočam več umevanja pličjega življenja. Varujmo koristne sove!

Kozačo — sovina jastrebača (*syrnium uralense* [*Pall.*]) — so ustrelili 5. I. 1917 v Brotski gmajni (okoliš Udnega boršta), bila je samica, nadalje 17. II. 1917 samca v Udnem borštu in 18. II. 1917 samico v Besnici nasproti Udnemu borštu.

Lesna sova, sovina šumska (*syrnium aluco* [*L.*]). V začetku marca so vjeli v Podbrdu samico sivkastega perja, na Visokem pri Kranju pa

samca običajne barve. Samica, ki jo je prejel 4. marca 1917 Iv. Cof iz Št. Gotharda, je bila živo rdečkastorjava. L. 1918 je isti poročevalec prejel 7 lesnih sov iz kranjskega okraja.

Kukavica, kukavica (*cuculus canorus* [*L.*]), je prišla l. 1917 dokaj zgodaj: v Adlešičih je zakukala že 28. marca, pri Radovljici 5. aprila[2]), ravnatelj dr. Jos. Mantuani jo je slišal 26. aprila na Homcu pri Kamniku in 1. maja na pobočju Lubnika nad Škofjo loko. V Šmarjetni gori pri Kranju se je oglasila 12. aprila. L. 1918 so slišali v Adlešičih kukavico prvikrat 1. aprila in zadnjikrat 1. julija.

Vodomec, vodomar ribar kovač (*alcedo ispida L.*), je stalen gnezdilec ob Ljubljanici. V Beli Krajini so ga opazovali 12. julija 1917 pri adlešiškem studencu.

Kmetiška lastavica, lasta seoska (*hirundo rustica L.*), se je pokazala ob pomladanski selitvi l. 1917: 8. IV. pri Radovljici, 9. IV pri deževnem in hladnem vremenu prvi par v Kranju, 12. IV. nekaj parov v Adlešičih in okolici. Jesenska selitev se je splošno izvršila v normalnem času med 6. in 14. septembrom, ta dan sem opazoval zadnjo, več sto lastavic broječo jato nad jubilejnim mostom v Ljubljani, letečo v južni smeri, bilo je proti večeru toplega in solnčnega dne. L. 1918 je letel 23. II. en par preko Kranja v smeri proti Kamniškim planinam, bil je zelo topel, solnčen dan. V Adlešiče so prišle to leto prve lastavice 14. aprila, zadnje so videli še 11. oktobra. V kranjski okolici je bilo l. 1918 mnogo manj lastavic kot običajno, nasprotno so se pa naselile v večjem številu v Devici Mariji v Polju pri Ljubljani, kjer so bile doslej redke. Vsled neugodnih vremenskih in prehranjevalnih razmer so mnogi pari odgojili le en zarod. Jesenska selitev se je izvršila nenadno hitro in predčasno; o potujočih jatah lastavic preko naših krajev mi niso letos nič poročali.

Rjavi srakoper, svračak rusi (*lanius collurio L.*), se je vrnil z juga l. 1917 v Adlešiče 29. aprila. V kranjski okolici sem opazoval l. 1917 več gnezd rjavega srakoperja; mladiči so se izpeljali 20. — 22. julija (glej stran 178), bili so solnčni in vroči dnevi, vladala je suša. Leta 1918 so videli v Adlešičih prvega srakoperja 27. aprila.

Kavke — čavka (*colaeus monedula* [*L.*]) — so se pokazale l. 1917 na gnezdiščih v Kokrski debri pri Kranju prvi teden januarja. 18. januarja 1918 sem opazil prve kavke nad Dunajsko in Marije Terezije cesto v Ljubljani; 8. februarja 1918 je letelo več tisoč kavk ob $5^1/_2$ zvečer v smeri od učiteljišča proti sodniji v Ljubljani.

Kobilarja — vuga zlatna (*oriolus oriolus* [*L.*]) — so slišali v Adlešičih prvič l. 1917 26. aprila, l. 1918 pa 24. istega meseca. Par kobilarjev je gnezdilo obe leti zapored v Kokrskem dolu pod Kranjem.

Škorec, črljak šareni (*sturnus vulgaris L.*). Prvi škorci so se vrnili l. 1917 v Adlešiče 24. februarja, zadnji so se mudili tam še 20. oktobra; v Tribučah so pa ostali do 28. oktobra. L. 1918 so opazovali prve škorce v adleški okolici že 13. februarja. Vsled vladajoče suše je bilo obedve

leti tamkaj mnogo manj škorcev kot sicer; jeseni so opazovali le posamezne. Zanimiv je delno albinističen škorec, ki ga je opazoval Iv. Šašelj v Adlešičih 14. aprila nasproti župnišču.

Ščinkovec, zeba bitkavica (*fringilla coelebs L.*), se je oglasil na kostanjih na Pogačarjevem trgu v Ljubljani l. 1917 prvič s svojim „griču" 4. februarja: bilo je megleno in mrzlo jutro. Vobče so se gnezdišča ščinkavcev po ljubljanskih nasádih in okolici v zadnjih letih razveseljivo pomnožila.

Veliki lišček, češljugarka velika (*carduelis carduelis maior Tasz.*), domuje na Ruskem in po zapadni Sibiriji. Pozimi se klati ter pride na svojih potih v balkanske pokrajine in v južno zapadno Azijo. Od našega navadnega liščka se loči po večji in krepkejši postavi; rdeča barva na glavi je temnejša in zavzema večje polje, belo krovno perje pa je čistejše. Peruti merijo po dolžini 80 do 82 *mm*, dočim pri navadnem liščku samo 75 do 77 *mm*. V hudih zimah pride tudi v naše kraje. Sam sem ga imel že večkrat v kletki, enega tri leta (1898—1901). Vendar ni bil tako priden pevec kakor naš domačin. Brat ga je imel v kletki 1913/15, zadnjega je dobil v začetku februarja 1917. Pri ptičarjih iz kranjske in škofjeloške okolice sem ga opazoval tekom let 1894 do 1917 pozimi večkrat, vendar vedno le posamezne in nikdar v večjem številu.

Grilček, žutarica obična (*serinus hortulanus Koch.*), se je oglasil spomladi 1917 že 12. aprila na vrtu za I. državno gimnazijo v Ljubljani, bilo je solnčno in vetrno. Sredi aprila so prišli grilčki sploh v ljubljanski okolici na svoja gnezdišča. Grilček postaja od leta do leta pogostejši in tipičen prebivalec naših mestnih nasadov in vrtov.

Navadni kalin, zimovka mala (*pyrrhula pyrrhula europaea Vieill.*). Proti koncu februarja 1918 so imeli v Beli Krajini nekaj dni prav hudo zimo, takrat jih je obiskal tudi kalin in sicer se je mudil 20. februarja na župniškem vrtu v Adlešičih. Kot gnezdilce poznam kaline iz bukovih [illegible] gozdov pod Sv. Joštom pri Kranju.

Ostroglež, ostrugaš (*passerina nivalis* [L.]). Celo jato ostrogležev, broječo okoli 50 ptic, je opazoval ornitolog dr. G. Schiebel 30. decembra na obrežju cerkniškega jezera. Mudili so se tam nekaj dni. Ko pa je nastopil z novim letom oster mraz in je tla pokrila trda ledena skorja, so odleteli, in sicer jih je pogrešil 4. januarja 1915 [illegible]). Ostrogleža sem opazoval na ljubljanskih [illegible] le dvakrat l. 1909: 5. I. pod Tivolijem in 27. I. pod Gradom (Carniola 1910 pag. 43.)

Bela pastaričica, pliska bijela (*motacilla alba L.*), je došla v Adlešiče l. 1917 dne 26. februarja, odšla 20. oktobra; l. 1918 pa se je pokazala prva pastaričica [illegible] 1. marca, zadnjo pa so videli 25. oktobra. Leta 1917 je gnezdila bela pastaričica v [illegible] ob Savi pri [illegible] pod Sv. Joštom pri Kranju; tudi v Kokrskem dolu je redna gnezdilka.

Prve poljske škrjance — *ševa poljska* (*alauda arvensis L.*) — sem videl l. 1917 na [illegible] polju pri Kranju 6. aprila. [illegible] je bil hladen in oblačen dan, vendar so se veselo prepevaje [illegible].

Skalnatega plezalca — brzelj zidarčac (*tichodroma muraria* [*L.*]), — krasnega samca, je prejel g. I. Cof iz Tržiča, kjer so ga našli mrtvega poleg cerkvenega stolpa. Pogostokrat so opazovali to lepo planinsko ptico v Kranju pozimi na konglomeratni steni v Kokrskem dolu. Več o tej ptici prihodnjič.

Modre sinice — plavetna sjenica (*parus caeruleus L.*) — so se podile po vrtovih in drevoredu na Resljevi cesti v Ljubljani 28. januarja 1917; bil je mrzel dan in snežilo je s severnim vetrom. Redno sem opazoval te ljubke ptičke že izza otroških let vsako leto spomladi, jeseni in pozimi na našem vrtu nad Kokrskim dolom, kako so veselo čebljaje poletavale v malih jatah (5, največ 12 ptic skupaj) od drevesa do drevesa iščoč si živeža. Večkrat sem imel modre sinice tudi v gajbici. Hranil sem jih z drobno narezljanim korenjem, pomešanim s koruzno moko, z bučnimi peškami in konopljo (toda vsak dan le nekoliko zrnec); zelo so jim šli v slast močni črvi, ki so jih dobile na dan po 6. V gajbici so bile prav prikupljive in zaupljive. Posebno naj omenim eno, ki sem jo imel dve leti. Privadila se je mene in gajbice tako, da sem jo lahko poleti spustil po vrtu. Na kratek žvižg je priletela k meni, vsak večer se je vrnila v gajbico spat; čez dan pa je skakljala po drevju in obirala mrčes. Ker je bila zelo zaupljiva in prav nič plaha, je postala nekega dne žrtev krvoželjnih mačjih krempljev.

Mala pevka, popić sivi (*accentor modularis* [*L.*]) se pokaže vsako leto posamič na jesen in spomladi v Kokrskem dolu pod Kranjem. Gnezdi poredkoma po hostah pod Kamniškimi alpami. L. 1917 sem jo prvič videl in slišal v Kokrskem dolu 11. aprila ob $8^1/_2$ zjutraj, pri solnčnem, toda nekoliko veternem vremenu.

Siva penica, germuša (*sylvia sylvia* [*L.*]). Opazoval sem jo 4. aprila 1917 v Kokrskem dolu. Bilo je vetrno in hladno vreme, toda kljub temu je marljivo popevala v grmovju.

Črnoglavko — crnoglavka (*sylvia atricapilla* [*L.*]), sem slišal l. 1917 prvič 25. aprila popoldne ob petih na vrtu pri Koslerjevi vili (mirno in solnčno vreme, 12^0 *C*); 27. IV. se je oglasila na Knezovem vrtu v Kolizejski ulici zjutraj ob 9. uri pri solnčnem in mirnem vremenu. Črnoglavka je stalna gnezdilka v Kokrskem dolu pri Kranju. L. 1918 sem slišal prvo črnoglavko 26. IV. v Suyerjevem vrtu ob Resljevi cesti.

Kos, kos crni (*turdus merula L.*). Kosov par si je napravil l. 1917 v botaničnem vrtu v Ljubljani svoje gnezdo 68 *cm* visoko od tal v gostih vejah tuje tik ceste. V gnezdu so opazili prve dni aprila 4 jajčeca, izmed katerih so se 3 izvalila. Mladiči so se izpeljali 3. majnika. Ker je bilo to prvo gnezdo, sklepam, da je bila samica mladica. Starke imajo namreč v tem času že drugo gnezdo. Leta 1917 sem čul prvo kosovo žvižganje 8. marca proti večeru na vrtu ob kolodvorski ulici.

Slegur, stenjak kamenuša (*monticola saxatilis* [*L.*]). G. Iv. Šašelj je opazoval slegurja l. 1917 prvič 17. aprila, potem ga je videl vsak dan do 1. majnika zjutraj prav zgodaj, ko je popeval po strehah v Adlešičih.

Višnjevi drozg, modrokos (*monticola cyanus* [*L.*]), je plaha in samotno živeča ptica, tipična za skalnato sredozemsko obrežje južne Evope. Zois in Erjavec ga navajata tudi kot prebivalca Primorja, Freyer ga omeni le mimogrede, Schulz pa sploh ne. Na tem mestu omenim plavega drozga vsled tega, ker ga nihče ne navaja za Kranjsko. Znan mi je pa slučaj, da je prejel moj stric Dr. Fr. Z. od nekega svojega znanca plavega drozga okoli l. 1880. kot izredno redko ptico iz notranjskega Krasa. V gajbici je živel ta drozg 7 ali 8 let.

Navadna taščica, rdeča taščica, crvendać (*erithacus rubeculus* [*L.*]), je stalna gnezdilka — Kokoški dolini in na Šmarjetni gori pri Kranju. L. 1918 je gnezdila v gostem smrečju ilk pod našim vrtom. Samec je prihajal redno na vrtne gredice po živež in se ljudi ni prav nič bal. Prišel je po južini po drobtinice in se je prav zaupljivo vsedel na klop ali mizo. Mladiči so bili godni sredi avgusta. Iv. Šašelj je opazoval v Adlešičih [illegible] 26. oktobra 1917 albinistično rdečo taščico.

Višnjevo taščico, — modrovoljka žutokrpica (*erithacus suecicus* [*L.*]) — so videli enkrat v Adlešičih l. 1917 dne 5. novembra.

Slavec — slavulj mali (*erithacus luscinia* [*L.*]) — je slišal 23. aprila 1917 v gaju pri Stični na Dolenjskem ravnatelj g. dr. Jos. Mantuani; v Adlešičih [illegible] je oglasil 1. aprila, leta 1918 pa šele 14. istega meseca

Slovstvo.

Referati.

***Ušeničnik Alexius Dr.**, Um die Jugoslavija. Eine Apologie*, Laibach, 1918.

[illegible]

Premrou Miroslav, *Monimenta sclavenica, Petit-choix tiré de la collection des documents recueillis et anotés par* —. Ave six cartes géographiques photographiées et prouvant que les soi - disant terre - irredente sont slovènes. Lioubliana, 1919. 4°. VIII. + 2 + 110 str.

Nasproti navideznim razlogom, ki jih uveljavljajo Italijani v svoje svrhe, po svojih spisih, ki izhajajo večjidel v njihovih dnevnikih kot agitačno sredstvo, namenjeno širokim masam, je zbral pisatelj v prilog našemu stališču v trudapolnem delu iz listin, krajepisov, potopisnih poročil in drugih virov 130 mest, ki so deloma obsežna, ter se raztezajo na dobo od l. 117 pred Kr. do l. 1899. Njegovo obsežno znanje jezikov mu je omogočilo uporabljati latinska, francoska, italijanska, nemška in domača slovenska — tudi v glagolici pisana — poročila iz spisov 109 raznih pisateljev. In vendar je to le majhna izbera njegovega obsežnega gradiva. Mirno navajanje mest v natančnem besedilu izvirnika brez posebnega podčrtavanja in usiljevanja lastnih nazorov učinkuje možato in plemenito. Komur je na tem, da izvé naše razloge, jih bo moral pazno čitati; najglobočje segajo Italijanom v gostobesednost umetno nanizanih trditev. Izvajanja njihovih lastnih pisateljev so najostrejše orožje zoper nje same. Delo je resno, želeti bi bilo le, da bi ne bil zaman ogromen trud. Tiskovnih pogreškov je precej popraviti. *M.*

Bibliografija za l. 1917 in 1918.

Sestavil dr. J. Šlebinger.

Kratice: Carn. = Carniola; Č = Čas; ČZN = Časopis za zgodovino in narodopisje; ČJKZ = Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. I.; DS = Dom in svet; LZ = Ljubljanski zvon; SN = Slovenski narod; UT = Učiteljski tovariš.

Pregled našega jezikoslovja za l. 1913—1918 je priobčen v ČJKZ I, str. 234—242.

I. Občna, lokalna in kulturna zgodovina.

Bohinjec Peter, Stiki Hrvatov, Srbov in Slovencev. Zgodovinski drobci. Slovenec 1918, št. 11—13, 17, 23, 24.

P. Bren Hugo dr., Janzenizem na Dolenjskem. Dol. nov. 1917, št. 38.

— K zgodovini ljubljanskega semenišča. Carn. 1917, 139—143.

Stara izjava [ljubljanskega magistrata dne 10. apr. 1654] o naših frančiškanih. Carn. 1918, 105—6.

Carigrad. (Zgodovina). SN 1917, št. 1—10.

Grivec F. dr., Pravoslavje. Izdalo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Ljubljana 1918. 8°. 117 + (III) str.

Poročila: Č XII, 287—8. Dr. Aleš Ušeničnik. — LZ 1918, 810—2. A. Melik. Slovenec 1918, št. 164, 165. Dr. Srebrnič.

— Vzhod. Č XI, 57—70.

Ruska revolucija. Č XI, 203—213.

— Dostojevskij o pravoslavju in katoličanstvu. Č XII, 1—9.

Hauptmann Ljudmil dr., Staroslovenska družba in njeni stanovi. ČJKZ I, 79—99.

— Die neuere slowenische Geschichtsforschung. Österreich, Zeitschrift f. Geschichte. I. 160—4.

Ilešič Fr. dr. [illegible] o slovenskih deželah iz l. 1818. ČZN 1918, 90—98.
[illegible]

Kidrič Fr. dr., Prispevki in opombe k zgodovini reformacije na Slovenskem. I. [illegible] ČJKZ I, 64—78, 153—178.

Kolbezen L., Krajepisno-zgodovinske črtice iz Bele Krajine. (Glej Carn. 1917, str. 118) Dol. nov. 1917, št. 4. 15.

— Izlet k Sv. Križu. Dol. nov. 1917, št. 25. 26.

Kos Fr. dr., K zgodovini trga Žalca. ČZN 1918, 57—71.

— O ustanoviteljih zatiškega samostana ČJKZ I, 193—200.

Kos Milko dr., Oglejski patriarhi in slovenske pokrajine do srede 13. stoletja s posebnim ozirom na vlado patriarha Bertolda iz rodovine Andechs. ČZN 1917, 1—44.

— Tolminska gastaldija leta 1377. Carn. 1917, 1—15, 147—162.

— O nameravani ustanovitvi škofije v Gornjem gradu leta 1237. ČJKZ I, 100—8.

Kovačič Fr. dr., Sv. Areh na Pohorju. ČZN 1917, 45—94.

[illegible] zgodovinski podatki iz goriškega nadškofijskega arhiva [illegible] v neposredni [illegible] Martinske župnije na [illegible] „grob Henrika“ pred [illegible] nam kaže razne prezidave in spremembe; [illegible] pred 1659. [illegible] na historični podlagi [illegible] benediktinskega [illegible] Henrik vse svoje življenje. [illegible] poveličevali [illegible] ozemlju dve [illegible] med [illegible]

Geschichte der Diözese Seckau von Dr. Ernst Tomek". I. Band. (Ocena z mnogimi dodatki.) ČZN 1918, 104—113.

„Beiträge zur Geschichte der Juden in Steiermark von Dr. Artur Rosenberg". (Ocena in podrobni vsebinski posnetek.) ČZN 1918, 115—9.

Lah Ivan dr., Slovenci in slovanski kongres v Pragi leta 1848. SN 1918, št. 151, 179, 180, 184, 187, 191—197, 211.

Mal Josip dr., kaj so bili župani nekdaj. Občinska uprava X (1916), št. 1—4.

Cerkev na otoku in izsušitev blejskega jezera. DS 1917, 114—8.

V Slovencu 1917: Za integriteto Kranjske: od Drave do Adrije. Št. 24. — Poklonitev cesarja Karla VI. v Ljubljani. Št. 24. — Emona v stiskah. Št. 136. — Slovenec 1918: Wilsonova cesta in podobno. Št. 263. — Češko-nemški spor v srednjem veku. (Misli iz preteklosti za sedanjost.) Št. 293.

Jugoslovan 1917: Naš narod. Št. 3. — Naša misel v preteklosti. Št. 4.

Mantuani Jos. dr., Neznan rimski napis [najden na severnem delu nekdanje Emone]. Carn. 17, 242—251.

Ob osvoboditvi in ujedinjenju (K ustanovitvi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev). Carn. 1918, 117—121.

Melik Anton (A. Loboda), Za kulturno zedinjenje Jugoslovanov. Slovan XV (1917), 179—183, 250—1.

— Petdesetletnica Jugoslovanske akademije. Slovan XV, 191—4.

— Misli o osnovah južnoslovanske zgodovine. Slovan XV, 229—233.

— Misli o slovanskih narodnostnih problemih. LZ. 1918, 64—73.

— Nacijonalna država proti historični. LZ. 1918, 788—797.

Podkrajšek Franc, Zvonovi na ljubljanskem gradu. Carn. 1917, 258—9,

Podlogar Leopold, Utemeljitev mest Črnomlja in Metlike. Dol. nov. 1918, št. 1, 2.

— Doneski k zgodovini Bele Krajine. Dol. nov. 1918, št. 3—7.

Črnomaljski gospodje. (Donesek k zgodovini Bele Krajine). Dol. nov. 1918, št. 15—23.

Spomini na vojne zvonove. Dol. nov. 1917: 5. Župnija Črmošnjice na Kočevskem. Št. 1. — 6. Mestna župnija Novo mesto. Št. 2. — 7. Župnija Mirna peč; Brusnice. Št. 3. — 8. Župnija Stopiče. Št. 4. — 9. Vavta vas; Soteska. Št. 5. — 10. Župnija Št. Jernej. Št. 6. — 11. Preloka (Belokrajna). Št. 7. — 12. Župnija Planina pri Črnomlju. Št. 8. — 13. Župnija Radovica (Belokrajna). Št. 9. — 14. Župnija Adlešiči. Št. 10. — 15. Župnija Zagradec. Št. 11. — 16. Župnija Šmihel pri Žužemberku. Št. 13. — 17. Župnija Ajdovec. Št. 18.

Srebrnič Jos. dr., Zamujeni trenutki v življenju slovanskih narodov. Č XII (1918), 25—50.

— Imperializem. Č XII, 97—119.

— Usoda malih narodov. Č XII, 249—269.

Steklasa Ivan, Spomini na mojega deda in tihotapce. Dol. nov. 1917, št. 14—17.

— Janzeniška praksa v Šent-Rupertu. Dol. nov. 1917, št. 21, 22.

— Meje mokronoške deželne sodnije leta 1600. Dol. nov. 1917, št. 35.

— O starih pravicah mokronoškega trga. Dol. nov. 1918, št. 26.

— Sodijalne in pravne razmere v trgu Mokronogu v 18. veku. Dol. nov. 1918, št. 30—32.

Dve darilni listini rodovine Reissigov, posestnikov mokronoške graščine. Dol. nov. 1918, št. 39.

— Judi na Dolenjskem. Zgodovinski opis. Dol. nov. 1918, št. 40—42.

Steska Viktor, Cerkvenik Jurij Tesjar (1552—1602). Carn. 1917, 254—5.

— Kranjski semenji na Hrvatskem. Carn. 1918, 104—5.

Strmšek Pavel dr., O kmečkih vstajah v Studenicah. ČZN XIV (1918), 100—102.

Šarabon Vinko dr., Zlagani zgodovinski izreki. Mentor X, 181—2.

Štrekljeva Milica, Grad Ojstrica v Savinjski dolini. ČZN XIV (1918), 76—90.

Ušeničnik Aleš dr., Austria nova. Č XI (1917), 1—8.

— Um die Jugoslavija. Eine Apologie. Laibach 1918. Verlag der Kathol. Buchhandlung. 8°. 65 + (II) str.

Poročila: Dr. Jos. Mantuani: Carn. 1918, 187. — LZ 1918, [illegible] — Slovenec 1918, št. 205.

Vrhovnik Ivan, Kdaj je bila sezidana šentpetrska cerkev v Ljubljani? Carn. 1917, 255—8.

(Zidati so jo začeli 30. marca 1730, dovršena je bila 31. okt. 1733.)

II. Zemljepisje. Narodopisje.

Abgrenzung, Die nationale — im Süden. Ein Beitrag zur Realisierung der Selbstbestimmung der Völker Österreich-Ungarns. Von einem Südslaven. Zagreb 1917. 8°. 40 str.

Poročila: LZ 1917, 611—3 A. Prepeluh — [illegible] XV (1917), 240. A. [illegible]

Andrejka Rud. pl., Vipava. (Po spisu v „Reichspost"). Slovenec 1917, št. 143.

Balič Jos., Slovenci in Furlani. Slovenec 1917, št. 279.

Benečija. Dol. nov. 1917, 38.

Bitenc Radoš V., Slike iz [illegible]. Dol. nov. 1917, št. 6—10, 21, 22.

— [illegible] O [illegible] južnih Slovanov. Č XII (1918), 142—167, 277—280.

Glonar Jož. dr., O „[illegible]" in [illegible] starih slovenskih „[illegible]". LZ 1917, 330—2.

— „[illegible]" [illegible] LZ 1917, 590—2.

Ilešič Fr. dr., „[illegible]" in druga [illegible] lastna imena [illegible]. ČZN 1918, 71—6.

— [illegible] ČZN 1918, 102—3.

Jugoslavija. [illegible] 1918. [illegible] 8°. [illegible] str.

[illegible]

Knific Ivan dr., Med Jevreji. Zgodba z rusko-rumunske meje. DS 1917, 40—47.

— V ruskem Turkestanu. (Nadaljevanje iz l. 1916). 12. V starem Taškentu. — 13 Na bazaru med Sarti — 14 Kako žive Rusi v Taškentu. — 15. Pri sobratu v Taškentu — 16. Ob Sirdariji. — 17. Kokand. — 18. V osrčju Azije. DS 1917: 104—9, 147—154, 195—201, 266—271, 319—322; 1918: 130—5.

Kocbek Fr., Slovenski pregovori, prilike in reki. Popotnik 1918: 65—70, 119—121, 156—7, 187—8.

Kovačič Fr., Praznoverne navade ob suši. ČZN XIV (1918), 127.

Koželj Lud., O starem gradu (pri Novem mestu). Straža 1917, št. 30.

Lovrenčič Joža dr., Beneška Slovenija. Slovenec 1917, št. 256.

— Soča — desni breg! Narodno-kulturno premišljevanje ob Mohorjevih koledarjih. Slovenec 1918, št. 300.

Mačkovšek Ivan, Jezikovna meja od Spielfelda do Monoštra leta 1844. LZ 1917, 332—6.

— Jezikovna meja na Štajerskem l. 1846. LZ 1918, 299—301.

Melik Ant., Vprašanje narodno mešanih ozemelj. LZ 1918, 637—650.

Oblak Jos. C. dr., Koroška. Slovenec 1918, št. 264, 273.

P. dr., Čigava je Goriška? Jugoslovan 1918, št. 21, 22.

Podgorjanski. Dolenjci, kaj nas uče ogrski Slovenci? Dol. nov. 1917, št. 25, 27, 28.

Podlesnik Ivan. Iz Albanije. Č XI, 177—190.

Prepeluh Alb., Dubrovnik. LZ 1918, 341—357.

Prerokovanja, Ljudska — o vojski. Straža 1917, št. 8.

Pripovedka o Kurentu. (Po bajkah J. Trdine). Straža 1917, št. 13, 14.

Račič Božo, Narodna noša v Mačvi-Srbija. UT 1917, št. 21—24.

Razstava slovenskih ženskih narodnih del in narodnih noš (v veliki dvorani „Mladike“ v Ljubljani). Slovenec 1918, št. 233; SN 1918, št. 231. (A + M.)

Seidl Ferd., Razvodje na Krasu — demarkacijska črta. SN 1918, št. 309.

Sič Albert, Narodne vezenine na Kranjskem. V Ljubljani 1918. Natisnila in založila Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 2^0. I. del (1.—4. zvezek): Vezenine z Gorenjskega. — II. del (5.—7. zvezek): Belokranjske vezenine.

Poročila: Carn. 1918, 85—7. Dr J. Mantuani. — LZ 1918, 589. J. Š—r. — Popotnik 1918, 75. — Slovenec 1918, št. 150. Mantuani. — Božo Račič: Sičeva zbirka narodnih motivov in domača narodna industrija. UT 1918, št. 20.

Soča v bajki. (Posnetek iz Ant. pl. Mailly: „Der Isonzo in der Sage“). Slovenec 1917, št. 150, 151.

Šarabon Vinko dr., Azijska Turčija in židje. Č XI, 85—90.

Šašelj Ivan, Kakšno zimo smo imeli letos v Beli Krajini, zlasti v adleški župniji. Dol. nov. 1917, št. 5—7.

— Iz spominov na lakotno leto 1817. Dol. nov. 1917, št. 9, 12, 14, 16, 17, 29, 33.

— Belokranjski pregovori in reki. DS 1918, 168.

Trdan Fr. dr., Ukrajina. Mentor X, 14[illegible]—5.

Trst. (Posnetek Alfr. Escherjeve brošure „Trst in njegove naloge v okviru avstrijskega gospodarstva). Slovenec 1918, št. 31, 32, 34, 36, 38.

— Trst in Slovenci. Demokracija I, št. 11—14.

Vošnjak Bogumil. A Bulwark against Germany. The fight of the Slovenes, the western branch of the Jugo-Slavs, for national existence. Transl. by Fanny S. Copeland. London. Allen & Unwin, 1917, 270 str.

III. Slovstvena zgodovina. Nekrologi.

(Aškerc Anton). Harambaša: Še neobjavljen verz pesnika A. Aškerca. ([illegible] „Ljubljanski zvon"). DS 1918, 107.

(Basar Jernej p.) V. Steska: Carn. 1917, 138—9.

Bevk Fr., Dve sliki iz moderne nemške lirike. (Gustav Falke, Detlev v. Liliencron.) Mentor X, 16—21, 103—7.

(Bezenšek Anton). F. S. Šegula: Profesor Anton Bezenšek in jugoslovanska stenografija. Luč, Almanak hrv.-slov. katol. narod. djaštva 1918, 70—80.

Bren Hugo p. dr., Valentin Vodnik kot frančiškan. Č XI (1917), 31—7. (Grafenauerjev dodatek: Č XI, 141—2.) — Še enkrat: Val. Vodnik kot frančiškan. Č XI, 213—9.

— Abbé Martin Kuralt med leti 1815—23. Carn. 1918, 101—3.

— Za zgodovino akademije ljubljanskih operosov. Carn. 1918. št. 3—4.

Breznik Anton dr., Literarna tradicija v „Evangelijih in listih". DS 1917, 170—4, 225—230, 279—284, 333—347.

Vsebina: 1. Zgodovina izza Trubarja in Dalmatina. 2. Hren. 3. Od Schönlebna do Japlja (1672—1787). 4. Od Japlja do najnovejših izdaj (1887—1912).

— O. Stanislav Škrabec. ČJKZ I, 218—226.

Bučar Franjo dr., Račun Fab. Kirchbergera u pogledu hrv. i sloven. protestantske tiskare u Urahu-Tübingenu za god. 1562—1563. Carn. 1918, 125—145.

† Cankar Ivan. Cankar o sebi. DS 1917, 25. — Dr. Iv. Pregelj: Literaren uvod v „Podobe iz sanj". Mentor X, 78—85.

Nekrologi: P. Flere: Popotnik 1919, 27. — E. Gangl: UT 1918, št. 28 (13. dec.). — Dr. Iv. Grafenauer: Slov. družina I, zv. 6—7, str. 136—8 (s sliko; po „Kratki zgodovini slovenskega slovstva", str. 277—281). — Dr. Iv. Lah: SN 1918, št. 296 (15. dec.); Jugoslavija I, št. 1, 2 (15., 16. dec.); Domovina I, št. 44 (20. dec.). — [illegible]: O odlo „Lepe Vide". Jugoslavija II, št. 3. — Oton Župančič: SN 1918, št. 295 (12. dec.). — Slovenec 1918, št. 286 [illegible]. — [illegible] II (1918), št. 285. — Demokracija I (1918), 23. in 24. št. (Cankarjeva številka).

Vsebina: Ivan Cankar [illegible] — [illegible] — Fran Albreht: [illegible] Ivan Cankar. — [illegible]

[illegible] Cankar in Kačinja. — Outlau: Ivan Cankar in politika. Spominu Ivana Cankarja (1876—1918). V prid Cankarjevemu spomeniku izdali njegovi prijatelji. Založba „Omladine". Ljubljana 1919. S. [illegible] str. (s sliko).

Vsebina: Olon Župančič: Posmrtnica. Slovo ob rakvi. — Dr. Ivan Lah: Nekrolog. — Zofka Kveder-Demetrović: Prigodom smrti. — Alojz Kraigher: Ob sedmini. — Djordje Ćirić: U spomen Ivanu Cankaru. — Dr. J. Šlebinger: Cankarjevi spisi. (Bibliografski načrt.) — Aforizmi iz Cankarjevih spisov.

Niko Bartulović: Ivan Cankar. Književni jug, II. god., 3. knjiga, str. 49—79.

(Čop Matija). Čopova biblioteka. Objavlja dr. Avg. Žigon. (Nadaljevanje.) Slovan XV (1917), št. 1—12. (Konec španskega dela). — Avg. Žigon: Nov prispevek o Čopu. Carn. 1918, 12—37, 122—135.

Čremošnik Gr. dr., Pegam in Lambergar. LZ 1918, 190—4.

V tej narodni pesmi ni ohranjen spomin na turnirje, nego je ostanek iz dobe, ko so bile âventiure v navadi. Pegam je tip srednjeveškega aventiurista, ki hodi po svetu in išče junakov, da bi se skusil ž njimi. „Pegam" najbrž ni zgodovinska oseba Vitovca, ampak spomin na „grozne Čehe" izza husitskih vojsk.

Debeljak Anton, Emil Verhaeren. LZ 1917, 209—215, 263—271.

† Engelman Vinko (učitelj v Trstu, † 10. febr. 1918.) Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1919, 36—40 (s sliko). Ciril Petrovec. — UT 1918, št. 3. Ivo Trošt.

(Erjavec Fran). Albin Seliškar: Ob tridesetletnici smrti. Slovan XV (1917), 120—4 in Priroda VIII, (Zagreb 1918), 58—61. — SN 1917, št. 11 (listek). — Ljud. Kuščer: Erjavec kot „jamar". Carn. 1918 št. 3—4.

Finžgar F. S., Dominsvetovci. DS 1917, 8—9.

„Zakaj so umolknili premnogi, ki smo nekdaj skupaj dominsvetovali?" Spomini na A. Medveda; nasveti „Dom in svetu" za bodočnost.

Foersterjeva osemdesetletnica. Slovenec 1917, št. 293 (22. dec.). — SN 1917, št. 289 (18. dec.).

† Gerbić Fran (glasbenik, † 29. 3. 1917 v Ljubljani). SN 1917, št. 73. — Slovenec 1917, št. 72. — Dr. P. Kozina: Slovan XV (1917), 138—9. — Dr. Jos. Mantuani: Carn. 1917, 137—8 (s sliko). — Stanko Premrl: Cerkveni glasbenik 1917, 21—7. — Zorko Prelovec: UT 1917, št. 7.

(Glaser Marko). Dr. Fr. Ilešič: Iz kroga Slomškovega prijatelja Marka Glaserja. Na trgatvi pri Marku Glaserju pri Sv. Petru poleg Maribora. ČZN XIV (1918), 98—100.

Glonar Jož. A. dr., Davorin Trstenjak (1817—1890). Ob stoletnici njegovega rojstva. Slovan XV (1917), 266—273.

— Govor ob desetletnici Gregorčičeve smrti. LZ 1917, 68—78.

Grafenauer Ivan dr., Jeranov problem. DS 1917, 10—14.

Analiza Jeranovih literarnih nazorov. „Vrhovno načelo mu je bila krščanska vera in morala". Prva in temeljna napaka Jeranova je bila, da ni ločil med moralno in nemoralno ljubezensko poezijo; druga zmota je bila ta, da je

[illegible] proti prvi glavni [illegible] [illegible] Ušeničnik: Č 1917, 98–109; Grafenauerjeva replika v članku: „Vprašanje preteklosti in sedanjosti". DS 1917, 188–192 in Ušeničnikova duplika v Č 1917, 219–220.

— Med „Glasnikom" in „Zvonom". Antonu Janežiču v spomin. DS 1918, 3–9.

— Razni popravki. (1. Brižinski spomeniki. 2. Gregorčičiana. 3. Razno.) DS 1918, 104–7.

— Vodnikove „Ilirija oživljena". slavospev na slovenske [illegible]. DS 1917, 84–7.

— Vodnik kot frančiškan. (Dodatek k [illegible] članku v Č XI, 31–7). Č XI, 141–2.

— Valentin Vodnik — pesnik. Analiza njegovega pesniškega razvoja in snovanja. Knezova knjižnica XXII (1918), 104–169.

— Iz Vodnikove pesniške zapuščine in o dosedanjih izdajah njegovih pesmi. ČJKZ I, 179–192.

— Kratka zgodovina slovenskega slovstva. I. Od začetka do marčne revolucije. V Ljubljani, 1917. Založila Katoliška bukvarna. 8°. (IV) + 160 str. — II. Od marčne revolucije do naših dni. 1919. Založila Jugoslovanska knjigarna. 8° str. 161–335.

Poročila o I. delu: Dr. J. Debevec: DS 1917, 238–9. — Dr. Jož. A. Glonar: Slovan XV (1917), [illegible]. — [illegible] — Dr. Iv. Prijatelj: Mentor [illegible]

(Gregorčič Simon) Dr. Jož. Glonar: Govor ob desetletnici Gregorčičeve smrti. LZ 1917, 69–78. — Dr. I. Grafenauer: Gregorčičiana. DS 1918, 106. — Dr. Fr. Ilešič: S. Gregorčič in njegova učenka. Slovan XV, 23–5, 53–4. — Prof. Adolf Robida: Gregorčičeva „Soči". [illegible] Slovenec 1917, št. 22, 23.

Grivec Fr. dr., „Čas" (1891—1907—1917). Slovenec 1917, št. 142.

— Iz poljske književnosti. Č XI (1917), 100–2. — Poljsko leposlovje I. Dramatika. Č XI, 151–5. — Poljsko pripovedništvo. Č XI, 220–5.

Gruden Ivan, Madame de Staël. (Ob stoletnici njene smrti 14. jul. 1817.) DS 1918, 138–144.

Gruden Jožef dr., Ob vstaji romantike. DS 1917, 14–17.

O vplivu „[illegible]" [illegible]

(Hipolit p.) Dr. Iv. Lah: Pater Hipolit in njegov „Orbis pictus". [illegible] 1917: 16, 33, 61–2. 1918: 20–7, 114–5, 149–151, 160–2.

[illegible]

Ilešič Fr. dr., [illegible] ČJKZ 1917, 41–[illegible]

— Peter Preradović (* 1818, † 1872). Demokracija I, [illegible]

— † Podlimbarski. LZ 1917: 600—3, 655—9; 1918: 261—6, 560—7.

(Jeglič Anton Bonaventura, knezoškof). Spomenica ob dvajsetletnem škofovskem jubileju. Izdala in založila Marijina družba duhovnikov in bogoslovcev ljubljanske škofije. 1917. V 8°. 119 str. s sliko.
Vsebina: Življenje in delovanje. Slovstvena dela. Imenik knjig in spisov. Slovstvo o knezoškofu dr. A. B. Jegliču. — Na str. 118. so navedeni vsi prigodni spisi, povodom praznovanja dvajsetletnice škofovskega posvečenja. Poročila o „Spomenici": F. S. Finžgar: Slovenec 1918, št. 123. Dr. J. Mantuani: Carn. 1918, 87. — Č XII, 213 (— n —). Dr. J. Samsa: Mentor X, 158—160.

(Jelenc Luka). Ob šestdesetletnici njegovega rojstva. UT 1917, št. 20.

(Jeran Luka). Stoletnica Jeranova. Č XII, 295. — Jeranov problem. Glej: Grafenauer Iv. dr.

† Jezeršek Egon. (Učitelj C. M. D. šole pri Sv Jakobu v Trstu, padel 14 XI. 1917 ob Piavi) Ciril Petrovec: Koledar Družbe sv. C. in M. za l. 1919. 40—2 (s sliko).

Jež Štefan, Češka literatura za časa vojne. Slovan XV, 211—5 (Poslovenil V. Zalar.)

Kalan Andrej, Ustanovitelj „Dom in Sveta" (Fr. Lampe). DS 1917, 2—4.

Kaspret A., Prispevek k rodovniku Franceta Prešerna. ČJKZ I, 109—110.
Radovljiški urbar l. 1579 „dokazuje, da so Prešerni vsaj od konca 15. stoleja do smrti Simona, očeta slavnega pesnika, domovali v Vrbi in v posesti imeli prvo in najviše obdačeno kmetijo".

Kidrič Franc dr., Primerek Linhartove Miss Jenny Love. ČJKZ I, 213—4. — Korespondenca izza dobe jugoslovanskega protestantizma v „skupnem heneberškem arhivu". ČJKZ I, 215—7.

Knaflič Vladimir dr. (Dr. Zober), Slovensko in tuje slovstvo. LZ 1917, 434—8, 492—5.

† Koder Anton, LZ 1918, 443. Dr. J. Šlebinger.

(Kostanjevec Josip), Dvajsetletnica literarnega delovanja. Slovan XV, 324—5. Iv. Podržaj.

Kovačič Fr. dr., Stoletnica Trstenjakovega rojstva. Straža 1917, št. 91—93.

(Krek Janez Ev. dr.) Ob 50letnici dr. Janeza Evangelista Kreka. Izdali in založili pisatelji doneskov. Ljubljana 1917, V 8°. 95 str.
Vsebina: Zatajena 50letnica. — Iv. Dolenec: Dr. Krek in slovensko katoldijaštvo. — Jože Gostinčar: Dr. Krek in delavstvo. — Fr. Jež: Življenjepisni podatki. — Dr. Krek-časnikar. — Dr. Krek in obmejni Slovenci. — Dr. Krekovo politično delo. — Janez Kalan: Protialkoholno delo. — Anton Komlanec: Dr. Krek in njegov vzgojni vpliv. — Anton Kralj: Dr. Krek in zadružništvo. — J. Puntar: Nekaj misli. — Dr. Krekovo literarno delo. — Dr. Krek in izobraževalno delo. — Pero Rogulja: Dr. J. E. Krek in Hrvati. — A. V.: Dr. Krek in prvi rod „Danice". — Delo na verskem polju. — Spomin.
Prim. o spomenici in 50 letnici: Zatajena 50 letnica. UT 1917, št. 11. — Dr. Drag. Lončar: LZ 1917, 320. — Straža 1917, št. 37.

† 8. okt. 1917 v Šent Janžu, pokopan v Ljubljani. Nekrologi (najvažnejši) in spomini: Abditus (Alb. Prepeluh): Nekaj spominov na dr. J. E.

Kreka. LZ 1918, 14—21. — Bogoljub XV (1917), 332—4. — Č XI 249 a — 250 a. — Iv. Dolenec: Po gorah in cestah. Iz spominov na dr. Kreka. DS 1917, 309—314; Iz zapuščine Krekove (Prevod iz Gautiera „Comédie de la mort"). DS 1918, 164—5; Krekova binkoštna pesem. Mentor X, 189—190. — DS 1917, 304. (Naznanilo smrti). — Dol. nov. 1917, št. 29—31. Ob obletnici deklaracije. Dol. nov. 1918, št. 21, 22. — F. S. Finžgar: „Faut, ti tega ne razumeš!" Kreku v spomin. DS 1917, 306—8. — Govor Fr. S. Finžgarja ob Krekovi akademiji Glasb. Matice 21. apr. 1918. Slovenec št. 91. — Dr. Drag. Lončar: Ob smrti dr. J. Kreka. LZ 1917, 611. — Joža Lovrenčič: Kreku (pesem). DS 1917, 305. — Dr. Jos. Mantuani: Carn. VIII (1917), 262—9 (s sliko). — A. Melik (A. Loboda): Slovan XV (1917), 254. — Dr. J. Samsa: Ob grobu dr. J. E. Kreka. Mentor X, 29—31. (Ponatisnil Slovenec 1917, št. 287). — Slovenec 1917, št. 231—236. — SN št. 231 in sled. — Fr. Smodej: Govor na Krekovi akademiji 18. apr. 1918. SN št. 89. — Al. Stroj: Duh. pastir 1917, 620—3. — UT 1917, št. 21. — O. Župančič: LZ 1917, 610.

Dr. Krekov spomenik. Poziv na prispevke v časnikih in DS 1917 št. 9—10 (ovitek). — Dr. Krekov spomenik: DS 1918, 50—1. — Ferdo Kozak: O osnutkih za Krekov spomenik. LZ 1918, 294—5. — Dr. Jos. Mantuani: DS 1918, 66—72.

Dr. Krek kot hribolazec. Slovenec 1917, št. 244—246, 251, 255, 259, 261, 262. (Ponatis spisa: „Iz Trente črez Luknjo" v Plan. vestniku 1904, št. 1—4). — Zbirka Krekovih izrekov v parlamentu. Slovenec 1918, št. 270. — Dr. Krek v Avguštineju. Slovenec 1918, št. 296.

„Luč. Almanak hrvatskog-slovenskog katoličkog narodnog djaštva 1918", posvečen „Spominu jugoslovanskega veleuma dr. J. Ev. Kreka", je prinesel sledeče članke o Kreku: Ivan Dolenec: Dr. Krek in naše svetno izobraženstvo (9—19). — Dr. Djuka Kuntarić: S drom J. E. Krekom u Beču (36—39). — Dr. Stjepan Pelz: Uspomena na dra. Kreka (103—110). — O. Leonardo Kalac: Dr. Janez Krek kao profesor filizofije (195—6).

Lah Ivan dr., LZ 1918: Otokar Theer. 40—3. — Viktor Dyk. 97—101. — Rod Julija Klemenčiča (O romanu češke pisateljice M. Gebauerjeve) 275—283, 406—412, 490—5. — „Ruch" in Mladika. 762—770.

† Lampe Evgen dr. (umrl 16. dec. 1918). Cerkv. glasbenik 1918, 100. — DS 1918, 248. — Dr. J. Mantuani: Carn. 1918. — Al. Ušeničnik: Slovenec 1918, št. 291. — SN 1918, št. 298. — UT 1918, št. 29.

(Lampe Frančišek dr.) Andrej Kalan: Ustanovitelj Dom in Sveta. DS 1917, 2—4. — Dr. J. Krek: Dom in Svet živi. DS 1917, 6—7.

Lenard Leopold dr., Henryk Sienkiewicz. DS 1917, 67—69.

† Levec Franc. Bibliografiji v Carn. 1917, 23 še dodaj dr. Janko Bezjakovo Biografijo o Levcu v DS 1917, 240—5, 293—301, 354—360. —

Harambaša (Fr. Podkrajšek): DS 1918, 51—2 (Levčev iprispevki v dijaški: „Torbici" l. 1862). — Dr. J. Šlebinger: Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1918, 43—46 (s sliko).

Levstikova sodba o Jurčičevem „Desetem bratu". K 50letnici Desetega brata priobčil Oton Župančič. LZ 1917, 40—47. — O Fr. Levstiku gl. **Žigon Avg. dr.**

Maceluh Evgen. Ševčenko, pesnik prostosti Ukrajine. Slovenec 1917, št. 181.

Mal Jos. dr., Doneski k Vodnikovemu življenjepisu. Za stoletnico pesnikove smrti. DS 1918, 174—189, 1919: 46—7.

† **Maselj Fran - Podlimbarski** (umrl v Pulkavi pri Oberhollabrunnu na N. Avstrijskem 20. sept. 1917). Dr. Fr. Ilešič: LZ 1917, 600—3, 655—9; 1918: 261—6, 560—7. — Ladislav P.: Slovan XV, 246—7. — M. Pugelj: Fr. Maslju v spomin. (Pesem). Slovan XV, 201. — UT 1917, št. 19. — Iv. Vrhovnik: Iz življenja Podlimbarskega. Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1919, 30—35.

Mohorič Fr. dr., Radoslav Razlag. ČN 1918, 1—56.

† **Muha Janko.** Učitelj v Ajdovcu pri Žužembergu; padel v 11. laški ofenzivi v sept. 1917). Dol. nov. 1918, št. 8.

Nachtigall Rajko dr., Vatroslav Jagić 1838—1918. K osemdesetletnici. LZ 1918, 724—736.

— Važnost latinskega dela brižinskega kodeksa in njegovih pripiskov za vprašanje o postanku in domovini slovenskih odlomkov. (Freisingensia III.) ČJKZ I, 1—63.

† **Novak Alojzij** (šolski ravnatelj). E. Gangl: UT 1917, št. 15.

Omerza Fr., Rimska satira. DS 1917, 234—7, 285—8.

(Parma Viktor). Šestdesetletnik. F. G(ovekar): SN 1918, št. 41.

† **Perušek Rajko** (umrl na Dunaju 25. febr. 1917). SN 1917, št. 46. — Dr. J. Šlebinger: LZ 1917, 220; Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1918, 49—50 in v Carn. 1917, 133—7 (s sliko).

† **Pfeifer Viljem** (umrl v Krškem 9. dec. 1917). Slovenec 1917, št. 282.

Poberin Ladislav, Kako se je godilo slovenščini pred 70 leti? Popotnik 1917, 164—171.

† **Podkrajšek Fr.** (Harambaša). Dr. Iv. Lah: Pismo na oni svet (Fr. Podkrajšku-Harambaši v spomin.) LZ 1919, 62—3. — Iv. Vrhovnik: Carn. 1918, št. 3—4.

Pregelj Ivan dr. Mentor IX: Književni pomenki (Finžgar, Študent naj bo; Detela, Svetloba in senca; M. Elizabeta, Iz moje celice; Ks. Meško; Opeka, Rimski verzi; Fr. Omerzov prevod Iliade; L. Coloma, Boy), str. 71, 118—9, 152—3, 184—5, 219—220. Mentor X: 71—72, 192 (Milčinski, Mataj Tolovaj; Debevčevi Vzori in boji . . .).

— Dve sliki iz moderne slovenske lirike. Mentor IX, 204—9 (Oton Župančič), 252—7 (Silvin Sardenko).

— Ivan Cankar. Literaren uvod v „Podobe iz sanj". Mentor X, 78—85.

— Iz poetike. (Roman. Novela. Impresionizem v slovstvu. Moderna drama.) Mentor X, 22—7, 67—8, 137—142, 178—180, 214—7.

— Prešeren — Bürger — Herder (Nekaj sorodnosti med Prešernom, Bürgerjem, in Herderjem). DS 1917, 127—9.

(Prešeren Franc). A. Kaspret: Prispevek k rodovniku Franceta Prešerna. ČJKZ I, 109—110. — Dr. Iv. Pregelj: Prešeren — Bürger — Herder. DS 1917, 127—9. — Dr. Avg. Žigon: Amor ch' al cor gentil: ratto s' aprende. Benevolenti. (1. Teorija; 2. Praksa: Dante in Prešeren; ital. „endecasillabo" in Prešeren.) Slovan XV (1917), 287—299. — Isti: Nov fragment iz Prešerna. (Odlomek lastnoročnega Prešernovega rokopisa iz obsmrtice „Dem Andenken des Mathias Zhop".) Slovan XV, 117—9. — Isti: Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870 (Ljubezni tiranija; Nebeška procesja; nagrobniki Čopu, Linhartu, Julijanu . . .) Slovan XV: 31—2, 86—8, 141—2, 196—9, 255—6, 321. — Isti: Krst pri Savici. Iz nameravanega predgovora k Prešernovi čitanki. LZ 1918, 413—429.

Prijatelj Ivan dr., Pesniki in občani. LZ 1917, 17—23, 314—320.

— O izdaji naših klasikov. O ureditvi naših klasikov. „Naša knjiga" (Priloga „Ljublj. zvonu") I (1917), št. 2, 3.

— Naši časopisi. (Nekaj misli in nasvetov.) LZ 1918, 201—216.

— Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak. ČJKZ I, 201—212.

Ramovš Franc dr., Delo revizije za Dalmatinovo biblijo. ČJKZ I, 113—152.

— Slovenistika v Jagićevem „Archiv für slavische Philologie". ČJKZ I, 227—233.

(Razlag Radoslav). Dr. Fr. Mohorič: Njegovo delovanje na polju slovenske književnosti in prosvete. ČZN XIV (1918), 1—56.

† **Reból Frančišek** (prof. v Šent Vidu nad Ljubljano, umrl 11. okt. 1918). Prof. L. Arh: Mentor XI, 111—2. — Dr. Jos. Mantuani: Carn. 1918.

Samsa J. dr., William Shakespeare. Mentor IX, 174—9, 210—5, 257—263.

† **Skvarča Stanislava M.** (Pesnica, učiteljica vnanje uršulinske šole v Ljubljani; umrla 25. dec. 1917). V. Steska: Carn. 1918, 103—4. — Venec hvaležnosti na grob M. Stanislavi: Slovenec 1918, št. 1.

Steska Viktor. Pred rojstvom Dom in Sveta. DS 1917, 4—7.

— Dr. Janez Schoenleben, kranjski zgodovinar (1618—1681). Ob tristoletnici njegovega rojstva. DS 1918, 235—9.

Ob Schoenlebnovi novi izdaji „Hrenovih" Evangelijev in listov l. 1672.

† **Stranetzky Kajetan.** Dr. Gv. Sajovic: Carn. 1918.

Strmšek Pavel dr., Ketto in Valjavec v Štrekljevi zapuščini. LZ 1918, 297—9.

Kettejeva burka „Naši dijaki" v dveh dejanjih in šest Valjavčevih pesmi.

† **Supanek Josip.** (Šolski ravnatelj, umrl v Celju 4. apr. 1917). Franc Brinar: Nekaj spominov. UT 1917, št. 8.

† **Škrabec Stanislav P.** (umrl 6. okt. 1918 v frančiškanskem samostanu v Ljubljani). P. Vinc. Kunstelj: Cvetje z vrtov sv. Frančiška 1918, 282—4 (s sliko) in Carn. 1918 (s sliko). — Dr. Ant. Breznik: ČJKZ I, 218—226. — Dr. F. Ramovš: LZ 1919, 81—88. — Č XII [illegible] — Dr. Iv. Pregelj: Slovenec 1918, [illegible] 244.

† **Trstenjak Anton** (umrl 17. dec. 1917). SN 1917, št. 288. — Dr. J. Šlebinger: SN 1917, št. 289; Carn. 1918, 108—110 (s sliko) in LZ 1918, 79.

(Trstenjak Davorin). Dr. Jož. A. Glonar: D. T. (1817—1890). Ob stoletnici njegova rojstva. Slovan XV, 266—273. — Dr. Fr. Kovačič: Str ža 1917, št. 91—93. — Poziv za Trstenjakov sklad. ČZN XIV (1918), 134—6; LZ 1918, 304. — (Dr. Fr. Ilešič:) Jugoslovan Dav. Trstenjak. SN 1917, št. 254 (6. nov.) — Dr. Ivan Prijatelj: Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak. ČJKZ I, 201—212.

(Verovšek Anton). Milan Skrbinšek: DS 1918, 49—50 (Nekrolog).

(Vilhar Miroslav). Ob stoletnici Vilharjevi. SN 1918, št. 203.

(Vodnik Valentin). Dr. p. Hugo Bren: Valentin Vodnik kot frančiškan. Č XI, 31—7. (Dodatek Brenovemu članku: Dr. J. Grafenauer: Č XI, 141—2.) P. Bren, Še enkrat: V. Vodnik kot frančiškan. Č XI, 213—220. — Dr. Iv. Grafenauer: Vodnikova „Ilirija oživljena", slavospev na slovensko zgodovino. DS 1917, 84—7. — Isti: Val. Vodnik — pesnik. Analiza njegovega pesniškega razvoja in značaja. Knezova knjižnica XXII (1918), 104—169. — Isti: O Vodnikovi pesniški zapuščini in o dosedanjih izdajah njegovih pesmi. ČJKZ I, 179—192. — Dr. Jos. Mal: Doneski k Vodnikovemu življenjepisu. Za stoletnico pesnikove smrti. DS 1918, 174—189 in 1919, 46—7. (Hiša, v kateri je umrl V. Vodnik; s slikama).

(Vraz Stanko). Dr. Rud. Andrejka: Na Vrazovem domu. Slovenec 1916: št. 230, 248, 261; 1917, št. 13, 14. — Dr. Fr. Kovačič: Vrazovo pismo Jurju Matjašiču (za god, apr. 1838). ČZN XIII (1917), 98—100. — Dr. Iv. Prijatelj: Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak. ČJKZ I, 201—212.

Vrhovnik Ivan (Iv. Poboljšar) Stolica slovenskega jezika v Ljubljani. Popotnik 1917, 8—16.

— Iz življenja Podlimbarskega. Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1919, str. 30—35 in v Carn. 1918, št. 3—4.

† **Wider Karel** (učitelj v Ljubljani; umrl 5 sept. 1917 v Podgorici v Črni gori). Jak. Dimnik in Eng. Gangl: UT 1917, št. 19, 22.

† **Zbačnik Lojze.** Anton Debeljak: LZ 1917, 280.

Žigon Avg. dr. Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870. Slovan XV (1917), 31—2, 86—8, 141—2, 196—9; 255—6, 321. (Nadaljevanje iz XIV. let.)

— Bridka zgodba iz Levstikovega življenja. (Levstikovi cilji in upi v Trstu; Levstik pri Vilharjevem „Napreju" v Ljubljani . . .) Slovan XV, 8—13, 41—46, 97—102, 154—161, 234—240.

— Nov fragment iz Prešerna (iz obsmrtnice „Dem Andenken des Mathias Zhop"). Slovan XI, 117—9.

— Amor ch' al cor gentil: ratto s' apprende. Benevolenti (Odgovor dr. A. Pavlici). Slovan XV, 287—299.

— Krst pri Savici. Iz nameravanega predgovora k Prešernovi čitanki. LZ 1918, 413—420.
— Čopova biblioteka. (Nadaljevanje.) Slovan XV, št. 1—12.
— Nov prispevek o Čopu. Carn. 1918, 12—37, 122—135.
— Prispevek k petdesetletnici. LZ 1918, 542—550, 617—631, 771—784. (Nadaljevanje v LZ 1919.)
1. Dunajska „Mladika" in celovški „Glasnik". 2. Mazepa, prevod Koseskega in Levstikova kritika. 3. Jurčič-Stritarjeva „Mladika".
† **Žun Valentin.** Dr. Rud. Marn: SN 1918, št. 245.

IV. Umetnost.

Ferjančič Fr., Cerkvenoglasbena liturgika. Cerkv. glasbenik 1917, št. 1—12; 1918, št. 1—12. (Nadaljevanje iz l. 1916; se nadaljuje v l. 1919.)
Gledišče, Slovensko narodno — zopet otvorjeno. Vlad. Levstik: Obnovitev ali preporod? Misli o „Narodnem gledišču". LZ 1918, 664—7. Dr. Iv. Prijatelj: SN 1918, št. 222. — Slovenec 1918, št. 224.
Poročila o gledaliških predstavah prinašajo redno ljubljanski dnevniki.
Humek Dragotin, Prva zbirka dopisnic po originalih slov. umetnikov izdala Umetniška propaganda v Ljubljani. UT 1917, št. 4. — Odgovoril „Rudi Gasperin": UT 1917, št. 6. — Humkov „Odgovor odgovoru". UT 1917, št. 7.
Ilešič Fr. dr., Češko narodno gledišče (divadlo) in Slovenci. SN 1918, št. 104, 106.
— Kde domov můj. (Češka narodna himna.) SN 1918, št. 123.
— Naše himne. SN 1918, št. 186.
Iz dveh zagrebških umetniških atelijejev: Marko Rašica, Fran Berneker. DS 1918, 103—4.
Kimovec Fr. dr., Zunanji vplivi na slovensko narodno pesem. DS 1917, 103—7, 207—212.
Naša cerkvena pa tudi svetna narodna pesem je doživela koncem 18. in v prvi polovici 19. stoletja velik preobrat pod tujim vplivom. Na cerkveno glasbo je v prvi vrsti vplivalo [illegible] italijanske opere, na svetno pa [illegible] zborov.
Kogoj Marij, O umetnosti, posebno glasbeni. DS 1918, 26—8, 92—6.
Kozak Ferdo, O osnutkih za Krekov spomenik. LZ 1918, 294—5.
Lovšin Vinko, Ob 25 letnici „Cecilijinega društva ljubljanskih bogoslovcev v duhovskem semenišču. Cerkv. glasbenik 1917, 18—21.
Mantuani Jos. dr., Franc Gerbic. Nekrolog. Carn. 1917, 137—8.
— O umetniških slogih. DS 1918, 15—9, 117—122.
— Spomenik za dr. J. E. Kreka. DS 1918, 66—72.
— Šolan. DS 1917, 57—60.
[illegible]
Podkrajšek Fr., Kam so prišle slike iz nekdanje katoliške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? Carn. 1918, 204—5.

Porenta Gašpar, Lepa knjiga. DS 1917, 95—7.

O zgodovinskem razvoju lepe knjige in načelnih vprašanjih knjižne ilustracije.

— Smrekarjev Martin Krpan. Mentor X, 131—6.

Prelovec Zorko. (Poročila o koncertih „Glasbene Matice" in drugih glasbenih prireditvah): UT 1917, št. 2, 3, 5, 8, 10, 12, 13; 1918: št. 10.

— Avguštin Štamcar. (Nekrolog.) UT 1917, št. 3.

Premrl Stanko, Cerkveni glasbenik 1917: Cerkvena glasba v hrvatskem Primorju, zlasti na Trsatu in okolici. 35—7. — 1918: Nekoliko statistike o orgljah v ljubljanski škofiji. Št. 1—10.

— Zagovor slovenske moderne glasbe. DS 1917, 64—66.

— (Poročila o koncertih in glasbenih publikacijah: DS 1917—1918.)

Razstava. XIV. umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu: Izidor Cankar: DS 1917, 253—4. — J. D.: Slovenec 1917, št. 214. — Iv. Zorman: LZ 1917, 664—666.

— XV. umetniška razstava: Iv. Zorman: LZ 1918, 801—5. — K. D.: Demokracija I, 307—310. — Slovenec 1918, št. 274.

Rodin Auguste (Nekrolog o francoskem kiparju). Iv. Dornik: DS 1918, 52—3. — Gašpar Porenta: Mentor X, 154.

(Smrekar Hinko). O ilustracijah k Levstikovemu „Martinu Krpanu". K. D.: Demokracija I, 81—4. — G. Porenta: Mentor X, 131—6. — Dr. Milj. Zarnik: LZ 1918, 222—4.

Stabej Jos. R., Umetnost in vojni spomeniki. Č XI, 131—3.

Steska Viktor, Henrik Dejak (slikar, umrl 6. okt. 1917 v Ljubljani). Carn. 1917, 251—3.

— Slikar Matija Koželj (1842—1917). Carn. 1918, 1—12.

Tratnik Fran, Aforizmi o umetnosti. LZ 1918, 436—8, 679—680.

(Vavpotič Ivan). Ilustracije k Milčinskemu „Mataju Tolovaju". K. D.: Demokracija I, 81—4. — Dr. Milj. Zarnik: LZ 1918, 220—221.

Vurnik Ivan, Iz modernega umetniškega mišljenja. DS 1917, 63—4.

V. Prirodoznanstvo. Matematika. Tehnika.

Čermelj Lavo dr., Najnovejše o Röntgenovih žarkih. Slovan XV (1917), 133—6, 188—190, 316—8.

— O številu prvin. Demokracija I, 63—4.

Flerè Pavel (F. Palnak). Slike iz živalstva. Zvonček 1917, št. 6—12; 1918, št. 3—10.

Humek Dragotin (Stric Tone). Čudovite živali iz pradavnih in sedanjih dni. Zvonček 1917: 9—12, 90—2, 182—5; 1918: 33—35 (s slikami).

Kuščer Ljudevit, Donesek k jamski favni. Carn. 1918, št. 3—4.

Paulin Alphons, Iris Cengialti Ambrosi und Centaurea alpigena Paulin, zwei für Krain neue Pflanzen aus den Wocheiner Alpen. Carn. 1917, 93—109.

— Über die in Krain adventiven Euphorbia-Arten der Sektion Anisophyllum. Carn. 1917, 228—235.

Pengov Frančišek, Mentor IX: Med raznimi stanovi. (Pridelovalci žita in sočivja. Pri mlinarjih.) 8—12, 44—9; 88—92. — Srce. 105—9. — Med pomorščaki (o ribah). 136—146. — Žveplenka. 165—172. — Smodnik. 194—8. — Brezdimni smodnik. 241—252.
Mentor X: Sladkor. 5—11. — Milo. 59—65. — Želodec & Comp. 91—99. — Kost. 170—3.

— Podobe iz narave. Ilustriral Anton Koželj. 2. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu 1917. 8°. 80 str.
Poročilo: Dr. Angela Piskernik: DS 1918, 101—2.

Ponebšek Janko dr., Naše ujede I. del: Sove. Z 10 podobami in 8 prilogami. Ponatis iz „Carniole 1915—1916. V Ljubljani. 1917. Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko". V. 8°. (IV) — 155 str. — 8 listov prilog.
Referati: Č XI, 150—1 Prof. Fr. Pengov. — Popotnik 1917, 31—2. Dr. Leop. Poljanec — Slovan XV (1917), 82—3 Alb. Sellškar — UT 1917, št. 3 Milan Lovič. — Laib. Zeitung 1917, št. 45 (24. febr.) — Lovačko-ribarski viestnik XXVI (Zagreb 1917), 12. R(össler dr. Erv.) — Ornitholog. Jahrbuch XXVIII (Hallein 1917), 163. K. Kněžourek

— Naše ujede. II. Kragulji — Accipitres. Jastrebi — Vulturidae. Sokoli — Falconidae. Carn. 1917: 57—70, 203—228; 1918: 67—85, 158.

Sajovic Gvidon dr, Nekaj o užitni zelenjavi na prostem. Sava 1917, št. 14 (Jakec Travojed).

— Ornitologični zapiski za Kranjsko v letih 1914 do 1916. Carn. 1917, 70—93.

— Rjavi lunj. Carn. 1917, 261.

— Skalni podor v Kokrski dolini l. 1917. Carn. 1918, 107—8.

— Zapiski iz ptičjega življenja na Kranjskem v letih 1917—1918. Carn. 1918, št. 3—4.

Seidl Ferdinand, Rastlinstvo naših alp. Prispevek k spoznavanju slovenske zemlje. Ljubljana 1918. Založila in izdala Zvezna tiskarna. M. 8°. 224 str.
Z „Imenikom omenjenih rastlin" pomnožen ponatis iz Slovana. (Glej Carn. 1917, 182.)
Poročila: Darvinizem na Slovenskem. Č XI, 137—9. — LZ 1919, 58—9 Sc. Brodar.

— Zemeljski potres pri Brezjah in Krški vasi dne 29. jan. l. 1917. Carn. 1918, 43—60.

— Der diluviale See von Prečna bei Novo mesto. A. Entwurf der geologischen Geschichte des Tales der Krka und des Beckens von Prečna. Carn. 1918, 146—152.

— Die in Krain und Görz-Gradisca 1914 beobachteten Beben. Allg. Bericht und Chronik der in Österreich 1914 beobachteten Beben. Nr. XI. 1917, 29—53.
Referat: Carn. 1918, 91—2 Anton Melik.

Svetina Ivan dr, Diferencialne in integralni računi. Mentor IX, 23—8, 69—79, 115—7. (Nadaljevanje iz Mentorja VIII.)

Zapiski.

Kam so prešle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? Oltarno sliko križanega Rešitelja sem zasledil v „hiralnici“ v stari Kravji dolini (sedaj Radeckega cesta) v II. nadstropju na hodniku na levo. Precej sem jo spoznal za ono, ki je za časa moje ministrantovske službe kitila oltar špitalske cerkve. Neka usmiljenka mi je potrdila, da je i ona čula, da jo je slikal Kühnl. Dasi sva pa z moj strom Zajcem, ki me jes premljal, iskala podpisa umetnikovega na njej, ga nisva mogla izslediti. Slika Kristusova je malo premesnata, ima pa vrlo lepo, idealno krasno glavoter je še zelo dobro ohranjena. — Potem sva jo mahnila v kapelo nove bolnice. Na mah sem spoznal v njej stari, sedaj renovirani križev pot iz nekdanje cerkve. Živo sem se spomnil Šimna Cirenejskega na 5. postajališču, ki nosi nekako srednjeveško odelo kacega „Edelknabe“-ja temnosive boje, ter torbo ob boku; nadalje vojaka na drugi sliki, ki kaže pod križem onemoglemu Kristu — figo. — Takoj sem tudi spoznal Madono, ki je nekdaj stala nad šatoriščem v stari cerkvi, toda le fragment je še. Pod baldahin novega tabernaklja v ozadje so jo djali. Nima pa več širocega kositrenega in posrebrenega okvirja, obdanega ob straneh z zlatimi prameni, nego prilagoditi se je morala kamenitemu, v dnu baldahina se nahajajočemu. Krasno, milostno podobo so vsestransko — obrezali, da se je mogla stisniti pod „nebo“!! Zdaj jej je jedva jedna tretjina stare slike. — V govorilnici, kjer sem pričakoval prihoda sestre predstojnice, nad 70letne dame Vestfalke, ki je že za časa moje „cerkvene službe“ načelovala milosrdnicam, a je radi bolehnosti in starosti ni bilo na razgovor, sem stal pred podobo sv. Vincencija Pavlanskega, ki je v osmini njegovega svetkovanja bila na mestu, kjer je navadno zrla na nas, čestilce svoje, sv. božja Rodica — nad šatoriščem stare cerkvice — ta podoba je bila prvo, kar sem zapazil na sobni steni. Stopil sem pred njo. In pred staro znanko je hitelo pred mano več nego 40 let, ki so se potopila v večni ocean. Živo mi je bilo stopilo pred oči, kako sem, negodè tedaj, srečen bil, nepoznajoč sveta, ko sem odgovarjal Bitt für uns! o času, tako rano prošlem, ko smo čestili v osmini tega ugodnika božjega, in mehek sem postal, — zarosilo mi je oko. — Namestu z načelnico sem govoril z namestnico sestro Bernardino, Nemko, ki je že od leta 1863. v Ljubljani, a še danes ne umeje slovenski; zato smo govorili švabski. Kazaje na podobo redovnega ustanovnika sem trdil, da je imela slika svoj čas temnolakiran ozek okvir, danes novi in pozlačen in širok; a ona je nasprotovala, češ 43 let sem v Ljubljani in vedno je podoba jednaka in v onem okvirju. Šla je vprašat predstojnico. Ko se je s. Bernardina vrnila, mi je naredila poklon,

da imam tako izvrsten spomin. Predstojnica je potrdila, da imam jaz prav. Zlati okvir se je res umaknil temnolakiranemu ozkemu prvotnemu šele kesneje. Dognali smo: Slika sv. Križa v hiralnici je istinito oltarna iz špitalske cerkve. Istotako je križev pot od ondod, kakor tudi Madona nad šatoriščem. — Sliko, Decollatio s. J. Baptistae," ki se je nahajala v stari cerkvici pod korom, so nekam prodali. Deželnega odbora tajnik Josip Pfeifer je posredoval pri prodaji in bi vedel navesti kaj več*). Bogorodica Immaculata, v polčloveški velikosti, katero so stavili na oltar o „majski slavi" — v beli tuniki in modri, z zlatimi listi okičeni togi, katere glavo je kot nimbus obdajal zlat venec z zvezdami, je zapadla čudni osodi. Dali so jo kot dobitek v neko dobrodelno loterijo. Jaz za svojo osebo bi jo bil lepo hranil in dal za dobitek dva para kranjskih klobas. Dobil jo je, kakor trdi sestra prečastna, baron Lazarini v Smledniku, oziroma njegova grofinja soproga. — Božji grob (stari) se je prodal po posredovanju kanonika Antona Urbasa nekam na deželo v bližino, kjer je nekdaj župnikoval Urbas; niti s. Bernardina, niti s. predstojnica ni določno znala kam. Morda je ta božji grob slikal še rajni Langus. Lep je bil in meni je — seveda sem bil takrat ministrant — zelo imponiral. Trije rimski „soldati", tvoreč skupino: načelnik, naslanjajoč se na živ meč, a poleg njega dvoje vojakov s kopjema, pred grobom, in na strani, na desno in levo pojedin legijonarec, prvi starec v vsej moči moške dobe, sivobrad in drugi, mlad plavolas German, kojemu so segali dolgi kodri preko rame, sinjih oči, oba en profil, oborožena z bradljama. Kako so me zanimali tedaj! In te pinije z eksotičnim drevjem in rastlinjem vred! Kako sem si tedaj želel v Palestino, Ameriko in prekmorske dežele! Kako je človek mlad — neumen, fantastičen. — Na vsakem „oddelku" stare bolnice se je nahajal oltar. Po največ je stala na njem podoba sv. Device. Na žrtveniku kirurgičnega oddelka, mislim, za moške, pa je bila obešena nekdanja oltarna slika Rešitelja na križu, stara, zadimljena podoba. Menim, da je bila ta podoba, sodeč po njeni velikosti in starosti, oltarna slika v špitalski cerkvi, predno so jo zamenili z ono v začetku omenjeno. Ta slika je sedaj last sirotišča v Kočevju. — V Ljubljani dne 29. X. 1905. *Fran Podkrajšek.*

Za zgodovino akademije ljubljanskih operozov. Da spolnim, kar sem zadnjič obljubil[1]), hočem v naslednjem objaviti one zgodovino ljubljanskih operozov zadevajoče dokumente, ki jih hrani tukajšnji frančiškanski provincialni arhiv. Če jih, vsaj večino, priobčujem v celoti, storim to zato, ker so last zasebnega arhiva, ki ni vsakemu dostopen.

Šestero dokumentov imam pri rokah, pet jih zadeva akademijo operozov, eden pa njeno hčerko, akademijo filharmonistov. So pa: 1.) Spominski govor za umrlim prvim predsednikom akademije operozov

*) Iz zapuščine pok. Josipa Pfeifera je prešla ta velika Mommsenovem enim v deželni muzej, kjer se sedaj nahaja. *J. Vrhovnik.*

[1]) Gl. Carniola, 1917, str. 140, op. 2.

škofa grofa Kuenburga, da bi prevzel pokroviteljstvo akademije operozov. 3.) Predelana pravila akademije operozov. 4.) Seznam operozov izza časa, ko je bil dr. Marko Gerbec predsednik akademije. 5.) Kronologičen Janez Krst. Prešern-om. 2.) Povabilo naslovljeno na ljubljanskega knezo-zapisnik znanstvenih del, ki so jih operozi mej leti 1695—1716 v imenu akademije izdali. 6.) Povabilo ljubljanskih frančiškanov naslovljeno na filharmonike, naj bi sodelovali pri slovesni proslavi kanonizacije frančiškanov Jakoba iz Marke in Frančiška Solana.

Dokumenti pod 1, 2, 6, gotovo niso še bili objavljeni, niti, kolikor mi je znano, od zgodovinarjev vporabljeni. Onih pod 3, 4, 5, kakor je videti sicer tudi niso še imeli pri rokah, a so, vsaj ona dva, pod 3. in 4. skoro gotovo že v tisku izšla. Zveščič, ki vsebuje preurejena pravila s seznamom akademikov nosi namreč naslov; Statuta Siue Leges Recenter Stabilitae Nec non Nomina, Agnomina, Patria et Lemmata D. D. Academicorum Nobilis ac Eruditae Academiae Operosorum Labacensium. Labaci typis. Zveščič z zadnjič objavljenim „Razgovovorom“ in dokumentom pod št. 5. ima poleg tega še: Nouiter reuisa, ac reformata, et Typo recusa. Labaci formis Jo: Georgii Mayr Typographi An: Sol. 1714. Manj verjetno se mi zdi, da bi bil tudi: Syllabus DD. Academicorum, qui quodcumque opus academico nomine typis ediderunt, objavljen. Napis enega zveščiča ga sploh ne omenja, napis drugega ga sicer omenja, a kot parentetičen dostavek. Prepis tiskane predloge ta silab gotovo ni, ker je pisavec na več mestih pustil prazen prostor v svesti si, da nima še vseh del skupaj, in nekaj jih je pozneje na posebni prilogi vstavil. Po mnenju avtorja samega tedaj zapisnik ni popolen.

Kar še ni bilo ali skoro gotovo ni bilo objavljeno, namreč št. 1, 2, 5, 6. objavljam v celoti, drugo ne. Priobčujem sicer neizpremenjeno, le okrajšave pišem mestoma razvozljane in marginalne dostavke, ki jih ima zlasti spominski govor za J. K. Prešernom več, vstavljam na nakazanih mestih.

Memoria Preschirniana.

Illustrissimi et Excellentissimi, Illustrissimi et Reverendissimi, Perillustres Praenobiles, Clarissimi et Excellentissimi Nobiles, Admodum Reverendi, Excellentes Doctissimi Domini Domini Operosi Academici.

Quae nobis nuper ingentis laetitiae praebuit apparatum dies, dum ob inauditas ad Höchstatt in imperio contra Imperii hostes obtentas victorias uniuerso exultante populo, debitae exercituum Domino publicae soluebantur grates. Eadem nimirum XXVIII. Septembris dies vobis immensi luctus et maeroris constituit argumentum. Dum Illustrissimum et Reverendissimum D. D. Joanem Baptistam Preschern SS. Theologiae et J. U. Doctorem, Protonotarium Apostolicum, Comitem Palatinum Caesareum, Celsissimi ac Reverendissimmi Principis Archiepiscopi Salisburgensis Consiliarium intimum, Poetam Laureatum, Cathedralis Ecclesiae Labacensis Praepositum. Vestrum inquam primum Praesidem et Principem Academicum invidae mortis falx primum e medio demessuit neonatae Academiae florem Si cupitis extensius merita tanti viri vobis ob oculos poni, ex memorata sui tituli

[illegible] singula perbendatis, et inde quantam feceritis iacturam conspicietis. Neque sine singultu vestro licebit animum refletere ad meritorum seriem et ingentis spei lugubre detrimentum, dum singultns vestro Praesidi mortis attulerit cladem. Quis enim siccis occulis virtutum eius ennarabit centonem, per quas velut scallas sensim ab imo gradiebatur ad dignitatum honores? Praeludebat nimirum in fasciis iam et per humanarum litterarum pallestram quas in Patria inbibit quantus futurus sit hic Palladis Cliens. Primi moderatores non vani extitere augures sequuturorum honorum in cuius tenella indole legebant incunabula virtutum, dum fulgebant in eo Angelicae pietatis species, et futurae sapientiae specimina, quae iunctim ad vitae usque exitum coluit inseparabili nexu. Vix primis elementis iectis excitavit suae classis aemulos, parem tamen haud umquam vidit superiorem admittebat neminem, ut omnium Praecursor Joanes merito audire meruerit, tanta iam tum memoriae et ingenii pollebat felicitate, ut iusto etiam moderatorum suffragio primas semper publicorum praemiorum retulerit palmas virtutis indices.

Expleto hic summo conatu, imo inaudita felicitate sexennii tyrocinio, severiori disciplinae animum daturus Viennam petiit; vix degustato inibi Aristotelis libamine, iam propinare aliis caeperat sapientiae dictamina, cuius tanto amore [illegible]. Et omnium etiam primus sine ullo honorarii penso praestito, supremi gradus Philosophici laurea [illegible] unde suae nationi haberetur gloria, condecoraretur. Nec mirum semper primum et felicem fuisse, cum Primi et Feliciani dies eium in lucis et natalis primordia dederit. Neque tam lauro et aetate virentem verticem ausa est hunc Viennae saeviens pestifera lues dum per media licet pericula, suo toxico afficere, ad maiora servandum.

Theologicae demum disciplinae et Sacris litteris totum animum adiecit, cuius adeo sedulam navavit operam, ut praeter id solum agere videretur nihil. tantam equidem argumentorum, et difficillimarum quaestionum Professoribus, aut publice aut privatim disputantibus obiiciebat, vel sibi propositam dissoluebat vim, ut ipsi saepe stupore attoniti mirarentur profunditatem mentis, et ingenii sagacitatem. Et dum hic sibi thesaurizaret sapientiam, liberalis etiam extitit in informandis aliis, a quo certatim erudiri cupiebant.

Hinc expleto sacrarum scientiarum cursu, quo tempore stimulabatur Spiritus [illegible] scientia poleret, [illegible] sciendi auiditate ut quidquid [illegible] Salisburgum ad [illegible] Italicas et Gallicas pene omnes [illegible] ut omnium [illegible]

[illegible]

[illegible]

quod etiam eius maiori gloriae accedit, dum vix 28 annum excessit; nec latere diu inibi voluit sapientiae radius; Salisburgum denuo ad partem pastoralis oneris ferendi accersitur, ubi ad nives Canonicus, mox consistorialis Consiliarius, inde Archiepiscopalis Bibliothecae praefectus efficitur, in qua velut apis inter flores nutriebat cupidos sapientiae spiritus. Dum singulis his officiis summa laude praeesse videretur, adeo sui Principis affectum et aestimationem sibi conciliavit, ut ardua quaequae eius prudentiae comittenda non dubitaret. Hinc ad Brandenburgensem et Bavariae Aulam secretis expeditionibus ablegatur, ad Caesarem feudium investituram pro Archiepiscopo Ernesto petendam mittitur, quae omnia admirabili dexteritate confecit.

His experimentis sapientiae suae factis, fidem et existimationem sui apud Principem suum in tantum auxit, ut dum cum Passauiensi Episcopatu de suffraganeatu et Metropolitico iure plurimis annis in Romana curia ambigua semper lite altercaretur, Preschernius Vester deligitur ut suo tentaret iudicio tam scabrosos processus Romae iuxta suae prudentiae dictamen in ordinem collocare, finem tantae causae positurus. Accessit is Romanum Pontificem, informauit Sacrum Collegium, ingentes scripturarum tomos confecit, agitauit causam, et praeter omnium spem quod alias multis vigiliis, laboribus, et immensis sumptibus stetit, exiguo dumtaxat tempore pro Principe suo victoriam reportauit.

Dum subsistebat interim Romae exterorum Principum, Cardinalium, legatorumque cuius continua consuetudine ob linguarum peritiam. sermonis affabilitatem, et familiarium discursuum foecunditatem quos non sine gratioso lepore miscere noverat utebatur, ob singularium denique dotum virtutumque praerogativas omnium sibi amores deuinciebat.

Interim denuntiatur Cathedralis Ecclesiae Labacensis Praepositura uacare. Cardinalis Goes tum Caesaris Romae Juribus invigilans Preschernium cuius virtutem noverat ipse sapientissimus adit[3]) proponit conditionem quam favorabilis sese exhibeat, ubi in Patria in conspicuo etiam honoris gradu Caesari et Patriae utilem faceret suae sapientiae talentum. Annuit ille, sed et ad Cardinalis benignissime Caesar preces, Preschernio Vestro [cuius virtutum famam habuit iam inde commendatam] ad magis arcana negotia destinando, nisi unius invidia scenam mutasset.

Sed quam aegre Salisburgum suum amisit Preschernium uel ex eo liquet quod Archipraesul duplicatos stipendii et beneficiorum spondebat redditus, ut operam longiorem sibi nauaret; Caesareae uero spes gratiae praevaluit. Consiliarii tamen secretioris officio Archipraesul Preschernium condecorauit, annua pensione designata, torque aureo in collum iniceto, pendulo suae effigiei numismate Preschernium sibi in obsequium captivauit, ut suus etiam post hoc videretur a quo consilia captare consueuit.

Excelsi porro Carnioliae status multis quantum vis difficultihus obortis Preschernium in Deputatorum et Procerum Patriae Collegium assumpsere, ubi tanta assiduitate vigilantia et aequitate per quadriennium in maxime arduis temporibus lotis (ut dicitur et incontaminatis manibus praefuit, ut summam inde laudem et aestimationem ab uniuersa Patria tamquam publicae pacis et utilitatis studiosus consequeretur.

Quo tempore Academia etiam Vestra in ipsa sui origine de Praeside eligendo solicita, in Preschernium oculos deflexit, omniumque unanimi suffragio in Academiae Principem delegit.

[3]) Variacija: accessit.

[illegible] quia praematura mors in ipso aurorae nascentis limine nostras spes uno falcis ictu omnes deleuit. viginti duorum [illegible] corporis [illegible], a tertiana et dyarrhea principia malum sumens, quod sensium degenerauit in continuam duplicem, non sine aliqua latente malignitate quibus accessit singultus ab inanitione, quae adeo extenuavit corporis vires, ut consilium medicum de remedio consulens conclamatam spem repererit. Ergo ad [illegible]um, provisus biduo[4]) ante obitum die Sacris poenitentiae [illegible] Synaxis Viatico refectus, ut amicis astantibus excusserit lacrymas et exemplarem dederit sincere penitendi normam. [illegible] deseruerit, affectu et suspiriis coelum implebat atque oculos in altum vibrando suum cum Deo Pactum [illegible] familiari cratione quotidie recitabat. Dignare Domine [illegible] mei admittere, ut quoties oculos in coelum eleuauero [illegible] creaturarum [illegible]

[illegible] testamenti tabulis, summa breuitate maxima tamen [illegible] voluntatis ultimae dispositionem perfecit. Ergo vigesima octaua [illegible] notanda die, inter Confratrum et Sacerdotum Choros [illegible] pulsum Deo Creatori suo sapientem et sanctam animam reddidit.

Nec Vestri immemor stetit Academici Operosi, dum libros suos qui sellec[illegible] Vestrae utilitati et publicae usurae exponendos cauit, unde suum erga litterariam facultatem et [illegible] ut animum ad virtutem et sapientiam impelleret, etiam post funera affectum testari voluit. Dignus sane ut memoriam Academia Vestra [illegible]

[illegible] lacrymas et meroris frontem erigite, vivit ille Superis [illegible] numquam emoriturus, nisi illud lugendum restat, quod usuram vitae [illegible]. Parcarum id crimen est, quae intra 49 annorum [illegible] filamenta sapientis spiritus auro in aevum texenda tam subito [illegible]

[illegible] in candido eius pectore Momus inquirit, is sinceritatis leges [illegible] virtus eximia patentia amicis corda [illegible]

Vita [illegible]
[illegible]
[illegible] mortales afficiuntur
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[4]) [illegible]

II

Invitatio Academica Pro assumendo Patrocinio Academiae ad Celsissimum et Reverendissimum Principem et Episcopum Labacensem D. Ferdinandum Comitem de Khienburg directa.

Celsissime ac Reverendissime S. R. J. Princeps Domine Domine gratiosissime.

Puam plurimorum animos ad genuinae virtutis apicem anhelantes, quos Patria haec ingeniorum Mater progenuit, non ita pridem adeo incendit litterarum ardor, ut iunctis viribus et studiis perpetuum otio darent repudium, atque sub Operosorum Labacensium nomine Academiam instituerent.

Ea enim qua pollent ingenii felicitate quos liberalior natura dotavit, tum morum probitate tum mentis sagacitate, ad sapientiae fastigium totis viribus adlaborant. Si enim pulcherrima possessio est eruditio mortalibus, iuxta sapientis dictum: quid iucundius, quid ornatius unquam natum dare potuit, quam adeo instructa moribus animos, ut ad eam prosequendam, aut in posteros propagandam, nullis conatibus pareant.

Quemadmodum enim ignauia turpe vitium est, cum honestas invitat, ita labor ad litterarum cultum eximia virtus. Illae etenim Tullio asserente: Adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, in aduersis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur, quod si ipsi attingere, nepue sensu nostro gustare possumus, eas tamen mirari debemus, etiam cum in allis videamus.

Aliena exempla nobis facem praeferunt, et adaperiunt Musarum ianuam, ad insistendum domestico litterarum consortio, quae teste Lypsio, pacem dirigunt, bellum dirimunt, vitia virtutesque premunt, aut excitant, testes temporum, arbitrae meritorum. Praeclara etenim semper est aemulatio ad virtutis opus, nec segnius agere licet, quod libiut aliquando audacter aggredi.

Sed quoniam gloriosa facta, aut attentata, praesertim litteraria facultas plerumque osores reperit, qui vel improbant, vel contra nituntur tam honestis conatibus, vespertilionibus similes, qui lucem damnant suis contenti tenebris.

Ut securae proinde Apes Academicae in hoc Labacensi Alueari mellificare queant: Celsitudinis Vestrae Reverendissimae adgeniculatae benignum exposcunt, patrocinium, nec tutius intentae Laboribus suis operabuntur favis, quam sub tutela tanti Principis; cuius esca studium, eruditio ornamentum, sapientia cunctarum virtutem (sic) sedes.

Apum natura est asseuerante Plinio, ut Ducem quem deligunt tota veneratione diligant, nutibus obtemperent, operam deferant: cui forma eximia, gressus celsior, frons diademate candicans, Maiestate non aculeo armatus.

Academicus hic Senatus, dum Apum suarum imitatur instinctum ad Celsitudinem Vestram Reverendissimam suos merito deflectit oculos, ac eius se patrocinio submittere contendit, dum in ea delecti Protectoris et fautoris sui adaequata reperit insignia; in qua resplendent excelsa dignitas, et illustres natales, Maiestas in vultu residet, suauitas in moribus spirat; omnia denique ad summae virtutis famam composita relucent. Quidni obsequium etiam pollicetur et perpetuae gratitudinis monumenta, puando Celsitudo Vestra Reverendissima benigno ut speramus fauore hanc complecti non dedignabitur Operosorum Academiam. Sub cuius auspiciis incunabula prope collapsa, denuo erigere contendit ut radices altius agat, et succrescet imposterum si Diis placet, in maius gloriae et litterariae reipublicae incrementum. Ut proinde merito cum Ovidio mihi concludere fas sit:

Seribentem iuvat ipse fauor minuitque laborem

[illegible]

Kdaj so se operozi s to prošnjo obrnili na knezoškofa ni mogoče natanjko dognati, ker nima nikakega datuma. Da bi se bilo to zgodilo takoj ob vstopu akademije v javnost, tedaj l. 1701, se mi zdi malo verjetno. Takrat pač še niso mogli reči, da so njih „[illegible] prope collapsa". Pozneje, proti koncu Kuenburgove vlade (1701—11) se je moralo začeti kaj krhati, če jih niso sovražni, temo ljubeči netopirji prisilili iskati zaščite. Je-li grof Kuenburg bil kdaj pokrovitelj akademije ni znano, pač pa vemo, da je je njegov naslednik grof Kauniz sprejel v svoje varstvo. To priča spredaj sledeči delni seznam operozov izza predsedništva Dr. Marka Gerbeca.

III.

Statuta . . .

nouiter reuisa ac reformata . . .

Naravno so operozi „[illegible] prope collapsa" akademije s preuredbo društvenih pravil začeli popravljati. Sicer njih druga redakcija ne izkazuje mnogo novega, a nekaj le in delama še značilnega.

Poglavij imajo devet, kakor prva. Prva izdaja označuje kot namen akademije „rei litterariae exercitatio et incrementum". Nad tem so se morali nekateri spodtikati. Morda se jim je stvar zdela pretirano humanistična. Zato se prvo poglavje druge redakcije tako-le glasi: „Dei honor et gloria primarius, ac ei proximus rei litterariae exercitatio incrementum cinosura et scopus esto Academiae operosorum Labacensium." V prvi izdaji se zahteva, da morajo akademiki svoja dela ali pod samim akademiškim imenom, ali vsaj ne brez njega objavljati. Druga izdaja o tem molči. Bistvena sprememba obstoji v tem, da je bil po prvih pravilih predsednik stalen, po drugih pa ne. Četrto poglavje namreč določa: „Praeses Academiae finito triennio, ut omnia legitimo procedant tramite, trium praecipuarum facultatum serie potioribus nolis novus eligitur." So gotovo spoznali, da je od menjavanja predsednika pričakovati več življenja, kakor če bi bil stalen. Tudi podpredsednik je bil po novih pravilih voljen le na tri leta. Pač pa so bili tajnik in trije cenzorji stalni. Glede sestankov določa druga izdaja, naj se javen vrši ali meseca januarija ali februarja „ut Academiarum ubique mos obtinuit; zasebni pa kakor prej, štirikrat na leto. Razprava o poljubnem predmetu naj se bere ali govori, potem pa spravi „ad acta reponatur, quia suo tempore sub inscriptione Florilegium miscelaneum Operosorum Labacensium in lucem prodeat." Kronologičnega reda razprav po statutjih, nova pravila ne predpisujejo.

Catalogus

Ob Academicorum Operosorum Labacensium[1])

Protector.

Celsissimus ac Reverendissimus D. D. Franciscus Carolus, Episcopus Labacensis, S. R. J. Princeps, e Comitibus de Kauniz, Metropol. Salisburgen. et Cathedr. Plaisanien. Canon., nec non Collegiatae Eccl. Vetero Oettingae Praepositus etc. etc.

Lectio: Non violo violam. Placidus.

Praeses.

Praenobilis, Strenuus, ac Excellentissimus D. Marcus Gerbezius, Phil. et Medic. Doctor, Indyt. Stat. Carn. Intro-Physicus, S. R. J. Acad. Imp. Leop. Nat. Cur.

Ad inania numquam. Intentus.

Vice Praeses.

Reverendissimus D. Georgius Andreas Gladich J. U. D. Cathedr. Eccl. Labac. Canonicus.

[illegible]

Signat clementia regem. Inermis.

Actuarius.

Praenobilis D. Franciscus Christoph: Wogathej Incl. Vice Dom: Secret: et S. C. M. Fiscalis.

Loca florea circum. Congruus.

Academici

Ordine quo in albo Academico reperiuntur.

D. Joannes Bapt. de Perenberg, Styrus, Prasbergensis Med. Phys. Welsii Austriae.

Mella dabit. Facundus.

D. Franc. Bernardus Fischer, Labacens. Canon. Cathed. Labacen., Parochus ad S. Martinum et Consistorialis Passauiensis.

Arsuros per lilia ceros excudunt. Illuminatus.

D. Francisc. Ernestus Commes a Trautmansdorff, Styrus Graecensis S. C. M. Cónsil. Intim. Legatus Caes. In civitate Badensi Helwetiis.

Aui numerantur auorum. Illustris.

D. Joann. Bapt. Francol, Italus Tergestinus, Canon. Cathed. Eccl. Tergest.

Tantus amor florum et generandi gloria mellis. Industrius.

D. Paulus Ritter, Dalmata, Segniensis, S. R. J. Eques S. C. M. Consiliarius.

Sic pro melle malum. Laboriosus.

D. Urbanus Cavalier, Carn. Vellachensis, Parochus et Commissarius in Altenmark. (sic.)

Genio reperit pabula grata suo. Proficuus.

D. Joann. Andr. Kerschiner, Labacens., Parochus Canal., Celsiss. Princ. Episc. Passauiensis Consiliarius.

Prohibent cum pabula venti. Quietus.

D. Felix Bartholom. Gladich, Flumin. Med. Physicus ibidem.

Dum corpora languent. Promptus.

D. Adamus Balthasar Kuschlan, de Mosthal, Labac. Canonicus, et Parochus Labacen.

Ingentes uersant animos. Pusillus.

D. Franc. August. Bossio, Labacen. Medic. Universitatis Viennen:

Odor etiam a longe gratus. Sensibilis.

D. Rochus Maria Rossi, Italus, Patavinus, Histor. Vienen.

Hominique Deoque dona ferunt. Justus.

D. Christoph. Georg. Maytitsch, Styrus, Rainen: S. C. M. Camerae Viennen Consiliarius.

Rursum reuiuiscet. Uigorosus.

D. Julius Schmidt, Austriacus Vienen. Phil. et Medic. Doct. Universitatis Viennen

Nectar in pratis legit. Expeditus.

D. Joann, Antonius a Marburg, Goritiensis, J. U. Dr.

Venturaeque hiemis memores. Indefessus.

D. Joann. Casimirus Donadoni, Tergestinus, Inclyti Capitaneatus ibid. Secretarius.

Certos nouere penates. Expertus.

D. Franc. Sigismundus ab Utschan, Labac. Inclt. Universitatis Viennen.

Omnes operi instant. Feruidus.

D. Joann. de Forne, Mediolanensis J. U. Dr.

Gustasse nocet. Incautus.

D. Joann. Marius Crescimbeni, Romanus, Canonicus ad S. Stephanum Rotondo

Consulet rostro genus omne florum. Perspectus..

Joann. Josephus de Zannetti, Carn: Locopolitanus Med. Physicus.

[illegible] Genuinus.

D. Joann. Bapt. Kamnizer, Goritiensis Phil. et Med. Doct. Incl. Ducat. Carniol. Physicus.

Nunc ire uoluptas. Serenus.

D. Joann. Bapt. Boccolini, Italus, Spoletinus, Professor publicus.

Ille operam [illegible] Insomnis.

D. Franc. Ludovicus Püpier, Austriacus, Viennen. S. R. J. Eques et nobilis de Sterofeld. Phil. Chirurg. et Med. Doct., Physicus Melicensis.

Mutuato succo. Compositus.

D. Georg. Adamus a Grimschiz Lib. Bar. de Pallenstein, Portendorf et [illegible]nstein. [illegible] Assessor.

Omne uiretum sedulo obit. Cupidus.

D. Joann. Bapt. Weinizer, Carn. Ratschach., J. U. Dr.

Ti so bili toraj od l. 1701. ko je bil izdan prvi seznam, pa najmanj do l. 1712, ko je bil dr. Marka Grbec izvoljen za predsednika, na novo sprejeti v akademijo. Kakor vidimo je mej njimi precej tujih mož, nele izven Ljubljane, ampak tudi izven Kranjske, da celo Avstrije. Ni li to glavni vzrok, propada akademije? Kolikor bolj se je krčilo število v Ljubljani stanujočih operozov toliko manj življenja je bilo pri znanstvenih sestankih, dokler ni vse zastalo in zaspalo.

V.

Syllabus

DD. Academicorum, qui quodcumque opus Academico nomine typis ediderunt [6])

Anno 1695.

D. Joannes Stephanus Florantschitsch de Gaienfeld: Bos in lingua, seu Discursus Academicus de Pecunia Veteronova. Dicatas Amplissimo Praesidi caeterisque Academ. Operosis.

Anno 1696.

D. Marcus [illegible]: Victoria Carnioliae.

D. Joannes Casparus [illegible]: De Mumiis.

D. Joannes Georgius Gotscheer: Observationes Astronomicae circa stellas fixas et errantes. Item De Cometis.

D. [illegible] Paulus [illegible]: [illegible] et Votum, dicatum Excelsis Statibus et Deputatis Carnioliae.

Anno 1698.

D. Georgius Andreas L. B. de Galllenfels: Crisis Poetica ad turbatum Regni Poloniae statum in novi Regis electione. Cum annotatione Anonymi.

Anno 1699.

D. Marcus Gerbezius: Chronologiae Medicae Annus primus seu Constitutiones Anni 1697. Philosophice, Historice et Medice descriptae. Dedicatus Reverendissimo ac Illustrissimo D. Abbati Sitticensi D. Antonio L. B. a Gallenfels.

Anno 1700.

Idem D. Gerbezius: Chronologiae Medicae Annus secundus, seu Constitutionem Anni 1698 [illegible] fratribus L. B. Taufferer.

D. Joannes [illegible]: [illegible] Genethliaca [illegible] Serenissimi Principis Leopoldi Josephi et Porphyrogeniti Aug. Josephi et Amaliae Rom. Regis filii [illegible]. Item in electione Sac. Pontificis

[6]) [illegible]

Clementis XI: Omen Prophetiae Malachiae Archiepsc. Hyberniae de futuris Rom. Pontif. in nomine Jo: Francisci Albani Urbinatis, qui fit Clemens XI.

D. Eques Paulus Ritter: Croatia Rediuiua.

Anno 1701.

Nomine totius Academiae prodierunt. Apes ACaDeMICae Operosorum Labacensium.

D. Eques Paulus Ritter: Stemmatographia siue Armorum Illyricorum delineatio, Dicata Excellentissime D. Julio Friderico Comiti Bucellenio Supremo Aulae Cancellario.

Anno 1702

D. Marcus Gerbezius: Chronologiae Medicae, seu Constitutionem Ann. 1699. Dicata Celsissimo Principi Ferdinando ex Comitibus de Küenburg Episcopo Labacensi.

D. Joannes Stephanus a Grienfeld: Uotiua Parenesis, dum Illustriss. Comes Wolff. Weichard Comes et Dom. a Gallenberg in Locumtenentem et Praetorem Carnioliae inauguretur.

D. Franciscus Bernardus Fischer: Fsces Praetoriales, siue Honoris Judicii et Justitiae applausus. Illustriss. Comiti Wolff. Weichardo a Gallenberg dum in Locumtenentem et Praetorem inauguretur.

Item: Carmen gratulatorium intitulatum: Flores ACaDeMICI AeMonae DeCerptI Corde DeDiCatI Illustrissimo D. Laurentio Hueber S. C. M. Cancelario Regiminis etc.

D. Eques Paulus Ritter: Plorantis Croatiae saecula duo, dicata Jo. Ferdinando Com. ab Herberstein Ord. Meliten. Equiti.

Anno 1703.

D. Fransiscus Bernardus Fischer: Nouitiatus Sacerdotum Saecularium, dicat. Excelentssmo D. Jo. Frid. Comiti Bucelleni, Supremo Aulae Cancelario.

Item: Lignum vitae. Opus omnibus statibus utile. Dicatum Eminentissimo Cardinali, Principi Episc. Passauiensi Comiti Joann. Philippo a Lamberg.

Anno 1704.

D. Eques Paulus Ritter: Obseruationes Astronomicae, dedicatae Excelsis Statibus Carnioliae.

Anno 1705.

D. Marcus Gerbezius: Cronologiae Medicae Annus quartus, dicat. DD. L. B. ab Englshaus.

D. Joann. Bpsta Francol: Historia Sacra Cathed. Tergest. praelo parata

Anno 1706.

D. Georgius Sigismundus Pogatschnig: Lacrymae operosorum in funere Praesidis Academiae. Praelo paratum.

Anno 1707.

D. Georgius Andreas Gladich: Schola Crucis in tuba Pauli resonans, dicata Almae at insigni Congregationi S. Crucis et S. Philippi Nerii.

Anno 1708.

D. Joann. Rudolph. L. B. Coraducius: Poemata selectiora praelo parata.

Anno 1709.

D. Georgus Adamus L. B. a Grimbschitsch: Monita ap Principem Praelo. parata.

Item Sermo Academicus: Artium cultus Veterum cum Modernis computatio.

Anno 1710.

D. Marcus Gerbezius: De salubritate aurae Labacensis. Dedicat. Inclyto Magistratui urbis Labacensis.

D. Rochus Maria Rossi: Tributi testini festini d' ossequio, dicat. Celssis. Principi Franc. Anton. ab Harrach Archiepisc. Salisburgensi.

Item: Casilda. Oratorium dicatum S. C. M. Viennae Austriae.

Anno 1711.

D. Franc. Adamus ab Hochenwarth: Gazophylaceum auitae nobilitatis, tractatus genealogicus praelo paratus.

Anno 1712.

D. Franc. Bernardus Fischer: Vaticinium Caroli VI. Romanorum imperatoris, Regis Hispaniae etc.

D. Jo. Andreas de Coppini: Panacea Aemonensis.

Anno 1713.

D. Marcus Gerbezius: Intricatum Extricatum. Item: Opera omnia. Francofurti ad Maenum recusa.

D. Joann. Bptsta Werlosnig de Pernberg: Curationis Verno-Autumnalis, Purgationi, Venosectioni innitentis abusus.

Anno 1714.

D. Joann. Gregorius Thalbergius: Epitome Chronologica Memorabilium Nobilis et Antiquissimae Urbis Labacensis a condito mundi.

Rerum Labacensium Lib. V.

Historia Cathedralis Basilicae Labacensis.

D. Ioann. Iosephus a Zanetti: De morbis mulierum.

Anno 1715.

D. Joann. Baptsta Kamnizer: Dissertatio de morbo epidemico Labaci grassante An. 1715. Praelo paratum.

Anno 1716.

D. Franc. Ignatius L. B. Androcha: Genethliacon seu auguri in felici partu Serenissimi Archiducis Leopoldi primogeniti.

D. Joann. Baptsta Werlosnig de Pernburg: Historia pestis.

D. Marcus Gerbezius: Vindiciae medicae Curarum Vernalium.

Ne bila bi res vsa ta dela v imenu akademije izdana, oziroma za izdanj pripravljena, ne morem reči. Zdi se mi pa, da je avktor tega zapisnika vsa dela akademikov, ki jih je zasledil, obenem akademiji pripisal. Seveda je v tem slučaju [illegible]. Nisem imel vseh v rokah, nekatere pač. A že pri nekaterih teh nisem našel ničesar, kar bi kazalo, da so izšla v imenu akademije. Zato menim, da bo glede tega opreznost na mestu.

VI.

[illegible] Filharmonike k proslavi kanonizacije sv. Jakoba iz Marke in sv. Frančiška Solana.

Illustrissime et Reverendissime Domine Rector, Illustrissime Domine Vice-Rector, Caeterique Illustrissimi, Perillustres, Praenobiles, Clarissimi ac Consultissimi Domini Domini Academici Philharmonici Labacenses etc. etc.

Tanta profecto Musicae vis inest, ut merito Plutarchus neget, posse esse Rempublicam, quae Musicam lege non sanxerit. Divinusque Plato affirmet, mutatione Musicae, mutari debere Rempublicam; quare, ut refert Polibius, Arcades in dissensionem et Tyrannidem [illegible], quia non Musica [illegible] [illegible] Gallorum [illegible] Musicae [illegible] Musica. [illegible] Musicae, quod corda hominum [illegible] animalibus [illegible]

coguntur in retia illectae modulis aviculae, non fugiunt in Alexandrino lacu audita Musica pisces: trahit cythara cygnos Hyperboreos, contrahit, amiciciam lyra Delphinos inter, et homines, ut pene errare non possit, qui Musicam dixerit Omnipotentem, utpote quae non feris duntaxat et hominum dominetur cordibus, sed et Supremi Numinis iram placare Divinique furoris fulmina avertere sufficiat; quare Regius Psaltes, dum Nablio suo delictorum obtinuisset veniam, caeteros quoque ad propitium reddendum atque laudandum Deum in sono tubae, tympano in psalterio et cythara, in chordis et orguno invitabat, cuius et exemplum et documentum secutus Ambrosius, ut in Ecclesiis caneretur, instituit, atque adeo temporum decursu piissimus inolevit usus celebrioribus anni festis Deum suosque Coelites Cives Musicorum instrumentorum pulsu, intensione, inflatu ac vocum harmonia dilaudare.

Cum vero sub finem mensis Augusti anni currentis, festiua per octiduum in Ecclesia nostra in celebrem memoriam duorum nuper ab Ecclesia Orthodoxa ex Ordine nostro catalogo Sanctorum insertorum Sacerdotum videlicet Jacobi Piceni, ac Francisci Solani (quorum primus integram prope Europam percurrens et hanc Patriam, dum viveret, Apostolici sui zeli, animarum saluti studiose incumbendo saepius participem reddidit, alter vero Americae Apostolus et Musices amantissimus, quocumque pergebat, panduram suam secum deportabat, quam dum suavissime plectro tangebat, saepe in Dívinorum contemplationem extaticus abripiebatur) instituenda sit solemnitas, eandemque ad illorum honorem exquisitioni Musices concentu ac harmonia adaugere et magnificentiorem reddere magnopere exoptemus; hoc vero per inclytas Philharmonicorum Academias in aliis Regnis atque Provinciis, dum eiusmodi extraordinaria Canonizationis occurrant solemnia, gratiose ac meritorie praestari solere intellexerimus. Quare, ut par Labaci Neo-Canonizatis Sanctis Jacobo de Marchia et Francisco Solano exhiberetur honor, eorumque accidentalis in terris adaugeretur gloria; Supplices reccurrimus ad Illmum et Rmum D. Rectorem Illmum D. Vice-Rectorem, caeterosque Illmos, Perillustres-Praenobiles, Clarissimos ac Consultissimos Dnos Dnos Academiae Labacensis Phil, harmonicos, ac enixe obsecramus, ut pro Dei gloria ac antedictorum Neo-Sanctorum honore per solemne octiduum in memoriam Canonizationis celebrandam choro praeesse, ac gratiose providere dignentur. Quam gratiam Deus etc.

Illustrissimarum, Perillustrium, Praenobilium Clarissimarum ac Consultissimarum Dominationum Vestrarum

Humillimi in Christo servi N. Guardianus et Conventus
Labacensis Ord. Min. S. Franc. Strict. Observ.

Ta proslava kanonizacije je v prvi vrsti veljala sv. Jakobu iz Marke, ki je bil svoj čas provincijalni predstojnik takozvane bosenske vikarije h kateri so spadali tudi kranjski frančiškanski samostani. Dne 23. maja 1727. je sklenil svet ljubljanskega samostana kako in kdaj se ima slovesnost vršiti. Prvotno je določil 31. aug. kot začetek slovesnosti, poznejši definitivni program ima 23. aug. kot začetek in 31. aug. že kot konec. Vsak dan skozi osmino ima biti slovesna sv. maša s slovenskim in nemškim govorom, slovenskim pred, nemškim mej sv. mašo, popoldne slovesne večernice. Vodstvo petja je bilo izročeno regentu ljubljanskega samostanskega kora P. Zigmundu Skerpin[7]), ki naj saj k sklepni procesiji povabi

[7]) To je listi P. Zigmund Skerpin, rojen v Kamniku, ki so mu kranjski stanovi po smrti Schönleben-ovi poverili izpeljavo njegovega zgodovinskega programa. Pred vsem naj bi spopolnil in po napravljenem načrtu za tisk priredil „Carniolia

„tubicines provinciae ac alios musicos." Sploh se je celo aranžiranje njemu prepustilo. In ni dvoma, da je on avktor predstoječega povabila. So se li Filharmoniki odzvali vabilu ali ne, mi ni znano. Vspored slovesnosti[3]) jih sicer ne omenja, pa to še ni znamenje, da so odrekli sodelovanje, ker kora sploh posebno ne omenja.

To bi bili tedaj zgodovino ljubljanskih operozov zadevajoči dokumenti, ki jih hrani frančiškanski provincijalni arhiv. Mej njimi so tudi l. 1 01. tiskana pravila Filharmonikov, ki so pa že znana, zato jih le omenjam kot en nov znani izvod.

Dr. P. Hugo Bren O. F. M.

Peter Pavel Vergerij Starejši. V „Izvestjih Muzejskega društva" (l. XVIII. 190x, str. 81—86) sem priobčil kratek spis o znamenitem humanistu Petru Pavlu Vergeriju Starejšem, ki slovi kot prvi vzgojni pisatelj renesančne dobe. Podatke sem povzel zlasti iz A. Rösslerjevega spisa o Vergeriju (v „Bibliothek der kathol. Pädagogik", VII. str. 73—101. Freiburg, Herder, 1894.). Pripomnil sem takrat, da natančnega življenjepisa o njem se nimamo. Omenil sem tudi njegova pisma. Iz njih je črpal Muratori (Rer. Ital. SS. XVI.). Da je Vergerij pisal mogo pisem, so vedeli zgodovinarji; a bila so razen onih, ki jih je priobčil Muratori, neobjavljena. Šele l. 1887 je napovedal zbirko pisem italijanski učenjak Combi, ki pa je prej umrl, preden je mogel zbirko objaviti. Izdajo je oskrbel po Combijevi smrti Tommaso Luciani[1]). Od 146 pisem nekako ena tretjina do tedaj še ni bila priobčena. Žal, da izdaja ne ustreza, ker so pisma urejena alfabetično, t. j. po prvi besedi, s katero se pričenjajo. Tudi nima nikakih vednostnih in posebej zgodovinskih pojasnil. Oziral se je na njo A. Kucer v disertaciji o kardinalu Zabarellu[2]). Prav tako sloni na njej življenjepis Vergerijev, ki ga je sestavil K. A. Kopp[3]), ki pa ni povsem zanesljiv.

Zato je Vergerijeva pisma in zlasti do zdaj še nenatisnjena temeljito preiskal dr. Konrad Bischoff[4]). Iz te študije povzemljem naslednje

podatke, ki ž njimi popravljam, oziroma izpopolnjujem v začetku navedeni spis.

1. Že rojstno leto se je napačno navajalo. V imenovanem spisu in drugod stoji, da je bil Peter Pavel Vergerij Starejši rojen v Kopru l. 1349. Pravo bo, da je za 20 let mlajši. Rojen je bil namreč l. 1369 ali 1370. Kucer je v gori navedeni disertaciji o kardinalu Zabarellu, Vergerijevem dobrotniku, učitelju in očetovskem prijatelju, dognal, da je bil Zabarella rojen l. 1360. V pismu iz Kostnic (št. 122. v Combijevi zbirki) l. 1417 pa pravi Vergerij o Zabarellu, da je bil krog 10 let starejši kot on[5]).

2. Iz pisma št. 27. zvemo, da je bil Vergerij znan s senjskim škofom Ivanom, ki je umrl aprila l. 1392.

3. Pismo s št. 116., pisano v Padovi, nam pojasnjuje, da se je Vergerij l. 1401 mudil v rojstnem mestu Kopru (Justinopolis), ker je v Italiji kuga razsajala. Čital je tedaj Odisejo, ki mu jo je posodil Pallas Strozzi in Gorgija, ki mu ga je dal Jakob de Scarperia.

4. Pismo, št. 95., iz l. 1394, je pisano nekemu državniku in vojaškemu poveljniku, ki se mu mora Frančišek Kararski Ml. (Novello) zahvaliti, da je v Padovi zopet zasel vladarski prestol. O tem državniku pravi, da je pomiril Italijo, da je oprostil goriške grofiče iz rok hudih jerobov. Priporoča mu blaginjo Furlanije; svari ga, naj se váruje jeze Nemcev, od katerih je prišel umorjeni oglejski patriarh Janez. Ta državnik, ki je bil obenem tudi vojak, je Mihael de Rabatta, ki vemo o njem, da je bil oskrbnik posestev oglejskega patriarhata. V pismu št. 127. ga imenuje Vergerij svojega vplivnega prijatelja.

5. Iz pisma 113. vidimo, da je bil Vergerij prijateljki zvezan s Kozmom de Migliorati, poznejšim papežem Inocencijem VII., da torej ni bilo treba Zabarellovega posrédovanja, da je bil Vergerij sprejet v službo pri rimski kuriji. Tudi s „tajnikom“ ga nazivati nismo opravičeni. Vergerij se nikjer tako ne imenuje, tudi papež mu nikjer ne daje tega imena. V pismu 140. govori Vergerij samo o nalogah (officia), ki mu jih je Inocencij naložil.

6. Vergerijevega prijatelja Zabarella je imenoval protipapež Janez XXIII. kardinalom. Vsled takega izrednega povišanja se je prijateljstvo med Zabarellom in Vergerijem sicer nekoliko ohladilo; vendar se je Vergerij tupatam še vedno v pismih spominjal očetovskega prijatelja. Povpraševal ga je o raznih cerkvenih zadevah in priporočal mu razne osebe, da se zanje zavzemlje pri sv Stolici. Tako n. pr. mu priporoča v 17. pismu koprskega škofa Krištofa Zeno v povišanje, pa brez vspeha.

7. L. 1414 je prišel Vergerij v Bologno, kjer se je tedaj mudil protipapež s svojimi dvorjani. Tudi Kardinal Zabarella je bil tam. Oktobra l. 1414 je potoval z Zabarellom in papeževimi dvorjani v Kostnice. Navzočen je že bil, ko se je začel cerkveni zbor. V prvi javni seji,

[5]) „Nunquam oblivisci possum, quod quum me decennio aut circiter anteiret“

6. novembra 1414. je bil izvoljen razen treh drugih za števca glasov (votorum scrutatores) tudi Vergerij (Petrus Paulus de Justinopoli, canonicus Ravennatensis, decretorum doctor.) Ime njegovo se navaja zopet v poročilu o glavni seji, 7. julija 1415: njega in 13 tovarišev voli cerkveni zbor za spremljevalca cesarju Sigismundu, ki je potoval na Špansko, da bi pregovoril protipapeža Benedikta XIII., da bi se odpovedal papeški časti. V tem poročilu se imenuje Vergerij „juris utriusque doctor". Zdaj čitamo o njem šele l. 1417. Maja meseca tega leta so bili na zboru začeli razpravljati o vprašanju, ali ne bi bilo potrebno prej prenoviti vso cerkev („reformatio in capite et membris"), preden bi volili novega papeža. Del narodov (nationes) je menil soglasno s kardinali, da je pravo prenovljenje cerkve mogoče samo pod papeževim vodstvom. Nemci in Angleži pa so polegnili s cesarjem Sigismundom, ki je hotel, da naj se cerkev prej prenovi in šele potem papež voli. 10. maja je povabil Sigismund kardinale, naj te obravnave do tedaj prekinejo, da bo Benedikt XIII. odstavljen in izvršena „reformatio in capite et membris". Kardinali pa so nastopili po predlogu Petra d'Ailly-a z novim volilnim redom: razen kardinalov naj bi volilo papeža tudi enako število prelatov. Po tem predlogu bi se bila menda res hitreje dosegla edinost. A ker ni v njem zahteve po prenovljenju, cesarju ni ugajal. Med cesarjevimi pristaši je bil tudi naš Vergerij, ki je 11. junija nabil na cerkvena vrata oster ugovor proti novemu volilnemu redu za papeževo volitev. Vergerij je odločno zagovarjal mnenje, da se mora prej vsa cerkev prenoviti, potem šele naj se voli novi papež. Njegov nekdanji prijatelj kardinal Zabarella, ki je bil o tem pogledu drugačnega mnenja in se je zvesto držal svojih kardinalskih tovarišev, je kmalu po teh dogodkih umrl, namreč 26. sept. 1417.

8. Prijateljstvo Vergerijevo in Zabarellovo se javlja tudi v skupnem slovstvenem delu. Omenjam delce „de arte metrica", ki še ni natisnjeno. Rokopis se nahaja v Padovi. Iz predgovora se vidi, da sta pri spisu skupno sodelovala [6]). V uvodu slikata lepoto pesništva; ne moremo ga pa prav ceniti, če ne poznamo metrike, ki se je o njem že veliko pisalo, a se vendar še vedno tako različno o njem sodi. Zato pojasnjujeta pravila metrike in skušata odstraniti nasprotja različnih pisateljev.

Omeniti je tudi modroslovno in bogoslovno razpravo „de Felicitate" (o sreči), ki jo je Zabarella Vergeriju posvetil. Pisana je [illegible] l. 1398, ko se je Vergerij mudil v Florenciji. Podlago za razpravo so dali skupni pogovori obeh prijateljev [7]). Vergerij je [illegible] knjige [illegible] sprejel in

[6]) [illegible]

[7]) [illegible]

se prijatelju za njo zahvavil v šegavih distihih. Že krog l. 1400 jo je prepisal in potem prepisu je bila natisnjena v Padovi l. 1655.

Dramo, ki jo omenjam na str. 84 (Izvestja 1908) z naslovom: „O poboljšanju mladeniške nravi“ nazivlje Bischoff veselo igro z naslovom „Pavel“ (Paulus). Objavil jo je prvi l. 1901 Müllner v „Wiener Studien“, 22, str. 232 ss. Vzgojna v pravem zmislu pesnitev pač ni, marveč dijaška burka je, posnemajoč antične vesele igre, s podučno namero.

Dr. J. Lesar.

Erjavec kot „jamar“. Pri iskanju „originalnih diagnoz“ sem našel v „Verh. zool.-bot. Ges. Wien 1854“ (str. 83) sledečo notico, zanimivo radi tega, ker nam kaže razmerje F. J. Schmidta do svojih „učencev“ in Erjavca - sedmošolca kot „jamarja“, ki prinese svojemu učitelju-Šnakšneperlajnu novo jamsko vrsto:

(Odlomek iz pisma F. J. Schmidta G. Mayr-u na Dunaju.) „Sie werden mich sehr verbinden, wenn Sie die Güte haben werden, bei der nächsten Vereinssitzung nachträglich zu erwähnen, daß das von Herrn G. Frauenfeld bei der Jännersitzung bekannt gemachte Carychium obesum von drei meiner lieben Zöglinge, nämlich von Hrn. Franz und Math. Erjavez und von Hrn. Skuliz, Studirende der 7. Gymnasialklasse zu Laibach, in der Obergurker Grotte während der verflossenen Ferien gefunden worden ist. Diese jungen Männer machen mir außerordentliches Vergnügen und sind nebst Herrn H. Hauffen unermüdlich, was zur Folge hat, daß fortwährend neue Entdeckungen gemacht werden“ etc.

Ljud. Kuščer.

Donesek k naši jamski favni. V septembru l. 1918 sem obiskal dve za zoologa „klasični“ jami na Krimu: Malo in Veliko Pasjico pri Zgornjem Igu. Našel sem v njih sledeče polže:

Zospeum schmidti Frfld. v obeh jamah,
Acme stussineri Bttg. v Mali Pasjici,
Acme gracilis Cless. v Mali Pasjici.

Obe jami sta razmeroma majhni in vnaprej že ni verjetno, da bi prebivalo v njih več vrst zospejev; vendar so iz njih popisane sledeče vrste in „varijetete“:

1. *Zospeum schmidti Frfld.*
2. — *lautum Frfld.*
3. — *amoenum Frfld.*
4. — *pulchellum Freyer.*
5. — *nycteum Bgt.*
6. — *aglenum Bgt.*

Ne morem še z gotovostjo soditi, vendar se mi zdi, da so to vse sinonimi! Vse vrste zospejev so zelo spremenljive, ravnotako tudi zospeum iz Velike in Male Pasjice, toliko glede oblike lupine kolikor glede skulpture in zobkov; zunanji zobek na „stropu“ zadnjega zavoja je pri nekaterih

eksemplarih več ali manj krepko razvit, pri drugih pa ni niti sledu o njem. Prvo, veljavno ime med navedenimi je schmidti Frfld. (Verh. zool.-bot. Ges. Wien, 1854, 33—34), ker stoji v dolocilni tabeli na prvem mestu; tudi večina individujev odgovarja popisu z. schmidti, medtem ko se ostala imena nanašajo pač na različne individualne varijacije.

Ljud. Kuščer.

Tiskovne pomote v članku: ***Ferd. Seidl, Zemeljski potres pri Brežicah in Krški vasi dne 29. jan 1917.***

Stran 45 V vrsti 20 od zgoraj naj stoji gibanja namesto gibanje.
„ 49 V razpredelnici I naj stoji skupno število 243 namesto 234.
„ 50 V Bessel-ovi formuli v opazki naj stoji 0 90 namesto 9 90.
„ 54 V vrsti četrti od zgoraj naj stoji skupin namesto skupni.

Društveni vestnik.

P. Stanislav Škrabec.

„Integer vitae scelerisque purus."
Hor. I. 22, 1.

To znano Horacijevo pesem so pred leti zapeli kostanjeviški kleriki na čast † p. Stanislavu Škrabcu, možu, ki jo je v polni meri zaslužil, možu, ki je o njem zapisal l. 1894, v „Ljubljanskem Zvonu" neki m. p. [1]), da je „veren in vesten, učen in pohleven, pravi krščanski redovnik." [2]) Precej časa je že poteklo v večnost, kar so bile te besede zapisane, ali ostale so resnične. Kedor je † p. Stanislava poznal, kedor je imel priliko ž njim občevati, ta je prišel do prepričanja, da je to mož v najlepšem pomenu besede, mož, ki zasluži, da bi se mu postavil spominik iz najdragocenišega marmorja.

Rojen je bil v Hervači ribniške župnije na Dolenjskem 7. prosinca 1844 leta. Očetu je bilo ime Anton, materi pa Marija, rojena Zobec. Novorojenčku so dali pri sv. krstu očetovo ime: Anton. Že v domači šoli je kazal veliko nadarjenost in izredno marljivost, kar je skrbne stariše napotilo, da so poslali malega Antona v ljubljanske šole, kjer je vrlo napredoval in od leta do leta kazal večjo nadarjenost. „Ljubljanski Zvon" piše: „Že na gimnaziji se je bavil ofer Stanislav se slovansko filologijo. Bil je tih in miren dijak, ki se je ogibal šumnih veselic in družb ter se resno bavil se svojimi ljubljenimi študijami." [3])

[1]) Morelj: prodnost Maks Pleteršnik.
[2]) Ljubljanski Zvon XIV. [illegible]
[3]) Ljubljanski Zvon XIV. [illegible]

Ko je l. 1907. umrl znani glasbenik p. Angelik Hribar, tedaj mu je napisal p. Stanislav v „Cvetju“ kratek nekrolog, kjer pravi: 44 let je te dni, kar sva ko gimnazijska učenca v Ljubljani oba v eni hiši stanovala, vendar v različnih stanovanjih. Poznala sva se le malo, ker nisva bila skupaj v šoli in naju vzori tudi niso bili popolnoma enaki. On, dasi šele v 6. razredu, je bil že nekak pevovodja na gimnaziji; jaz sem se vbijal z maturo in, kar mi je ostajalo časa, sem posedel v knjižnici.“ [4]) Iz tega nekrologa zvemo tudi, da je pri volitvi stanu vplival šestošolec na osmošolca. Pravi namreč nadalje: „Pri hiši, na Poljanah nekje, je bil majhen vrt, kjer sva se včasih sešla. In kaj bi bila govorila v tistih okoliščinah, ko o tem, kam sedaj? Jaz sem moral, pa tudi on je mislil slovo dati ljubljanski gimnaziji, in že je tudi vedel, kam hoče. Meni pa je prav njega poslala previdnost božja, da me je peljal tja, kamer me je klicala. Skupaj sva si izbrala novi imeni, vsak po svojem okusu, in skupaj vstopila ko kandidata v borno celico tedanjega predstojnika hrvaško-kranjske frančiškanske provincije, p. Salezija Volčiča, in par mesecev pozneje sva prejela redovno obleko, jaz na Tersatu 26. avgusta, on v Nazaretu 28. avgusta 1863.“ [5])

Ne smemo pa misliti, da je našega Antona Škrabca spravil v samostan le vpliv Hribarjev. Brez dvojbe je moral imeti zanj, ki je bil do skrajnosti skromen, veliko privlačno silo red, ki sloni na serafinskem uboštvu in je znan po svoji priprošči ni. Tudi je mogel upati, da bo imel v samostanski celici priložnosti dovolj za nadaljno učenje in raziskavanje, v čemer se ni zmotil, ker mu je predstojništvo šlo v tem oziru silno na roko in se ni zbalo precejšnih stroškov.

Po dovršenem novicijatu, ki traja eno leto, je bil poslan v Gorico, kjer je na kostanjeviški šoli zvršil prva dva letnika bogoslovja, ostala dva nato v Ljubljani, kjer je bil 3. avgusta 1867. leta v mašnika posvečen in je obhajal ondi tudi novo mašo. Ob tistem času je bila novomeška gimnazija še v rokah frančiškanov provincije sv. Križa. Kaj je bilo torej bolj umevno, kakor da je predstojništvo mladega nadarjenega patra takoj poslalo na novomeško gimnazijo za suplenta, kar je ostal do konca šolskega leta 1870., ko je politična oblast fračiškanom gimnazijo vzela. Gotovo se je p. Škrabec težko poslovil od priljubljene mu šole, vendar pa mu je bila tedaj odprta pot na vseučilišče, kamor so ga predstojniki poslali in sicer v Gradec, kjer se je neumorno učil skozi tri leta, na kar je napravil skušnje iz klasične filologije in slovenščine, vse z odličnim uspehom. Profesor slovenščine † Gregorij Krek, mu je celo rekel: Red si zapišite sami, kakršnega hočete; jaz bom z veseljem podpisal najboljšega.“

V precej srditem boju s prof. Hostnikom je bil nekako prisiljen, da je tudi sam omenil svoje uspehe na univerzi. „Mej starimi papirji ima (namreč „učena senca“ = učena tenj, to ime mu je tedaj dal prof. Hostnik) celo pismo sè štemplji in pečati, ki ga dozdaj ni še nikoli po-

[4]) „Cv.“ XXIV. str. 190.
[5]) Prav tam.

trebovala, in — nerada se baha — še nikomer kazala — razen enemu samemu človeku,*) ki ji je bil ob svojem času nekako najbliže, zdaj je, žalibog! pa pod zemljo že enajsto leto. V tem pismu torej se bere proti koncu: „Nach diesen einander bestätigenden und ergänzenden Leistungen beschloss die unterzeichnete Commission, Herrn P. St. pardon! recimo: Frauen M. Učena Senca — die Befähigung zuzuerkennen classische Philologie und slovenische Sprache am ganzen Gymnasium unter Gebrauch

P. Slavko Škrabec

der deutschen und slovenischen Sprache zu lehren." In posebej o gračini se bere mej drugim: „geradezu sehr befriedigend und Uebersetzung und Commentar der Chorstelle und enthält der letztere eine Reihe feiner Bemerkungen und einige selbständige ansprechende Textesänderungen.[5])

*) Kolikor sem mogel pozvedeti, je bil to p. Evgen Hegler, po rodu Ljubljančan, ki je s p. Škrabcem ob enem Hudiral na gratki univerzi in ma bil dober prijatelj ter jako izobražen mož. Umrl je na Kosanovici 27. prosinca 1887. leta star se le 43 let Cf. „Cv." VI. str. [illegible]

[5]) „Cv." XVI. 2 c.

Proti istemu prof. Hostniku zatrjuje tudi, da se je že, ko je še v Ljubljani v šolo hodil, začel učiti ruščine. „In učil sem se je," pravi, „to se ve da, po malem, koliker so mi pripuščali čas in pripomočki, vse nadalje." [8]) Po končanih študijah (1873) je bil nastavljen na Kostanjevici v Gorici za lektorja na frančiškanski gimnaziji, kar je ostal do pozne starosti. L. 1876 je napravil v Gradcu izpite za profesorja. Mimogrede je poučeval tudi bogoslovce. [9])

Kot lektor je bil jako temeljit in je gorečnost za znanstvo znal vcepiti tudi v srca mladih klerikov. Z manj nadarjenimi je imel občudovanja vredno potrpežljivost, vsako nemarnost in površnost je pa strogo obsojal, ne da bi bil kedaj komu delal krivico. Jako natančen je bil za lepo branje, za kar je imel silno razvit posluh. Na pravi naravni povdarek, ki ga zahteva stavkova smisel, je polagal veliko važnost, zlasti pa je bil velik nasprotnik načina, kakor se navadno bero grški in latinski pesniki več ali manj po vseh naših gimnazijah. Navadno namreč tako bero, da je slišati le ritmični povdarek, na besedni povdarek se malokdo ozira, zlasti v latinščini, kjer ni zaznamovan, kakor v grščini. Kedor ima tudi le malo posluha, hitro čuti velikanski razloček mej tako imenovanim škandiranjem, ko se posamezne stopice bolj ali manj suhoparno naštevajo ali sekajo ter mej pravim naravnim branjem, ko se pri vsaki posamezni besedi vse ob enem razodeva: ritmični in besedni povdarek ter dolgi in kratki zlogi. V začetku nam je tako branje kajpada delalo precej preglavice, ali ko so bile prve težave premagane in smo se v ta način branja nekoliko vživeli, tedaj je bil naš trud bogato poplačan, zakaj odprle so se nam oči in spoznali smo lepoto stare klasične poezije vsaj po njeni vnanji obliki, tako da se nam je zdelo navadno šolsko škandiranje nekako otročje in smešno.

Ko nas je naš Stanko — tako smo ga navadno imenovali — vpeljal v to skrivnost in nam s par besedami izrazil svojo zadovoljnost z vspehi, tedaj nam je začel odpirati notranjo vrednost grške in rimske poezije. Predvsem je zahteval, korektno prestavo, ki je najtrdniša podlaga za pravo umevanje klasikov, za kar smo imeli na razpolago, ne raznih „Freundov" in preparacij, temveč dobre in precej obširne besednjake. Nato smo ob njegovi roki skupno prestavljali in ni miroval, dokler ni bil vsak stavek vsestransko pravilno prestavljen.

In njegovo razlaganje! Tu si ga moral slišati: to ni bila navadna suhoparna filologija, ki se opoteka in lomi okoli korenin in koreninic, tu je bil pred vsem duh, ki živi v vsakem velikem klasiku, duh, ki ga je rajni vedno in povsod upošteval ter v vsej globokosti umeval. Duhovite stvarne in besedne opazke, ki so nam pričale o njegovi vsestranski izobraženosti, je kakor iz rokava stresal. Zahteval je pa seveda tudi, da smo pri ponavljanju prestavo z razlago ob enem natančno znali.

[8]) Cf. „Cv." XV. 11 b.
[9]) Cf. „Cv." XXIII. 3 b c.

Še danes se spominjam, kako nam je, ko je prilika tako nanesla, dobro razložil znani latinski pregovor: „de mortuis nil nisi bene“. Ta pregovor namreč navadno tako umevajo, kakor bi bilo sploh prepovedano o mrtvih kaj slabega govoriti, kar je vendar malo prestrogo. Le pomislimo, kaj bi bilo še zgodovino, ki vendar navadno govori le o mrtvih in pove o njih marsikaj slabega. Zoper ta pregovor, ako ga vzamemo v zgornjem strogem pomenu, bi se pregrešili celo pridigarji, ki tudi večkrat povedo iz življenja mrtvih, kar ni ravno hvale vredno. Kje je tukaj zmota? — V slabi, netočni prestavi! V latinščini namreč ne stoji: „nisi bonum“, kar bi imelo seveda omenjeni pretirani pomen, temveč „nisi bene“. Ta zadnja beseda pa pomeni: „na dober način“ ali recino „iz dobrega namena“. Iz dobrega namena pa res smemo tudi o mrtvih kaj slabega povedati.

Ali kaj bi govoril dalje? Kedor je pazno bral platnice „Cvetja“, ta je že iz ondi raztresenih opazk lahko spoznal, kako dobro je bil ta učenjak podkovan v klasični filologiji.

Kaj pa šele v filologiji slovanski, ki je glavni predmet platnic. Tu vidimo mojstra vseh mojstrov, naših učenjakov prvaka.

Leta 1880. je bilo „Cvetje“ rojeno v solnčni Gorici. Že prvi zvezek je prinesel znamenito obljubo: „Ako bo našlo „Cvetje“ zadosti podpore in obilno število slovstveno izobraženih bravcev, prinašalo bo tudi na zavitku različne literarne, zgodovinske ali jezikoslovne črtice ko znanstvena pojasmila in opazke k spisom, ki bodo stali v listu“ [10]).

Drugi zvezek že v resnici prinaša obljubljene „opazke, literarne, jezikoslovne in druge“, o čemer se vsak lahko sam prepriča, ako nima platnic pri rokah iz 2. snopiča jezikoslovnih spisov p. Stanislava Škrabca str. 92 sl., kakor jih izdaja „Leonova družba“.

V tretjem zvezku na zadnji strani platnic pa se naš učenjak že mora braniti zopet napad na njegovo jezikoznanstvo. V „Listnici“ namreč beremo: „Cislanemu ljubljanskemu listu „Slovencu“ lepa hvala za veselje, s katerim je pozdravil tudi 2. zvezek „Cvetja“! Kar se pa tiče sveta glede „opazek“, naj nam dovoli to, kakor mislimo, opravičeno prošnjo. Izstega vzrogega Marka mi nikakor nismo in ne bomo budili; naj ga le tudi „Slovenec“ pri miru pusti in nikomur ne daje njegovega imena, dokler ne dokaže s tehtnimi jezikoslovnimi dokazi, da ga dotični res zasluži. Brez zamere!“ [11])

Čudno! Vlada ga je odslovila iz novomeške gimnazije, ker se ni nosil naslova „c. kr. profesor“. Četudi je namreč vzela gimnazijo frančiškanom iz rok, so vendar še nadalje smeli poučevati na njej patri, ki so že nosili gornji naslov. Sili vladnih paragrafarjev se je p. Stanislav seveda umaknil

[10]) „Cvetje“ I. 4.
[11]) „Cvetje“ I. 6.

ter zapustil novomeško gimnazijo, nikakor pa se ni hotel umakniti sili tistih, ki so ga sramotili z Markom Pohlinom ter mu hoteli zamašiti usta, ko jih je komaj odprl. To je na eni strani silno značilno za ljudi tiste vrste, ki vse opsujejo, česar ne razumejo, od druge strani pa ravno tako za p. Škrabca, ki se ni dal oplašiti od takih godrnjačev, temveč je vstrajal ko hraber junak sredi bojnega polja do pozne starosti.

Po samih platnicah bodo kajpada le posamezni spoznali globoko učenost Skrabčevo ter njegovo široko obzorje, ker so bile, ko so izhajale, premalo znane, zdaj jih je pa težko skupaj spraviti. Pisavec teh vrstic jih je že imel vse, ali ob žalostnem begu iz Gorice v družbi p. Stanislava jih je polovico ondi ostalo. Po mnogem prizadevanju se mu je vendar posrečilo zgubljeno zopet nadomestiti, četudi ne prav vse. Zato moramo biti „Leonovi družbi“ iz srca hvaležni, da je pričela izdajati rajnega jezikoslovne spise. Ko bo vse delo v celoti pred nami, tedaj bodemo šele do dobrega spoznali, kako temeljita, pred vesm jezikoslovna, pa tudi splošna izobrazba je tičala v tem skromnem možu.

Z bojem za svoje vzore je začel. Bil je tako skromen, da je tudi na malenkostne, celo zvijačne napade odgovarjal. Sam pošten in ves prevzet vzvišenih idealov je imel za poštene tudi druge, kar pa, žal, niso vedno bili.

Za podlago vseh raziskavanj, ki se tičejo slovenskega jezika, mu je bil naravni živi ljudski govor, nepokvarjen po pretirani učenjaški domišljavosti, opirajoč se na začetek razvoja naše literature, to je na 16. stoletje. Sè svojim modrim pogledom se je oziral kajpada tudi na druge slovanske jezike, zlasti na bližnje Hrvate, ali tudi bolj oddaljenih, Rusov in Poljakov, ni zanemarjal, dobro vedoč, da smo si vsi bratje mej seboj po jeziku in srcu. Obsojal je pa vse, kar je kalilo edinost mej nami, pa če so bile to tudi le stvari, ki jih mnogi imenujejo filologiške malenkosti. Njemu ni bilo nič malenkost, kar je količkaj pripomoglo k lepoti in povzdigi našega jezika. V pozameznosti njegovega naziranja se na tem mestu skoraj ne moremo spuščati, ker bi sicer morali napolniti ves cenjeni list „Carniolo“ in še bi bilo premalo. Le eno hočemo posebno povdariti namreč: p. Stanko je bil po svoji izobrazbi in jekleni vstrajnosti izredno sposoben, delati za prospeh in povzdigo našega jezika, ki ga je ljubil zè vsem svojim moškim srcem.

O njegovi ljubezni do naše materinščine se lahko vsak prepriča, kedor hoče vzeti v roke Jezikoslovnih spisov Škrabčevih 3. snopič, ki nas je letos razveselila ž njim „Leonova družba“. Odpre naj stran 283 ter bere od ondi nadalje, da se bo prepričal, kako je bil naš jezik rajnemu učenjaku srčna zadeva, kako je o njem razmišljal in razpravljal ne samo sè svojim globokim razumom, temveč tudi z ljubečim srcem, kako je celo v zadnjih urah življenja še povzdigoval naš jezik sè svojo zgovorno besedo. „Naša slovenščina je torej“, tako sklepa, „prepričani smemo biti, eden najlepših jezikov na svetu. Mi bi ta jezik morali ljubiti ko dragocen dar, ki nam ga je Bog dal, varovati ga skrbno vsake po-

škodbe in učiti se ga ze vso pridnostjo in natančnostjo“. Kako se to vjema s trditvami tistih, ki se jim zdi, da našega jezika ni škoda, ako se tudi zgubi v drugih slovanskih jezikih?! Ti so podobni ljudem, ki rušijo zgodovinske spomenike, in še hujši so, zakaj oni rušijo spomenike, ki presegajo vrednost zlata in srebra in dragocenega marmorja — „monumenta aere perennia“.[12])

V zmoti so pa vsi, ki govore samo o platnicah „Cvetja“. Našemu Stankotu je bila to samo obleka otročiča, ki ga je skozi toliko let vzgojeval in negoval. Bolj ko za obleko je skrbel, da se je tudi dete samo dobro in krepko razvijalo. Ni čuda, da je rajni profesor Štrekelj priporočal svojim mladim slušateljem na vseučilišču v Gradcu, naj prebirajo ne samo platnice „Cvetja“, temveč tudi njegovo notranjo vsebino, ki je tudi v jezikoslovnem oziru kaj znamenita. P. Stanislav ni bil namreč izmej tistih jezikoslovcev, ki jim je samo za učeno raziskavanje in disputiranje, za prakso pa jim ni mar, ne! Kar je on učil, je pred vsem sam izvrševal. Zato je pa presedel dostikrat skoro po cele noči, da je prelil in predelal spise drugih po svojih zahtevah, zlasti pa, da je svoje lastne, dostikrat precej obširne sestavke, svojim nazorom primerno priredil.

„Leonova družba“ nam izdaja njegove jezikoslovne spise, kdo se bo pa oglasil, da zbere raztresene ude drugih spisov njegovih iz različnih letnikov „Cvetja“, pogosto izredno znamenitih in važnih?

Na tem mestu hočemo imenovati le važniše izmej njih ter o enem ali drugem spregovoriti nekaj besed.

Takoj v prvem letniku imamo po zanesljivih virih živahno opisane povesti iz življenja sv. Frančiška, moža, ki je po svoji izredni svetosti in delavnosti znan povsod, celo mej nekrščanskimi narodi in ki ga je rajni p. Stanislav prav posebno častil in vse mogoče spise o njem prebral in preštudiral, ne samo v naših domačih, temveč tudi v drugih evropskih jezikih. Da je ž njim svoje ljubo „Cvetje“ nekako pričel, je čisto naravno za zvestega sinu sv. Frančiška, čegar slovečo „Solnčno pesem“ in njegova ravno tako znamenita pisma je že takoj v prvem letniku „Cvetja“ prav izvrstno in z njemu lastno natančnostjo v naš jezik prestavil.

Mimogrede bodi omenjeno, da je življenje sv. Ludovika IX. v I. letniku, Sv. Antona čudeži v IV. in „Nekateri čudeži, ki so se zgodili po smrti sv. očeta Frančiška“ v V. letniku „Cvetja“, delo že omenjenega p. Evgenija Reglanja.[13])

V drugem letniku imamo prejkone njegovo lastno prestavo okrožnega pisma sv. očeta papeža Leona XIII. o prazniku sv. Cirila in Metoda kakor tudi njegovo veličastno pesem: „O prvem vesoljno katoliškem prazniku

[12]) Hor. III. 30, 1.
[13]) Prim. [illegible]

sv. Cirila in Metoda 5. malega serpana 1881“ ter znamenito popisano „Življenje sv. Elizabete Ogerske, deželne grofinje turingijske, patrone tretjega reda svetega Frančiška“.

Pred vsem važen pa je za nas Slovence III. letnik „Cvetja“, ki je v njem znameniti spis: „Častimo sv. Cirila in Metoda!“ V tem spisu je zlasti skušal, kolikor je to le mogoče, dopovedati preprostemu ljudstvu ter razložiti mu vprašanje o slovenskem bogoslužju. Postavil se je na edino pravo stališče, ki bi ga bilo zlasti zdaj, ko je to vprašanje postalo aktualno, treba upoštevati. Naj navedem njegove lastne besede: „Povdarjam glede stare cerkvene slovenščine, da mi je zadosti znana, ter vem, kako bogat, lep in častitljiv jezik je bila. Vem pa tudi to, da bi bila po naših cerkvah kaker izpakovanje, ki bi vtegnilo bolj smeh buditi ljudstvu, kaker pobožnost. Tudi le po priliki vemo, kako se je govorila stara cerkvena slovenščina, samo to je gotovo, da se ni tako, kaker jo navadno izgovarjajo Rusi ali Hervatje. Rusi so cerkeno slovenščino pokvarili; najbolje bi storili, ako bi prej ko mogoče tudi oni svoj navadni ruski jezik vpeljali namestu nje.“[14])

Leto pozneje pa piše: „Kaj torej, ali naj oživljamo mumije? Ali naj vpeljujemo „staroslovenščino“, ki ji današnji niti glasov niti naglasov pravih ne znamo? Ali naj gojimo glagolico, ki se je dandanašnji učenjaki učenjakom ne upajo ponujati, izdajaje cele stare glagoliške rokopise v latinski ali ciriliški tiskanih knjigah? Niti — niti! Duha Cirilovega se mi deržimo, ne čerke njegove, ki je mertva! Sveti Ciril ni nerazumljivega mertvega jezika vpeljaval v cerkev, temveč pravo ljudsko slovenščino svoje dobe, ki so jo vsi verni njegovi razumeli in govorili, in pisal jo je kaker je v tistih časih najbolje vedel in znal — — — — Cerkev ne bodi shramba starih pisem; služba božja bodi po duhu svetih slovenskih aposteljnov živa in razumljiva, v živem, razumljivem jeziku, pisanem, kaker se zdaj sploh piše![15])

Še bolj določno je preciziral svoje tozadevno stališče v boju s „Cerkvenim glasbenikom“, kar omenimo zlasti zato, ker je ta partija v „Jezikoslovnih spisih“ ipuščena, glede našega vprašanja pa so posamezna mesta zelo važna; mej temi zlasti sledeče besede: „Po pravici torej pričakujemo korenite reforme (v slovenski liturgiji namreč); koliker prej pride, toliko bolje. In kakšna mora ta biti, da bo imela zdravo jederce in življenje v sebi? Gotovo v duhu (ne po mertvi čerki) sv. Cirila in Metoda. Torej navadni, živi literaturni jezik v navadni literaturni pisavi, na Hervaškem hervaški, pri nas naš; in pravica gre celemu narodu ne omejena na posamezne fare, ki so jo po srečnem naključju ohranile do današnjega dne. Ako pravim „celemu narodu“, pa prosim, da mi ne cepite našega od hervaškega in serbskega. Mi smo v resnici s tema dvema plemenoma en slovenski narod — — — —. Vender pa nočem

[14]) „Cv.“ III. str. 228. sl.
[15]) „Cv.“ IV. str. 262. sl.

reči s tem, da imamo hervaščino sprejeti v svojo liturgijo; mi faktično različno narečje rabimo v obhoji kaker v literaturi in temu gre torej naravna pravica tudi pri službi božji, ker ni služba božja zavoljo jezika, temveč jezik zavoljo nje". [16])

Dobro je tudi odgovoril na nepremišljene besede prestavljavca A. M. Segürjevih „Odgovorov na ugovore proti sv. veri". Pod črto pravi namreč ta A. M. o slovenski liturgiji: „Samoumevno se je moglo dovoliti to le mrtvemu jeziku, kar je na pr. staroslovenski — saj ga nihče več ne govori." Kako se glasi Škrabčev odgovor? „Da se je dovolilo to ob času sv. Cirila in Metoda, ko je bila tista slovenščina, ne stara in mertva, temveč mlada in jako živa — — — —. Saj naše ljudstvo razun nekaterih vbogih zapeljanih Ricmanjcev, tudi nima nikakega hrepenenja po „stari slovenščini", ki je dandanašnji celo nerabljiva. Ohranjena je namreč le v starih rokopisih, ki jih komaj učeni slavisti znajo brati s približno pravimi glasovi, ne pa ruski ali hervatski duhovniki, ki slovenski mašujejo. Jezik ruske, tako pravoslavne kaker unijatske cerkve, je zmes, kakeršne sv. brata Ciril in Metod nista govorila in jo Rusi dandanašnji le umejo, ker se je uče v šoli vse od pervega šolskega leta nadalje. Tudi jezik rimskega glagóliškega misalja je staroslovenski le po besedah in oblikah, ne pa po glasovih, ki so večinoma hervaški in morejo vgajati Hervatom, našemu slovenskemu ljudstvu pa bi bili bolj v spotiko ko v spodbujo."

„Zato Rim prav ravna", pravi h sklepu, da dovoljuje staroslovenščino le, kjer je je ljudstvo od nekedaj vajeno. Na novo vpeljavati mertev jezik namestu drugega mertvega jezika, bi bilo če ne v škodo, vsaj brez koristi". [17])

Pri tem vprašanju smo se nekoliko dalje pomudili, ker bi bilo želeti, da bi se gospodje, ki imajo zdaj to reč v rokah, ne prenaglili in bi morda važne in tehtne trditve Škrabčeve upoštevali.

V VI. letniku je zlasti pomenljiv spis Škrabčev: „Goriška nadškofija in cerkvena okrajina Ilirskega kraljestva," spis, ki bi bil tudi najnovejšim politikom našim izvrsten kažipot do Slovenije pravic.

Na koncu V. letnika pravi v vabilu k naročevanju na VI. letnik: „Leto 1885 je kaker za vse Slovene, tako tudi za nas imenitno in smemo reči sveto leto: tisočletnica smerti slavnega blagovestnika in nadškofa slovenskega svetega Metoda. Skusimo jo tudi mi po svoje primerno praznovati. Šesti letnik „Cvetja" bo torej po vsi pravici posvečen sv. Metodu in Cirilu. Govorili bomo v njem kaj več o Slovenih in njih pokristjanjenju ter o prevelikih zaslugah svetega Cirila in Metoda za naš rod in jezik. Govorili bomo tudi natančniše o slavnem Velegradu in slovesnostih, ki se bodo obhajale tamkaj to leto."

[16]) [illegible]
[17]) [illegible]

Da je dano obljubo spolnil, je skrbel p. Škrabec na vso moč in imamo zato ravno v šestem letniku več njegovih lastnih prav znamenitih spisov, mej katerimi zavzema prvo mesto klasično ter dovolj obširno in pregledno popisano življenje in delovanje sv. Cirila in Metoda. Tu imamo zares pravi biser mej vsemi popisi teh dveh svetnikov. Kako se vrsti vrsta za vrstjo, ne pisane na dragocen papir, pač pa z dragocenimi mislimi in globoko preudarjenimi opombami, ki nam govore s prepričevalno besedo o naših prvih aposteljnih. Koliko je v tem spisu nakopičenega temeljitega znanja, to skoraj ni mogoče presoditi, kaj še le drugim dopovedati. Tu se ne more druzega reči kakor: „Vzemi in beri!“

Isti letnik je prinesel njegova članka: „Tisočletnica smerti svetega Metoda, velikega škofa slovenskega“ ter: „H sklepu tisočletnice sv. Metoda, kjer mej drugim izraža svoje veselje, da se je vstanovila v Ljubljani „Družba sv. Cirila in Metoda“ ter povdarja: „Nova družba se je že z imenom svojim postavila ne le v narodnem, temuč tudi v verskem oziru na domača, to je katoliška tla.“ [18])

O Velegradu je priobčil spis po „Vaterlandu“. Znamenit je v tem zvezku tudi njegov članek: „Spoznajmo se!“ spis, ki pravi, „da si moramo na vso moč prizadevati, da se zedinijo naši ločeni bratje gerškega obreda z nami in mi ž njimi.“ [19])

Prav iz tega letnika pa zvemo še nekaj druzega, kar je tudi važno in nam priča o neutrudljivi delavnosti našega p. Stanislava. Na strani 335. namreč piše dobesedno: „Gdo bi pač z veseljem pisal do ene, do dveh, do treh popolnoči, ako si mora misliti: „Bog ve, ali bo gdo bral, ali ne?“

Iz te kratke opazke lahko spoznamo, kako se je rajni učenjak, rekel bi, cele noči trudil, da bi koristil svojim ljubim rojakom, vsem Slovenom ne z besedo, temveč v dejanju in v resnici. Ne čudimo se pa, da se je „Cvetje“ tedaj malo bralo, zakaj upoštevati moramo, da so ljudje bili, so in bodo vedno več ali manj površni, da torej najrajši bero lahke stvari, pri katerih ni treba veliko misliti. List, ki ga ljudje najbolj hvalijo, ni vedno najboljši. Ne bravci list, temveč list naj vzgaja bravce!

Preveč bi bilo, ko bi hoteli samo našteti vse spise p. Stanislava v poznejših letnikih „Cvetja“, upamo pa tudi, da so ti letniki več ali manj na razpolago vsem, ki jim je na tem kaj ležeče. Vendar bi bil pisavec teh vrstic pripravljen, kolikor je to mogoče, napraviti natančen sestavek p. Stanislava Škrabca spisov, ki so tekom let izšli v „Cvetju“.

Razen v „Cvetju“ je pisal v izvestju novomeške gimnazije 1870, pozneje v „Sočo“ in „Kres“, a nemške razprave v Jagićev „Archiv f. slavische Philologie“, in še tako rekoč na koncu svojega življenja v „Čas“ XI (1917) „V sporazumljenje“.

[18]) „Cv.“ VI. str. 130.
[19]) „Cv.“ VI. str. 225.

H sklepu bodi še omenjeno pismo, ki sem ga podpisani prejel od p. Stankota iz Ljubljane, kjer je prebival ko begunec, ko je izšel 9. zvezek „Cvetja“ XXXIV. tečaj, kjer sem se spomnil njegove zlate maše. Tedaj mi je poslal sledeče pismo:

„Cvetje“, ki sem ga včeraj prejel, me je prav „presnetilo“. Ne vem, kako bi se otepal. Na vsak način sem dolžan lepo hvalo Vam in p. Gracijanu,[20]) ker vem, da sta imela le dober namen. Sicer jih bo skoraj gotovo kaj, ki bodo rekli, da preveč sami sebe hvalimo in povzdigujemo. Ali od druge strani bo moralo vtihniti govorjenje, ki se je vsaj nekedaj menda precej pogosto slišalo (meni je znano že iz časa, preden sem vstopil), da se mnihi le koljejo in kregajo mej sabo. Naj se torej prepriča svet, da temu vender le ni tako in ni po krivem, ako se poje o slovesnih prilikah: „Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum.“ Naj sprevidijo ljudje, da bi se vsaj po večem tudi o nas smelo reči, kar se je reklo o prvih kristjanih: „Glejte, kako se ljubijo!“

L. 1917 je začel bolehati in se ni mogel več popraviti; dné 5. oktobra 1918 zvečer je izdihnil svojo veliko dušo.

Naj le še opozorimo, kako lepo veljajo o † p. Stanislavu besede, ki jih je zapisal naš pesnik Silvin Sardenko o pastirčeku Pashalu (Šotor miru, str. 20):

„Prelistaval bele liste
temne črke pregledaval;
kakor ptica nad valovi
mu pogled po njih je plaval.“

P. Vincencij Kunstelj, O. F. M.

† Fran Podkrajšek.

Izvenrednemu veljaku, neupogljivemu značajniku, žarkemu rodoljubu, marljivemu pisatelju, budnemu čuvarju domačih starin, zvestemu pobratimu Franu Podkrajšeku so posvečene naslednje vrstice. Telesno je bil velik, močen junak, kakršni so redki med nami. Izpod košatih obrvi mu je sijal presunljiv pogled; dolge, jugoslovanske brke so dopolnjevale lepoto njegovega z orlovskim nosom odlčenega obraza. „Menila sem, da je Dalmatinec“, je rekla rodoljubka iz Trsta, ko sva govorila o Podkrajšeku in sem ji povedal, da se je rodil v ljubljanskem Krakovem pri Lucnikovih — sedaj Vrtna ulica 8 — dne 8. listopada 1852. Kmalu po njegovem rojstvu so se preselili stariši na Sv. Petra cesto. Šolati se je začel pri neki gospodični, ki je imela zavod za malčke „Za zidom“ (sedaj Francevo nabrežje). Tam je prejel za premij knjižico „Čujte, čujte, kaj žganje dela!“ Potem je obiskoval normalko, šest let gimnazijo in eno leto realko. V počitnicah leta 1871 je stopil v službo južne železnice in

[20]) Ta je bil tedaj upravitelj „Cvetja“, ki je oskrbel podobe p. Stanislava

jo zapustil kot oficijal leta 1906., ko je stopil v pokoj. Med tema časovnima točkama je bilo mnogo službenih postaj: Zagorje, Litija, Jordani, Sošiči, Grljan, Rakitovec, Postojna, Prestranek, Nabrežina, Trst, Maribor, Gossensass in Vintl na Tirolskem, Sava, Rajhenburg, Ljubljana. Na Savi se je poročil leta 1888. z rodoljubno Ano Tomanovo iz ugledne ljubljanske rodbine. Leta 1903. je zadela Podkrajšeka nesreča; zlomil si je nogo. V pokoju v Ljubljani živeč je tajnikoval „Slovenski Matici" izza leta 1906. do 1909. V jeseni 1915 se mu je iz zanemarjenega prehlajenja izcimila dolga bolezen, ki se je navzlic vzorni domači in zdravniški postrežbi končala s smrtjo v deželni bolnici dne 31. velikega srpana 1918.

Rajni P. je bil do svoje bolezni jako živahen in vesel družabnik, kar vedo zlasti njegovi tovariši iz zabavnega kluba „Dolga vas", kolikor jih je še živih; še na bolniški postelji, kadar so se polegle bolečine, se je šalil in zabaval obiskovalce. Kakšen živček je bil šele v mladosti! Slastno sem poslušal Podkrajšeka, ko mi je razodeval svoje doživljaje iz mladih let. Za podarjeno jabolko je preplaval Ljubljanico. Ko je rabutal sadje na vrtu Korenove Neže na Poljanah, so ga ošinile samo njene ostre besede, druga je pela ob enakem poslu pri Cekinovem gradu; tam je dobil iz oskrbnikove puške ščetinast strel v zadnji del telesa. Ko so ga prinesli ranjenega domov, bi ga bila vrh tega še oplazila očetova šiba, da ga ni čuval njegov angelj varuh, blaga praujna Neža Ambroževa. Ob Jerinovem ribniku poleg Malega grabna je zalezoval povodne hrošče, v Mestnem logu pa cipe. Ptiče je hodil lovit na „čvenk" tudi v gozdiče blizu Šmartna ob Savi; tam bi bil nekoč kmalu ponesrečil, ker se je odkrhnila veja pod njim, ko je prirejal nastave na hrastu. Dečkom, ki so v Zeleni in v Lovševi jami ob četrtkih žogo bili, je večkrat načeloval P. Po zimi je švigal po drsališču na Kernu. V stari bolniški cerkvi na Ajdovščini je bil zaposlen kot ministrant. Doma je pod streho mašo bral in na stari skrinji za kolovratom stoječ je pridigoval (Slov. Narod 1903 št. 300). V šentpetrskem zvoniku sem ga našel na veliki petek, ko je gonil ragljo. Kaditi je jel, ko mu je bilo 7 let; pipa mu je bila tovorišica izza 11. leta. Deška razposajenost se je prelevila v dijaških letih v fantastičnost. P. se je napravljal za Miklavža; v njegovem spremstvu je bil parkelj — Maselj. Za stavo je preplezal o polnoči obzidje pri Sv. Krištofu in začrkal s kredo tri znake na velikem križu sredi pokopališča v dokaz, da je bil tam. Po trikratnem pozivu bi bil streljal, ako bi se mu bila približala kaka prikazen. Drugič ga je spremljal tja ob isti nočni uri prijatelj Maselj. P. je molil pod križem očenaš. Maselj pa je zadaj stal in se smejal. O velikih počitnicah je P. potoval po domovini.

A ne samo telo, tudi duh je razmahnil krila. Že v deški dobi se je P. zatopil v knjigo, ki mu je bila tudi pozneje najljubša prijateljica in jo je odložil še le, ko mu je smrt ugašala oči. Tako je ljubil knjigo, da je nekaterikrat stradal, da si jo je mogel nabaviti. Slo do čitanja sta mu vzbudila bolniški cerkvenec Anton Mrgole, ki je dajal Podkrajšeku Mohorjeve knjige, med njimi Jurija Kozjaka, in sošolec Fran Maselj;

ta ga je opozoril na Janežičev Glasnik. Leta 1914. je pisal P.: Petdeset let je preteklo v večnost, odkar je družba sv. Mohorja izdala Jurija Kozjaka. Živo mi je še v spominu, kako smo se tedaj jaz in moji tedanji součenci trgali za to povest, kako smo jo požirali v pravem pomenu besede! Pretežna večina nas jo je znala malone celo na pamet. To drobno knjigo hranim še danes v svoji knjižnici kot ljub, drag spomin na mlada leta. Čitali je nismo samo negodeti, nego naslajali so se ob nji celo zreli, da celo stari ljudje. (Slov. Narod 1914 št. 56). Poleg Kozjaka se nahajajo v Podkrajšekovi knjižnici do malega vse tiste slovenske knjižice, ki jih je krog srede preteklega stoletja izdajal ljubljanski knjigar Giontini. Svoje knjižne zaklade je P. rad posojal prijateljem. Med obiskovalci licejske knjižnice je bil izmed najmarljivejših on. Zaradi branjaželjnosti ga je jako čislal skriptor Čebeličar Jurij Kosmač, ki mu je nekoč o božičnih praznikih celo na dom posodil dva letnika „Slovenskega Glasnika“, da je mogel svojcem glasno čitati krasne Jurčičeve povesti. P. je segal tudi po nemških knjigah, po Hoffmanovih, Cooperjevih in drugih povestih in po roparskih romanih, ki so mu razburjali domišljijo. Zgodaj se je jel baviti tudi s hrvatskim slovstvom. Navduševale so ga srbske junaške pesmi in poleg njih zlasti Mažuranićev epos Smrt Smail-age Čengića. Pozneje je bil mnogo let naročnik hrvatskega leposlovnega lista „Vienac“.

Fran Podkrajšek, revident.

Poleg knjig je P. ljubil *orožje*. Spominjam se, da se je še dijak ponašal z bodali in s samokresi. Pozneje je narasla njegova orožarna in si je okrasil stanovanje s šlemi in s sulicami, s starinskimi puškami in s samopali, s sabljami in z bodali. Med njegovim orožjem sta zlasti zanimiva dva darova prijatelja Masija: sablja, ki mu jo je poklonil nekoč za [illegible], in bosenski handžar iz Dolenje Tuzle. Ko se je začela leta 1915. italijanska vojna, je Podkrajšeka hudo zadel ukaz, da se mora oddati orožje gosposki; on ga je rajši [illegible] skril v zemljo in na ta način pokvaril.

Opremljen z orožjem — P. ni šel nikdar na daljšo pot brez samopala — je tudi opasan s svojim ostrim umom — vsestransko naobražen — je korakal samozavestno skozi življenje. Ostro orožje je iskal za blagor

slovenstva. S samokresom v rokah se je nekoč po robu postavil svetokriškim italijanašem, ki so ga zalezovali in jih zapodil v beg. Podkrajškovo strastno rodoljubje, spočeto pred taborsko dobo, je razvnel v do smrti nevgasni plamen vižmarski tabor in dogodki po njem, zlasti nasilna smrt Rodetova — opisal jo je P. v „Slov. Braniku“ I. stran 155 in 156 — in preganjanje, s katerim nas je osrečevala tedaj nemška vlada. Ko je pozneje služboval kot železniški uradnik na severu in na jugu slovenske domovine, so ga pekle v dno duše v nebo vpijoče grehote, ki so jih prizadevali Nemci in Italijani slovenskemu narodu. P. ni molčal; branil je zatirance, odpiral oči zaslepljencem, vtrjeval omahljivce. Za svoj trud je žel preganjanje. Južna železnica, mačeha svojih slovenskih vslužbencev, je tudi Podkrajšeka kakor druge narodne uradnike gonila od kraja do kraja. Za svoje narodno delovanje se je moral P. dve leti pokoriti na Tirolskem. O raznih volitvah ni držal križem rok, nego je posegal vplivno vmes za narodno stvar. Za jugoslovansko idejo, katere vresničenja ni doživel, je bil P. vnet že leta 1875., ko so jo pozdravljale ustaške puške na Nevesinju in je šel „raji“ na pomoč njegov prijatelj Fran Simončič.

P. je mnogo deloval v društvih. „Južni Sokol“ ga je doraščajočega dečka na vso moč mikal; P. ni miroval, dokler ga niso gimnazijca skrivaje sprejeli med naraščaj. Sokolu je ostal vedno zvest pristaš in branitelj proti napadom. O Sokolski 50letnici so namerjali izdati spominsko knjigo, ki pa ni izšla; zanjo je pripravljal P. svoje Sokolske spomine. Na brežini je vzbudil z nekaterimi narodnjaki vred Čitalnico in nastopal na njenih prireditvah z deklamacijami in s predavanji. V Pisateljskem podpornem društvu v Ljubljani je predaval dne 16. malega travna 1887 „o Predjamskem gradu in njegovem poslednjem posestniku Erazmu Luegerju“ — ob istem predmetu je govoril P. na jour fixu mariborske čitalnice dne 4. grudna 1881 — in dne 14. malega travna 1888 „o železnicah po Bosni in Hercegovini“ (Ant. Trstenjak, Pisateljsko podporno društvo v Ljubljani str. 31 in 33). P. se je jako zanimal za našo narodno obrambo. Zlasti je imel pri srcu Družbo sv. Cirila in Metoda. Kakor čebelica je marljivo zbiral za njo o vsaki priliki. Njeni šentpetrski moški podružnici je bil tajnik osem let. Zelo se je zavzemal za Muzejsko društvo; njegovih zborovanj se je redno vdeleževal. Po smrti Josipa Pfeiferja je prevzel posel pregledovalca društvenih računov. P. je bil član mnogim slovenskim društvom. Dasi slabo plačan uradnik, je izdatno podpiral domače kulturne naprave. Za časa Matičnega tajnikovanja je bil poverjenik Matici Hrvatski in Društvu sv. Jeronima.

Kot pisatelj je poskusil P. v mlajših letih na leposlovnem polju, sodeloval potem pri političnem časniku in se naposled uveljavil v zgodovinski stroki. Njegovi spisi se odlikujejo s samoniklim, bogatim, vzletnim jezikom; okoriščal se je z besedami pobranimi iz naroda; nekatero je tudi sam skoval. Kakor se je rad pošalil v pogovoru, tako je čestokrat vdaril na šaljivo struno v svojih spisih. Podkrajškov slog spominja na

Gorenjca Podgoričana, čegar poslovenjeni roman „Kirdžali“ je navduševal dijaka Podkrajšeka, ki je še v poznih letih tolikrat vzhičen deklamiral uvod: Stara Donava! slovanska reka! povej, ali si na dno Črnega morja na svojim hrbtu zanesla in vtopila slavo in ime plemenom slovanskega in daškega rodu ali kaj? Tu pripomnim, da je P. razpolagal z velikim dušnim darom — z izrednim spominom: Prešerna je znal iz glave. Čudil sem se mu, ko je nekoč dobesedno recitiral oddelek Cegnarjevega „Trsta“, ki mu je ostal v spominu iz gimnazijske dobe, ko je čital ta opis v berilu. V slovenskem pisanju se je vadil P. že na gimnaziji; tedaj je prevel Fingala, ki je ostal v rokopisu. Službujočega v Prestranku je izpodbodel k pisateljevanju gori omenjeni Lavoslav Gorenjec, tedanji kapelan v Slavini. Opozoril ga je na Levstikovo slovnico. Podkrajšekov prvenec „Strah v cerkvi“, ljudska pripovedka, ki jo je čul v ljubljanski okolici, je zagledal beli dan v celovškem „Besedniku“ dne 10. X. 1873. V tem družinskem listu je priobčil potem v naslednjih tečajih do incl. l. 1877. več spisov, večinoma prevodov in priredeb raznih romantičnih povesti in pravljic; izmed njih omenjam po srbski narodni pesmi povzeto „Kraljević Marko in vila Ravijolja“ (1876), „Blag dobrotnik“, črtice z ljubljanskega kongresa, ko je ruski car Aleksander na Tržaški cesti obdaril ubogo starko in v Kolezijskem mlinu ostavil za kislo mleko 6 zlatnikov, ki jih je P. kot gimnazijski dijak še videl pri ondotnem mlinarju (1876), „Gjuja Skundrićeva“, obraz, poln sočutja do bosenske raje (1877). V „Besedniku“ (1876) je objavil P. tudi nekoliko doneskov „K tobakovej (!) zgodovini“. V Pajkovi „Zori“ sta izšli izpod Podkrajšekovega peresa dve povesti: „Zoa“, prigodba iz grških bojev (1874) in „Gozdna kraljica“ (1876); prva je preložena, druga prirejena po neimenovani nemški in presajena na domača tla. V istem letniku je natisnjena Podkrajšekova narodna pripovedka „Materino zlato“. Sedmi zvezek Krajčeve „Narodne biblioteke“ je prinesel zanimivo, iz spisov čerkeskega častnika prosto predelano povest „Krvna osveta“. Doslej omenjene spise je obelodanil P. s psevdonimom Mervekov (recte Mrvekovi Prostoslav. Ta priimek si je zdel po očetu — železniškem skladiščniku — ki je bil doma pri Mrvekovih v Trnovem, sedaj št. 5 v Karunovi ulici. Pozneje se je podpisoval: Prostoslav, največkrat Harambaša*) kakor so ga bivajočega v Sošičih nazvali istrski rodoljubi spre

*) Pod imenom Harambaša je bil P. znan najširšim slovenskim krogom. [illegible]

jemši ga v svoj krog, Trnovčan, Krakovčan, Jurij Čelešnik, Prepeluhov Jernej, Star Sokol itd. — Za uredništva Josipa Jurčiča se je oklenil P. z veliko vnemo „Slov. Naroda“. Tedaj je minil malokateri teden, da bi mu ne bil napisal kakega članka ali vsaj vesti na dopisnici. Že njegov prvi dopis leta 1874. poslan iz Prestranka je vzbudil veliko pozornost na Krasu; v njem je branil prijatelja Gorenjca premeščenega zaradi nečednih spletk iz Slavine v Št. Jurij pod Kumom. „Slov. Narodu“ je dopisoval P. tudi pozneje, kjer koli je služboval. V njem je objavljal zlasti nekrologe svojih številnih znancev in probratimov; vsaka vrstica dotičnih osmrtnic priča, kako je P. ljubil svoje prijatelje. V strankarskih bojih, v katere so ga zapletle razmere, je dajal čutiti nasprotniku sarkastično ostrino svojega peresa. Gorje onemu, ki se je zapletel z njim v peresni dvoboj! Izmed polemik je bila najzanimivejša borba za Prešernovo pipo, ki jo je opisal P. v Koledarju Družbe sv. C. in M. za leto 1904. Pripomnim, da je dajal P. „Slov. Narod“ vezati in da se nahajejo letniki izza 1874 vplatničeni v njegovi knjižnici. V novejšem času je bil P. dopisnik tudi nekaterim drugim časnikom. „Slov. Ilustr. Tednik“ (1913 št. 29) je objavil iz njegovega peresa nekrolog: „Nadučitelj Lovro Letnar“.

P. je deloval s peresom tudi v železničarski stroki za slovenstvo. Na pobudo pokojnega železniškega uradnika pesnika Ivana Resmana je jel prirejati po hrvatskem slovenski opravilnik za naše železničarje; ali rokopis se mu je izgubil pri neki selitvi. Na obisku na Savi in v Rajhenburgu sem opazil, kako so Podkrajškovim železniškim vslužbencem rabili lepi slovenski izrazi.

Dostojno mesto med našimi zgodopisci si je priboril P. s svojimi članki, tičočimi se slovstvene, krajevne in umetnostne zgodovine, ki jih, kolikor mi je znanih, navedem tu po časovnem redu. Kraške dvorne kobilarne (v spomin 300 letnice, Sl. N. 1880 št. 103), Lavoslav Gorenjec-Podgoričan (Sl. N. 1886 št. 54, 55), Grad Predjamski, o katerem je predaval v Pisateljskem podpornem društvu (Lj. Zv. 1887), Janez Ziegler (ib. 1892), Rodbinska rakev Valvasorjeva v Polšniku (ib. 1892 in 1893), Znamenitostina sv. Kumu (ib. 1894), Andrejčkov Jože-Podmilšak, reminiscenca povodom prenosa njegovih smrtnih ostankov (Sl. N. 1906, št. 105, 106 in Slovan 1906), Akademični slikar Ludovik Grilc (Lj. Zv. 1910), Kužno znamenje ob „Zeleni jami“ (Carn. 1911), Človeška kuga na Kranjskem (Sl. N. 1911, št. 177, 178), Znamenitosti podružnice Sv. Lenarta v Bodešičah (Slovan 1912), 350letnica kranjskega de-

stanovski drugovi, pošteni možje, požrtvovalni in goreči rodoljubi! V sedemdesetih letih sem bival v kršni Istri. Celo kopo duhovnikov sem tam zval svoje pobratime. V tem našem društvu nazivali so se kapelani hajduci, župniki harambaše. I jaz sem skrajema hajdukoval med njimi, a so me kasneje inštalirali za harambašo. Pošten je ta moj psevdonim, nič se ga ne sramujem in nič nima na sebi janičarskega“ (Slov. Narod 1903 št. 286). — Kolikor sem mogel dognati, se je P. podpisal prvikrat „Harambaša“-Mérovčkov v „Slov. Narodu“ dne 9. III. 1886.

želnega strelišča (ib. 1913). Josip Debevec in drugi spomini (ib. 1916), Zvonovi na Ljubljanskem Gradu (Carn. 1917), Franc Levec (Dom in svet 1918). Še ne objavljen verz pesnika Antona Aškerca (ib.) Časopis za zgodovino in narodopisje prinese Podkrajškovo dopolnilo knjigi „Pokopališča pri cerkvah Lavantinske škofije". V „Slov. Narodu" je priobčil P. leta 1911. dva sestavka I. P(oboljšarja): Kolera v Trnovem in Krakovem (št. 192) in Kaj piše Janez Tomec iz Trnovega o suši leta 1833., 1834., 1839 (št. 244).

Podkrajšeku so bile nad vse pri srcu naše starine. Cenil jih je, kjer koli jih je našel, in jih skušal rešiti in ohraniti. O raznih svetkovinah se je držal starih narodnih običajev. Priljubljene so mu bile cerkve, naše umetnostne galerije. V ljubljanski frančiškanski cerkvi, kamor ga je otroka vodila praujna Neža in mu razkazovala svetnike in njihove pridevke, mu je bila znana vsaka malenkost. Kako se je zavzel za ondotne stare jaslice! Pišoč o Grilčevih trnovskih dostavlja: Deloma so te jaslice posnetek enega prvih del znanega slikarja Matevža Langusa, ki jih je ustvaril za ljubljansko frančiškansko cerkev. Otrok še sem z navdušenjem hodil gledat ta idealno krasni original Prešernovega prijatelja, torej v dobi, ko nisem še imel nikakega zmisla za upodabljajočo umetnost; občudoval pa sem ta ljubki, lepi proizvod tudi mnogokrat še v zreli moški svoji dobi. Nedavno so se morale te jaslice umakniti nekemu groznemu lesenemu nestvoru, ki je priromal baje tam iz Tirolske. Ti strašni sloni, ti neokusni velblodi, ki iztegajo svoje rilce in vratove preko betlehemskega obzidja, ta ovčad, ti pastirji! Grozen pogled! Lepi idealni proizvod Langusov pa ždi gori nad zakristijo v shrambišču zapuščen, pozabljen in je baje namenjen nekam na kmete, kjer bo propal popolnoma! Ne bi bilo umestneje, da se te jaslice ohranijo slovenski prestolnici in deponirajo pri drugih častitih starinah v deželnem muzeju? (Lj. Zv. 1910. str. 296 in 297). Podkrajškova zadnja pešpot je bila v frančiškansko svetišče dne 10. kimavca 1917, ko je oteklih nog iztežka lezel tja počastit sv. Nikolaja Toletanskega in svetogorsko Mater božjo. V živem spominu je ohranil P. po potresu podrto cerkev sv. Križa ob nekdanji bolnici. Podpisanemu je postregel z njenim opisom, uvrščenim v zadnje poglavje „Zatrtih nekdanjih cerkva in kapel ljubljanskih" (Danica 1905 str. 307 do 309). Zanimiv je dodatek: Kam so prešle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? — kar doslej nenatisnjenega prinaša „Carniola" v pričujočem zvezku. — Ko sta izginila pred leti iz šentpetrske cerkve v Ljubljani dva oltarja in je bil potem tudi odstranjen starinski kamen za blagostovljeno vodo s svojega stoletnega stajališca, se je oglasil P. z ostro filipiko. — V prijateljski družbi, včasih pa tudi sam, je P. rad zahajal na božja pota, zlasti na Kum, odkoder mi je poslal dne 30. velikega srpana 1908 razglednico z opazko: „Danes sem bil na Kumu". Večkrat je romal na Limbarsko goro. V ondotni cerkvi stoji pri velikem oltarju nad ljudmi, pod katerim hodijo krog žrtvenika k darovanju, svetnik, ki je bil neznan celo cerkvenemu

predstojnikom. P. jim je pojasnil, da je to sv. Donat, pomočnik zoper tresk in hudo uro. Njega časte tudi pri Sv. Katarini v Topolu, a tam je bil znan. Nevedneže je zasačil P. v Mekinjah, kjer niso poznali sv. Kolomana, čegar podobo imajo v oltarju. Tega svetnika je omenil nekoč profesor Gariboldi v 3. šoli in vprašal učence, ali kdo kaj ve o njem. P. je vzdignil roko in povedal, da je Koloman potoval po Istri, kjer so ga napadli in obesili na dve drevesi; visel je tam dolgo neizpremenjen; a nohti in lasje so mu rasli. — Nekaj let je zahajal P. v Dob na letovišče. Ondukaj in v bližnji okolici je nabral pri kmetih precejšnje število starih slovenskih knjig, tablic in drugih starin in jih rešil pogube. Delal je izlete h graščinam in k cerkvam, ki jih je mnogo razpostavljenih po ondotni ravnini in po holmih. Iz Doba mi je pisal „na Vidovo, v dan bitve na Kosovem“ 1903: „Tu mi vrlo ugaja. Posetil sem že Češenik, Črnelo in Krtino. Ko bi znal za tistega cepca, ki je dal nekdaj prebeliti sliki v tej podružnici, bi ga šel izkopat, ter bi ga stresel za lase in ušesa, posito, če jih še ima. Stara cerkvena vrata so brez vrednosti. Danes jo mahnem na Holmec“. Na izletu v Ihan je pogrešil P. nagrobnik nekdanjega tamošnjega župnika Mateja Primožiča, ki mu ga je bil omislil njegov nečak ljubljanski knezoškof Ivan Zl. Pogačar in je bil vzidan v zunanjo steno ihanske cerkve. Dotičniku, ki je zakrivil odstranitev spomenika, je bral P. ostre levite v „Slov. Narodu“. — P. je bil jako pozoren na stare zvonove in znamenja. Njegovega članka o ljubljanskih grajskih zvonovih sem omenil. P. je namerjal opisati tudi zvonove nekdanje bolniške cerkve. V dno duše ga je pekla o vojni zaplenitev zvonov, zlasti Lambergovega navčka v stolnici in bizoviškega dragocenega Šilingovega zvona, ki ga je kot deček večkrat zvonil pri Sv. Petru. Na vso moč si je prizadeval P., da bi bil dognal, kam je izginila stara slika rožniške Bogorodice s krajevnim ozadjem iz znamenja pod Rožnikom, kjer jo nanadomešča sedaj Lurška Mati božja.

Ko je bil opisal znamenje ob Zeleni jami, je vzel P. potni les v roko in hodil po Gorenjskem od vasi do vasi zbirajoč podatke o kužnih znamenjih. Našel jih je 19. Gradivo, nabrano na tem potovanju, je ostalo neobjavljeno. P. je sestavljal tudi opis in zgodovinske črtice o znamenju, ki je stalo ob ustju Sv. Petra in Radeckega ceste v Ljubljani, in o ondotnem nekdanjem šentjanževem predmestju. Namerjal je objaviti svoje zanimive spomine na ljubljanski Grad, kamor je kot otrok s tovariši plezal po ostankih mestnega obzidja od odstavka do odstavka in se čudil gori tistemu dolgemu železnemu topu, ki je z velikim cesarskim orlom vred že pred mnogimi leti romal v železno tovarno v Dvor. V Podkrajškovih zapiskih se nahaja zabeležen tudi tisti nemški napis, katerega so iz lope na grajskem strelišču odstranili, ko so Slovenci zavladali na mestnem magistratu. — In še neko važno delo je čakalo Podkrajškovega peresa, a je žal ostalo neizvršeno: opis grobov in nagrobnikov naših veljakov počivajočih pri Sv. Krištofu v Ljubljani. Tik pred boleznijo ga je pridobil za to namero msgr. Tomo Zupan, ki mi je pisal dne 12. li-

stopada 1917, da sta imela s P. o tem besedo in pristavil: „Škoda, da ne bo počival v pokopališču, ki mu je bilo tako drago, kakor malokomu. Grobove naših ljudi je ohranjeval in označeval, kakor nobeden izmed nas.“ P. je imel v razvidnosti gomile zaslužnih mož in je marsikomu izmed njih prižgal lučco o Vseh svetih. Posebno drag mu je bil grob prostonarodnega pisatelja Andrejčkovega Jožeta Podmilšaka; vsako leto ga je dal pred Vsemi sveti osnažiti. Želel ga je premestiti izmed navadnih grobov na odličnejše počivališče. Po mnogem prizadevanju se je posrečilo Podkrajšeku, da mu je dovolilo Pisateljsko podporno društvo predetje Podmilšakovih zemeljskih ostankov v svojo grobnico. Prenos se je izvršil slovesno dne 10. velikega travna 1906. Videč, kako razpadajo nagrobniki: Čopov, Korytkov, Linhartov, Zajčev in se bližajo drug za drugim razsulu, je zbiral P. doneske in oskrbel temeljito popravo navedenim spomenikom in deloma tudi Vodnikovemu.

Ako je bil mrtvim dober, je bil tem boljši živim. P. je imel sočutje s starimi, nadložnimi ljudmi. Slepe starke v Trnovem ni ostavil brez daru, kadar se je nameril na njo. Ko je romal na Limbarsko goro, se je redoma oglasil pri ubožni sestri Andrejčkovega Jožeta in ji kaj stisnil v roko; na njeno jedinščino je opozoril rojake v časniku in ji naposled pridobil podporo pri deželnem odboru. S taščo je v njeni mnogoletni bolezni ravnal usmiljeno. Kdo bi mogel našteti dobra dela, ki sta z njimi lajšala bedo nesrečnim vojakom in ranjencem posebno v prvih letih svetovne vojne on in njegova blaga soproga?

Odšel je; a pred njim še za njegove dolge bolezni so šli prijatelji: Pintar, Levec, Perušek, Maselj, Trstenjak, Kokalj, Pelan, Cvetnič. Smrt najljubšega prijatelja F r a n a M a s l j a ga je kruto zadela. Ko sem ga posetil po tem udarcu, je vzel v roke svoj dnevnik rekoč: „Čuj, kaj sem zapisal o njem!“ Začel je brati, ali hipoma so ga polile solze in glas mu je umolknil. Podal mi je zvezčič: „Ne morem, sam prečitaj!“ Ginjen sem bral: „Grozno me je potrla Tvoja smrt, pobratime. Oba sva se veselila, da se zopet vidiva, kakor si mi pisal nedavno, med 1. in 9. X. na Resljevi cesti. A je Morana posegla vmes. Pol svojega srca sem izgubil s Tabo. Na tujem ležiš, morda na kaki deski v mrtvašnici, sam, tako sam. Nihče Ti ni položil blazine pod glavo, nihče Ti ni prižgal borne lučce, nihče prijateljev Te ni pokropil; na tujem, med Švabi, Te bodo zagrebli, Tebe, ki si bil tako vnet Slovan, Slovenec, rodoljub! Ko si se pred letom odhajaje v Pulkavo, poslavljal od mene, si viknil solznim okom: Nikoli več se ne vidiva, brate! Menil si, da so meni, težko bolnemu, štete ure, — pa si šel Ti pred mano. O kruta usoda! Oko mi zalivajo pekoče solze. V miru počivaj! Lahka Ti bila tuja zemlja!“ — Ni minilo leto, ko je odšel za njim P. Kakor Maselj tudi on ni dočakal našega odrešenja, po katerem je tako strastno hrepenel; pač na njegovo smrtno posteljo je posijal žarek upanja; prihajale so že vesti o nemških porazih. Ločitev mu je lajšalo prepričanje, da gre švabska slava s zatom in da vzhaja mu obzorju Jugoslavija. Odšel je in vzel s seboj svoj duševni zaklad — nebroj

spominov na staro Ljubljano; le pičlo število jih je rešenih v njegovih dnevnikih iz poslednjih let. Skromna pokojnina, izredna radodarnost in dolgotrajna bolezen so krive, da P. ni zapustil niti bora. Njegovo ostalino tvorijo: dela izvršena v blagor slovenskega naroda in človeštva, žalujoča soproga, narodno vzgojena deca: Fran, Vida, Olga, (rodoljubna Sokolica Vida je šla čez malo mesecev za očetom v prerani grob), skupina orožja, zbirka dragocenih knjig in neizbrisen spomin v prijateljskih srcih.

I. Vrhovnik.

Prof. Kajetan Stranetzky. Mala družba slovenskih prirodoslovcev je izgubila zopet enega iz svoje srede. Zahrbtna bolezen nam je ugrabila 29. sept. 1918 prof. Kajetana Stranetzkega. Rodil se je l. 1879 v Idriji, kjer je obiskoval ljudsko šolo. Gimnazijske nauke je dovršil na I. drž. gimnaziji v Ljubljani z zrelostnim izpitom l. 1899, vseučilišče na Dunaju, kjer je napravil l. 1907 usposobljenostni izpit iz prirodoslovno-matematične stroke za srednje šole. Jeseni 1906 je vstopil na realko v Idriji kot namestni učitelj. L. 1908 je bil imenovan istotam za stalnega realčnega profesorja in je ondi ostal do smrti. Po izbruhu svetovne vojne je postal žrtev tedanjega podlega denuncijantskega režima. Označen je bil — poleg drugih natolcevanj — kot ne neobhodno potreben — dasiravno je bil Stranetzky edini prirodoslovec na realki! — in moral je iti v strelni jarek pod Doberdob. Vsled vojnih strahot se mu je že čez pet mesecev omračil duh. Dasiravno je takoj iskal zdravniške pomoči, vendar je bolezen vedno bolj in bolj napredovala, dokler ga ni smrt rešila iz njenih krempljev. Umrl je v Steinhofu na Dunaju, kjer so ga 1. okt. pokopali na Hernalškem pokopališču.

Stranetzky je bil vesten, natančen in dobrohoten učitelj, zato je bil priljubljen pri učencih in občinstvu. Zavedal se je resnosti svojega poklica in se je na pouk vedno skrbno pripravljal. Z živahnimi besedami mi je vedno pripovedoval, kako je to ali ono iz domače zemlje uspešno uporabil v šoli, na kak način je skušal težje odstavke razložiti učencu kolikor mogoče razumljivo in poljudno. Kadar sva se sešla, je imel vedno v mislih šolo ali pa znanstveno vprašanje.

Akoravno so ga zanimale vse panoge prirodoslovja in je bil v vseh dobro podkovan, vendar ni čuda, da si je izbral kot rojen Idrijčan mineralogijo in geologijo za svoj posebni študij. Redno, dan za dnem je zahajal v zanimivo idrijsko okolico, bogato na prirodnih krasotah. Proučaval je več let geologično sestavo idrijskega pogorja in je nameraval napisati o tem obsežnejše delo za izvestje tamošnje realke. Na svojih izletih se je zanimal za vse in je zbiral tudi domača ljudska imena za strokovne nazive. Tako mi je n. pr. sporočil v pismu z dne 5. IV. 1913 zanimiv ljudski izraz „grod“ (tudi „grot“) za „Karre“ in odtod je potem izvajal „grodno polje“ (žlebovje, Karrenfeld). Veliko pažnjo je posvečal „studenčni kislini“: „ker je zelo važen faktor pri tvorbi jam.

Gg. kolegom, ki razpravljate na društvenih prirodoslovnih temah, bi predlagal, da se to „Quellsäure“ krsti in popiše njen postanek in pomen; morda bo to prav hvaležno delo“, tako v navedenem pismu. Nekatere manjše zanimivosti je pri proučevanju idrijske okolice samostojno opisal. Bil je sotrudnik „Carniole“, kjer je priobčil sledečih šest razprav:

Krystallisation des Gypses bei der mikrochemischer Analyse. 1911, str. 193—215 s prilogo.

Einiges über krystallisierten Gyps von Idria. 1911, str. 310—311.

Flourit na Kranjskem. 1912, str. 131—134 s prilogo.

Kapniki iz vapnenčeve sige v idrijskem rudniku. 1912, str. 293—4.

Jame, brezdna in požiralniki na Vrsniku in okrog Ledin. 1913, str. 105—114 s 7 podobami.

Jame in požiralniki okrog Žirov. 1916, str. 84—5.

V „I. izvestju c. k. drž. višje realke v Idriji“ za l. 1909—10, je objavil razpravo „*Kristalizacija gipsa ob mikrokemični analizi*“ (str. 21 do 38, s prilogo). Predno je šel Stranezky po kratkem dopustu zopet v vojaško službo, mi je pisal: „Doma imam še spis, ki sem ga že v mineraloškem institutu na Dunaju napravil. Mislil sem vedno, da ga priobčim enkrat v „Izvestijih“ v slovenščini. Pisan je nemški, 4 polne strani, in obdeluje „*Über zwei Krystalldrusen von Hallstatt*“, s sferičnimi projekcijami in slikami. Škoda bi bilo, ako bi se kar tako izgubil. Izročil ga bom Tebi . . . .“ Tega rokopisa mi ni poslal in mora ležati med njegovo zapuščino v Idriji. Neizdano je še tudi ostalo njegovo poljudno znanstveno delo o *naših užitnih gobah*, ki je bilo v rokopisu že dovršeno in je bil Stranezky že v dogovoru z Družbo sv. Mohorja v Celovcu. Pilil in delal je na rokopisu in je imel deloma tudi to že dokončano, kakor je razvidno iz pisma, dne 15. IV. 1915, kjer mi piše: „Moj začetni del o gobah sem dal g. svetniku Sinkoviću, da še on popili in uredi po svoje, ima jako dobre misli. Jaz nimam več časa, ker, ako me pridrže v vojaški službi, ne vem kaj bo z menoj . . . .“ Njegova težka slutnja se je uresničila, vse načrte mu je prestrigla smrtna kosa. Kje se nahajata omenjena rokopisa, nisem mogel izvedeti, vsekakor bi bilo škoda, ako bi se izgubila. V rokopisu o gobah je zbranih mnogo ljudskih izrazov za gobe v idrijski okolici.

Prof. Kajetan Stranetzky.

Kajetan Stranetzky je bil plemenita in blaga duša, mehkega srca, toda kremenitega značaja. V svojih ugovorih ni bil nikdar zaljiv, vsak je lahko spoznal, da izvirajo njegove besede iz moškega prepričanja in

dobre volje. V življenju je okusil mnogo bridkega. V rani mladosti je izgubil oba roditelja. Skozi življenje se je preboril z velikimi težavami, a je ostal pri tem vedno značajen, in končno je moral ravno on — zvest tovariš in vdan prijatelj — prav kakor nesebično delujoči in zvesti Dobovšek, pasti kot žrtev domačega intriganstva. Iskreno je ljubil domačo zemljo, a grob mu je dala mrzla, daljna tujina.

Ohranimo ti časten spomin! *Dr. Gv. Sajovic.*

Dr. Matija vitez Wretschko. V Aichgrabnu blizu Dunaja je preminul naš dolgoletni dopisujoči član, ministerijalni svetnik v p. dr. Wretschko, star nad 84 let. Rojen je bil v Jurkloštru pri Laškem trgu 23. februarja, 1834 kot sin neimovitih slovenskih starišev. Šolal se je najprej v Loki ob Savi, potem v Celju, kjer se je l. 1845 vpisal tudi na gimnazijo; dovršil je srednjo šolo z maturo l. 1853. Ker mu oče ni mogel dajati sredstev za študije, bil je že v gimnaziji navezan le na-se. Na svojo roko je šel tudi v Gradec na vseučilišče, da se posveti filozofiji, posebno prirodopisni stroki. Tu je pa bil samo en semester, ker graška univerza takrat ni imela dobrih profesorjev za njegovo stroko. Preselil se je na Dunaj, nadaljevat študije. Razen prirodopisja je poslušal tudi teoretična predavanja na medecinski fakulteti. Izpite je položil l. 1857; potem je bil eno leto asistent na dunajski trgovski akademiji. Koncem l. 1859 je šel v Budimpešto kot pravi gimn. učitelj. Ko so se l. 1861 šole ondi pomadjarile, je prišel v Ljubljano; a že l. 1865 je bil prestavljen kot profesor na akademiško gimnazijo na Dunaju. Nameraval se je tudi posvetiti vseučiliškemu poklicu; habilitiral se je l. 1866. Da izpopolni svoje znanje, gre l. 1867/68 na inozemske univerze: Heidelberg, Halle, Berlin. L. 1869 pa je postal šolski nadzornik in je pustil vseučiliško karijero; nadzoroval je matematično-prirodopisno skupino v srednjih šolah na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem; svoje uradno bivališče je imel v Gradcu. Tu je dociral ponovno nekaj let na univerzi, a preobložen z uradnim delom se je moral ločiti od docenture. L. 1877 so ga poklicali na Dunaj kot deželnega šolskega nadzornika za isto skupino, kakor jo je imel v Gradcu; istočasno je bil odlikovan z redom železne krone III. razreda. Pri vseh enketah in komisijah, kjer so razpravljali o šolskem poduku in njega metodiki, je imel povsodi odločilno besedo. Za svoje zasluge je bil povzdignjen l. 1883 v viteški stan. Šolski nadzornik je bil do l. 1893, potem je deloval v naučnem ministerstvu kot referent za srednje-šolske zadeve; v pokoj je stopil kot ministerijalni svetnik.

Deloval je tudi na slovstvenem polju. Njegovi važnejši spisi so nastopni. 1) L. 1855—1857 je spisal besedilo za Fitzingerjevo knjigo: Wissenschaftlich-populäre Naturgeschichte der Säugethiere in ihren sämmtlichen Hauptformen. Wien, 1855—1857. — 2) Über Behandlung der Naturgeschichte an den Gymnasien. Zeitschrift f. oest. Gymnasien, 1861. — 3) Zur Frage über die künftige Stellung der Naturwissenschaften an unseren Gymnasien, ZÖG. 1862. — 4) Zur Entwicklungsgeschichte des Laub-

blattes. Gymnasialprogramm Laibach. 1862. — 5) Zur Entwicklungsgeschichte des Umbelliferenblattes. Botan. Zeitung. Halle. 1864. — 6) Beitrag zur Entwicklungsgeschichte getheilter und gefiedeter Blattformen. Sitz.-Ber. der Wiener Akad., math.- naturw. Cl., Bd. 50, (1864). — 7) Vorschule der Botanik f. d. Gebrauch an höheren Classen der Mittelschulen etc. Wien, Gerold. I. izd. 1865, II. 1877, III. 1880. — 8) Beitrag zur Entwicklung der Infloreszenz in der Familie der Asperifolien. Progr. d. akad. Gymnasiums Wien. 1866. — 9) Über die Reform d. naturwissenschaftl. Unterrichtes an Mittelschulen. ZÖG. 1869. — 10) Über die Reform des landwirtschaftl. Unterrichts an Mittelschulen ZÖG. 1870. — 11) Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Cruciferenblüte. Sitz.-Ber. d. Wiener Akad., math.-naturw. Cl., Bd. 58 (1872). — 12) Über das zu begründende Mädchenlyceum in Gratz. 1873. — 13) Fortbildung und Prüfung d. Lehramtskandidaten f. Mittelschulen. Wien, Hölder, 1875. — 14) Kurzes Lehrbuch d. Botanik f. Schulen mit besonderer Rücksicht auf die Bedürfnisse d. Lehramtskandidaten u. zum Selbststudium. Wien, Hölder, 1888. (Ta knjiga tvori **drugi del** učne knjige A. Bisching - M. Wretschko - W. Genz: Naturgeschichte f. Lehrer- und Lehrerinnen-Bildungsanstalten: 1. del: Genz, Zoologie in 3. del: Bisching, Mineralogie sta prišla na svetlo že l. 1886.) — Poleg teh je pisal tudi v graške in dunajske dnevnike (Tagespost, Neue Freie Presse in dr.). — Službujoč v Ljubljani je postal član našega društva, ki ga je imenovalo pozneje dopisujočim udom. — Vsak dan njegovega življenja je bil list njegove zgodovine. *M.*

† *Mons dr Evgen Lampe.* Rojen je bil 13. novembra, 1874 v Metliki v Beli Krajini. Šolal se je doma in v Ljubljani; posvečen je bil 22. julija, 1897. Doktorat teologije je napravil na graški univerzi. Potem se je posvetil izključno politiki. Izvoljen za deželnega poslanca je postal 1908 tudi deželni odbornik; tu je zastopal načela svoje stranke. L. 1900 je prevzel z dr. M. Opeko po smrti svojega strica, dr. Frančiška Lampeta uredništvo Dom in Sveta. A drugi interesi so mu zavzeli drugo polje, zapustil je literaturo. Vendar je deloval tudi slovstveno. Imamo več resnih razprav iz njegovega peresa. Prvo večjo studijo je priobčil v Cerkv. Glasbeniku l. 1894 „Najstarejše slovenske pesmarice". L. 1897 je uredil 7. zvezek „Pomladnih glasov", ki so jih izdajali bogoslovci ljubljanskega semenišča. — Omenim še na kratko naslednje spise: Leposlovje fin de siècle (KO. I 1897); František Palacký (DS 1898); William Ewart Gladstone (DS. 1898), Franc. Gestrin (DS 1899), Dekadentizem (DS 1899); Slovstveni paberki (KO. III. 1899); Modroslovec dekadentizma (DS 1900), Spomini na dr. Fr. Lampeta (DS. 1900); Prešeren–Slomšek (DS. 1900), S Kristusom (KO IV. 1900), V zarji novega stoletja (DS 1901), Umetniška razstava v Zagrebu (DS 1901); Medovićeva slika „Zbor Kralja Tomislava", (DS 1901); Iz početka češke znanstvene književnosti: Tomáš Štítny in Tycho Brahe (DS 1901); Franc Detonikar (DS 1903); V majhni koči velikega carja (DS 1904); Imanuel Kant (DS 1904); Jos. Juraj Strossmayer (DS 1905); Glagolica na Slovenskem (DS 1905), Nedelja v Hyde-Parku (DS 1906); Anton Medved (DS 1910), V muzeju emigrantov (DS 1912); Uredil je tudi knjigo, Vojska na Daljnem Vzhodu (1906). Vsi spisi odsevajo izrazito, čisto stvarno metodo; to velja v prvi vrsti o neštetih političnih člankih, ki jih je pisal v „Slovenca" in druge liste. Njemu, ki je stremil brez miru za življenja smrti, bodi večni mir in pokoj. *M.*

† *Janez Mervec*, duhovni svetnik in župnik v Šent Rupertu je umrl, zadet od kapi, dné 22. decembra, 1918. Rojen je bil 21. januarja, 1846 v Vodicah; šolal se je v Ljubljani, pozneje v Novem Mestu. Po semeniških študijah je bil posvečen l. 1871. Služboval je kot kaplan v Semiču, Starem trgu pri Poljanah, Šent Jerneju in Kranju; kot župnik v Stopičah in v Šent Rupertu. — Zanimal se je za umetnost in je imel tudi precej bogato zbirko knjig o umetnosti. Bil je tudi dober pevec; pel je že (bas) kot dijak in si je ohranil veselje za glasbe do konca svojih dni. Član Muzejskega društva je bil dolgo vrsto let. — Blag mu spomin!

M.

† *Karel Zotman*. Dne 23. septembra 1918 je nenadno umrl za kapjó sodni svetnik Zotman. Rojen je bil v Ljubljani, dne 3. novembra, 1864. Šolal se je v Ljubljani. Po dovršenih pravoslovnih študijah je vstopil v sodnjisko službo in je deloval najprej v Ljubljani, potem kot avskultant v Kranju, dalje v Litiji, v Ložu, v Logatcu in od l 1906 dalje spet v Ljubljani. Dné 13. junija, 1913 je bil imenovan sodnim svetnikom. V svojem poklicu ni bil samo nepristransk sodnik, ampak tudi izredno blag človek, ki je vedno skušal med pravdajočimi se strankami posredovati tako, da bi se sporazumele in preprečile dolgotrajno pravdanje. Podrejenemu osobju je bil blagohoten predstojnik. — Izven svojega poklica je žrtvoval ves prosti čas glasbi. Bil je član pevskega zbora Glasbene Matice nad 25 let, nekej časa je vodil tudi kot podpredsednik posle tega odličnega zavoda. Zadnja leta je bolehal za srčno hibo, kateri je žal tudi podlegel v sicer še krepki moški dobi. Čast odličnemu rodoljubu!

M.

† *Prof. Fran Rebol*. Poleg številnih žrtev, ki jih je zahtevala strašna vojna, je decimirala tudi še španska bolezen preostalo prebivalstvo; tej morilki je podlegel tudi F. Rebol. Rojen je bil 13. novembra, 1876 v Hrašah (župnija Preddvor pri Kranju). Posečal je ljudsko šolo doma, potem v Kranju 3. razred, a v Loki 4. razred. L. 1888 se je vpisal na ljubljansko gimnazijo. V tretjem razredu so ga sprejeli v Alojzijevišče. Maturiral je l. 1896. Bogoslovje je študiral na ljubljanski bogoslovnici; posvečen je bil 22. julija, 1899. Po preteku enega leta je prišel za kaplana v svojo domačo župnijo (od 28. maja do 19. septembra 1900). Od todi v Postojno za kaplana in kateheta (20. septembra 1900 — 20. sept. 1902). Od todi je šel na Dunaj študirat germanistiko in slavistiko. Naredil je tudi skušnjo iz stenografije. Dasi je imel s svojo obsežno stroko mnogo dela, se je vendar žrtvoval z vnemo za dunajske Slovence, katerim je ustanovil l. 1904, „Stražo“, društvo, ki naj bi postalo središče najširših plasti tam živečih Slovencev. Dosegel je po velikih težavah dovoljenje, da so imeli Sloveci po enkrat na mesec slovensko službo božjo v cerkvi oo. lazaristov v 16. okraju. Nameraval je tudi zidati „Slovenski dom“. Tik pred svetovno vojno je praznovala „Straža“ svojo prvo desetletnico. — Po dovršenih študijah je prišel kot namestni gimn. učitelj v zavod sv. Stanislava (31. avgusta, 1909); pravi gimn. učitelj z naslovom „profesor“ je bil imenovan 1. februarja 1912. — Kot pedagog je bil miren, dobrohoten, potrpežljiv, vesten in neumorno delaven. Tudi se je vedno dalje izobraževal; večji del svojih sredstev je dal za knjige. Osebno je bil naročen na množico časopisov in posebno znanstvenih revij, ki jih je podarjal koncem leta zavodu, odnosno učiteljski knjižnici, katero je tudi upravljal več let.

Pri svojem delu za šolo, kateri je žrtvoval poleg truda v dušobrižju, vse svoje moči in ves svoj čas, mu za obsežno literarno delo ni preostajalo mnogo časa. Vendar je sodeloval navzlic temu pri raznih listih in revijah. (Dom in Svet, Duhovni pastir, Mentor, in dr.) Priobčil je obširno svojo disertacijo: „Matija Naglič in njegova rokopisna ostalina. Prispevki za slovensko slovstveno zgodovino 1680 do

1830" (Čas, I. (1907) 318, 378, 412, 452, II. (1908) 57, 130, 222, 374, 423, III. (1909) 64, 125, 203). — Opravljal je tudi več let — do svoje bolezni — vestno in potrpežljivo korekturo „Mentorja". — To bogato delovanje je ukinila hripa, ki se je razvila v pljučnico. — Svojo lepo zasebno zbirko moderne literature je zapustil učiteljski knjižnici v zavodu sv. Stanislava. Umrl je 11. oktobra, 1918. R. i. p!

M.

† *Prelat Janez Flis.* Neizprosna smrt je dvignila zopet iz naših vrst moža, ki ni bil samo naš zvesti član, odkar se je naše društvo preporodilo, ampak tudi njegov odbornik v letih 1889—1891: dné 10. maja t. l. ob polu dveh zjutraj je preminul generalni vikar, prelat in kanonik Janez Flis po kratki bolezni. — Rojen je bil 27. februarja, 1841 kot sin imovitih staršev v Dobu; šolal se je v Ljubljani, po dovršenih bogoslovnih študijah je bil posvečen 1. avgusta, 1864. Služboval je naprej kot kapelan v Mokronogu, potem je bil katehet pri uršulinkah v Ljubljani, na to spiritual v duhovskem semenišču, tako dolgo, da je postal stolni kanonik. Več let je vodil tudi mestno župnijo sv. Nikolaja pri ljubljanski stolnici. L. 1898 je bil imenovan za škofovega generalnega vikarja. Njegovo delo je bilo v pretežni meri pouk: kot katehet in spiritual je porabil največ časa v to svrho. V bogoslovnici je uvedel nov predmet: predavanja o cerkveni umetnosti, ki jih je nadaljeval tudi še kot kanonik in generalni vikar; predaval je bogoslovcem nad 30 let in si stekel s tem največjih zaslug. Da je mogel poučevati zgodovino cerkvene umetnosti uspešneje, je spisal knjigo: Stavbinski slogi, zlasti krščanski, njih razvoj in kratka zgodovina. Z dodatkom o zidanji in popravljanji cerkvá. V Ljubljani, 1885. — Založil je mož knjigo sam. Naš jezik je obogatil s celo vrsto uspelih tehničnih izrazov, ki jih je tudi zbral na koncu imenovane knjige. To je bila prva slovenska knjiga o splošni zgodovini umetnosti. — Da ji je oblika bolj neokretna, je vzrok v dejstvu, da je bil pisatelj navezan na merila table z umetniškimi podobami. — Ker je dajal bogoslovcem vedno tudi praktičnih nasvetov in navodil na pot v življenje, je sam naprej prebiral knjige o cerkveni umetnosti, estetiki in tehniki ter jih pridno ekscerpiral v svoje svrhe in za domače odnošaje. Tako je nabral polagoma mnogo gradiva. Ker je samostojno predelal vse kar je čital, se mu je porodila polagoma misel, spisati priročno knjigo o cerkveni umetnosti, osobito o njeni uporabi, o načelih, estetiki in o predpisih. Tako je nastalo drugo delo: Umetnost v bogočastni službi. V Ljubljani, 1908. — Flis je bil mnogo let tudi dopisnik in konservator centralne komisije, predsednik bratovščine sv. Rešnjega Telesa, ki ima tudi namen preskrbovati revne cerkve z liturgično obleko. Tu je udejstvoval svoje ideale in nazore, da je bila oprava dostojna in po obliki tudi umetniško neoporečna. — Zadnja leta je predsedoval tudi „Društvu za krščansko umetnost". — Osebno je bil neizmerno ljubeznjiv, ustrežen, prijazen, resnično pobožen, asket, ki je poplemenitil vse svoje sile in svojega duha z neumornim delom v prid idealnim smotrom, za katerimi je stremil in na korist svojemu bližnjemu. Lahko bi rekel o sebi: V italio [illegible] spiritum meum! R. i. p. [illegible] *M.*

Novi udje. Dr. Stanislav Beuk, gimn. ravnatelj, Ljubljana. — Jaroslav Foerster, ing., Ljubljana. — Urban Horvat, knjigotržec in tiskarnar, Novomesto. — Dr. Fran Ilešič, vseuč. prof., Ljubljana-Zagreb. — Josip Janša, okrajni sodnik, Kamnik. — Ljudevit Kuščer, gimn. prof., Dunaj. — Dr. Danilo Majaron, odvetnik, Ljubljana. — Janko Mayerhofer, župnik, Planina. — Dr. Ed. Pajnič, sodni svetnik, Ljubljana. — Dr. Viktor Peterlin, gimn. prof., Ljubljana. — Pavel Plesničar, učitelj, [illegible]. — Dušan [illegible] Podkrajšek, [illegible]

Beograd. — Samostan Cistercijancev, Stična. — Albert Sič, profesor, Ljubljana. Dr. Jos. Srebernič, prof. bogosl., Ljubljana. — Dr. P. Strmšek, gimn. prof., Maribor. — Rihard Sušnik, lekarnar, Ljubljana. — Ivan Šega, učitelj, Radovljica. Uršulinski samostan, Gorica. — Ivan Vurnik, arhitekt, Ljubljana. Ignacij Zaplotnik, mestni katehet, Ljubljana. — Dr. Iv. vitez Žolger, Ljubljana.

Našim članom in sotrudnikom.

S to dvojno številko zaključujemo IX. letnik „Carniole“, ki izide kot zadnja l. 1910 začete „nove vrste“.

Ob tej priliki izreka uredništvo svojim sotrudnikom najiskrenejšo zahvalo za njihovo sodelovanje, a članom za njihovo potrepežljivost v vojni dobi, ki je delala prej nepoznane zapreke, posebno tehniškemu obratu v tiskarni.

Občni zbor je sklenil dné 29. aprila 1919, da se preosnuje naše društvo spričo novih razmer v „Muzejsko društvo za Slovenijo“ ter da razširja svoj delokrog po potrebi tudi preko mej slovenskega življa.

S preosnovo društva je v najožji zvezi preustroj našega glasila. Namesto „Carniole“ bo izhajal „**Glasnik** Muzejskega društva za Slovenijo“ to pa v dveh delih (zgodovinski in prirodopisni del).

Uredništvo prosi vse člane, da ga sprejemajo z isto naklonjenostjo, kakor so jemali „Carniolo“, sotrudnike pa, da ohranijo svojo zvestobo in delo tudi „Glasniku“. Storili bomo vse, da zadovoljimo člane in sotrudnike. Spričo vedno naraščajoče draginje je moral občni zbor zvišati članarino, ki je bila nad polstoletja vedno ista, **od 6 na 10 K.** — A tudi honorarje je izboljšal. —

Za člane, ki niso še plačali, velja nova članarina; onim pa, ki so že plačali, e dano na prosto voljo, da doplačajo razliko K 4·— za letošnje leto. Usojamo si pa prositi člane, da redno plačujejo članarino, ker so tiskarski stroški za glasilo zelo visoki in jih moramo poravnati sproti.

Sotrudnikom sporočamo, da se moremo ozirati odslej nadalje pod pritiskom tiskarniških razmer samo na popolnoma dovršene rokopise. Sklepna redakcija $^1/_2$ zvezka „Glasnika“ je 30. VI. 1919, $^3/_4$ zvezka pa 30. VIII. t. l. — Rokopise naj blagovolijo pošiljati cenjeni sotrudniki na „Uredništvo Glasnika Muz. društva za Slovenijo“ v Ljubljani, Dež. muzej. —

Poročilo o občnem zboru za l. 1918 priobčimo v $^1/_2$ številki „Glasnika“.

Uredništvo.

Imenik udov.

(V pričetku leta 1919.)

Častni člani

† Dr. Hyrtl Josef [illegible] für Krain")

† Dr. Ettinghausen Konst., [illegible]

† Dr. Schröer Karl Jul., [illegible] na dunajski tehniki [illegible] od društva [illegible]

† Globočnik Anton pl. Sorodolski [illegible]

† Levec Franc [illegible] v Ljubljani [illegible] za častnega uda 15. II. 1909.)

Dr. Kos Franc, šolski svetnik, in profesor, Dunaj. (izvoljen 11/II. 1907).

Dr. Luschin Arnold, vitez pl. Ebengreuth, dvorni svetnik in univ. prof v Gradcu (za dopis. člana voljen še od društva „Hist. Verein f. Krain", za častnega pa 11. II. 1907).

Prof. Paulin Alfons, šolski svetnik in vodja botaničnega vrta v Ljubljani (izvoljen 21. II. 1911).

Prof. Seidl Ferdinand, vladni svetnik v Rudolfovem, dopisujoči član Jugoslovanske akademije v Zagrebu, poverjenik osrednjega zavoda za meteorologijo in geodinamiko na Dunaju; (izvoljen 15./II. 1915).

Dopisujoči člani.

† Dr. Elze Theodor, [illegible] für Krain" [illegible])

† Dr. [illegible] Matija, vitez pl., [illegible] 1918 v [illegible] pri Dunaju [illegible] za dopisujočega člana še od društva „Hist. Verein für Krain").

Dr. Schmid Walter, deželni arheolog in univ. doc. v Gradcu (izvoljen 11./II. 1910)

Redni člani.

[illegible]

Birolla Gvidon, posestnik, Zagorje

Bizjan Janez, kanonik in dekan, Moravče

[illegible], Ljubljana

Böhm dr. Lud., profesor, Mirna na Dolenjskem

[illegible], gimn. prof., St. Vid nad Ljubljano

[illegible], Ljubljana

[illegible], Zagreb

[illegible], Ljubljana

[illegible], Ljubljana

[illegible], Ljubljana

[illegible]

[illegible]

Čebašek Iv., župnik, Polhov Gradec.
Čekal dr. Ferd., kanonik, Ljubljana.
Černe dr. Iv., ravnatelj Ljudske posojil., Ljubljana.
Čik Karol, župnik, Žabnica.
Čok dr. Iv. M., odv. koncp., Trst.
Čuk Karol, župnik, Škocijan p. Mokronogu.

Debevec dr. Jos., gimn. prof., Ljubljana.
Derganc dr. Fr., primarij., Ljubljana.
Detela dr. Fr., vladni svetnik, Ljubljana.
Detela Oton pl., vlad. svetnik, Ljubljana.
Doganoc Nande, posest. sin, Vel. Lašče.
Dolenec Ivan, gimn. prof., Ljubljana.
Dolšak dr. Fr., zdravnik, Ljubljana.
Dolžan Franc, realčni prof., Ljubljana.
Domicelj Silv., okr. glavar v p., Černomelj.
Dostal Jožef, ravnatelj kn. šk. pisarne, Ljubljana.

Epih Jos., župnik, Stara cerkev.
Erker Jos., stolni kanonik, Ljubljana.

Finžgar Franc, župnik, Ljubljana.
Flere Jos., poštni nadoskrbnik, Ljubljana.
Foerster Jaroslav, ing., Ljubljana.
Foerster dr. Vlad., sod. svetn., Rudolfovo.
Funtek Feliks, župnik, Šinkov Turn, p. Vodice.
Furlan dr. Josip, odvetnik, Ljubljana.
Fürsager L., trgovec, Radovljica.

Gärtner Sl., škontist, Ljubljana.
Giontini Rafael, knjigarnar, Ljubljana.
Gliebe Jos., župnik, Gotenice.
Goršič Ivan, sodnik, Kamnik.
Gorup Josip M. pl. Slavinjski, Ljubljana.
Gorup Lia pl. Slavinjska, Ljubljana.
Grafenauer Ivan dr., višji šol. nadzornik, Ljubljana.
Grasselli Peter vitez, ravnatelj užitninsk. davka, Ljubljana.
Gregorič dr. Vinko, primarij, Ljubljana.
Grivec dr. Franc, vseuč. prof., Zagreb.
Grošelj dr. Pavel, lic. prof., Ljubljana.
Gruden dr. Jos., kanonik, Ljubljana.
Gspan Alf., vitez, višji geom., Ljubljana.
Gutmansthal Nik., vitez, posestnik, Novi dvor pri Radečah.

Hafner Iv., pošt. nadkontrolor, Ljubljana.
Hafner Mate, notar, Ljubljana.
Heric p. dr. Grac., frančiškan, Kamnik.
Herle dr. Vlad., gimn. prof., Kranj.
Hiersche Fr., župnik, Radeče ob Savi.
Hiša misijonska pri cerkvi Srca Jezusovega, Ljubljana.
Hočevar Alojzij, sodnik, Novomesto.
Horvat Urban, tiskarnar, Novomesto.
Hribar Ivan, minister. poslanik države SHS, Praga.
Hybášek Vojtěh, glasb. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
Huss Herman, knjigovodja, Ljubljana.

Ilešič dr. Fran, vseuč. prof., Ljubljana-Zagreb.

Jakil Andrej, veletovar., Rupa-Karlovac
Janesch J., zasebnik, Ljubljana.
Janežič dr. Iv., konzist. svetnik, prof., Ljubljana.
Janša Jos., okr. sodnik, Kamnik.
Jarc Evgen, posestnik, Ljubljana.
Jeglič dr. Anton Bon., knezoškof, Ljubljana.
Jemec Ant., župnik, Sv. Jakob ob Savi.
Jeraj Franc, gimn. prof., Ljubljana
Jere dr. Fr., gimn. profesor, Št. Vid nad Ljubljano.
Jeretin Martin, okr. tajnik, Litija.
Jerše dr. Jos., gimn. prof., Ljubljana.
Jugovic Fr., vodit. dekl. lj. šole, Kranj.
Jurca Adolf, posestnik, Postojna.
Justin Rajko, nadučitelj, Trnje p. Št. Peter.

Kalan Andrej, prelat, Ljubljana.
Kalan Janez, kaplan, Postojna.
Karlin dr. Andr., eksc. msg. škof tržaško-koperski, Trst.
Kaspret Anton, profesor v Gradcu.
Kavčič Viktor, Grahovo-Primorje.
Kersnik dr. J., bančni ravnat., Ljubljana.
Kimovec dr. Fran, kanonik, Ljubljana.
Klinar Ant., ravnatelj stavb. urada SHS, Ljubljana.
Kljun Janez, duh. svetnik, Kamnik.
Knific dr. Iv., gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
Knific Jos., župnik, Tomišelj p. Ljubljani.
Knjižnica učit., okr. Gorenji Logatec.
„ „ slov. gimn., Gorica.
„ „ mošk. učitel., Gorica.

Knjižnica Dekanijska, Kamnik.
„ Narodne čitalnice, Kranj.
„ učit. gimn., Kranj.
„ „ okr., Kranj.
„ „ „ Krško.
„ „ „ Litija.
110 „ bogoslovcev, Ljubljana.
„ IV. deške lj. šole, Ljubljana.
„ dekl. osemrazrednice pri sv. Jakobu, Ljubljana.
„ mestn. deklišk. liceja, Ljubljana.
„ učit. I. humanist. gimnazije, Ljubljana.
„ učit. realn. gimn., Ljubljana.
„ „ okrajna (mesto), Ljubljana.
„ „ „ (okolica), Ljubljana.
„ „ mošk. učiteljišča, Ljubljana.
120 „ višje realke, Ljubljana.
„ III. reda, Ljubljana.
„ bogoslovcev, Maribor.
„ moškega učiteljišča, Maribor.
„ učit. mešč. šole, Postojna.
„ „ okrajna, Postojna.
„ „ „ Radovljica.
„ dekl. lj. šole, Ribnica.
„ deške „ „ „
„ učit. okrajna, „
„ „ gimn., Rudolfovo.
130 „ „ okrajna, Rudolfovo.
Kobal dr. Al., odv. koncip., Ljubljana.
Koblar Anton, duh. svetnik, dekan, Kranj.
Komatar Franc, realčni prof., Ljubljana.
Komisija jamska, Postojna.
Komljanec dr. Jos., gimn. prof., Ptuj.
Konvent Nemškega viteš. reda, Ljubljana.
Kos Fran, trgovec, Ljubljana.
Kos Franc, meščanski učitelj, Trst.
Kosler Josip, veleposestnik, Ljubljana.
140 Kozina dr. P., gimn. prof., Ljubljana.
Kožuh Josip, gimn. profesor, Celje.
Krajec Janko, gimn. profesor, Ljubljana.
Krek dr. Bogomil, odvetnik, Dunaj.
Krisper Fran, not. kand., Ljubljana.
Kržič Ant., častni kanonik itd., Ljubljana.
Kržišnik Josip, gimn. prof., St. Vid nad Ljubljano.

Kušar Fran, nadžupnik, Mengeš.
Kuščer dr. Ljudevit, prof., Dunaj.

Ladstätter Chrysant, tovarnar, Domžale.
Lavtižar Jožef, župnik, Rateče. 150
Lazarini Fr., baron, okr. glavar, Kamnik.
Lazarini Ludvig, baron, posest. na gradu Weissenstein pri Grosupljem.
Lebar Jakob, župnik, Čermošnjice.
Lekše Fr., župnik, Luče pri Ljubnem, Štajersko.
Lesar dr. Josip, prelat, Ljubljana.
Levec Pavla, zasebnica, Ljubljana.
Levičnik Alb. pl., sodn. preds., Ljubljana.
Levičnik Alf., gimn. prof., Ljubljana.
Lichtenberg Marija, Hyp., bar. pl. Ljubljana.
Lindtner Henrik, knjigovod. ravnatelj, Ljubljana. 160
Lovrenčič dr. Ivan, odvetnik, Ljubljana.
Lovšin Franjo, šolski vodja, Vinica.
Luckman Anton, zasebnik, Ljubljana.

Maister Rudolf, general, Maribor.
Majaron dr. Danilo, odvetnik, Ljubljana.
Majdič Josip, veletržec, Kranj.
Mal dr. Jos., muz. kustos, Ljubljana.
Mantuani dr. Jos., prof., ravnatelj dež. muzeja, Ljubljana.
Marinček Fran, meščanski učitelj, Trst.
Markič Jos., kaplan, Boštanj, p. Radna. 170
Maselj Ivan, gimn. profesor, Ljubljana.
Mayerhofer Iv., župnik, Planina.
Mazovec Iv., gimn. profesor, Ljubljana.
Mejač Andrej, posestnik, Komenda.
Melik Anton, gimn. prof. Ljubljana.
Mihelčič Al., posestnik, Zgor. Lokvica p. Metlika.
Mlakar Janko, licejski prof., Ljubljana.
Molè dr. Rudolf, lic. prof., Ljubljana.
Mrak Matija, duh. svetnik, dekan, Stara Loka.
Mrkun Ant., župnik, Homec, p. Radomlje. 180
Müller Ivan, župnik pri D. M. v Polju.

Nadrah Ignacij, kanonik, Ljubljana.
Napotnik dr. Mihael, ekscel., knezoškof, Maribor.
Nardin Julij, gimn. profesor, Ljubljana.
Nebenführer Gustav, dež. nadupravitelj, Ljubljana.

Novak Mihael, deželni sodni svetnik, Gradec.

Oblak Janez, duh. svetnik, župnik, Bled.
Oblak dr. Jos., odvetnik, Ljubljana.
Omerza dr. Niko, prof. na obrtni šoli, Ljubljana.
Opeka dr. Mihael, višji dež. šolski nadzornik v p., Ljubljana.

Pajnič dr. Edv., sodni svetnik, Ljubljana.
Papež dr. Oto, sodni predsedn., Ljubljana.
Pavlin Jernej, gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
Pavšlar Helena, posestnica, Kranj.
Pečjak dr. Gregor, gimn. prof., Ljubljana.
Pernat dr. Arnold, sodnik, Lož.
Perne dr. Fr., konz. svetnik, Ljubljana.
Pesek Anton, tiskarnar, Ljubljana.
Pettauer Leop., gimn. prof., Celovec
Peterlin dr. V., profesor, Ljubljana.
Petrič Janko, župnik, Ljubljana.
Pick Karel, nadinžener, Ljubljana.
Pilgram Jos., mešč. učitelj, Wolfsberg.
Pirc Ciril, trgovec in posestnik, Kranj.
Pirc Gustav, gen. ravnatelj Kmetijske družbe, Ljubljana.
Pirc Matija, prof. na učit., Maribor.
Plantan Ivan, notar, Ljubljana
Pleiweiss Karol, notar, Rndolfovo.
Pleiweiss Mirko, freg. poročnik, Kotor.
Plesničar Pavel, učitetj, Ajdovščina.
Pleteršnik Maks, gimn. prof., Ljubljana.
Podkrajšek Dušan Kazimirović, kr. uradnik, Beograd.
Podružnica Slov. planin. društva, Idrija.
Pokorn Franc, župnik, Besnica.
Polec dr. Jan., v. sodni tajnik, Ljubljana.
Pollak Jean B., tovarnar, Ljubljana.
Pollak Karl, veleindustrijalec, Ljubljana.
Ponebšek dr. J., višji fin. svetnik, Ljubljana.
Porenta Gašper, gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
Potokar Jos., župnik, Tržič.
Prebil Andrej, gimn. prof., Ljubljana.
Preizkuševališče kmet.-kemič., Ljubljana.
Premerl Stanko, korni dirigent, Ljubljana.
Premrov Svitoslav, ravnatelj G. Z., Ljubljana.
Prossinagg dr. Rob., zdravnik, Ljubljana.
Puš Gustav, polic. komisar, Maribor.

Rahne J., notar, Brdo, p. Lukovica.
Ramor Rud., mag. pharm., Ljubljana.
Repič Fr., nadrev. juž. žel., Ljubljana.
Ribnikar Adolf, tržni ravnat., Ljubljana.
Rihtaršič J. Ev., župnik, S. Helena p. Dol.
Robida Iv., polic. nadkom. v p., Ljubljana.
Rohrman Jožef, notar, Kostanjevica.
Rudarsko ravnateljstvo, Idrija.
Rudež dr., Vladimir, zdravnik, Ljubljana.

Sabothy dr. Beno, odvetnik, Kranj.
Sadnikar Jos. N., višji živinozdravnik, Kamnik.
Sajovic dr. Gv., gimn., prof., Ljubljana.
Sajovic Josip, kapetan, Ljubljana.
Samostan Cistercijancev, Stična.
„ frančiškanov, Brezje na Gor.
„ „ Kamnik.
„ „ Ljubljana.
„ uršulinski, Gorica.
„ „ Škofja Loka.
Sbrizaj Ivan, deželni stavb. nadsvetnik, Ljubljana.
Schoeppl dr. Ant., vitez pl. Sonnwalden, ravnatelj kranj. hranilnice, Ljubljana.
Schollmayer-Lichtenberg Henrik, pl., gozdni in domen. ravnatelj, Snežnik pri Rakeku.
Schwegel dr. Viktor, min. tajnik, Dunaj.
Schwentner Lav., knjigarnar, Ljubljana.
Sedej dr. Fr. B., eksc., knez in nadškof, Gorica.
Sedej Fr. S., kaplan, Dobrova.
Seliškar Albin, kand. fil., Zagreb-Vrhnika.
Senekovič Andr., ravnatelj mestne plinarne, Ljubljana.
Sevar Hinko, trgovec, Ljubljana.
Sič Albert, lic. profesor, Ljubljana.
Sila Matija, čast. kanonik in dekan, Tomaj.
Sinkovič Davorin, šolski svetnik, Zagreb.
Sitar Val., župnik, Št. Gothard, p. Trojane.
Skabernè Minka, profesorica, Ljubljana.
Skabernè Viktor, dež. stavbni nadkomisar, Ljubljana.
Slavik dr. Edv., odvetnik, Trst.
Souvan Leo, veletržec, Ljubljana.
Splihal Ivan, davčni uprav., Ljubljana.
Srebrnič dr. Jos., prof. bogosl., Ljubljana,

Staré Anton, graščak, Mengeš.
Staré dr. Josip, adjunkt fin. prokurature v p., Ljubljana.
Steklasa Iv., prof., Št. Rupert na Dol.
Stepanić Nicefor, Trst.
Steska Henrik, vlad. komisar, Ljubljana.
Steska Viktor, monsignor, Ljubljana.
Stelé dr. Franc, praktikant centralne komisije, Ljubljana.
Strušek dr. P., gimn. prof., Maribor.
Struj Alojzij, spiritual, Ljubljana.
Sommerecker Ferd., ing., žel. nadzornik, Mödling.
Sušnik R., lekarnar, Ljubljana.
Suyer Vaso, nadporočnik, Ljubljana.
Svetec Luka, notar v p., Litija.
Svetina dr. Ivan, častni kanonik, gimn. prof. v p., Ljubljana.
Svetina Lovro, postajenačelnik, Kamnik.

Šašelj Ivan, župnik, Adlešiči, p. Črnomelj.
Savnik Karol, cesarski svetnik, Kranj.
Savnik dr. Karol, poverjenik za finance, Ljubljana.
Šega Ivan, učitelj, Radovljica.
Šemrov dr. Fr., odv. kand., Kranj.
Šinkovec Avg., duh. svetnik, Kamnik.
Šilka Josip, kanonik, Ljubljana.
Šlebinger dr. Janko, real. prof., Ljubljana.
Šmajdek dr. Jos., prof. na učit., Ljubljana.
Šola ljudska, Cerklje, p. Krška vas.
Šola ljudska, Polica pri Višnji gori.
Šola ljudska, Vače.
Šolar Jož., župnik, Lipogtav.
Špan Mirko, zas. uradnik, Ljubljana.
Štrukelj Janez, župnik, Zg. Tuhinj.
Šubelj dr. Ivo, sekc. svetnik, Dunaj.
Šubic Albert, profesor, Gorica.
Šubic Ivan, ravnat. obrt. šole, Ljubljana.
Švigelj Jos., župnik, Polica p. Višnja gora.

Tavčar dr. Ivan, odvetnik itd., Ljubljana.
Teppner dr. Wilfried, Gradec.
Terlan Jakob, gimn. prof., Ljubljana.
Textor Konrad, duh. svetnik, Višnja gora.
Tiller dr. Viktor, gimn. prof., Radolfovo.
Tomanek dr. Jos., gimn. ravnat., Maribor.
Trarnik Fr., mešč. učit. vrh. p. Idrija.
Trdan dr. Fr., gimn. prof., St. Vid nad Ljubljano.

Treo dr. Luce, kapetan, Gorica.
Tuma dr. Henrik, odvetnik, Trst.
Turk Hugon, vet. zdravnik, Stična.
Turk Ivan, posestnik, Lož.
Turner dr. Pavel, veleposestnik, Maribor.

Ušeničnik dr. Aleš, msg., prof. bogoslovja, Ljubljana.

Vajda Fran, gimn. ravnatelj, Ptuj.
Vavpotič dr. Ivan, višji okr. zdravnik, Rudolfovo.
Vesel Franc, zasebnik, Ljubljana.
Vesenjak Ivan, profesor na učit., Ljubljana.
Volavšek Mart., prof. na obrt. šoli., Ljubljana.
Volc Josip, župnik, Rove, p. Radomlje.
Vončina Ivan, magistratni ravnatelj v p., Ljubljana.
Vrančič Vlad., asist. juž. žel., Trbovlje.
Vrhovec Fr., župnik, Krka, p. Stična.
Vrhovnik Ivan, župnik v p., Ljubljana.
Vseučiliščna knjižnica, Gradec.
" " , Praga.
Vurnik Ivan, arhitekt, Ljubljana.

Waschte Avg., mešč. učitelj, Trst.
Wessner Marija, ravnateljica internata „Mladika“, Ljubljana.
Wester Jožef, gimn. ravnatelj, Novomesto.
Wieser dr. Jož., sodnik, Ljubljana.
Wilfan dr. Jos., odvetnik, Trst.
Wilfan Franc, prist. kapitan, Ljubljana.
Wurzbach Alf., baron pl., Ljubljana.

Zabukovec Jan., duh. svetn., Križe Tržič.
Zajec Albin, rač. revident, Ljubljana.
Zaplotnik, Ignacij, mestni katehet, Ljubljana.
Zarnik dr. Boris, univerz. prof., Zagreb.
Zeschko Albert, trgovec, Ljubljana.
Zierenfeld Zsiga, pl., ing. forst., Ljubljana.
Zois M. A., baron pl., vlad. nadkomisar, Cedovec.
Zorec Frančišek, župnik v p., Gor. Sušice, p. Toplice.
Zorko Fran, župnik, Kamna gorica na Gorenjskem.
Zupan Ivan, župnik, Hrenovice.

Zupan Tomo, Nj. Sv. komornik, konzist. svet. in prof. v p., Okroglo p. Kranju
Zupančič Jakob, realčni ravnatelj, Gorica.
Zupanec Jernej, župnik, Goriče p. Kranju.
Zupanec Urban, trgovec, Ljubljana.
Žigon dr. Avg., bibliotekar, Ljubljana.
Žmavc dr. Jakob, gimn. prof., Ljubljana.
Žolger dr. Iv., vitez, eksc., Ljubljana. 350
Župančič Oton, mestni arhivar, Ljubljana.
Žužek Franc, župnik, Kopanj, p. Grosuplje.

Naročniki.

Kleinmayer-Bamberg, knjigarna, Ljubljana. (2 izv.)
Sax Hinko, knjigarnar, Idrija. (1 izv.)

„Muzejsko društvo za Kranjsko“

oddaja nečlanom stare letnike po naslednjih cenah:

Izvestja VII.—XVII. in Mitteilungen I.—III., X.—XIX. . . po **5·— K.**

Izvestja III., VI. in Mitteilungen V., VI., IX., XX. . . . po **8·— K.**

Carniola n. v. I., II., IV.—VIII. . . . . po **15·— K.**

Nepopolni so letniki Izvestja: IV., V., XVIII. XIX. — Mitteilungen VI. (samo zgodovinski del, cena 3·75 K). VIII. — Carniola I., Carniola n. v. III. **Posamezni zvezki** teh letnikov, kakor tudi nadštevilni ostalih se oddajajo po **1·50 K,** dvojni po **3·— K** — Sešitki Izvestij XVIII. in XIX. po **2.50 K,** dvojni po **4·— K** — Carniola I (seš. III./IV.) in Carniola n. v. posamezne številke po **4· K,** dvojne po **6· K.**

Razprodani so: Izvestja I., II., — Mitteilungen IV., VII. — Carniola II. — Kot separatni odtisi so v zalogi po naslednjih cenah:

Gratzy, **Repertorium zur 50jährigen Geschichtsschreibung Krains** **3·— K.**

Gratzy, **Repertorium zu Valvasors »Ehre des Herzogtums Krain«.** **2· K.**

Dr. Jos. Gruden, **Šola pri sv. Nikolaju in ljubljansko nižje šolstvo po reformaciji** . . . . . **3·— K.**

Viktor Steska, **Cerkev sv. Primoža nad Kamnikom** (umetnostno-zgodovinska študija s 13 podobami in 1 umetniško prilogo) . . . . . **4·— K.**

Ferd. Seidl, **Širokočelni los v starejši diluvijalni naplavini Ljubljanskega barja.** S podobami . . . . . **2· K.**

Dr. Gv. Sajovic, **Herpetološki zapiski za Kranjsko** (popis kranjskih kač in kuščaric). S podobami . . . . . **2·50 K.**

Dr. Gv. Sajovic, **Kranjski mehkužci.** S podobami . . . . . **2·50 K.**

Dr. J. Ponebšek, **Naše ujede.** I. del: (I. Sove). S podobami . **7·— K.** s pošto . **7·30 K.**

Na razpolago je tudi nekaj posebnih odtisov nekaterih zgodovinskih in prirodopisnih razprav. Interesentom se pošlje na zahtevo seznam.

Člani in oni, ki naroče več kot 10 letnikov, dobe primeren popust.

Izdaja in zaloga „Muzejsko društvo za Kranjsko“ v Ljubljani.
Tisk J. Blasnika nasl.

1.

Noga lunja belonica.
Circus pygargus (L.), sl. 1

2

Noga lunja dolgorepca.
Circus macrourus (Gm.), sl. 2

92.02

1-9/R

DR 1352 .C37 v.9 IMS
Carniola 47077379

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5 CANADA